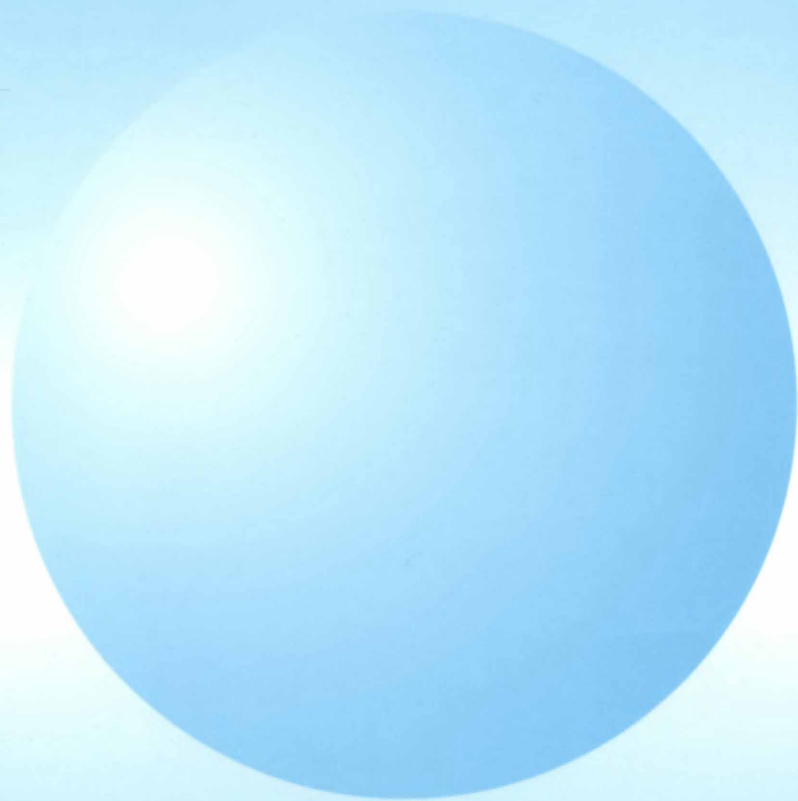

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

ZAGADNIENIA
INFORMACJI
NAUKOWEJ

WARSZAWA 2010 NR 1 (95)

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

**INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ
I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH
UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO**

ZAGADNIENIA INFORMACJI NAUKOWEJ

WARSZAWA 2010

NR 1 (95)

RADA REDKACYJNA

Wiesław BABIK, Jerzy FRANKE, Halina GANIŃSKA, Anna GRZECZNOWSKA
Ewa KOBIERSKA-MACIUSZKO, Stanisława KUREK-KOKOCIŃSKA
Dariusz KUŹMINA (Przewodniczący),
Hanna POPOWSKA, Jadwiga SADOWSKA, Marta SKALSKA-ZLAT,
Barbar SOSIŃSKA-KALATA, Jadwiga WOŹNIAK-KASPEREK,
Elżbieta Barbara ZYBERT

REDAKCJA

Bożenna BOJAR, redaktor naczelny
Anna STANIS (e-mail: a.stanis@uw.edu.pl), sekretarz redakcji

Recenzent numeru

Małgorzata KISIŁOWSKA

Tłumaczenie tekstów

Małgorzata KISIŁOWSKA

Korekta

Jadwiga KRĘŻLEWICZ

PL ISSN 0324-8194

WYDAWNICTWO
SBP

Dyrektor

Janusz NOWICKI

Zawartość tego czasopisma jest dokumentowana m.in. w „Library and Information Science Abstracts” oraz „Knowledge Organization”

Adres Wydawnictwa:
ul. Konopczyńskiego 5/7
00-335 Warszawa, tel. 22 827-52-96

PRENUMERATA I SPRZEDAŻ

Dział Promocji i Kolportażu SBP
Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa, tel. 22 825-50-24

Wydawnictwo SBP – Warszawa 2010. Nakład 350 egz.

Ark. wyd. 5,30. Ark. druk. 8,5

Skład i łamanie: Renard Hawryszko

Druk i oprawa: Zakład Poligraficzny PRIMUM s.c., Kozierki,
ul. Marsa 20, 05-825 Grodzisk Mazowiecki

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

SYSTEMY EKSPERTOWE

Małgorzata Wilińska
Uniwersytet Warszawski

Systemy ekspertowe, język Prolog, reprezentacja wiedzy

Systemy ekspertowe, zwane również systemami automatycznego rozstrzygnięcia, to programy komputerowe zdolne do rozwiązywania złożonych problemów wymagających wiedzy z danej dziedziny (wiedzy ekspertowej), zdolne do wyciągania wniosków i do podejmowania decyzji w oparciu o przeprowadzone rozumowanie. Działają w sposób zbliżony do procesu rozumowania człowieka, są więc przedmiotem badań nad sztuczną inteligencją (*Artificial Intelligence*). Ich początek datuje się na rok 1956, kiedy to, podczas roboczej konferencji w Dartmouth zorganizowanej przez Johna McCarthy'ego, Allen Newell i Herbert Simon zaprezentowali swój program komputerowy Logic Theorist. Przyjęto wówczas nazwę nowej dziedziny zaproponowaną przez Johna McCarthy'ego – Artificial Intelligence. Program Logic Theorist potrafił udowodnić twierdzenia rachunku zdań, m.in. większość twierdzeń z rozdziału II dzieła Whitehead'a i Russel'a *Principia Mathematica* (Niederliński 2006: 31).

Podstawowymi elementami systemu ekspertowego są (Niederliński 2006; 19):

- a) baza wiedzy,
- b) system wnioskujący.

Baza wiedzy zawiera wiedzę z danej dziedziny, tzw. wiedzę dziedzinową w postaci jawnej, tj. w postaci plików tekstowych, w których wiedza zapisana jest w sposób zrozumiały zarówno dla użytkowników, jak i ekspertów. Natomiast system wnioskujący, tzw. maszyna wnioskująca (Mulawka 1996: 22) jest programem wykonywalnym będącym mechanizmem sterowania wiedzą dziedzinową, którego zadaniem jest wnioskowanie nowych danych na podstawie wiedzy zgromadzonej w bazie wiedzy oraz zadeklarowanych przez użytkownika danych początkowych. Dane deklarywane przez użytkownika są odpowiedziami na pytania generowane przez system. Wnioski systemu ekspertowego przechowywane są w dynamicznej bazie danych, którą obok edytora bazy wiedzy i łącza użytkownika (tzw. interfejs użytkownika) Niederliński zalicza do elementów pomocniczych systemu ekspertowego.

Charakterystyczną cechą systemu ekspertowego jest oddzielenie wiedzy ekspertowej od procedur sterowania, czyli od maszyny wnioskującej i podręcznej pamięci. Dzięki takiemu rozwiązaniu, możliwe jest wprowadzanie danych do bazy wiedzy i ich aktualizacja zarówno przez informatyka, jak i eksperta, od którego następuje akwizycja wiedzy. Cechami odróżniającymi system ekspertowy od „tradycyjnego” programu komputerowego jest jawna reprezentacja wiedzy i zdolność systemu do wyjaśnienia sposobu rozwiązania danego problemu. System ekspertowy umożliwia inkrementalne rozwijanie bazy wiedzy, czyli uzupełnianie wiedzy o nowe dane na każdym etapie działania systemu.

Należy podkreślić również, że systemy ekspertowe rozwiązują problemy z wykorzystaniem różnych metod wnioskowania, a nie tylko w oparciu o jeden algorytm. Ponadto, systemy ekspertowe w większości wykorzystują przetwarzanie symboli, w mniejszym zaś stopniu obliczenia numeryczne.

Systemy komputerowe, których bazy wiedzy zostały oddzielone od pozostałych modułów, nazywane są systemami opartymi na bazach wiedzy (*knowledge based system*). Taka struktura systemów pozwala na wykorzystanie ich w funkcji systemów wspomagających podejmowanie decyzji (*decision support systems*) (Mulawka 1996: 23).

Istnieją również uniwersalne systemy ekspertowe nieposiadające wiedzy dziedzinowej, zwane systemami ekspertowymi skorupowymi. Stanowią one środowisko programowe dla ekspertów dziedzinowych, którzy w drodze tzw. programowania deklaratywnego mogą sami, bez udziału informatyków, ładować system posiadaną wiedzą z danej dziedziny i dostosowywać system do swoich potrzeb. Programowanie tą metodą polega na opisie problemu, tzn. na podaniu systemowi przez użytkownika wszystkich zależności logicznych i matematycznych dotyczących problemu, nie zaś na podawaniu algorytmu, czyli sekwencji kroków prowadzących do uzyskania rozwiązania. Do systemu ekspertowego skorupowego wpisany jest w systemie wnioskującym algorytm uniwersalny dla wszystkich baz wiedzy, napisany zgodnie z zasadami systemu wnioskującego (Niederliński 2006: 24).

W literaturze wskazuje się na następujący podział systemów ekspertowych (O' Callaghan 2003: 25):

a) systemy ekspertowe wykorzystujące do reprezentacji wiedzy zbiory reguł (*rule-based reasoning*),

b) systemy ekspertowe wykorzystujące do reprezentacji wiedzy zbiór przypadków (*case'ów - case-based reasoning*),

c) hybrydowe systemy ekspertowe, będące połączeniem systemów opartych na regułach oraz systemów opartych na case'ach (*hybryd expert systems*).

Systemy ekspertowe wykorzystujące zbiór reguł (RBR) wykorzystują również zbiór faktów. Reprezentacja regułowa wykorzystywana jest w systemach dedukcyjnych, w których zbiór faktów początkowych przekształcany jest w zbiór faktów końcowych. System ekspertowy wykorzystujący do reprezentacji wiedzy zbiór reguł jest użyteczny np. do klasyfikowania, prognozowania, monitorowania (Mulawka 1996: 49).

Systemy ekspertowe wykorzystujące do reprezentacji wiedzy zbiory case'ów (CBR) wykorzystują wiedzę zawartą w „doświadczonych” już przypadkach. Rozwiązują one nowe problemy poprzez zaimplementowanie rezultatów uży-

skanych w wyniku rozwiązania wcześniejszych problemów. Rozwiązanie nowego problemu następuje poprzez odnalezienie podobnego do niego case'u w bazie wiedzy i zastosowanie do aktualnego problemu rozwiązania skojarzonego z odnalezionym case'em. Systemy ekspertowe wykorzystujące metodę CBR wykonują następujące operacje: wyszukanie (ang. *retrieve*) najbardziej podobnego case'u lub zbioru case'ów, wykorzystanie (ang. *reuse*) wiedzy zawartej w wyszukanym przypadku do rozwiązywania problemu, ocena przydatności (ang. *revise*) zaproponowanego rozwiązania, zapamiętanie (ang. *retain*) rozwiązywanego case'u i zastosowanego do niego rozwiązania w celu wykorzystania go w przyszłości do rozwiązania kolejnych problemów (Kempa 2003: 327).

Systemy hybrydowe łączą w zakresie reprezentacji wiedzy elementy systemów opartych na regułach (RBR) z systemami opartymi na case'ach (CBR) i stosują więcej niż jedną technikę do rozwiązywania problemów. Systemy hybrydowe (Mulawka 1996: 127) są więc połączeniem tradycyjnych systemów ekspertowych, systemów uczących się, sztucznych sieci neuronowych oraz algorytmów genetycznych. Hybrydowe systemy ekspertowe (Kwaśnicka 2007: 47) łączą w sobie zalety poszczególnych metod reprezentacji wiedzy i rodzajów wnioskowania. Istnienie systemów hybrydowych uzasadnione jest brakiem możliwości modelowania w taki sam sposób i za pomocą tych samych narzędzi wszystkich problemów i ich rozwiązywania.

System ekspertowy wyznacza wnioski i wyniki z wiedzy zapisanej w bazie wiedzy. Operacje niezbędne do wyznaczania wniosków i wyników są przez system wnioskujący dynamicznie syntezowane dla każdej bazy wiedzy, nie są natomiast programowane w trakcie jej tworzenia (Niederliński 2006: 19).

Pod względem funkcjonalnym systemy ekspertowe można podzielić na trzy ogólne kategorie:

- a) systemy doradcze (*advisory*),
- b) systemy podejmujące decyzję bez kontroli człowieka (*dictatorial*),
- c) systemy krytykujące (*criticizing*).

Cechą systemów doradczych jest to, że prezentują użytkownikowi propozycję rozwiązania, użytkownik zaś ocenia jego jakość w oparciu o swoją wiedzę i, jeśli uzna je za niewłaściwe, może odrzucić rozwiązanie oferowane przez system i żądać innego. Natomiast systemy podejmujące decyzję bez kontroli człowieka są same dla siebie końcowym autorytetem, co oznacza, że system jest całkowicie samodzielny w uzyskiwaniu rozwiązania. W wypadku systemu krytykującego to system dokonuje analizy i komentuje uzyskane rozwiązanie zaproponowane przez użytkownika (Mulawka 1996: 22).

Struktura systemu ekspertowego

W literaturze strukturę systemu ekspertowego przedstawia się różnie, ale różnice dotyczą wyłącznie nazewnictwa oraz liczby modułów włączanych do struktury systemu ekspertowego. Przykładowo Mulawka (Mulawka 1996: 23) uznaje, iż w skład struktury systemu wlicza się:

- a) bazę wiedzy (np. zbiór reguł systemów RBR, baza case'ów systemów CBR),
- b) bazę danych (np. dane o obiekcie, wyniki pomiarów, hipotezy),

- c) procedury wnioskowania,
- d) procedury objaśniania,
- e) procedury sterowania dialogiem,
- f) procedury umożliwiające rozszerzanie oraz modyfikację wiedzy (pozyskiwanie wiedzy).

Opisując strukturę systemu ekspertowego od strony techniczno-informacyjnej, należy wymienić (Niederliński 2006: 21):

a) plik wykonywalny o rozszerzeniu .exe, który zawiera system wnioskujący, interfejs użytkownika, edytor bazy wiedzy i dynamiczną bazę wiedzy. W systemach używanych komercyjnie kod źródłowy pliku nie jest udostępniany użytkownikowi. Plik wykonalny nazywa się również systemem ekspertowym właściwym lub systemem ekspertowym skorupowym;

b) plik tekstowy stanowiący bazę wiedzy systemu ekspertowego skorupowego, o semantyce zrozumiałej dla systemu i umożliwiającej wnioskowanie.

Przykładem systemów ekspertowych są polskie systemy prawnicze zaprojektowane przez Antoniego Niederlińskiego oraz Tomasz Żurka i Emila Kruka.

Na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. nr 162 poz. 118 z późniejszymi zmianami) Antoni Niederliński stworzył bazę wiedzy systemu ekspertowego. Akt ten, zdaniem autora, doskonale nadaje się, do przetworzenia go na bazę wiedzy stanowiącą element systemu skorupowego RMSE_ED_WIN, bo charakteryzuje się bardzo niską interakcją z innymi aktami. Opisana baza wiedzy – skonstruowana w celu wyznaczenia kapitału początkowego – jest zbudowana z:

- a) bazy reguł REPOCZ.BED,
- b) bazy modeli MOPOCZ.BED,
- c) bazy ograniczeń OGPOCZ.BED,
- d) bazy rad RAPOCZ.BED,
- e) katalogu plików tekstowych POCZ .

Najistotniejsza reguła określa warunki przyznania bądź odmowy przyznania kapitału początkowego całkowitego oraz kapitału początkowego tylko w części socjalnej.

Przykładowymi regułami są:

reguła (1, "Ubezpieczony uzyska kapitał początkowy", [Udokumentowany okres składkowy i nieskładkowy powyżej 6 m-cy na dzień 31.12.1998", „Wiek ubezpieczonego w dniu 31.12.1998 > 30", „Rok urodzenia ubezpieczonego > 1948", „Zgromadzono dokumenty o stażu pracy", „Ubezpieczony nie jest sędzią, prokuratorem z uprawnieniami", „Zgromadzono dokumenty o zarobkach"]]),

reguła (2, „Ubezpieczony uzyska kapitał początkowy”, [„Udokumentowany co najmniej jeden pełen rok kalendarzowy ubezpieczenia emerytalnego”, „Wiek ubezpieczonego w dniu 31 grudnia 1998 d'30", "Zgromadzono dokumenty o stażu pracy", „Ubezpieczony nie jest sędzią, prokuratorem z uprawnieniami", „Zgromadzono dokumenty o zarobkach"]]),

reguła (11, „Ubezpieczony nie uzyska kapitału początkowego”, [„Ubezpieczony jest sędzią, prokuratorem z uprawnieniami"]]).

Wnioski z powyższych reguł należących do bazy reguł REPOCZ.BED umożliwiają korzystanie z modeli służących do wyznaczania pomocniczych parametrów algorytmu wyznaczenia kapitału podstawowego.

Kolejnym elementem bazy wiedzy dla wyznaczenia kapitału POCZ jest baza modeli MOPOCZ.BED. W jej skład wlicza się modele służące do wyznaczenia i zaokrąglania wskaźników za lata 1962-1998. Wskaźniki te stanowią stosunek rocznego przychodu ubezpieczonego w danym roku do przeciętnego rocznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej w tymże roku. Opisywana baza modeli MOPOCZ.BED obejmuje także argumenty odzwierciedlające przeciętne roczne wynagrodzenia w gospodarce narodowej za okres od 1962 do 1998 r., zadeklarowane za pomocą klauzul.

Niederliński przedstawił w następujący sposób argumenty oraz modele:
argument_znany („Przeciętne wynagrodzenie za 1962”, 20160)

...

argument_znany („Przeciętne wynagrodzenie za 1998”, 14873.88)

model (100, „Ubezpieczony uzyska kapitał początkowy”, „Wskaźnik za 1962 rok”, „Przychód ubezpieczonego za 1962 rok”, „/”, „Przeciętne wynagrodzenie za 1962 rok”, 1).

...

model (173, „Ubezpieczony uzyska kapitał początkowy”, „Wskaźnik za 1998 zaokrąglony”, „Wskaźnik za 1998 rok”, „zaokrąglenie_do_N”, „4”, 0).

Powyższa baza wiąże się ściśle z bazą ograniczeń OGPOCZ.BED. Poniżej przykładowy element bazy ograniczeń OGPOCZ.BED:

ograniczenie (6, [„Kapitał początkowy za 10 kolejnych lat”, „Kapitał początkowy za < niż 10 kolejnych lat”, „ Kapitał początkowy za 20 wybranych lat”]).

Mając na uwadze powyższe „ograniczenie”, ubezpieczony może dokonać wyboru jednej z powyższych opcji wyznaczenia kapitału początkowego. Powyższy opis nie uwzględnia bazy rad RADPOCZ.BED oraz plików tekstowych.

Drugim polskim systemem ekspertowym, który należy przedstawić jako przykład szkieletowego systemu ekspertowego jest system stworzony przez T. Żurka i E. Kruka. System ten ma udzielać porad dotyczących podatku rolnego na podstawie ustawy z dnia 15 listopada 1984 (Dz. U. Nr 52 poz. 268 z późn. zm.). Wiedza reprezentowana jest tu za pomocą tzw. trójek „obiekt_ atrybut_wartość”. W systemie jest 629 zadeklarowanych atrybutów oraz 445 reguł. Wśród atrybutów można wskazać atrybuty:

a) o charakterze numerycznym – związane z wyliczeniem wysokości podatku,

b) o charakterze symbolicznym wielowartościowym, gdzie użytkownik ma możliwość wyboru jednej albo większej ilości wartości,

c) w formie klasycznej – „prawda”, „nieprawda”.

Poniżej przykładowa reguła należąca do opisanego wyżej systemu:

0135: zasady_składania_deklaracji_i_płacenia_podatku = „jak dla osób fizycznych” if

(posiadacz_samoistny_gruntu = „tak”

I właściciel_gruntu = „tak”

I współwłaściciel_prowadzący_gospodarstwo_rolne_w_całości = „tak”)

& osoba_fizyczna = „tak”

& współwłaściciel = „nie”.

Reprezentowanie wiedzy dotyczącej wszystkich możliwych kombinacji zwolnień i ulg podatkowych z uwzględnieniem wpływającego czasu jest, w ocenie autora systemu, szczególnie trudnym zadaniem.

Przykładowy proces wnioskowania dotyczącego ustalenia, czy dany podmiot jest podatnikiem, zapisano w systemie następująco:

KONKLUZJA: podatnik = „tak”

76: podatnik = „tak” JEŚLI

użytkownik_wieczysty_gruntu = „tak” i

osoba = „tak”;

21* Fakt: użytkownik_wieczysty_gruntu = „tak”

61: osoba = „tak” JEŚLI

osoba_fizyczna = „tak” lub

jednostka_organizacyjna_w_tym_spółka_nie_posiadająca_osobowości_prawnej = „tak” lub

osoba_prawna = „tak”;

Fakt: jednostka_organizacyjna_w_tym_spółka_nie_posiadająca_osobowości_prawnej = „tak”

Rodzaje systemów ekspertowych

Ze względu na rodzaj osiągniętego wyniku systemy ekspertowe dzielimy na systemy podające:

- a) diagnozy,
- b) prognozy,
- c) plany.

Ze względu na sposób realizacji, systemy ekspertowe dzieli się na:

- a) dedykowane (istnieje ich znaczna większość),
- b) szkieletowe (ang. *shells*).

Ze względu na metodę wnioskowania, wyróżnia się systemy z logiką:

- a) dwuwartościową,
- b) wielowartościową,
- c) rozmytą.

Natomiast pod względem rodzaju przetwarzanej informacji systemy te dzielimy na systemy:

- a) z wiedzą pewną (zdeterminowaną),
- b) z wiedzą niepewną, gdzie w przetwarzaniu wykorzystuje się aparat probabilistyczny.

Właściwości systemów ekspertowych

Systemy ekspertowe powinny cechować: uniwersalność, złożoność oraz zdolność przeprowadzenia autoanalizy (Mulawka 1996: 28). Cechy te umożliwiają wysoki poziom ekspertyz i rozwiązanie zadania w optymalnym czasie.

Uniwersalność systemu umożliwia rozwiązywanie różnorodnych zadań z danej dziedziny, nie poprzez stosowanie „gotowych” rozwiązań, ale dzięki obecnym w bazie wiedzy odpowiednim regułom. Uniwersalności systemu nie należy utożsamiać z metasystemem, który byłby zdolny do rozwiązywania zadań z różnych dziedzin wiedzy (Mulawka 1996: 28).

Wyznacznikiem złożoności systemu ekspertowego jest dziedzina, dla której został zaprojektowany. Budowanie systemu ekspertowego może okazać się

nieopłacalne w sytuacji, gdy rozwiązanie problemu może nastąpić na podstawie prostego algorytmu. Złożoność systemu ocenia się między innymi przez liczbę reguł wnioskowania używanych w systemie. Systemy duże zawierają ponad 2000 reguł, małe do 300. Aby ograniczyć trudności przeszukiwania obszernych baz wiedzy w procesie wnioskowania, systemy powinny zawierać nie więcej niż 10 000 reguł.

Zdolność autoanalizy systemu zapewnia użytkownikowi uzasadnienie rozwiązania także na poszczególnych etapach. Użytkownik może prześledzić zaimplementowane rozwiązania dzięki generowaniu przez system tzw. drzewa rozwiązania. W procesie autoanalizy ważną rolę odgrywa tzw. moduł niesprzeczności zapewniający uzyskanie wniosków niesprzecznych z faktami istniejącymi w bazie danych. Poziom objaśnień systemu ekspertowego jest dostosowywany do poziomu odbiorcy.

Zdaniem Stefanowicza (2003: 9) system ekspercki powinien:

1/ rozwiązywać zadania słabo ustrukturalizowane, zawierające w swym opisie określenia nieostre, rozmyte,

2/ wykorzystywać wiedzę teoretyczną i empiryczną opartą na heurystykach,

3/ podejmować próby rozwiązania zadania w warunkach informacji niepełnej i/lub sprzecznej,

4/ wyjaśniać użytkownikowi przyczyny (podstawy) wygenerowania danej odpowiedzi („tok rozumowania”),

5/ wyjaśniać pojęcia i terminy i/lub podstawy podjęcia danej odpowiedzi,

6/ rozwiązywać zadania sprawniej niż człowiek niespecjalizujący się w danej dziedzinie,

7/ współpracować z użytkownikiem w języku podobnym do naturalnego, w szczególności specjalistycznego związanego z daną dziedziną,

8/ rozwiązywać zadania oparte na wnioskowaniu symbolicznym,

9/ nie rozwiązywać zadań wymagających zadań obliczeniowych,

10/ mieć zdolności samouzupelniania i wzbogacania zapewniające rozwiązywanie zadań z coraz to szerszego zakresu.

Podstawowymi cechami systemu ekspertowego są (według Niederlińskiego, 2006: 22):

a) oddzielenie bazy wiedzy od systemu wnioskującego,

b) wykorzystywanie bazy wiedzy w postaci pliku tekstowego, którego czytanie i modyfikacje mogą być dokonywane przez edytor bazy wiedzy, bez ingerencji w system wnioskujący – plik.exe.

Programy niebędące systemami eksperckimi wiążą w nieczytelny sposób wiedzę dziedzinową oraz sposób rozwiązywania problemu, zamazując granicę między „założeńiami” programu a jego „wiedzą”. Do odczytu oraz modyfikowania wiedzy dziedzinowej programu nieekspertowego konieczna jest ingerencja informatyka-specjalisty, który przy tego typu programach staje się niezbyt doskonałym ekspertem dziedzinowym. Systemy ekspertowe dają możliwość skorzystania z wiedzy dziedzinowej w jawnej postaci zgromadzonej w formie pliku tekstowego, co umożliwia weryfikację wiedzy dziedzinowej używanej w danym systemie ekspertowym. Zaletą systemu ekspertowego jest rozdzielenie bazy wiedzy od systemu wnioskującego, bo pozwala użytkownikowi modyfikować i aktualizować bazę wiedzy.

Cechą programów eksperckich podejmujących bądź wspomagających podejmowanie decyzji jest zdolność do ustawicznej aktualizacji wiedzy dziedzinowej, której może dokonywać ekspert dziedzinowy lub użytkownik, bez ingerencji specjalisty-informatyka. Ma to znaczenie w wypadku prawnych systemów ekspertowych, w których prawnik mógłby samodzielnie wprowadzać do bazy wiedzy dane i ich aktualizacje.

Baza wiedzy Niederlińskiego (Niederliński 2006: 24-25) pozwala na dodawanie na każdym etapie jej tworzenia nowych elementów bez naruszenia już istniejących. Narzędzie, jakie stanowią systemy ekspertowe, wymusza wręcz doskonalenie czynności, którym są dedykowane. Korzystanie z systemu ekspertowego znacznie zwiększa wydajność wysoko wykwalifikowanego personelu (np. zastosowanie systemu ekspertowego do oceny wniosków ubezpieczeniowych skróciło czas oceny wniosku z 3 tygodni do 24 godzin).

Wadą systemu ekspertowego jest brak możliwości dostarczenia przez system wyczerpującego, jednoznacznego wyjaśnienia: system potrafi przywołać zastosowaną regułę, która była podstawą wnioskowania, ale nie potrafi wyjaśnić, dlaczego właśnie ta reguła została użyta. System ekspertowy nie potrafi wykorzystywać do generowania nowej wiedzy ani intuicji, ani analogii.

Techniki wytwarzania systemów eksperckich

Narzędziami wspomagającymi wytwarzanie systemów ekspertowych są pakiety oprogramowania, które efektywnie zmniejszają wysiłek przy konstruowaniu aplikacji, nie ma jednak uniwersalnego narzędzia do konstrukcji różnych systemów ekspertowych.

Istniejące narzędzia do budowy systemów ekspertowych można podzielić na grupy:

1/ systemy szkieletowe (*experts system shells*), np. Acquire, ESB, ExSyS, DecisionPro, XpertRule, G2,

2/ programy ułatwiające implementację systemów ekspertowych, np. KEE, EZ-Xpert, Loops, ProGenesis, Aion Execution, Level 5 Object,

3/ języki systemów ekspertowych, np. CLIPS, Flops, SamlItalk, OPS5, Jess,

4/ języki „sztucznej inteligencji”, np. Lisp, Prolog,

5/ języki algorytmiczne, np. C, C+, C #Pascal, Java.

Najefektywniejsze przy tworzeniu systemów ekspertowych jest łączenie różnych narzędzi programowych.

Systemy szkieletowe umożliwiają reprezentację wiedzy w sposób formalny przy użyciu reguł czy też ram, zawierają różnego rodzaju narzędzia umożliwiające strukturalizację bazy wiedzy, posiadają wbudowane mechanizmy wnioskowania, dysponują też, narzędziami do sprawdzania poprawności bazy wiedzy oraz narzędziami do pozyskiwania wiedzy.

Podstawowym językiem dla tworzenia systemów ekspertowych jest język Prolog, stworzony w 1971 r. przez Allana Colmeraurera i Philip'a Rousseta z Uniwersytetu w Marsylii. Jest on językiem programowania w logice. Jedną z jego zalet jest łatwość programowania w odniesieniu do systemów ekspertowych. Znaczenie Prologu wzrosło z chwilą podjęcia w Japonii decyzji o stworzeniu projektu komputerów piątej generacji na podstawie tego języka programowania.

Prolog jest językiem deklaratywnym opartym na rachunku predykatów. W odróżnieniu od języków proceduralnych zawierających sekwencje kroków prowadzących do zamierzonego wyniku, język deklaratywny prowadzi do sformułowania oczekiwanego wyniku.

Programy tworzone w Prologu są również bazami wiedzy. W literaturze zwraca się uwagę na niską efektywność systemu przeszukiwania bazy wiedzy, a także na zbyt ściśle podstawy logiczne, które powodują, iż nie można uzyskać odpowiedzi typu „nie wiem”. Niemożność dowiedzenia pewnego faktu w konsekwencji powoduje, że system przyjmuje go jako fałszywy.

Programowanie w języku Prolog polega nie na tworzeniu algorytmów, jak w tradycyjnych językach, a na opisywaniu faktów i relacji związanych z danym problemem i uznaniu, które relacje są prawdziwe dla szukanego rozwiązania. Prolog jest zbiorem reguł i opisów faktów, które używane są do udzielania odpowiedzi na zapytania. Prolog jest językiem konwersacyjnym; program odpowiada na pytania użytkownika, natomiast użytkownik wprowadza do systemu fakty i reguły.

Reprezentacja wiedzy w systemach ekspertowych

W przypadku systemów ekspertowych bardzo ważna jest reprezentacja wiedzy. Wiedza rozumiana jest jako (Mulawka 1996: 44) zbiór wiadomości z określonej dziedziny. Wiedza jest symbolicznym opisem otaczającego nas świata rzeczywistego charakteryzującym aksjomatyczne i empiryczne relacje, zawierającym procedury, które manipulują tymi relacjami. Wiedza składa się zatem z następujących elementów: opisów (faktów), relacji, procedur.

Istotny jest również sposób organizacji wiedzy (Sosińska-Kalata 1999: 127-173), czyli metoda strukturyzacji wiedzy dziedziny. O stopniu strukturyzacji wiedzy decyduje zakres identyfikacji oraz reprezentacja relacji pomiędzy pojęciami reprezentowanymi a wyrażeniami znajdującymi się w Systemie Organizacji Wiedzy.

Modele reprezentacji wiedzy oparte są na logice. Zarówno logika klasyczna, jak i późniejsze logiki umożliwiają w pewien sposób zautomatyzowanie procesu wnioskowania i pozyskiwania wiedzy. W wypadku systemów ekspertowych, w których niezbędna jest elastyczność, odporność na niepewne dane wejściowe i mało wiarygodne fakty wprowadzone do bazy wiedzy, systemy oparte na logice mogą być mniej przydatne niż te oparte na innych systemach reprezentacji wiedzy.

Mulawka (1996: 45) wyróżnia dwa podstawowe typy symbolicznej reprezentacji wiedzy:

1/ proceduralną, polegającą na określeniu zbioru procedur, których działanie reprezentuje wiedzę o dziedzinie,

2/ deklaratywną, polegającą na określeniu zbioru specyficznych dla rozpatrywanej dziedziny faktów, twierdzeń, reguł.

Przy tworzeniu systemu ekspertowego wiedzę reprezentuje się przy wykorzystaniu metod:

1/ bazujących na bezpośrednim zastosowaniu logiki: rachunek zdań, rachunek predykatów,

- 2/ wykorzystujących zapis stwierdzeń,
- 3/ wykorzystujących systemy regułowe (wektory wiedzy),
- 4/ wykorzystujących sieci semantyczne,
- 5/ opartych na tzw. ramach,
- 6/ używających modeli obliczeniowych,
- 7/ metod reprezentacji niesymbolicznej:
 - a) sztuczne sieci neuronowe,
 - b) algorytmy genetyczne.

Metody wnioskowań w systemach ekspertowych

W systemach ekspertowych (Mulawka 1996: 84) mogą wystąpić następujące typy wnioskowania:

- a) w przód (progresywne),
- b) w tył (regresywne),
- c) mieszane,
- d) wykorzystujące wiedzę niepewną (wnioskowania rozmyte).

Jedną z podstawowych cech systemu ekspertowego jest możliwość powiększenia przez system posiadanej bazy faktów. Stosując wnioskowanie w przód, system ekspertowy z dostępnych reguł i faktów generuje nowe fakty dopóty, dopóki nie osiągnie z nich postawionego celu (hipotezy). Wnioskowanie wstecz polega na wykazaniu prawdziwości hipotezy głównej na podstawie prawdziwości przesłanek. W przypadku niepewności co do prawdziwości danej przesłanki zostaje ona potraktowana jako nowa hipoteza, którą należy wykazać. W przypadku znalezienia w drodze takiego wnioskowania reguły, której wszystkie przesłanki są prawdziwe, konkluzja również jest prawdziwa. Znaleziona w ten sposób konkluzja stanowi podstawę do przeprowadzania następnych dowodów. Jeżeli stosując powyższą metodę wykaże się prawdziwość wszystkich rozważanych przesłanek, to postawiona hipoteza jest prawdziwa.

Wnioskowanie mieszane (Mulawka 1996: 84) jest połączeniem wnioskowania w przód oraz wnioskowania wstecz. Polega ono na zastosowaniu reguł ogólnych, tzw. metareguł, które składają się na metawiedzę i zawierają wskazania dotyczące priorytetów wyboru pomiędzy poszczególnymi rodzajami wnioskowania. W oparciu o te wskazania system samodzielnie decyduje o wyborze rodzaju wnioskowania i dokonuje odpowiedniego przełączania pomiędzy rodzajami wnioskowania. W celu wykorzystania przez system ekspertowy wnioskowania mieszanego należy wyposażyć system zarówno w bazę wiedzy, jak i w zbiór metareguł. Obydwa te zbiory stanowią wówczas dwie maszyny wnioskujące (progresywną i regresywną). Baza wiedzy dzieli się na dwie części: na reguły związane z wnioskowaniem wstecz oraz reguły związane z wnioskowaniem w przód. Na podstawie wiedzy zapisanej w metaregułach, system – tak długo, jak da się zastosować jakąś regułę – wybiera preferowany sposób wnioskowania.

We wnioskowaniu mieszanym oprócz wczytania przez system bazy wiedzy należy wczytać także zbiór zawierający metareguły. Wiedza zapisana w metaregułach może preferować jeden z rodzajów wnioskowania. Baza wiedzy dzielona jest na dwie części: reguły związane z wnioskowaniem wstecz oraz reguły związane z wnioskowaniem w przód. System – tak długo, jak da się zastosować ja-

każ regułę, korzysta z jednego sposobu wnioskowania. Po każdym cyklu wnioskowania sprawdzane są warunki zapisane w metaregułach.

Systemy ekspertowe wykorzystujące wnioskowanie rozmyte, operują na reprezentacji wiedzy w postaci zbiorów rozmytych.

Pozyskiwanie wiedzy w systemach ekspertowych

Pozyskiwanie wiedzy (*knowlegde aquisition*) stanowi jedno z najistotniejszych działań w tworzeniu systemu ekspertowego i jest związane z samouczeniem się systemu ekspertowego.

Systemy ekspertowe (Mulawka 1996: 98) posiadające zdolność uczenia się potrafią formułować nowe pojęcia, wykrywać nieznanne dotychczas prawidłowości danych, generować reguły decyzyjne, zdobywać wiedzę za pomocą dialogu z użytkownikiem systemu, modyfikować, uogólniać i precyzować dane.

Wśród strategii samouczenia się systemów ekspertowych, zdaniem Mulawki (Mulawka 1996: 98) wyróżnia się:

- a) bezpośrednio zapisywanie wiedzy,
- b) pozyskiwanie wiedzy na bazie instrukcji,
- c) pozyskiwanie wiedzy na bazie analogii,
- d) pozyskiwanie wiedzy na bazie przykładów,
- e) pozyskiwanie wiedzy na bazie obserwacji,
- f) pozyskiwanie wiedzy na bazie obserwacji i grupowania pojęć.

* * *

Przy tworzeniu systemów ekspertowych należy kierować się następującymi zasadami. Po pierwsze, każdy system ekspertowy powinien być tworzony przy współdziałaniu ekspertów z dziedziny informatyki i specjalistów z danej dziedziny, co pozwala na takie odwzorowanie wiedzy dziedzinowej, żeby system mógł wnioskować w sposób przypominający wnioskowanie eksperta. Po drugie, należy dbać o prawdziwość oraz aktualność informacji, na których zostaje zbudowana baza wiedzy danego systemu, oraz o ich ciągłą aktualizację. Osoby odpowiedzialne za administrowanie systemem muszą posiadać szczegółową wiedzę o danym systemie ekspertowym, aby zmiany dokonywane w systemie były zgodne z oryginalnym modelem aplikacji.

System ekspertowy powinien być tak zaprojektowany, aby mógł samodzielnie identyfikować błędy w funkcjonowaniu. Reguły bazy wiedzy powinny być dostępne dla użytkownika (w formie niepozwalającej na wprowadzanie zmian) w celu ewentualnej identyfikacji błędów, wynikających z niejednoznaczności reguł bazy wiedzy.

Istotnym czynnikiem wpływającym na jakość systemu jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych na jego utrzymanie. Stosowanie systemu ekspertowego w pierwszej fazie wdrożenia może przyczynić się do wzrostu wydatków związanych na przykład z wydawaniem decyzji. Wzrost ten jednak zostaje skompensowany przez korzyści wynikające ze wzrostu wydajności i skrócenia czasu wydania decyzji. W istocie koszty wprowadzenia i utrzymywania systemu ekspertowego są trudne do przewidzenia. Wprowadzanie częstych

zmian w systemie ekspertowym może wiązać się z kosztami przekraczającymi oszczędności wynikające z jego zastosowania.

Wdrożeniem systemu ekspertowego powinny być zainteresowane najbardziej te jednostki, które wydają relatywnie dużą ilość decyzji. Celowe wydaje się zastosowanie systemów ekspertowych w dziedzinach, w których teorie nie są oparte na ścisłych algorytmach działania i matematyce. Systemy ekspertowe powinny znaleźć zastosowanie w takich dziedzinach jak prawo, zarządzanie, chemia, medycyna, rolnictwo.

Bibliografia

1. Bubnicki Z.: *Wstęp do systemów ekspertowych*. Warszawa, 1990.
2. Jenkins J.: *What can Information Technology do for Law*. „Harvard Journal of Law and Technology” Spring 2008, vol. 21, nr 2.
3. Kwaśnicka H.: *Ewolucyjne projektowanie sieci neuronowych*. Wrocław, 2007.
4. Kwiatkowska A.M.: *Systemy wspomaganie decyzji*. Warszawa, 2007.
5. Kozielski S., Małyśiak B., Kasprowski P., Mrozek (red.). *Bazy danych: Nowe Technologie*. Warszawa, 2007.
6. Negnevitsky M.: *Artificial Intelligence*. Edinburgh, 2002.
7. Niederliński A.: *Prawo, finanse i hybrydowe systemy ekspertowe*. [w:] *Inżyniera Wiedzy i Systemy ekspertowe*. T.2, Wrocław, 2003, s. 395-402.
8. Niederliński A.: *Regulowo-modelowe systemy ekspertowe rmse*. Gliwice, 2006.
9. Niederliński A.: *Automatyzacja wnioskowania prawniczego*. XV Krajowa Konwencja Automatyki. Warszawa, 27-30 czerwca 2005.
10. *Sieci neuronowe w zastosowaniach*. Pod red. Markowskiej-Kaczmar U., Kwaśnickiej H. Wrocław, 2005.
11. Sosińska-Kalata B.: *Modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji o dokumentach*. Warszawa, 1999.
12. Mulawka J.: *Systemy ekspertowe*. Warszawa, 1996.
13. O' Callaghan A. T.: *A Hybrid legal systems*. 2003.
14. Popple J.: *A Pragmatic legal Expert System*. 1996.
15. Zeng Y., Wang R., Zeleznikow J., Kemp E.: *A Knowledge Representation Model for the Intelligent Retrieval of Legal Cases*. [w:] *International Journal of Law and Information Technology* vol. 15, No. 3.
16. Zeleznikow J.: *An Australian perspective on research and development required for the construction of applied legal decision support systems*. [w:] *Artificial Intelligence and Law* 10, 2002, s. 237- 260.
17. Zeleznikow J., Stranieri A.: *Split_up: An Intelligent Decision Support System which provide advice upon property division following divorce*. [w:] *International Journal of Law and Information Technology*, vol. 6, No. 2.

Summary

The article discusses main features of the expert systems, their elements, and categorization, based on research literature. An expert system structure is presented, referring to the Polish legal systems, as well as knowledge representation and acquisition.

OD STATYSTYKI DO EWALUACJI BIBLIOTEK

Teresa Szmigielska
Biblioteka Sejmowa

Biblioteki naukowe, ewaluacja, wskaźniki funkcjonalności

Od dawna biblioteki podawały do publicznej wiadomości dane o wielkości swoich zbiorów. Zasobność biblioteki przekładała się bowiem na jej ocenę – im większe zbiory, tym bogatsza, lepsza biblioteka. W połowie dwudziestego wieku zbiory największych bibliotek osiągnęły takie rozmiary, że zarządzanie nimi przysparzało coraz więcej problemów. Dobrą biblioteką okazywała się ta, która w krótkim czasie dostarczała użytkownikowi właściwe publikacje, niekoniecznie pochodzące z własnych zbiorów. Wzrost kosztów utrzymania spowodował, że bibliotekarze oraz wspierający ich specjaliści z innych dziedzin szukali metod lepszego zarządzania. Śledzenie rozwoju badań statystycznych w bibliotekach pozwala stwierdzić, że jest to proces ciągły, w którym sumują się doświadczenia dotyczące statystycznego opisu biblioteki. Ewaluacja – systematyczne, jawne działania polegające na zbieraniu i analizowaniu informacji, której wyniki podawane są do publicznej wiadomości, a wnioski płynące z badań są popularyzowane, jest charakterystyczna dla społeczeństw demokratycznych.

Literatura przedmiotu pokazuje, jak na podstawie danych statystycznych tworzono i opisywano kolejne wskaźniki funkcjonalności. Wskaźniki dawały możliwość analizy zjawisk dynamicznych, ze szczególną uwagą oceniały efektywność kosztową biblioteki akademickiej. Na początku zbierano dane dla jednej uczelni, później porównywano je z danymi bibliotek różnych szkół wyższych. Różnorodność zbieranych danych statystycznych oraz brak ujednoczonych definicji wskaźników funkcjonalności stały się w dwudziestym wieku impulsem do prac nad stworzeniem jednakowych metod oceny pracy biblioteki, pozwalających na porównywanie i tworzenie rankingów. Konsekwencją tych działań było powstawanie ujednoczonych wzorców oceny, z dokładnie opisanymi metodami badawczymi zwanymi zaleceniami, normami lub standardami.

W latach 90. XX w. zainteresowano się unormowaniem badań dotyczących jakości. Do ujednoczonego i dokładnego badania jakości pracy biblioteki zaproponowano stosowanie normy ISO 11620: 1998 *Information and Documentation – Library Performance Indicators*¹. Opublikowano także zalecenia dla

¹ ISO 11620:1998 *Information and documentation. Library performance indicators*; wersja polska PN-ISO 11620:2006 *Informacja i dokumentacja. Wskaźniki funkcjonalności bibliotek*.

bibliotek akademickich, opracowane przez IFLA². Biblioteki otrzymały narzędzie stworzone z dobrze opisanych i wypróbowanych wskaźników, które mogą wykorzystywać do ewaluacji wybranych procesów bibliotecznych, ich ocen i porównań.

Jak wynika z analizy źródeł bibliograficznych, wartościowa literatura dotycząca problematyki statystyki i ewaluacji bibliotek akademickich jest obszerna. Na początku dwudziestego wieku tematyka ta dominowała w literaturze amerykańskiej, od lat siedemdziesiątych pojawia się również w Europie. Ilustruje to analiza bibliografii załącznikowych do norm ISO³ oraz dokumentów IFLA⁴ dotyczących publikacji omówionych w niniejszym artykule. Informacje o dokumentach będących w posiadaniu polskich bibliotek zaczerpnięto także z *Bibliografii Analitycznej Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*⁵. Przyjęto, że te same dokumenty przytoczone w różnych zestawieniach stanowiły podstawę do tworzenia zasad ewaluacji wykorzystującej dane statystyczne.

W artykule przedstawiono zmiany, jakim podlegały metody oceny pracy biblioteki. Materiał uporządkowany został w taki sposób, aby pokazać sumowanie się doświadczeń i związki między badaniami prowadzonymi przez bibliotekarzy różnych krajów.

Na początku przedstawiono najstarszą literaturę światową dotyczącą zastosowania statystyki w ocenie bibliotek, prace zainicjowane przez Adriano Balbiego i Jamesa Thayera Geroulda. W dalszej części określono uwarunkowania historyczne, społeczne i technologiczne, które stały się impulsem do intensywnych działań usprawniających pracę biblioteki. Najważniejszym powodem okazał się obserwowany w latach 40. XX w. niespotykany wcześniej rozrost księgozbiorów bibliotek największych wyższych uczelni. Jednocześnie skutki drugiej wojny światowej spowodowały ograniczenie środków finansowych i personelu bibliotek. Z powyższych powodów część pracy bibliotekarzy, polegająca na udzielaniu informacji, musiała zostać sprawniej zorganizowana. Zainteresowa-

² Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality: Performance Measurement in Libraries*. München, K. G. Saur 1996, seria: IFLA Publications, nr 76; Poll R., Boekhorst P.: *Mierzenie jakości: międzynarodowe zalecenia do pomiaru wykonania zadań w bibliotekach akademickich*. Tł. Bolesław Rek. Bibliothecalia Wratislaviensia 2004, nr 7, s. 16; Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality. Performance Measurement in Libraries*. Wyd. 2 zm., Munich, K. G. Saur 2007, seria: IFLA Publications, nr 127.

³ ISO 11620:1998 op. cit., oraz ISO 11620:2008 *Information and documentation. Library performance indicators*.

⁴ Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality*. Op. cit; także: IFLANET. *Statistics and Evaluation Section*. [online]. [dostęp: 12 maja 2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s22/statliks-related.htm>>; ISO 11620:2008 op.cit.; pierwsze wydanie ISO 11620:1998; PN-ISO 11620:2006 op. cit., polskie wydanie nie zawiera bibliografii; Poll R.: *Statistics and Evaluation Section, useful links – related to library evaluation. Bibliography Impact and Outcome of Libraries*. [online]. [dostęp: 19 stycznia 2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s22/index.htm>>, także z projektu BIX lub bezpośrednio ze strony Biblioteki Uniwersytetu Munster. [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ulb.uni-muenster.de/projekte/outcome/downloads/bibliography-impact+outcome.pdf>>; [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ifla.org/VII/s22/statlinks-related.htm>>

⁵ *Bibliografia Analityczna Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej*. [online]. [dostęp: 2.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=15>>

nia badawcze bibliotekarzy skupiły się na doskonaleniu katalogów jako podstawowych źródeł informacji. Jednocześnie przeprowadzano analizę i weryfikowano wykorzystanie zbiorów bibliotecznych. Badania związane z usprawnieniami wybranych aspektów pracy biblioteki doprowadziły do ewaluacji rozumianej jako ciągła kontrola jakości pracy, wspomagająca proces podejmowania decyzji w zarządzaniu. W dalszej części opisane są pojawiające się w literaturze przedmiotu prace przedstawiające zestawy wskaźników, nazywane „zestawami narzędzi” do oceny różnych rodzajów bibliotek, oraz procedury zmierzające do zwiększania efektywności kosztowej bibliotek jako podstawy do właściwej alokacji środków finansowych. W końcowej części artykułu przedstawiono rozwój światowych badań ewaluacyjnych oraz zastosowanie norm do pomiaru jakości pracy bibliotek. Ograniczona objętość artykułu nie pozwoliła na omówienie polskiej literatury przedmiotu.

Najstarsza literatura światowa dotycząca statystyki bibliotecznej

W pierwszej połowie XIX w. powstało dzieło nieznane polskiej literaturze przedmiotu⁶, tj. *Statistical essay of the libraries of Vienna and the World*. Przedstawiało ono w krytyczny sposób dotychczasowe badania wielkości zbiorów bibliotecznych, dawało podstawy do tworzenia standardów oceny wielkości biblioteki. Jego autor, Adriano Balbi⁷, interesował się także jakością statystyki bibliotecznej. Pisał o konieczności wyznaczenia wskaźników do obliczania w jednolity sposób wielkości zbiorów bibliotecznych⁸.

Praca Balbiego posłużyła za wzór badaczom w XX w. W Stanach Zjednoczonych⁹, w pracy pt. *Public Libraries in the United States of America*, w rozdziale *Library Reports and Statistics* mówi się o Balbim jako wybitnym specjalście, który stworzył podwaliny pod statystykę biblioteczną.

Następne godne odnotowania są prace Jamesa Thayera Geroulda, również nieobecne w polskiej literaturze przedmiotu. Gerould był w początku XX w. bibliotekarzem w Bibliotece Uniwersytetu w Minesocie, a od 1920 r. pracował w Bibliotece Uniwersytetu w Princeton. Przez ten czas, a również kiedy był na emeryturze, aż do 1938 r. poświęcał się zbieraniu i publikowaniu danych statystycznych o bibliotekach.

W wystąpieniu w 1906 r., na zebraniu American Library Association, Gerould podsumował dotychczasowy dorobek statystyki dla bibliotek publicznych oraz przedstawił możliwe metody zastosowania podobnych wzorów w bibliote-

⁶ Ukazał się tylko jeden artykuł: Żbikowska-Migoń A.: *Karl Heinrich Frömmichen (1736-1783) and Adrian Balbi (1782-1848). The pioneers of biblio- and scientometrics*. „*Scientometrics*” 2001, vol. 52, nr 2, s. 225-233.

⁷ Adriano Balbi ur. w Wenecji w 1782 r. zmarł w 1848 r.

⁸ Balbi A.: *Essai Statistique sur les Bibliothèques de Vienne*. Vienne, Frederic Volke 1835; wyd. w jęz. ang.: *Statistical Essay of the Libraries of Vienna and the World*. Jefferson, North Carolina, McFarland 1986, przeł. Larry Barr i Janet L. Barr; obszerne informacje [w:] *The Gerould Statistics. Chapter One*, s.1. [online]. [dostęp: 15.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/tgsbib.html>>

⁹ U. S. Bureau of Education: *Public Libraries in the United States of America*. Washington, Government Printing Office, 1876. [online]. [dostęp: 15.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/tgsartcl.html>>

kach akademickich¹⁰. W 1906 r. sformułował pytania, które zaważyły na tworzeniu bibliotecznych standardów amerykańskich, a później i światowych¹¹. Tematy przedstawione przez Geroulda miały być zaczynem zbierania danych z amerykańskich bibliotek akademickich, a następnie prób tworzenia zestawów opisanych językiem statystyki. Bibliotekarze mieli świadomość, że bez dobrze skonstruowanych formularzy statystycznych, obejmujących istotne pola działalności biblioteki, nie będzie można kontynuować badań służących poprawieniu jakości działania biblioteki akademickiej¹².

Statystyka Geroulda była wydawana jako rocznik i ukazywała się w latach 1907-1920 oraz 1938/39. Kontynuacja od 1939/1940 do 1961/1962 r. została wydana przez The Association of Research Libraries (ARL)¹³. Wydanie pełne ukazało się w latach osiemdziesiątych XX w. z uzupełnieniami za okres 1992-1996¹⁴. Obok kompilacji wydawanych drukiem, w użytku bibliotekarzy w Stanach Zjednoczonych znajdowały się egzemplarze powielane z odręcznymi notatkami, poprawkami, zaopatrzone w uwagi co do sposobu obliczania wyników. Ostatecznie dane zarejestrowane od 1908 do 1988 r. znalazły się na stronach ACRL jako wydanie internetowe w 1998¹⁵. Obecnie na internetowej stronie stowarzyszenia ALA można przeglądać, corocznie uzupełniane, dane statystyczne ok. 120 bibliotek akademickich¹⁶.

Powszechne w Stanach Zjednoczonych zainteresowanie statystyką, dostęp do wieloletnich, kopiowanych i rozpowszechnianych zestawień dla poszczególnych uniwersytetów, a w końcu kompilacje wydawane za lata 1907-1963 doprowadziły do praktycznego udoskonalenia zarządzania bibliotekami wykorzystującego ewaluację. Podczas prac nad porządkowaniem danych statystycznych bibliotekarze prowadzili ożywione dyskusje nad różnorodnymi tematami związanymi ze statystyką biblioteczną i wykorzystaniem jej do usprawnienia zarządzania jakością pracy.

¹⁰ Gerould J. T.: *A Plan for the Compilation of Comparative University and College Library Statistics*. „The Library Journal” 1906, s. 761-763. [online]. [dostęp: 16.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/tgsartcl.html>>

¹¹ *Standards for Libraries in Higher Education*. The Association of College and Research Libraries 2004. [online]. [dostęp: 3.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/standardslibraries.cfm>>

¹² Gerould J. T.: *A plan for the compilation of comparative university and college library statistics*. „The Library Journal” s. 761-763. [online]. [dostęp: 16.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/tgsartcl.html>>

¹³ Kendon S.: *Introduction, ARL Statistics, 1983-1984*. Washington, Association of Research Libraries 1985, s. 4-7; oraz tego samego autora: *ARL Statistics, 1992-1996: A Guide to the Machine-Readable Version of the ARL Statistics*. Washington, Association of Research Libraries 1996. [online]. [dostęp: 15.02.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://viva.lib.virginia.edu/socsci/arl/1994/96doc.html>>

¹⁴ Kendon S., Molyneux R.: *Research Library Statistics, 1907/1908 Through 1987/1988, A Guide to the Machine-Readable Version of the Gerould and ARL Statistics*. Washington, Association of Research Libraries, 1990.

¹⁵ Molyneux R. E.: *The Gerould Statistics, 1907/1908-1961/1962*, second edition, 1998, *An historical compilation of data from academic libraries in the United States and Canada*. [online]. [dostęp 15.02.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/index.html#toc>>

¹⁶ *American Library Association*. [online]. [dostęp: 14.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ala.org/ala/research/librarystats/academic/index.cfm>>

Obecnie do oceny biblioteki, także przez komisje akredytacyjne, wykorzystuje się nie tylko wskaźniki funkcjonalności, ale przede wszystkim ocenę opisową¹⁷ zbliżoną do zestawu pytań stworzonych w 1906 r. przez J. T. Geroulda¹⁸. Do przedstawionej statystyki odnoszą się badania jakości i efektywności pracy bibliotek akademickich prowadzone współcześnie przez ARL¹⁹.

Tematy badań prowadzonych przez bibliotekarzy od początku XX w.

W gospodarce rynkowej wszystkie podmioty podlegają prawom rynku. Biblioteki uczelni prywatnych w Stanach Zjednoczonych musiały ubiegać się o fundusze na działalność, rywalizować o uzyskanie grantów i inne formy dotacji pozarządowych. Zarządy bibliotek amerykańskich były zmuszone do uzasadniania potrzeby wsparcia finansowego oraz do rozliczania się z otrzymanych sum. Literatura przedmiotu dowodzi, że bibliotekarze bibliotek akademickich w Stanach Zjednoczonych kładli szczególny nacisk na gromadzenie i wykorzystywanie danych statystycznych. Statystyka nie była celem, lecz narzędziem gwarantującym efektywne zarządzanie zbiorami, personelem, obsługą czytelnika. Wysoka jakość organizacji biblioteki przekładała się na widoczną w statystyce sprawność w uzupełnianiu i wykorzystaniu zbiorów, właściwą proporcję wydatków, rosnącą liczbę wypożyczeń. Zestawienia statystyczne, wymieniane między bibliotekami i uzupełniane komentarzami, utworzyły pierwszą bazę umożliwiającą ewaluację największych bibliotek akademickich w Stanach Zjednoczonych. Stały się podstawą do opracowania amerykańskiego modelu oceny bibliotek akademickich. Gwałtowny wzrost liczby gromadzonych publikacji²⁰ oraz występujące, szczególnie w czasie drugiej wojny światowej, trudności w zdobywaniu środków na prowadzenie bibliotek, przyczyniły się do zweryfikowania dotychczasowych zasad gromadzenia informacji służących do szacowania wyników pracy biblioteki. Badanie danych wejścia (*inputs – zbiory, pracownicy, finanse*) uzupełniono badaniami danych wyjścia (*outputs – liczba wypożyczeń, liczba czytelników*). W wydanym w 2004 r. Standardzie ACRL nie ocenia się danych ilościowych *inputs* i *outputs*, lecz wkład biblioteki w proces dydaktyczny uczelni oraz przygotowanie studenta do samodzielnych poszukiwań naukowych i kształcenia ustawicznego.

Tematyka publikacji z lat czterdziestych ubiegłego wieku dotyczyła planów rozwoju bibliotek naukowych. Planując, zajmowano się głównie kosztami, usprawnieniem informacji i wykorzystaniem zbiorów.

Równoległe z pracami bibliotekarzy indywidualnych, organizacje normalizacyjne finalizowały prace nad ujednoczeniem zasad międzynarodowej statystyki

¹⁷ Gerould J. T.: *A plan...*, op. cit.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Kyrillidou M.: *Research library trends: ARL statistics*. „Journal of Academic Librarianship” 2000, nr 6, s. 427-436; w wersji elektronicznej jako preprint Association of Research Libraries, Washington, DC 2002. [online]. [dostęp: 12.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.arl.org/bm~doc/jal99.>>

²⁰ Biblioteka Uniwersytetu Oksfordzkiego w latach czterdziestych osiągnęła 12 mln pozycji; szacunki dalszego rozwoju mówiły o wzrostach w ciągu dwudziestu-trzydziestu najbliższych lat do kilkudziesięciu milionów zbiorów i o potrzebie zatrudnienia kilkuset osób w każdym dziale biblioteki.

bibliotecznej²¹. Tworzono i opisywano użycie wskaźników funkcjonalności. W drugiej połowie XX w. bibliotekarze zajęli się ujednoczeniem nazw oraz normalizacją zasad: zbierania, obliczania i publikowania danych, co zaowocowało wydaniem szeregu wspomnianych norm, standardów i zaleceń.

1. Koszty

Zagadnienia związane z kosztami biblioteki były od początku XX w. przedmiotem publikacji amerykańskich bibliotekarzy²². W latach trzydziestych prowadzono badania porównawcze kosztów różnych uczelni. Doświadczenia na ten temat przedstawił Fremont Rider²³, pracownik Biblioteki Uniwersytetu w Yale, który już w latach trzydziestych pisał artykuły o zmniejszaniu kosztów w bibliotece. Analiza kosztów miała według Ridera podstawowe znaczenie w przygotowaniu planów finansowych, które są głównym elementem w negocjacjach z kierownictwem uczelni. Podobnego zdania są D. W. Bryant i B. S. Kaiser, którzy twierdzą, że właściwa alokacja kosztów jest jednym z najważniejszych i najtrudniejszych problemów oceny jakości zarządzania biblioteką. Każde badanie rodzi obawy bibliotekarzy, że w jego wyniku nastąpią nadmierne i nieuzasadnione ograniczenia finansowania²⁴.

Rider²⁵ szczególnie interesował się obniżką kosztów zakupów, magazynowania, współpracy międzybibliotecznej, a także kosztów katalogowania. W bibliotece, w której był zatrudniony, zbiory liczyły niemal dwanaście milionów woluminów. Liczba pracowników bardzo szybko rosła. Rider widział możliwość podłożenia wyzwaniom poprzez rozwój współpracy regionalnej i specjalizacji bibliotek, wypożyczenia międzybiblioteczne, racjonalizację kolekcji oraz zastosowanie mikrofilmów i mikrofisz. Wszystkie przedstawiane wcześniej tematy i pomysły znalazły się w jego publikacji z 1944 r.²⁶. O przyszłości bibliotekarstwa naukowego pisał także wieloletni członek kierownictwa Biblioteki Kongresu, Verner W. Clapp²⁷.

²¹ Były one prowadzone w ramach wspólnych prac IFLA oraz ISO. Obie te organizacje w 1966 r. wydały raport końcowy: *The international standardization of library statistics: a progress report = La normalisation internationale des statistiques relatives aux bibliothèques: état des travaux, Report of the IFLA/ISO conferences*. Paris 1967, Hague 1966, London 1968.

²² Austen W.: *Efficiency in College and University Library Work*. „Library Journal” 1911, nr 86, s. 566-569; Williamson C. C.: *Training for Library Service, A Report Prepared for the Carnegie Corporation of New York*. New York, Updike, Merrymount Press, 1923.

²³ Rider F.: *Library Cost Accounting*. „The Library Quarterly” 1936, t. 6, nr 4, s. 331-381; Rider F.: *The scholar and the future of the research library. A problem and its solution*. New York, Hadham Press, 1944.

²⁴ Bryant D. W., Kaiser, B. S.: *University Library Position Classification and Compensation Plan*. „Library Quarterly” 1947, nr 17, s. 1-17; *Position Classification and Salary Administration in Libraries*. Chicago, American Library Association, 1951.

²⁵ Steele C.: *No easy rider? The scholar and the future of the research library*. By Fremont Rider: a review article. [online]. [dostęp: 10.02.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://dSPACE.anu.edu.au/bitstream/1885/43178/1/Fremont_Rider_article.doc>; Rider jest znanym i cenionym autorem w Stanach Zjednoczonych, w Internecie znajdują się przedmiotowo-podmiotowe zestawienia bibliograficzne dotyczące jego osoby.

²⁶ Rider F.: *The scholar and the future of the research library. A problem and its solution*. New York: Hadham Press, 1944.

²⁷ Clapp V. W.: *The Future of the Research Library*. University of Illinois Press, Urbana, 1964.

Zarządzanie i kontrola wzrostu zasobów biblioteki budziły szczególne zainteresowanie bibliotekarzy zarządzających największymi bibliotekami akademickimi²⁸. Bezpośrednio po drugiej wojnie światowej, w 1946 r., powstał artykuł Roberta B. Downsa²⁹, który dotyczył konieczności prowadzenia dalszych prac nad unifikacją statystyki w zrzeszeniach bibliotek. Późniejsza jego praca podsumowuje sto lat doświadczeń (od 1876 do 1976 r.) w nadzorowaniu rozrastających się bibliotek naukowych³⁰. O wzroście zbiorów, kosztach i związanej z nimi jakości pracy biblioteki akademickiej pisał także George Piternick³¹.

Z badań wynika, że na jakość pracy biblioteki wpływają również takie czynniki jak podział rynku pracy oraz mobilność bibliotekarzy. Kondycja zawodu bibliotekarskiego, w tym uposażenie pracowników, możliwość kształcenia oraz mobilność zawodowa znalazły się w kręgu zainteresowań Thomasa A. Childersa oraz Nancy A. van House³². Ich artykuł zawiera wyniki badań dotyczących segmentacji rynku pracy i wypływających z tego ograniczeń w uposażeniu bibliotekarzy. Podstawą do analizy był wcześniejszy o kilka lat przegląd członków ALA. W analizie wzięto pod uwagę: białych, posiadających stopień magistra, zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin w różnych typach bibliotek, w tym w placówkach szkół wyższych posiadających uprawnienia do nadawania stopnia magistra. Bibliotekarze w porównaniu z innymi zawodami mieli niższe uposażenia. Wysokość pensji zależała od wielkości biblioteki oraz płci, natomiast zmiana miejsca pracy zdarzała się rzadko. Bibliotekarze awansowali jedynie wewnątrz macierzystej instytucji.

Inna praca, dotycząca kosztów, to artykuł W. F. Lancastera³³, w którym autor traktuje koszty jako istotny problem w zarządzaniu biblioteką publiczną. Lancaster daje w nim praktyczne wskazówki, jak podejmować optymalne decyzje. Na przykład, przy określaniu kosztów zakupu dokumentów należy z góry oszacować również wysokość sumy, jaką pochłonie ich opracowanie i gromadzenie. Stwierdził on, że przy tańszych, lecz gorszej jakości pomocniczych materiałach bibliotecznych, naraża się odbiorców na stratę czasu, a ogólna ocena pracy biblioteki obniża się. Ponadto, obniżenie nakładów na komunikowanie się z potencjalnymi i faktycznymi czytelnikami zmniejsza satysfakcję klientów. Trzeba też brać pod uwagę to, jakie są koszty społeczne wynikające z braku rzetelnych, wyczerpujących i podawanych na czas informacji. Szczególną uwagę zwracał

²⁸ Dunn O. C., Seibert W. F., Scheuneman, J. A.: *The Past and Likely Future of 58 Research Libraries, 1951-1980: A Statistical Study of Growth and Change*. West Lafayette, Indiana, 1965.

²⁹ Downs R. B.: *Uniform Statistics for Library Holdings*. „Library Quarterly” 1946, nr 16, s. 3-69.

³⁰ Downs R. B.: *The growth of research collections*. „Library Trends” 1976, American Library History: 1876-1976, nr 25, s. 55-80. [online]. [Dostęp 4.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ideals.uiuc.edu/bitstream/handle/2142/6910/librarytrendsv25i1e_opt.pdf?sequence=1>

³¹ Piternick G.: *Library growth and academic quality*. „College and Research Libraries” 1963, nr 24, s. 223-229.

³² Childers T. A., Van House N. A.: *Labor Market Segmentation and Librarian Salaries*. „Library Quarterly” 1987, nr 2, s. 171-89.

³³ Lancaster W. F.: *Evaluation as a management tool*. „Public Library” 1990, nr 5, s. 289-294.

Lancaster na stosunek kosztów do uzyskanych efektów. Podał też przykłady praktycznych rozwiązań, na przykład, jeżeli 30 tytułów jest w stanie zaspokoić 70% zapotrzebowań użytkowników, to w celu uzyskania 95% realizacji zapotrzebowań należy zakupić około 500 tytułów. Autor uważał, że w omawianym przykładzie podjęcie próby maksymalnej efektywności byłoby nieopłacalne.

Cele biblioteki nie są stałe, zmieniają się między innymi pod wpływem badań jakości pracy biblioteki a wyznaczenie nowego celu stymuluje dalsze pomiary i wykorzystanie nowych wskaźników funkcjonalności. Badacz amerykański Richard Stephen³⁴ przedstawił wskaźniki funkcjonalności pozwalające na określenie relacji między celami a efektywnością działania. Uznał, że są one potrzebne zarówno bibliotekom, jak też ich instytucjom macierzystym. Wskaźniki funkcjonalności mogą być stosowane do oceny instytucji i porównań między bibliotekami. Autor wskazał na najbardziej, według niego, przydatne wskaźniki: relację między celami biblioteki a celami instytucji nadrzędnej, stosunek osiągniętych wyników do założonych celów, efektywność działań, oszczędność, wydajność. Wskaźniki, poza łatwością ich uzyskania, powinny być określone według norm i wykazywać cechy powtarzalności, pozwalające na dokonywanie pomiarów między podobnymi bibliotekami. Ważne jest, aby mierzyły jakość usług i trafność udzielanych informacji. Autor sformułował tezę, że wskaźniki wykonania zadań są zbyt rzadko obliczane i stosowane, ponieważ kadra zarządzająca nie docenia ich wartości. Do artykułu dołączono wskaźniki wykonania zadań proponowane do wykorzystania.

2. Wykorzystanie zbiorów

Bibliotekarze dążyli do budowania kolekcji w taki sposób, aby w jak największym stopniu zaspokajała zapotrzebowanie użytkowników, jednocześnie chcieli ograniczyć liczbę dokumentów, które były niedostatecznie wykorzystane. Niemniej ważnym czynnikiem skłaniającym do podjęcia badań była, omawiana w poprzednim punkcie, konieczność ograniczania wydatków. W Biuletynie Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy ukazały się badania przeprowadzone w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku w Bibliotece Naukowej MIT (Massachusetts Institute of Technology) przez Philipa Morse'a, dyrektora biblioteki, i jego współpracowników. Nazwano je „Operacyjnymi badaniami biblioteki”. Polegały one na badaniu intensywności obiegu dokumentów zarejestrowanych w inwentarzach biblioteki i udostępnionych użytkownikom. Dokumenty do badań dobierano na podstawie próby losowej³⁵.

Robert Orr³⁶, bibliotekarz z biblioteki w Coldwater w USA, zadał pytanie dotyczące ocenienia na podstawie badań, czy dana biblioteka jest dobra, czy możemy pozytywnie ocenić bibliotekę według wielkości zbioru, czy według jakości obsługi³⁷. Opisał przypadek biblioteki, która posiada wspianały, jedyny na

³⁴ Stephen R.: *Library use of performance indicators*. „Library Review” 1992, nr 6, s. 22-36.

³⁵ Bush G. C., Galliher H. P., & Morse P. M.: *Attendance and Use of the Science Library at MIT*. „American Documentation” 1956, s. 87-109.

³⁶ Orr R.: *Measuring the goodness of library services: a general framework for considering*. „Journal of Dokumentation” 1973, nr 29, s. 315-332.

³⁷ Mówią o nim także Baker S. L., Lancaster F. W.: *The measurement and evaluation of library services*. Wyd. 2, Arlington, Information Resources Press 1991, [1 wyd. 1977].

świecie zbiór perskich modlitewników. Teoretycznie jest to doskonała kolekcja, ale jakość biblioteki, to według Orra zdolność do zaspokajania potrzeb czytelników. Jeśli biblioteka z takim zbiorem znajdzie się w Ameryce lub na słabo zaludnionych stepach Azji, to jej zbiór nie zostanie właściwie wykorzystany.

Edward Evans zajmował się badaniem jakości i efektywności pracy bibliotek medycznych³⁸. Było to jedno z pierwszych ankietowych badań dla wybranej grupy bibliotek akademickich, wykonane w końcu lat sześćdziesiątych³⁹. Brano przy tym pod uwagę specyficzne wymagania wobec usług świadczonych przez biblioteki medyczne. Sformułowano sześć najważniejszych wskaźników ewaluacji biblioteki: dostępność, koszty, zadowolenie użytkowników, czas reakcji, korzyści dla użytkowników, wykorzystanie. W artykule znajduje się konkluzja na temat błędnych ocen wyników badań spowodowanych niejasnością celów oceny działalności biblioteki.

Powstały również prace dotyczące badania zbiorów jednej biblioteki akademickiej, w tym przypadku Biblioteki Uniwersyteckiej w Pittsburghu. Do badań wykorzystania zasobów bibliotecznych T. J. Galvin i A. Kent⁴⁰ zastosowali różne metody: kwestionariusz ankiety, wywiad, obserwację obiegu dokumentów. Podobną problematyką zajmował się też J.G. Schad⁴¹. George S. Bonn⁴², konsultant w zakresie wykorzystania sprawozdań bibliotecznych, znawca bibliotek w Stanach Zjednoczonych, Indiach, Japonii i Turcji wykorzystywał wiedzę do propagowania wykorzystania list eksperckich w ocenie księgozbiorów bibliotek akademickich.

Prekursorskie badania dotyczące tworzenia matematycznego modelu wykorzystania zbiorów wykonało dwóch specjalistów – Herman H. Fussler, bibliotekarz i ekonomista, przez ponad trzydzieści lat dyrektor Biblioteki Uniwersytetu w Chicago i Julian L. Simon, ekonomista badający efekty ekonomiczne w populacjach znajdujących się w toku zmian. Praca *Patterns in the Use of Books in Large Research Libraries*⁴³ zawierała relację z badania przeprowadzonego przez każdego z nich oddzielnie, na różnych zbiorach bibliotecznych. Obaj stosowali metody prób losowych, budując modele matematyczne poprawności wyszukiwania książek na półce. Sprawdzali też, po jakim czasie dostępne są dla czytelnika pozycje wybrane losowo z inwentarza.

³⁸ Evans E., Borko H., Ferguson P.: *Review of criteria used to measure library effectiveness*. „Bulletin of the Medical Library Association” 1972, nr 1, s. 102-110. [online]. [dostęp: 06.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=198632>>; Evans A., Mirsky P. S., Victoria M. J. de: *Evaluation of a library program in a Carnegie model area health education center*. „Bulletin Med. Library Association” 1978, nr 66, s. 190-199.

³⁹ Nie znaleziono wcześniejszych przykładów grupowych badań dla bibliotek naukowych.

⁴⁰ Galvin, T. J., Kent, A.: *Use of a University Library Collection: A Progress Report on a Pittsburgh Study*. „Library Journal” 1977, nr 102, s. 2317-2320.

⁴¹ Schad J. G.: *Pittsburgh university studies of collection usage: A symposium*. „Journal of Academic Librarianship” 1979, nr 5, s. 60-70.

⁴² Bonn G. S.: *Collection Analysis in Modern Librarianship*. „Collection Management” 1989, s. 73-91. W normie ISO 11 620:2004, G. Bonn cytowany jest jako autor, który jest ekspertem w zakresie wpływu „list eksperckich” na ocenę biblioteki.

⁴³ Fussler H. H., Simon L.: *Patterns in the use of books in large research libraries*. Chicago, The University of Chicago Press, 1969.

Peter Brophy⁴⁴, dyrektor Centre for Research in Library & Information Management (CERLIM) w Manchester Metropolitan University twierdził, że zbieranie i ewidencja danych umożliwiają poprawę zarządzania biblioteką, ponieważ dzięki relacjom, między danymi można wyraźniej dostrzec zależności między procesami realizowanymi w bibliotece. P. Brophy podkreślił, że w wielu bibliotekach funkcjonują jeszcze stare metody pracy i obsługi czytelnika. Informacja oparta jest na danych uzyskanych z elementów formalnych literatury, takich jak: autor, redaktor, wydawca i dystrybuowana jest według z góry ustalonych ścieżek procedur. Bibliotekarze mogą jednak, z pożytkiem dla czytelnika, wprowadzać nowe, twórcze metody przygotowania informacji.

Day Mike i Don Revill⁴⁵ stwierdzili, że Wydział Nauczania Uniwersytetu Johna Mooresa (Liverpool John Moores University) był poddany przez kierownictwo uczelni coraz silniejszej presji podnoszenia jakości pracy, tak aby produkt finalny, wytwarzany przez bibliotekę, odpowiadał jakością przeznaczonym na niego pieniądзом (pieniądze za jakość). Wydział otrzymał od kierownictwa uczelni fundusze na przeprowadzenie pomiarów. Biblioteka wykorzystwała do tego celu bazę biblioteczną rejestrującą dane na temat obrotu publikacji w bibliotece. Projekt zmierzał do stworzenia prostej analizy wykorzystania nowych nabytków. Żądane przez użytkowników pozycje były rejestrowane przez ten system. Założono, że zbadanie zarejestrowanych żądań czytelniczych pozwoli osiągnąć dwa cele:

- pozwoli na analizę wykorzystania każdej zakupionej książki w ciągu jednego roku jej „życia na półce”; da wiedzę na temat liczby wypożyczeń jednej książki; ponadto, umożliwi określenie średniej liczby wypożyczeń książek na dany temat, co jest ważne dla ustalenia kosztów poniesionych na publikacje z danej tematyki;
- pozwoli porównać wyniki wykorzystania kolekcji z wynikami podobnych badań uzyskanych przez Bibliotekę Uniwersytetu w Loughborough i z Informacją Statystyczną LISU.

Założono, że otrzymane dane, właściwie zestawione, wyłonią wartości przydatne do ewaluacji biblioteki. Te wyniki pozwolą bibliotece na zidentyfikowanie wysoko lub nisko ocenianych nowych nabytków, a przez to na określenie, jaka powinna być alokacja funduszy na zakup nowych pozycji.

Badania dotyczące wykorzystania wydawnictw omawia Allen Kent⁴⁶, przedstawiając analizę badań wykorzystania czasopism w Bibliotece Uniwersytetu w Pittsburgu w 1975 r. Książka zawiera opis wykorzystania materiałów oraz

⁴⁴ Brophy P.: *Narrative-based librarianship*. [W:] The area of information and social communication: Festschrift for Professor Wanda Pindlova, „Studies in Library and Information Science” Vol. 10 Krakow, Jagiellonian University Press 2004, s. 188-195. [online]. [dostęp 10.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cerlim.ac.uk/projects/nbl_brophy.pdf>; wersja polska *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Pod red. Marii Kocójowej. Kraków 2004, seria: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, nr 1274, Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, z. 10.

⁴⁵ Mike D., Revill D.: *Towards the active collection: the use of circulation analyses in collection evaluation*. „Journal of Librarianship and Information Science” 1995, nr 3, s. 149-157.

⁴⁶ Kent A. i in.: *Use of library materials. The University of Pittsburgh study*. New York, Marcel Dekker Inc. 1979.

ukazuje całkowity koszt związany z ich udostępnianiem, od akwizycji po wypożyczenia do domu. Badania objęły zbiór czasopism w aspekcie ilościowym, ale sprawdzono też, czy żądane przez czytelników tytuły były wykorzystane choć raz w roku. Omówiono szczegółowo procedury związane z szacowaniem wielkości wykorzystania wydawnictw ciągłych. Wyniki uzyskane na Uniwersytecie w Pittsburghu były porównywane z otrzymanymi w innych uniwersytetach amerykańskich. Ocenie końcowej podlegała nie tylko jakość wykorzystania zbiorów, ale też procedury pomiarów⁴⁷.

Roswitha Poll, przy współudziale Philipa Payne'a⁴⁸, napisała pracę, w której pokazała, że wiele projektów badawczych obejmuje nie tylko badania statystyczne, ale też przedstawia związki funkcjonowania biblioteki z umiejętnościami i kompetencjami jej użytkowników. Użytkownicy są beneficjentami pracy biblioteki, a tę pogłębiającą się wiedzę i doświadczenie klientów można mierzyć. Są to rosnące kompetencje w samodzielnym wykorzystaniu informacji, a także sukces naukowy i zawodowy, integracja społeczna i wreszcie dobrobyt. Artykuł prezentuje metody przydatne do pomiarów naukowych: umożliwiają one prezentację działalności biblioteki w różnych aspektach, także w benchmarkingu między instytucjami. Autorka prezentuje korzyści wynikające z wykorzystania tak zwanych „miękkich metod”. Zalicza do nich obserwację, wywiad, test, analizę publikacji oraz metody ilościowe wykorzystujące dane wynikające z funkcjonowania biblioteki. Tekst zaopatrzone w bogatą bibliografię.

3. Katalogi

W pierwszym czterdziestoleciu po drugiej wojnie światowej znaczna część prac bibliotekarskich w Stanach Zjednoczonych koncentrowała się na polepszeniu jakości wytwarzanych przez bibliotekę systemów informacyjnych⁴⁹. Badania dotyczyły sposobów wykorzystania katalogów przez poprawę skuteczności wyszukiwań, głównie w katalogach rzeczowych, oraz – doskonalenia procesów organizacyjnych w bibliotekach, tak aby wykorzystanie zbiorów było jak najpełniejsze. Zasadnicze postulaty na temat modernizacji tworzenia katalogów znalazły się w cytowanej pracy F. Ridera z 1944 r.⁵⁰.

Do tezy głoszonej przez Ridera, że zbiory bibliotek podwajają się co 16 lat a wraz z nimi również liczba załogi bibliotecznej⁵¹, krytycznie odniósł się Colin

⁴⁷ Między innymi w zestawieniu bibliograficznym do pracy M. S. Sridhar: *A case study of lent-out use of a special library. Library Science With a Slant to Documentation* 1985, nr 22 s. 19-34; M.S. Sridhar: *Studies on use of library collections by scientists, engineers and technicians*. „Aglis Journal” 1987, nr 4, s. 9-17. [online]. [dostęp: 16.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.rclis.org/archive/00012340/>>; Broadus R. N.: *The Application of Citation Analyses to Library Collection Building*. „Advances in Librarianship” 1977, t. 7, s. 299-335.

⁴⁸ Poll R., Payne P.: *Impact measures for libraries and information services*. „Library Hi Tech” 2006, nr 24/4, s. 547-562. [online]. [dostęp: 04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://conference.ub.uni-bielefeld.de/2006/proceedings/payne_poll_final_web.pdf>

⁴⁹ Problematyki tej dotyczył również referat wygłoszony na III Bałtyckiej Konferencji „Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” pod hasłem „Standardy bibliotek europejskich”. Gdańsk, 28-29 maja 2009: T. U. Szmielińska: *Geneza tworzenia standardów oceny pracy biblioteki akademickiej*.

⁵⁰ Rider F.: *The scholar...*, op. cit.

⁵¹ Ibidem, s. 8.

Steele⁵², dowodząc, że jeśli przyjąć rozwój zbiorów według Ridera, to Biblioteka Uniwersytetu w Yale liczyłaby pod koniec lat siedemdziesiątych ok. 50 mln wol., a dział katalogowania zatrudniałby ok. 5 tys. bibliotekarzy. Podobne tezy jak C. Steele głosił R. E. Molyneux⁵³.

Badania katalogów w drugiej połowie dwudziestego wieku dotyczyły jednej lub kilku wybranych bibliotek i polegały na badaniu jakości katalogu na podstawie stosunku liczby poprawnych wyszukiwań do ogólnej liczby poszukiwań w katalogu rzeczowym⁵⁴. James Krikelas⁵⁵ udowodnił, że forma pytań zadawanych przez użytkownika ma wpływ na stopień powodzeń w kwerendach bibliotecznych. Problemy z udostępnianiem katalogów w formie papierowej zostały częściowo rozwiązane przez ich umieszczenie w Internecie. Badania przeprowadzone w omawianym czterdziestolecu posłużyły do tworzenia wskaźników funkcjonalności umożliwiających ocenę jakości katalogów uporządkowanych formalnie i rzeczowo.

4. Zestaw narzędzi do badania jakości pracy biblioteki

Karen E. Fisher, autorka i współautorka kilku książek i kilkudziesięciu artykułów w najważniejszych naukowych periodykach bibliotekoznawczych, jest często cytowana w bibliografiach załącznikowych⁵⁶. Jej publikacja *The Outcomes Toolkit 2.0* prezentuje zestaw narzędzi pozwalających tak zorganizować funkcjonowanie biblioteki i jej usług, aby była ona wartościowym warsztatem pracy naukowej dla pracowników dydaktycznych oraz studentów uniwersytetu. Przedstawiono czynności niezbędne do ewaluacji biblioteki: planowanie, zbieranie i analizę danych oraz ich wykorzystanie.

Jak pomóc użytkownikom biblioteki w rozwiązywaniu ich problemów, radzą Rosemary N. Chacha i Ann Irving na przykładzie badań ankietowych, przeprowadzonych w 1990 r. na uniwersytecie w Loughborough w Wielkiej Brytanii, wśród losowo wybranych studentów⁵⁷. Badania te miały dostarczyć informacji,

⁵² Steele C.: op. cit.; oprócz cytowanej tu pracy z obszerną bibliografią omawiającą literaturę na temat też głoszonych przez F. Ridera, C. Steele jest twórcą wielu publikacji krytycznych wobec jego twórczości, m.in.: *Steady-State, Zero Growth and the Academic Library*. London, Bingley 1978.

⁵³ Molyneux R. E.: Patterns, processes of growth, and the projection of library size: a critical review of the literature on academic library growth. „Library & Information Science Research” 1986, nr 8, s. 5-28.

⁵⁴ Frarey, C. J.: *Studies of Use of the Subject Catalog: Summary and Evaluation*. [w:] *Subject Analysis of Library Materials*. Pod red. M. F. Tauber, New York, Columbia University, School of Library Service 1953, s. 147-166; także Tagliacozzo R., Kochen, M.: *Information-Seeking Behavior of Catalog Users*. „Information Storage and Retrieval” 1970, nr 6, s. 363-381.

⁵⁵ Krikelas, J.: *Searching the library catalog-A study of users' access*. „Library Research” 1980, nr 2, s. 215-230; J. Krikelas obecnie również prowadzi podobne badania w odniesieniu do katalogów online.

⁵⁶ Durrance J. C., Karen E. Fisher: *The Outcomes Toolkit 2.0*. Ann Arbor, MI and Seattle, University of Michigan and University of Washington 2002. [online]. [dostęp: 1.04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ibec.ischool.washington.edu/ibecCat.aspx?sub-Cat=Outcome%20Toolkit&cat=Tools%20and%20Resources>>

⁵⁷ Chacha R. N., Irving A.: *An experiment in academic library performance measurement*. „British Journal of Academic Librarianship” 1991, nr 1, s. 16-26.

z jakimi trudnościami spotykają się użytkownicy bibliotek, a następnie poddać wyniki analizie i zaproponować rozwiązania. Najważniejszymi problemami czytelników okazały się:

- odnalezienie autora w katalogu, kiedy były znane nie całe imiona, a jedynie ich inicjały,
- odnalezienie tytułu czasopisma w odrębnym katalogu,
- otrzymanie publikacji w krótkim czasie, gdy w zbiorach przeważają pojedyncze egzemplarze.

Wyniki badania przedstawiono bibliotekarzom i nauczycielom akademickim. Po wspólnych naradach uznano dotychczasowe metody przyswajania wiedzy bibliotecznej na tak zwanym „szkoleniu bibliotecznym” za niedostateczne. Stwierdzono, że również nauczyciele muszą zwracać baczną uwagę na metody stosowane przez studentów poszukujących źródeł. Zdecydowano, że jedynie bliska współpraca naukowców, bibliotekarzy i studentów zapewni właściwe przygotowanie tych ostatnich do efektywnego korzystania ze źródeł. Finansowanie biblioteki, zdaniem naukowców, powinno być uzależnione od satysfakcji jej użytkowników.

Pracę omawiającą zastosowanie narzędzi do wartościowania pracy biblioteki opublikowali amerykańscy badacze John C. Durrance i K. E. Fisher⁵⁸. Zwracają oni uwagę na zjawisko zdeterminowania procedur i rodzaju zbieranych danych oraz zastosowanych narzędzi przez rodzaj pomiaru, jaki biblioteka zamierza wykonać. Badają również, czy w bibliotece są warunki do pracy indywidualnej i grupowej, ułatwiające studentom naukę. W kontekście czynników zdeterminowanych przez jakość pracy biblioteki rozważa się jakość studiowania na uczelni.

Podobnie ujmuje temat praca Johna C. Durrance'a, Karen E. Fisher i Marian Bouch Hinton⁵⁹. Zawiera ona wyjaśnienie podstawowych pojęć oraz omówienie przygotowania modelu logicznego wyników pracy biblioteki, planu zbierania danych, a także ich wykorzystania.

W bibliografiach załącznikowych często cytowane są publikacje Amerykani-
na Petera Hernona⁶⁰. P. Hernon jest profesorem w Graduate School of Library and Information Science at Simmons College w Bostonie. Opublikował 37 książek, był redaktorem *Journal of Academic Librarianship*, współredaktorem *Library & Information Science Research* oraz *Government Information Quarterly*. Zajmuje się problematyką jakości pracy biblioteki w kontekście zadowolenia klienta oraz popularyzacją praktycznych metod pomiaru jakości pracy biblioteki. Pierwsza praca, napisana wspólnie z Ellen Altman⁶¹, różni się od innych publikacji poświęconych tematowi ewaluacji jakości: autorzy odrzucają w niej oce-

⁵⁸ Durrance J. C., Fisher K. E.: *Determining how libraries and librarians help*. „Library Trends” 2003, nr 51, s. 305-334. [online]. [dostęp: 15.04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ischool.washington.edu/fisher/pubs/library.trends.2003.pdf>>

⁵⁹ Durrance J. C., Fisher K. E., Hinton M. B.: *How Libraries and Librarians Help. A Guide to Identifying User-Centered Outcomes*. Chicago, American Library Association 2005.

⁶⁰ Norma ISO 11620 Poll R., Boekhorst P. *Measuring Quality*. Op. cit., s. 10.

⁶¹ Hernon P., Altman E.: *Service quality in Academic Libraries*. Greenwood Publishing Group, 1996. [online]. [dostęp: 14.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://books.google.pl/books?id=3BXSv2NptKQC&pg=PA15&source=gbs_toc_r&cad=0_0&sig=Z_uKsuL_PXF0I_UZko_jFnts1tQ_I>

nę pracy biblioteki z punktu widzenia pracownika, przyjmując punkt widzenia odbiorcy usług – klienta, prezentują sposoby pomiaru jakości wyników pracy instytucji, identyfikują podstawowe elementy jakości i kosztocłonności. Hernon i Altman wykorzystali dwuletnie badania do sformułowania praktycznych porad dla kadry zarządzającej. Ich praca dostępna jest w Internecie.

Druga publikacja to artykuł Hernona opublikowany w 2002 r.⁶², w którym autor zadaje kluczowe według niego pytania dla właściwego rozumienia problemu jakości w bibliotece, w której zatrudniony jest pracownik dokonujący jej pomiarów:

- Jaka jest w bibliotece jakość obsługi i satysfakcja klienta? Czy można wyszukać i określić różnice w ocenie jakości pracy biblioteki przez klienta i bibliotekarza?
- Jak można mierzyć satysfakcję klientów wynikającą z obsługi bibliotecznej?
- Czy jest możliwe właściwe oszacowanie wpływu biblioteki na odbiorców?
- Jak może być oszacowana jakość pomiaru?
- Czy i jakie są relacje między wynikami pomiaru a jakością obsługi i satysfakcją klientów z pracy biblioteki?

Trzecia praca powstała we współpracy z Robertem E. Duganem⁶³. Jest to praktyczny podręcznik dotyczący pomiaru wyników pracy biblioteki. Zawiera on także studia przypadków oraz wyniki dyskusji bibliotekarzy na temat, jak przygotować pomiar wyników pracy biblioteki, plan zbierania i analizy danych oraz jak mierzyć jakość obsługi bibliotecznej. Ważny jest także wspólny artykuł Petera Hernona i Roberta E. Dugana⁶⁴ będący zapisem wcześniej wygłoszonego referatu na internetowej konferencji IFLA.

5. Ewaluacja w drugiej połowie dwudziestego wieku

W latach 60. i 70. rozpoczęto ewaluację bibliotek w państwach europejskich. W maju 2006 r. opublikowano w Internecie sprawozdanie Komitetu Edukacji dla Zdrowia⁶⁵. Znajduje się w nim opracowanie omawiające działalność francuskiej grupy roboczej powołanej do spraw ewaluacji bibliotek. Na końcu pracy umieszczono bibliografię, zawierającą najważniejsze prace, a wśród nich książki i artykuły. Jako pierwszą pracę, dotyczącą ewaluacji, zarejestrowano publikację F. M.

⁶² Hernon P.: *Quality: New directions in the research*. „Journal of Academic Librarianship” 2002, nr 28, s. 224-231.

⁶³ Hernon P., Dugan R. E.: *An action plan for outcomes assessment in your library*. Chicago, American Library Association, 2002.

⁶⁴ Hernon P., Dugan R. E.: *Different perspectives on assessment and evaluation: The need to refine and link them*. „Proceedings of the 5th Northumbria International Conference on Performance Measurement in Libraries and Information Services 2003”, Northumbria University 2004, s. 23-30. [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.emeraldinsight.com/InsightviewContentItem.do?sessionId=782B6DC4437CCB0DBFCC1DD92F8C270B?contentType=Article&hdAction=lnkhtml&contentId=1581949&dType=SUB&history>>

⁶⁵ *Éléments méthodologiques d'évaluation de l'activité de documentation dans les comités d'éducation pour la santé* 2002. [online]. [dostęp: 16.05. 2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://craes-crips.com/pub/fixes/21_elements_devaluation_activite_doc_2006.pdf>

Katza z 1978 r.⁶⁶. Następne wydawnictwo cytowane w sprawozdaniu Komitetu – A. Deccache z 1989 r.⁶⁷ jest o ponad dziesięć lat późniejsze.

Historyczne ujęcie dokumentujące rozwój badań nad ewaluacją można znaleźć w artykule Pierre'a Carbone'a⁶⁸. Prezentuje on początek przemian dotyczących pomiaru jakości pracy, dokonujących się w bibliotekach publicznych i akademickich w ostatnich dwudziestu latach XX w. W artykule sprzed ponad 15 lat autor przedstawił korzyści z pomiaru wykonania zadań oraz koszty z tym związane. Opis dotyczy wskaźników funkcjonalności służb informacyjnych i przedstawia doświadczenia grupy roboczej badającej jakość pracy bibliotecznej. Autor dochodzi do wniosku, że rozmaite dane, zbierane w bibliotekach różnych rodzajów, wymagają stworzenia jasnej definicji pomagającej w określeniu, jakie jest znaczenie konkretnej biblioteki, jej misja i miejsce w lokalnym i narodowym otoczeniu. W procesie przemian bibliotecznych to biblioteki akademickie były tymi, które rozpoczęły i znajdowały się w czołówce badań nad pomiarami wykonania zadań.

Problematyką oceny bibliotecznych służb informacyjnych zajął się też Jean-Philippe Lamy⁶⁹. Do oceny metod zarządzania i efektywności pracy bibliotek od kilku lat we Francji stosowana jest norma NF ISO 11620 *Wskaźniki działalności bibliotek*, nie umożliwia ona jednak oceny bibliotecznych służb informacyjnych. J. P. Lamy przedstawia inny, oparty na literaturze brytyjskiej, schemat postępowania. Pierwsza część raportu oceniającego pracę służb informacyjnych wymienia dane ilościowe, w drugiej części raportu J. P. Lamy omawia wskaźniki skuteczności dotyczące wykorzystania tych danych: zbiorów, obsługi informacyjnej. Dla przykładu, wskaźnik działalności informacyjnej na osobę uzyskuje się, sumując liczbę odpowiedzi, a wynik – dzieląc przez liczbę potencjalnych użytkowników. Te wyniki należy porównać z liczbą wypożyczeń podzielonych przez liczbę potencjalnych użytkowników. Wyniki wskażą, jaka jest aktywność służb informacyjnych oraz jaka jest intensywność wykorzystania zbiorów.

W innym artykule⁷⁰ podany jest przykład badań zainspirowanych przez francuskie wydanie normy ISO 11620. Zgodnie z postulatami pracowników informacji, francuska agencja normalizacyjna ANFOR ogłosiła w 1998 r. normę NF ISO 11620 *Wskaźniki efektywności pracy bibliotek*. Bibliotekarze postanowili uzupełnić wskaźniki proponowane przez normę o inne, niezbędne do oceny pracy służb informacyjnych, i zbadać poziom satysfakcji użytkowników ze świadczonych usług. Wyznaczono wskaźniki jakościowe: jakość źródła informacji (oceniana przez eksperta dokumentalistę na podstawie aktualności i dokładności informacji), wartość dodana przez pracownika informacji – polegająca na zrozumieniu, doprecyzowaniu pytania zadanego przez czytelnika, właściwym dobo-

⁶⁶ Katz F. M.: *Directives pour évaluer un programme de formation des personnels de santé*. Geneve, OMS 1978.

⁶⁷ Deccache A.: *Pour mieux choisir son evaluation*. Liege, APES, 1989.

⁶⁸ Carbone P.: *Survey of the Development of Library Performance Measures in France*. „INSPEL” 1993, nr 3, s. 196-198.

⁶⁹ Lamy J. P.: *Évaluer un service de référence, quelques outils*. „Bull. Bibl. France” 2001, t. 46, nr 4, s. 82-88.

⁷⁰ Briand B., Buffeteau A., Cudelou J.-F. i in.: *Indicateur de performance des services documentaire, l'expérience d'un groupe de professionnels de l'information*. „Documentaliste” 2002, nr 1-2, s. 26-33.

rze źródeł, satysfakcja użytkowników – zależna od czasu oczekiwania na odpowiedź, a także od otrzymania wyczerpującej informacji.

Problematyką ewaluacji biblioteki w kontekście zarządzania od lat siedemdziesiątych zajmował się Wilfrid F. Lancaster. Napisał on kilkadziesiąt książek dotyczących pomiaru efektywności pracy biblioteki, cytowanych we wszystkich bibliografiach na ten temat. Poznał dobrze problematykę bibliotekarstwa światowego, ponieważ z ramienia UNESCO pracował między innymi w Argentynie, Brazylii, Meksyku, Norwegii, a także w Polsce.

Książka F. W. Lancastera⁷¹ uważana jest za jedną z zasadniczych prac mówiących o metodach pomiaru wykorzystania zbiorów. Autor daje w niej definicję ewaluacji: ocena z użyciem określonych metod. Jego zdaniem, ewaluacja pomaga w podejmowaniu decyzji, dając jednocześnie wiedzę o możliwych innych rozwiązaniach, pomaga przy zarządzaniu alokacją zbiorów. Lancaster kładzie nacisk na prawidłowe informowanie użytkowników o zbiorach. W publikacji zawarty jest przegląd narzędzi przydatnych w pomiarach jakości pracy biblioteki. Jedną z najciekawszych metod, szeroko stosowanych w zarządzaniu⁷², jest reguła 80/20 mówiąca, że w wielu konkretnych sytuacjach 80 procent konsekwencji wypływa z 20 procent przyczyn. Konkretnie sytuacje są sprawdzone empirycznie i można dowieść, że:

- ok. 80 procent błędów wynika z 20 procent przyczyn,
- ok. 80 procent sprzedaży realizowanych jest przez 20 procent sprzedawców,
- w ok. 20 procentach (grup) pozycji magazynowych zamrożonych jest 80 procent wartości zapasów.

Późniejsza książka Lancastera⁷³ omawia techniki pomiarów wykorzystujące obiektywne procedury. Autor podkreśla, że ewaluacja biblioteki to stały wysiłek przynoszący odpowiedź na pytanie, w jakim zakresie biblioteka spełnia swoje zadania. Jest on zdania, że ewaluacja powinna określać, jak biblioteki zachowują się w zmieniającej się rzeczywistości, powinna też być narzędziem rozpoznawania słabych stron, błędów i niedociągnięć, co pozwoliłoby polepszyć pracę biblioteki.

Lancaster zadaje pytanie, czym jest ewaluacja, i odpowiada, że jest ona:

- szacowaniem wartości z użyciem metod naukowych,
- podejmowaniem decyzji z uwzględnianiem alternatyw,
- alokacją zasobów za pomocą narzędzi zarządzania.

Według Lancastera ewaluacja zawiera elementy praktyki i jest pomocna w rozwiązywaniu problemów praktycznych. Książka ta jest cytowana w zaleceniach IFLA⁷⁴ jako praca zawierająca dobry opis wskaźników przydatnych do obliczania wykorzystania zbiorów w aspekcie rzeczowym.

⁷¹ Lancaster F. W.: *If you want to evaluate your library*. Wyd. 2, Champaign, University of Illinois, 1993, s. 76-85 [wyd. pierwsze 1988]; na tę pracę powołują się też autorzy w polskich tematycznych zestawieniach bibliograficznych.

⁷² Patrz strona domowa portalu Dyrekcja Techniki jakości, prawo 80/20. [online]. [dostęp: 10.12.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://dyrekcja.objectis.net/biblioteka/techniki/quality/analizaabc>>

⁷³ Baker S. L., Lancaster F. W.: *The measurement and evaluation of library services*. Wyd. 2, Information, Resources Press, Arlington 1991, s. 79-121. [wyd. pierwsze 1977].

⁷⁴ Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality*;..., op. cit.

F. W. Lancaster i Shiao-Feng Su⁷⁵ podjęli próbę oceny komputerowych systemów typu ekspertowego przeznaczonych do poszukiwania źródeł informacyjnych. Jest to ocena efektywności wyszukiwania źródeł informacji przy wykorzystaniu dwóch systemów komputerowych typu ekspertowego oraz porównanie wyników z rezultatami osiągniętymi przy pomocy doświadczonych bibliotekarzy. Okazało się, że systemy zautomatyzowanej informacji są zdecydowanie mniej doskonałe od porad bibliotekarza. Badanie wykazało, jak ważne jest testowanie przydatności systemów wspomagających wyszukiwanie przed ich zakupem. Jest ono także wskazówką do dalszego doskonalenia tych systemów. Książki Lancastera, które od lat siedemdziesiątych definiują pojęcia i wyznaczają kierunki badań, są ciągle wznawiane.

Analizę przejścia od pomiarów wyłącznie matematycznych do pomiarów subiektywnej oceny biblioteki przez czytelnika podejmuje Deborah L. Goodall⁷⁶. W artykule omawia historię rozwoju wskaźników funkcjonalności od końca lat sześćdziesiątych do połowy osiemdziesiątych. Praca jest szczególnie ważna, bo początkowe lata rozwoju pomiarów wykonania zadań w środowisku europejskich akademickich bibliotek naukowych są mniej znane od amerykańskich. Autorka analizuje historię pomiarów, łącząc ją z powstającymi równoległe pracami naukowymi omawiającymi wyniki badań⁷⁷.

Zalecenia międzynarodowej unifikacji statystyki bibliotecznej UNESCO i prace statystyczne w NRD omówił E. Klempin⁷⁸. Zreferował wysiłki IFLA i UNESCO, czynione od 1968 r., nad ujednoczeniem statystyki bibliotecznej w skali światowej. Zalecenia zawierają wykaz szczegółowych wskaźników pozwalających na zróżnicowanie typów bibliotek, od głównych – narodowych do małych – publicznych. Dane ze 137 krajów za rok 1984 zamieszczone zostały w Roczniku Statystycznym UNESCO. Bibliotekarze niemieccy opracowali statystykę biblioteczną w NRD od 1949 r. Całością prac, zmierzających do maksymalnej porównywalności danych w obiegu międzynarodowym, kierowało Centrum Metodyczne Bibliotek Naukowych Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Zawodowego ówczesnego NRD.

Wieloletni dyrektor Biblioteki Politechniki Newcastle, Jan Winkworth⁷⁹, w artykule zamieszczonym w periodyku *Library Review*, przedstawił swoje do-

⁷⁵ Shiao-Feng S., Lancaster F. W.: *Evaluation of expert systems in reference service applications*. „RQ” 1995, vol. 35, nr 2, s. 219-228.

⁷⁶ Goodall D. L.: *Performance measurement: A historical perspective*. „Journal of Librarianship” 1988, nr 2, s. 128-144.

⁷⁷ Przykładowo: Powell, R. R.: *The relationship of library user studies to performance measures: A review of the literature*. (Occasional Papers, no. 181), University of Illinois Graduate School 1988, nr 181; Douglas R.: *Performance measurement and performance indicators. A selective bibliography*. [online]. [dostęp: 10. 01. 2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://searchrecherche.collectionscanada.ca/fed/searchResults.jsp?Source-Query=&ResultCount=5&PageNum=1&MaxDocs=-&SortSpec=score+desc&Language=eng&Sources=amicus&Sources=mikan&Sources=web&QueryText=Bibliography+series+%238>>

⁷⁸ Klempin E.: *Recommendation concerning the international standardization of library statistics der Unesco und die bibliotheksstatistischen Arbeit in der DDR*. „Zentralbl. Bibl.-Wes” 1988, s. 49-55, s. 108-114.

⁷⁹ Winkworth J.: *Performance indicators for polytechnic libraries*. „Library Review” 1990, nr 5, s. 23-41.

świadczenia w ustalaniu ilościowych i jakościowych wskaźników badania pracy biblioteki. Metody oceny wydajności pracy w bibliotekach politechnicznych są odmienne na przykład od bibliotek humanistycznych. Wynika to z odmienności zbiorów oraz innych struktur porządkowania działów zawierających opisy działalności praktycznej. Autor prezentuje wskaźniki efektywności na przykładzie doświadczeń zdobytych w Bibliotece Politechniki Newcastle. Proponuje uwzględnienie w ocenie pracy biblioteki takich wskaźników jak: dostępność dokumentów w zbiorach, koszty udostępnienia publikacji, koszt udzielanych informacji. Dzięki gromadzeniu takich podstawowych danych można będzie dokonać porównań z innymi podobnymi bibliotekami.

Problematyką ewaluacji bibliotek działających w sieci zajmował się, wspomniany już wcześniej, Thomas Childers⁸⁰. W pracach na ten temat zadaje on pytanie, w jakim stopniu przynależność bibliotek do sieci ma wpływ na poziom ich pracy. Badania przeprowadzono za pomocą kwestionariusza i wywiadów. Wnioski z tych badań, zachęcające do współpracy w sieci bibliotecznej, są następujące:

- biblioteki są w systemie niezależne, pozostawiając organizacji nadrzędnej niektóre funkcje;
- obserwuje się, że mimo mniejszych środków finansowych biblioteki zrzeszone rozwijają się szybciej, a wykorzystanie w nich księgozbioru jest intensywniejsze;
- szczególnie szybko rośnie liczba wypożyczeń międzybibliotecznych.

Badacz niemiecki G. Reichmann⁸¹ rozważał wpływ wielkości biblioteki na wskaźniki statystyczne. W opisywanym badaniu jako próbę przyjęto trzydzieści niemieckich bibliotek wyższych szkół zawodowych. Podzielono je na duże i małe. Pierwsze to takie, w których pracuje co najmniej 10 pracowników w pełnym wymiarze godzin. Podstawę porównań stanowiły następujące wskaźniki ilościowe: liczba pracowników, wielkość księgozbioru w jednostkach inwentarzowych, liczba stanowisk komputerowych w porównaniu do liczby użytkowników, godziny otwarcia czytelni, przyrost księgozbioru w roku kalendarzowym, liczba wypożyczeń z wyłączeniem międzybibliotecznych, liczba studentów. Zastosowano również wskaźniki złożone, takie jak: wielkość księgozbioru na jednego studenta, przyrost księgozbioru na studenta, wielkość powierzchni na studenta, liczba studentów na jedno stanowisko komputerowe, liczba wypożyczeń w porównaniu do liczby pracowników biblioteki, stosunek liczby studentów do liczby pracowników, liczba wypożyczeń na jednego studenta, stosunek liczby wypożyczeń do wielkości księgozbioru.

Badania wykazały, że jeśli weźmie się pod uwagę dane statystyczne, to większe biblioteki mają lepsze wyniki. Jeżeli chodzi natomiast o wskaźniki funkcjonalności, takie jak: liczba studentów przypadająca na jedno stanowisko komputerowe czy liczba wypożyczeń w przeliczeniu na wielkość księgozbioru – tzw. wskaźnik aktywności księgozbioru – to biblioteki małe są lepsze od dużych.

⁸⁰ Childers T.: *Measures of interlibrary reference. A manual*. Sacramento, California State Library Foundation 1991.

⁸¹ Reichmann G.: *Size matters, Einfluss der Bibliotheksgröße auf Bibliothekskennzahlen am Beispiel von Fachhochschulbibliotheken*. „Buch und Bibliothek” 2003, nr 55, s. 235-239.

Othmar F. Fett⁸² przedstawia na stronie internetowej Uniwersytetu Humboldtą publikację, w której poddaje pod dyskusję zastosowanie metod angloamerykańskich dla badania korzyści wynikających z funkcjonowania biblioteki akademickiej. Omawia doświadczenia opisane w literaturze anglojęzycznej, porównując je do sytuacji w Niemczech. Próbuje odpowiedzieć na pytanie, jaka jest rola i miejsce biblioteki w jakości kształcenia akademickiego. W obszernym tekście występują powołania na LibQUAL+, ISO 11620 *Informacja i dokumentacja...*, ISO TR 20983 *Informacja i dokumentacja. Statystyka biblioteczna* oraz wskazówki IFLA. Jest to bogaty materiał historyczny i krytyczny, do którego dołączono spis publikacji analizujących programy ewaluacji bibliotek. Szczególną uwagę przywiązuje autor do publikacji Roswithy Poll dotyczących pomiarów jakości pracy w bibliotekach naukowych⁸³.

Trwające od ponad stu lat pomiary jakości pracy bibliotek amerykańskich i od ponad trzydziestu lat europejskich znalazły zagorzałych zwolenników i równie bezwzględnych krytyków. Do tych drugich należy australijska badaczka Jennifer Cram⁸⁴, która krytycznie zarysowuje problemy związane z ewaluacją biblioteki. Zwraca uwagę na potrzebę wielokierunkowych badań posługujących się narzędziami behawiorystycznymi, psychologicznymi, ekonomicznymi. Uważa, że jest wiele dwuznaczności i sprzeczności w interpretacji ocen pracy biblioteki. Wysuwa tezę, że precyzyjne mierzenie wartości pracy biblioteki jest niemożliwe, gdyż wyniki pomiarów będą uzależnione od nie zawsze spójnych interesów bibliotekarzy, klientów i zarządu.

Z kolei praca Briana Quinna⁸⁵, socjologa i bibliotekarza oraz nauczyciela akademickiego w Texas Tech University, porównuje poczynania bibliotek (mające na celu poprawę jakości produktu przekazywanego przez bibliotekę w postaci informacji) do zabiegów firmy Mac Donalds. Autor, choć ma wątpliwości co do bezkrytycznego przenoszenia rozwiązań z instytucji sprzedającej tzw. *fast food* na bibliotekę, to jednak uważa, że instytucje naukowe mają szansę na kreatywne podejście do współpracy z odbiorcą.

⁸² Fett O. F.: *Impact – Outcome – Benefit. Ein Literaturbericht zur Wirkungsmessung für Hochschulbibliotheken*. Berlin, 2004. [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlau/handreichungen/h142/>>

⁸³ Poll R.: *Kann man die „Wirkung“ von Bibliotheken messen? Internationale Projekte zu „impact“ und „outcome“ in öffentlichen und wissenschaftlichen Bibliotheken*. 92 *Deutscher Bibliothekartag in Augsburg 200*. Frankfurt a. M., Klostermann „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie“ 2003, s. 357-369; *Impact/outcome measures for libraries*. „Liber Quarterly“ 2003, nr 3/4, s. 329-342. [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://liber.library.uu.nl/>>; *Was dabei herauskommt. Wirkungsforschung für Bibliotheken*. „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie“ 2005, nr 2-3, s. 59-70.

⁸⁴ Cram J.: *Six impossible things before breakfast. A multidimensional approach to measuring the value of libraries*. [w:] *Proceedings of the 3rd Northumbria International Conference on Performance Measurement, „Libraries and Information Services“ 1999*, Newcastle upon Tyne 2000, s. 19-29. [online]. [dostęp: 17.04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alia.org.au/~jcram/six_things.html>

⁸⁵ Quinn B.: *The McDonaldization of Academic Libraries?* [online]. [dostęp: 14.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://web2.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crljournal/bac-kissues2000b/may00/quinn.pdf>>

Niemiecki bibliotekarz Simon Xalter⁸⁶ opublikował analizę rankingu bibliotek naukowych na stronie internetowej BIX – Bibliotheksindex. Uważa on, że tego typu badania można przeprowadzać na przykład w polityce, natomiast w przypadku instytucji kultury miejsce w rankingu może zawsze być uzależnione od z góry przyjętych kryteriów, faworyzujących jedne, a krzywdzących inne biblioteki. Strona internetowa BIX zawiera wiele artykułów krytykujących ideę rankingów dla bibliotek naukowych. Stanowi ona bogaty zasób, uzupełnianych na bieżąco, różnorodnych materiałów dotyczących pomiaru bibliotek.

6. Zastosowanie norm do pomiaru jakości pracy biblioteki

Problematykę tę podjęli S. D. Lithgow oraz A. Mac Dougall⁸⁷ na 57 Kongresie IFLA w Moskwie. Stwierdzili, że w ostatnich dekadach XX w. nie dokonano w skali światowej unifikacji norm oceny efektów pracy bibliotek. Główne przyczyny to brak jednoznacznego zdefiniowania terminów oraz różnice kulturowe między poszczególnymi krajami. Zbieranie danych statystycznych i porównywanie bibliotek są zjawiskami rzadko spotykanymi, ponieważ bibliotekarze obawiają się, że w rezultacie badań nastąpi ograniczanie funduszy na działalność ich placówek, a jednocześnie zwiększanie wymagań stawianych im przez instytucje nadrzędne⁸⁸. Autorzy postulowali konieczność wszechstronnych badań, które umożliwiłyby opracowanie stosownych norm i podręczników. Niezbędne jest ich zdaniem dokonanie przez IFLA analizy norm i wskaźników oceny efektywności pracy bibliotek stosowanych w różnych krajach oraz stworzenie norm międzynarodowych.

W artykule Thomasa J. Hennena⁸⁹ omawiana jest problematyka stosowania norm. Po niespełna dwudziestu latach od cytowanego poprzednio wystąpienia w Stanach Zjednoczonych kłopotliwe stało się równoległe stosowanie różnych norm. Z tego powodu autor postulował ustalenie krajowego systemu norm. Normy określające wymagania wobec poziomu usług bibliotecznych ustalają różne instytucje, na przykład akredytacyjne, finansujące działalność na szczeblu stanowym i wewnątrz samej biblioteki. Jeśli ustanowiono normy krajowe, to stałyby się one impulsem do podnoszenia poziomu usług. Normy określiłyby wymagany poziom przygotowania zawodowego pracowników, jakości wyposażenia, proponowanej powierzchni i budżetu bibliotecznego. Priorytetem powinno się stać – zdaniem Hennena – wprowadzenie do oceny jakości norm ISO 9000.

Badacz francuski J. H. Spohrer⁹⁰ napisał artykuł na temat możliwości badań porównawczych pracy bibliotek francuskich i amerykańskich. Według autora

⁸⁶ Xalter S.: *Der „Bibliotheksindex“ (BIX) für wissenschaftliche Bibliotheken – eine kritische Auseinandersetzung*. [online]. [dostęp: 20.08.2007]. Dostępny w World Wide Web : <http://w210.ub.unituebingen.de/dbt/volltexte/2006/2440/pdf/BIX_OPUS_Tue_Xalter.pdf>

⁸⁷ Lithgow S. D., MacDougall A.: *Performance assessment, today's confusion, tomorrow's solution?* „IFLA Journal” 1991, nr 4, s. 371-378.

⁸⁸ Ten temat omówiono szerzej w punkcie 1. Koszty.

⁸⁹ Hennen T. J.: *Why we should establish a national system of standards*. „Amer. Library” 2000, t. 31, nr 3, s. 43-45.

⁹⁰ Spohrer J. H.: *Les bibliothèques universitaires françaises et nord-américaines, prolégomenes a une étude comparative*. „Bull. Bibl. France” 2002, nr 5, s. 32-35.

w Stanach Zjednoczonych dane były zbierane od osiemdziesięciu lat (ostatnio publikowano na stronie internetowej *Association of Research Libraries Statistics*). We Francji utworzono przy ESGBU (*L'Enquête Statistique Générale auprès des Bibliothèques Universitaires*) komórkę zbierającą dane od bibliotek uczelnianych. Kwestionariusz obejmuje 4 kategorie informacji (150 rodzajów wskaźników), które publikowane są corocznie od 10 lat. Biblioteki mają obowiązek wypełniać ankiety, na podstawie których można wyliczyć 150 wskaźników. W celu dokonania porównań metod badawczych w Stanach Zjednoczonych i we Francji autor analizował metody i rodzaj zbieranych danych. Wnioski są następujące: kwestionariusze francuskie są bardziej szczegółowe od amerykańskich. Analiza danych udowodniła, że nie można ich porównać ze względu na różnice występujące między bibliotekami obu krajów. Biblioteki uczelni amerykańskich mają większe zbiory, inne źródła finansowania, funkcjonują w odmiennej organizacji systemu edukacji.

Doświadczenia bibliotekarzy słowackich dotyczące wdrażania norm jakościowych przedstawiła A. Kucianová⁹¹. Omawia ona zastosowanie norm międzynarodowej statystyki bibliotecznej oraz wskaźników działalności bibliotek przy ocenie bibliotek i systemów informacyjnych. Bibliotekarze słowaccy widzieli potrzebę badania jakości pracy biblioteki w następujących aspektach działalności: gromadzenie, udostępnianie zbiorów, budżet, formułowanie celu, alokacja zbiorów, jakość i czas udzielanej informacji. Normę STN ISO 11620 – *Informacja i dokumentacja. Wskaźniki funkcjonalności bibliotek* przetłumaczono na język słowacki, co świadczy, według autorki, o wadze tego problemu. Zaletami normy są: ujednolicona terminologia, zwięzłe definicje wskaźników oceny funkcjonowania bibliotek, prosty sposób uzyskiwania i analizy danych otrzymanych z badań. Kucianová uważa, że błędem jest brak w omawianej normie wskaźników dotyczących: edukacji użytkowników, usług elektronicznych, propagowania działalności biblioteki, a także brak wskaźników pozwalających ocenić relacje społeczne biblioteki.

* * *

Od XIX w. czyni się starania ujednoczenia kryteriów precyzyjnego określania danych do statystyki bibliotecznej. Z analizy literatury wynika, że dane statystyczne, za pomocą których opisywano zasobność biblioteki, nie były jednoznaczne. Wielkość zbiorów tej samej biblioteki za określony rok różniła się w zależności od autora, który sporządzał zestawienie.

W Stanach Zjednoczonych od początku XX w. ukazywały się publikacje dotyczące jakości pracy bibliotek akademickich. Systematyczne publikowanie wyników działalności bibliotek pozwoliło na ocenę i porównywanie efektywności zarządzania w różnych placówkach. Obfita literatura pokazuje, że doświadczenia wynikające ze statystycznego opisu pracy przyczyniły się do upowszechnienia wiedzy o narzędziach oceny pracy bibliotek akademickich. Prace przebiegały wielokierunkowo, dając rozmaite metody badań. Obok ewaluacji opartej na

⁹¹ Kucianová A.: *Uplatnenie noriem STN ISO 2789 a STN ISO 11620 pri kvantifikovaní činnosti knižnic i informačných systémov*. „Knižnica” 2004, nr 5, s. 220–226.

opisie statystycznym podejmowano próby oceny usług bibliotecznych na podstawie subiektywnych opinii użytkowników. Bibliotekarze amerykańscy sami stworzyli standard oceny bibliotek akademickich oraz doprowadzili do uznania go przez komisje akredytacyjne.

Od początku XX w. wykorzystuje się do ewaluacji jedenaście zestawów pytań, ujmujących problemowo wszystkie funkcje biblioteki akademickiej⁹². Ewaluację przeprowadza się na potrzeby własne, instytucji macierzystej, oraz różnego rodzaju komisji akredytacyjnych. W amerykańskich programach badawczych uczestniczą biblioteki z całego świata⁹³. Różnorodność metod badawczych, precyzyjne definicje wszystkich elementów badań pozwalają na stwierdzenie, że bibliotekarze w Stanach Zjednoczonych przodują w światowych badaniach jakości pracy bibliotek akademickich.

Ważne prace dotyczące ewaluacji bibliotek akademickich ukazały się również w Europie w latach siedemdziesiątych XX w. Prawdziwy jednak wzrost szacowania pracy bibliotek przy użyciu danych statystycznych i wskaźników funkcjonalności przypada na koniec XX w., co jest skutkiem opublikowania i upowszechnienia norm dotyczących jakości pracy bibliotek⁹⁴. Poza wskaźnikami oceniającymi efektywność zarządzania szczególną uwagę kładzie się na jakość usług bibliotecznych. Od początków XXI w. obok usług udostępnianych bezpośrednio coraz dokładniej bada się jakość usług realizowanych drogą elektroniczną⁹⁵. Dzięki precyzyjnemu opisaniu i zdefiniowaniu wskaźników funkcjonalności w normach o charakterze międzynarodowym możliwa jest ewaluacja bibliotek oraz międzynarodowy benchmarking.

Bibliografia

- 1835** Balbi A.: *Essai Statistique sur les Bibliothèques de Vienne*. Vienne, Frederic Volke, 1835; *Statistical Essay of the Libraries of Vienna and the World*. Jefferson, North Carolina, McFarland 1986, przeł. Larry Barr i Janet L. Barr.
- 1906** Gerould J. T.: *A plan for the compilation of comparative university and college library statistics*. „The Library Journal” s. 761-763. [online]. [dostęp: 16.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/tgsartcl.html>>
- 1911** Austen W.: *Efficiency in College and University Library Work*. „Library Journal”, nr 86, s. 566-569.
- 1923** Williamson C. C.: *Training for Library Service. A Report Prepared for the Carnegie Corporation of New York*, New York, Merrymount Press.
- 1932** Gerould J. T.: *The College Library Building: Its Planning and Equipment*. „New York, Scribners”, s. 31.
- 1936** Rider F.: *Library Cost Accounting*. „The Library Quarterly”, nr 4, s. 331-381.
- 1946** Downs R. B.: *Uniform Statistics for Library Holdings*. „The Library Quarterly”, nr 16, s. 3-69.

⁹² Podstawowe informacje o Standardzie ACRL daje: *Encyclopedia of library and information science*. Pod red. Drake M. A., wyd. 2, Taylor & Francis Group 2005, s. 299.

⁹³ LibQUAL, program, w którym od początku XXI w. uczestniczy ponad 1000 bibliotek z całego świata, więcej informacji dostępnych w: <http://www.libqual.org/About/History/index.cfm>

⁹⁴ ISO 11620:1998, 2008 *Information and documentation. Library performance indicators*, op. cit.; Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality*;..., op. cit.

⁹⁵ Ibidem.

- 1953 Frarey C. J.: *Studies of Use of the Subject Catalog: Summary and Evaluation*. [W:] Subject Analysis of Library Materials. Pod red. M. F. Tauber, New York: Columbia University, School of Library Services, s. 147-166.
- 1956 Bush G. C., GALLIHER H. P., MORSE P. M.: *Attendance and Use of the Science Library at MIT*. „American Documentation”, s. 87-109.
- 1963 Piternick G.: *Library growth and academic quality*. „College and Research Libraries”, nr 24, s. 223-329.
- 1965 Dunn O. C., Seibert W. F., Scheuneman J. A.: *The Past and Likely Future of 58 Research Libraries, 1951-198. A Statistical Study of Growth and Change*. University Libraries and Audio Visual Center, Purdue University, West Lafayette, Indiana.
- 1969 Fussler H. H., Simon L.: *Patterns in the use of books in large research libraries*. Chicago, The University of Chicago Press.
- 1970 Tagliacozzo R., Kochen M.: *Information-Seeking Behavior of Catalog Users*. „Information Storage and Retrieval”, nr 6, s. 363-381.
- 1972 Evans E., Borko H., Ferguson P.: *Review of criteria used to measure library effectiveness*. „Bulletin of the Medical Library Association”, nr 1, 102-110. [online]. [dostęp: 06. 2007]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=198632>>
- 1973 Orr R.: *Measuring the goodness of library services: a general framework for considering*. „Journal of Dokumentation” nr 29, s. 315-332.
- 1977 Broadus R. N.: *The Application of Citation Analyses to Library Collection Building*. „Advances in Librarianship”, t. 7, s. 299-335.
Galvin, T. J., Kent, A.: *Use of a University Library Collection: A Progress Report on a Pittsburgh Study*. „Library Journal” nr 102, s. 2317-2320.
- 1978 Evans A., Mirsky P. S., Victoria M. J. de: *Evaluation of a library program in a Carnegie model area health education center*. „Bulletin Med. Library Association” nr 66, s. 190-199.
Katz F. M.: *Directives pour évaluer un programme de formation des personnels de santé*. Genève, OMS.
- 1979 Schad J. G.: *Pittsburgh university studies of collection usage: A symposium*. „Journal of Academic Librarianship” nr 5, s. 60-70.
Kent A. i in.: *Use of library materials. The University of Pittsburgh study*. New York, Marcel Dekker Inc.
- 1982 Molyneux R. E.: *An Examination of the Growth of Academic Libraries in the United States, 1972/73-1981/82*. Unpublished dissertation, University of North Carolina, Chapel Hill.
- 1985 Kendon S.: *Introduction, ARL Statistics, 1983-1984*. Washington, Association of Research Libraries, s. 4-7; oraz tego samego autora: *ARL Statistics, 1992-1996: A Guide to the Machine-Readable Version of the ARL Statistics*. Washington, Association of Research Libraries 1996.
Sridhar M. S.: *A case study of lent-out use of a special library. Library Science With a Slant to Documentation* nr 22 s. 19-34
- 1987 Childers T. A., Van HOUSE N. A.: *Labor Market Segmentation and Librarian Salaries*. „The Library Quarterly” nr 2, s. 171-89.
House Van N. A. i in.: *Output measures for public libraries*. Chicago, Association of College and Research, Libraries, American library Association.
- 1988 Goodall D. L.: *Performance measurement: A historical perspective*. „Journal of Librarianship” 1988, nr 2, s. 128-144.
Klempin E.: *Recommendation concerning the international standardization of library statistics der Unesco und die bibliotheksstatistischen Arbeit in der DDR*. „Zentralbl. Bibl.-Wes”, s. 49-55.
Powell, R. R.: *The relationship of library user studies to performance measures*. A review of the literature University of Illinois Graduate School of Library and Information Science Occasional Paper, nr 181. Champaign-Urbana, University of Illinois.
- 1989 Deccache A.: *Pour mieux choisir son évaluation*. Liège, APES.
Bonn G. S.: *Collection Analysis in Modern Librarianship*. „Collection Management”, s. 73-91.

- Sridhar M. S.: *Studies on use of library collections by scientists, engineers and technicians*. „Aglis Journal”, nr 4, s. 9-17. [online]. [dostęp 16.03.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.rclis.org/archive/00012340/>>
- 1990** Winkworth J.: *Performance indicators for polytechnic libraries*. „Library Review”, nr 5, s. 23-41.
Lancaster W. F.: *Evaluation as a management tool*. „Public Library” nr 5, s. 289-294.
- 1991** Chacha R. N., Irving A.: *An experiment in academic library performance measurement*. „British Journal of Academic Librarianship”, nr 1, s. 16-26.
Childers T.: *Measures of interlibrary reference. A manual*. Sacramento, California State Library Foundation.
Baker S. L., Lancaster F. W.: *The measurement and evaluation of library services*. Wyd. 2, Arlington, Information Resources Press, [wyd. pierwsze 1977].
Lithgow S. D., MacDougall A.: *Performance assessment, today's confusion, tomorrow's solution?* „IFLA Journal”, nr 4, s. 371-378.
- 1992** Lofgren H.: *Priority and performance evaluation, a tool for libraries*. „Australian Library Journal”, nr 1, s. 14-30.
Stephen R.: *Library use of performance indicators*. „Library Revue”, nr 6, s. 22-36.
- 1993** Carbone P.: *Survey of the Development of Library Performance Measures in France*. „INSPEL”, nr 3, s. 196-198.
Lancaster F. W.: *If you want to evaluate your library*. Wyd. 2, Champaign, University of Illinois, s. 76-85, [wyd. pierwsze 1988].
- 1995** Mike D., Reville D.: *Towards the active collection: the use of circulation analyses in collection evaluation*. „Journal of Librarianship and Information Science”, nr 3, s. 149-157.
Shiao-Feng S., Lancaster F. W.: *Evaluation of expert systems in reference service applications*, „RQ”, vol. 35, nr 2, s. 219-228.
- 1996** Herson P., Altman E.: *Service quality in Academic Libraries*. Greenwood Publishing Group. [online]. [dostęp: 14.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://books.google.pl/books?id=3BXSV2NptKQC&pg=PA15&source=gbs_toc_r&cad=0_0&sig=Z_uKsuLPXF0I_UZKo_jFnts1tQ_>
Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality; Performance Measurement in Libraries*. München, K. G. Saur, seria: IFLA Publications, nr 76, *Mierzenie jakości: międzynarodowe zalecenia do pomiaru wykonania zadań w bibliotekach akademickich*. Tł. Bolesław Rek, Bibliothecalia Wratislaviensia 2004, nr 7, s. 16.
- 1998** U. S. Bureau of Education: *Public Libraries in the United States of America*. Washington, Government Printing Office, 1876. [online]. [dostęp: 15.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/tgsartcl.html>>
- 1999** Cram, J.: *Six impossible things before breakfast. A multidimensional approach to measuring the value of libraries*. [W:] Proceedings of the 3rd Northumbria International Conference on Performance Measurement, „Libraries and Information Services”, Newcastle upon Tyne 2000, s. 19-29. [online]. [dostęp: 17.04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alia.org.au/~jcram/six_things.html>
- 2000** Douglas R.: *Performance measurement and performance indicators. A selective bibliography*. [online]. [dostęp: 10.01.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://search-recherche.collectionscanada.ca/fed/searchResults.jsp?SourceQuery=&ResultCount=5&PageNum=1&MaxDocs=-&SortSpec=score+desc&Language=eng&Sources=amicus&Sources=mikan&Sources=web&QueryText=Bibliography+series+%238>>
Hennen T. J.: *Why we should establish a national system of standards*. „Amer. Library”, nr 3, s. 43-45.
Kyrillidou M.: *Research library trends: arl statistics*. „Journal of Academic Librarianship”, nr 6, s. 427-436; w wersji elektronicznej jako preprint Association of Research Libraries, Washington, DC 2002. [online]. [dostęp: 12.08.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.arl.org/bm~doc/jal99.pdf>>
Quinn B.: *The McDonaldization of Academic Libraries?* „College & Research Libraries”, nr 3, s. 248-261. [online]. [dostęp 14.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://web2.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crljournal/backissues2000b/may00/quinn.pdf>>

- 2001 Lamy J. P.: *Évaluer un service de référence, quelques outils.* „Bull. Bibl. France”, t. 46, nr 4, s. 82-88.
 Żbikowska-Migoń A.: *Karl Heinrich Frömmichen (1736-1783) and Adrian Balbi (1782-1848). The pioneers of biblio- and scientometrics.* „Scientometrics”, 2001, vol. 52, no. 2, pp. 225-233.
- 2002 Briand B., Buffeteau A., Cudelou J.-F. i in.: *Indicateur de performance des services documentaire, l'expérience d'un groupe de professionnels de l'information.* „Documentaliste” nr 1-2, s. 26-33.
 Hernon P.: *Quality: New directions in the research.* „Journal of Academic Librarianship” nr 28, s. 224-231.
 Hernon P., Dugan R. E.: *An action plan for outcomes assessment in your library.* Chicago, American Library Association.
 Spohrer J. H.: *Les bibliothèques universitaires françaises et nord-américaines, prolégomènes à une étude comparative.* „Bull. Bibl. France”, nr 5, s. 32-35.
- 2003 Durrance J. C., Fisher K. E.: *Determining how libraries and librarians help.* „Library Trends” nr 51, s. 305-334. [online]. [dostęp: 15.04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ischool.washington.edu/fisher/pubs/library_trends.2003.pdf>
 Poll R.: *Impact/outcome measures for libraries.* „Liber Quarterly”, nr 13, nr 3/4, s. 329-342. [online]. Dostępny World Wide Web: <<http://liber.library.uu.nl/>>
 Reichmann G.: *Size matters, Einfluss der Bibliotheksgröße auf Bibliothekskennzahlen am Beispiel von Fachhochschulbibliotheken.* „Buch und Bibl.” nr 55, s. 235-239.
- 2004 Fett O. F.: *Impact – Outcome – Benefit. Ein Literaturbericht zur Wirkungsmessung für Hochschulbibliotheken.* Berlin. [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ib.hu-berlin.de/~kumlauf/handreichungen/h142>>
 Hernon P., Dugan R. E.: *Different perspectives on assessment and evaluation: The need to refine and link them.* „Proceedings of the 5th Northumbria International Conference on Performance Measurement in Libraries and Information Services 2003”, Northumbria University, s. 23-30. [online]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.emeraldinsight.com/Inight/viewContentItem.do;jsessionid=782B6DC4437CCB0DBFCC1DD92F8C270B?contentType=Article&hdAction=Inkhtml&contentId=1581949&dType=SUB&history>>
 Fisher K. E.: *LIS 579: Outcome evaluation.* The Information School of the University of Washington, dostlBEC. [online]. [dostęp: 15.08.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ibec.ischool.washington.edu/default1024.aspx?cat=Home&b=y>>
 Kucianová A.: *Uplatnenie noriem STN ISO 2789 a STN ISO 11620 pri kvantifikovani činnosti knižnic i informačných systémov.* „Knižnica” nr 5, s. 220-226.
 Brophy P.: *Narrative-based librarianship.* [W:] The area of information and social communication. Festschrift for Professor Wanda Pindlova, „Studies in Library and Information Science”, vol. 10, Krakow, Jagiellonian University Press 2004, s. 188-195. [online]. [dostęp: 10.01.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cerlim.ac.uk/projects/nbl_brophy.pdf>
- 2005 Poll R.: *Kann man die „Wirkung” von Bibliotheken messen? Internationale Projekte zu „impact” und „outcome” in öffentlichen und wissenschaftlichen Bibliotheken.* „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” s. 357-369;
 Durrance J. C., Fisher K. E., Hinton M. B.: *How Libraries and Librarians Help. A Guide to Identifying User-Centered Outcomes.* Chicago, American Library Association.
 Poll R.: *Was dabei herauskommt: Wirkungsforschung für Bibliotheken.* „Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie” nr 2-3, s. 59-70.
- 2006 *Éléments méthodologiques d'évaluation de l'activité de documentation dans les comités d'éducation pour la santé,* [online]. [dostęp: 16.05.2008]. Dostępny w World Wide Web: <http://craes-crips.com/pub/fixes/21_elements_devaluation_activite_doc_2006.pdf>
 Poll R., Payne P.: *Impact measures for libraries and information services.* „Library Hi Tech”, nr 24/4, s. 547-562. [online]. [dostęp: 04.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://conference.ub.uni-bielefeld.de/2006/proceedings/payn_poll_final_web.pdf>

- Xalter S.: *Der „Bibliotheksindex“ (BIX) für wissenschaftliche Bibliotheken – eine kritische Auseinandersetzung*. BIX – Bibliotheksindex. [online]. [dostęp: 20.08.2007]. Dostępny w World Wide Web: <http://w210.ub.unituebingen.de/dbt/volltexte/2006/2440/pdf/BIX_OPUS_Tue_Xalter.pdf>
- 2007** Poll R., Boekhorst P.: *Measuring Quality,; Performance Measurement in Libraries*. Wyd. 2, Munich, K. G. Saur, seria: IFLA Publications, nr 127.
- 2008** ISO 11620:2008 *Information and documentation. Library performance indicators*. Molyneux R. E.: *The Gerould Statistics, 1907/1908-1961/1962, second edition, An historical compilation of data from academic libraries in the United States and Canada*. [online]. [dostęp: 15.02.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://fisher.lib.virginia.edu/libsites/gerould/index.html#toc>>

Summary

The article presents history of selected methods of academic libraries evaluation, from the 1st part of the 18th century up till 2008. The author refers to publications being often cited in specialized bibliographies, as essential for this topic. Literature analysis was done to select the most important research topics in a historical aspect. Development of quantitative surveys in the United States, and their influence on the European countries was discussed.

OPEN ACCESS – NOWY MODEL DOSTĘPU DO WYNIKÓW BADAŃ NAUKOWYCH

Anna Wałek
Biblioteka Główna
Politechniki Wrocławskiej

Open Access, badania naukowe, prawa autorskie, cyfrowe repozytoria

Idea Open Access (OA) to swobodne i nieograniczone udostępnianie publikacji naukowych w Internecie. Autorzy i właściciele praw autorskich dają użytkownikom Internetu darmowe, nieodwołalne, szerokie, trwałe prawo dostępu do dzieła i licencję na kopiowanie, użycie i dalsze niekomercyjne rozpowszechnianie dzieła oraz prawo do tworzenia i rozpowszechniania prac pochodnych z zachowaniem atrybucji autorskich¹. Nie oznacza to jednak, że literatura udostępniana w ramach OA nie jest chroniona prawem autorskim i odpowiednimi licencjami. Są to zwykle licencje typu copyleft², np. Creative Commons (licencje typu „pewne prawa zastrzeżone”), które powstały jako alternatywa dla restrykcyjnego prawa autorskiego. Czytelnika obowiązuje oczywiście zachowanie integralności publikacji, poszanowanie prawa do własności intelektualnej – zachowanie autorstwa i obowiązek cytowania. Autor zachowuje prawo do dysponowania własnością intelektualną, może też określać pola eksploatacji, jak również ten sam utwór opublikować komercyjnie³.

Open Access Movement to nazwa całego ruchu społecznego, którego celem jest zminimalizowanie przeszkód w upowszechnianiu wyników badań naukowych, a także bardziej efektywne wykorzystywanie nakładów na naukę. Zwolennicy OA podkreślają potrzebę szybkiego i powszechnego dostępu do wyników badań naukowych, zwłaszcza tych, które finansowane są ze środków publicznych. Od dawna bowiem pojawiają się głosy krytykujące fakt, że podatnik najpierw finansuje badania naukowe, a następnie musi płacić za dostęp do ich wyników. Ruch ten jest reakcją na rosnące ceny prenumeraty czasopism

¹ Według definicji zapisanej w *Bethesda Statement on Open Access Publishing i Deklaracji Berlińskiej*.

² Rodzaj systemu licencjonowania praw autorskich, zezwalający na modyfikację i dowolną redystrybucję dzieła. Nazwa etymologicznie jest odwróceniem znaczenia słowa *copyright* i jednocześnie swoistą grą słowną. „Copy” (kopiowanie) i „right” (prawo) to inaczej zastrzeżenie wszelkich praw do kopiowania, natomiast „left” to po angielsku „lewo” i jednocześnie forma czasownika „leave” (porzucić), zatem termin „copyleft” może być rozumiany jako świadome „porzucenie” zastrzeżeń do kopiowania.

³ Przykładem utworu, który pierwotnie powstał w wersji elektronicznej, a następnie doczekał się drukowanego wydania, może być książka *Wolna Kultura* Lawrence’a Lessinga, która w wielu krajach cieszy się ogromną popularnością i której nakłady, pomimo dostępności w Internecie, rozeszły się w bardzo szybkim tempie.

i znaczne koszty dostępu do ich wersji elektronicznych. Jest również odpowiedzią środowisk naukowych na długotrwały proces wydawniczy, długi okres oczekiwania na recenzje, limity przyjmowanych do publikacji prac oraz wysokie ceny prenumeraty powodujące zmniejszenie liczby odbiorców i tym samym spadek cytowań prac naukowych⁴.

Proces upowszechniania wyników badań naukowych do lat siedemdziesiątych XX w. przebiegał, w uproszczeniu mówiąc, na zasadzie wymiany myśli pomiędzy naukowcami na łamach drukowanych czasopism naukowych. Już wówczas jednak wyniki badań naukowych zaczęły być postrzegane jako produkty mające wartość rynkową. Prywatni przedsiębiorcy zaczęli nabywać prawa do wydawania czasopism od towarzystw naukowych i instytucji. Wraz ze wzrostem liczby placówek naukowych wzrastała liczba pracowników oraz efektów ich pracy w postaci książek i artykułów w periodykach czy materiałach konferencyjnych. To wszystko spowodowało wzrost produkcji wydawniczej, zwłaszcza w obszarze czasopism naukowych. Ceny periodyków rosły w szybkim tempie, osiągając poziom ponad 220% wzrostu w latach 1986-2002⁵. Budżety bibliotek pozostawały ograniczone, co spowodowało tzw. kryzys czasopiśmienniczy. Bibliotekarze często rezygnowali z subskrypcji lub przerzucali środki na zakup czasopism z puli przeznaczonej na zakup książek. Kryzys ten stał się podstawą utworzenia wielu ruchów walczących ze wzrostem cen czasopism naukowych i baz danych. Jednym z silniejszych stał się ruch Open Access, którego celem jest doprowadzenie do otwarcia elektronicznych archiwów, bardziej ekonomiczne wydawanie prac naukowych i swobodne udostępnianie ich w Internecie.

Podstawowym impulsem do rozwoju ruchu Open Access było powstanie Internetu, który mógł być wykorzystywany jako kanał dystrybucji tekstów naukowych. Jednocześnie dynamiczny rozwój nauki oraz pojawienie się nowych technologii ujawniły potrzebę stworzenia szybszego, sprawniejszego i łatwo dostępnego systemu publikowania wyników badań naukowych.

Tradycja Open Access wywodzi się z budowania pierwszych na świecie otwartych archiwów elektronicznych dokumentów (tzw. e-printów), zwanych Open Archives. Open Archives Initiative (OAI) pojawiła się w USA w 1999 r. Propaguje ideę wolnego dostępu do informacji jako szansę dla współczesnego świata i jego cywilizacyjnego rozwoju. Internet bowiem, z założenia, ma zapewniać poczucie wolności i współdecydowania o dostępie do wiedzy wszystkim, bez względu na miejsce zamieszkania i zasoby finansowe.

Inicjatywa związana z ruchem Open Archives sięga lat sześćdziesiątych XX w., kiedy w USA powstały centra informacji edukacyjnej ERIC i MEDLINE. Otwarte archiwa miały za zadanie przyspieszyć przepływ informacji, zwłaszcza w naukach ścisłych. Głównym założeniem tej inicjatywy był wolny, bezpłatny i przede wszystkim szybki dostęp do wiedzy. Otwarte archiwa zaczęły się dynamicznie rozwijać początkowo w USA i Europie Zachodniej. Kontynuacją Open Archives jest współcześnie inicjatywa, którą oficjalnie nazywa się właśnie Open

⁴ Niedźwiedzka B.: *Open Access cz. 1*. „Forum Akademickie” 2005, nr 4. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://forumakad.pl/archiwum/2005/04/17-za-open_acces_cz_1.htm>.

⁵ Kaczmarek E., Rychlik M.: *Czy repozytoria będą wspierać naukę w Polsce?* „Logistyka” 2007, nr 4, s. 93-97.

Access⁶. Bardzo ważnym wydarzeniem dla rozwoju OA było pojawienie się na początku lat dziewięćdziesiątych wolnych, elektronicznych, recenzowanych czasopism naukowych. Były to m.in. takie tytuły jak: „Psychology”, „Electronic Journal of Communication”, „Postmodern Culture”, „Bryn Mawr Classical Review”, które pojawiły się już w 1990 roku. Ich powstanie i udane funkcjonowanie pokazało światu, że można inaczej, taniej i zgodnie ze standardami istnieć w świecie nauki. Szacuje się, że obecnie w otwartym dostępie funkcjonuje ok. 5000 tytułów recenzowanych czasopism naukowych, a 10-15% wszystkich recenzowanych rocznie artykułów ukazuje się w formie Open Access⁷.

Udostępnianie prac naukowych w wolnym dostępie przybiera trzy zasadnicze formy. Są to bezpłatnie dostępne elektroniczne wersje recenzowanych czasopism naukowych, mających swoją wersję drukowaną, czasopisma wydawane wyłącznie w wersji elektronicznej oraz bezpłatnie dostępne archiwa instytucjonalne, dziedzinowe lub indywidualne.

Publikowanie wyłącznie w wersji elektronicznej nazywamy Open Access Publishing (OAP), natomiast umieszczanie dokumentu w powszechnie dostępnym repozytorium lub na stronie internetowej – Open Access Archiving (OAA). Otwarty sposób archiwizowania może dotyczyć wszelkiego rodzaju opracowań: przed publikacją i po publikacji (czyli preprintów i postprintów) lub materiałów w ogóle nieprzeznaczonych do oficjalnego obiegu. Problematyka ta dotyczy nie tylko prac recenzowanych, ale również wszelkich innych prac naukowych. Mogą to być raporty z badań, rozprawy doktorskie, wystąpienia konferencyjne, materiały szkoleniowe oraz inne tego typu dokumenty, których w każdej instytucji i bibliotece jest wiele, a które stanowią tzw. szarą literaturę.

Jak już wspomniano, w 1990 r. i w latach następnych powstało wiele czasopism recenzowanych w ramach inicjatywy Open Access. W 1991 r. powstało pierwsze internetowe archiwum udostępniające w wolnym dostępie recenzowane publikacje z zakresu fizyki – ArXiv⁸. Jego twórca, Paul Ginsparg, miał na celu udostępnienie serwisu, za pomocą którego fizycy mogliby dzielić się między sobą wynikami swoich badań. Początkowo był to serwis oparty na komunikacji e-mailowej, jednak sukcesywnie przeniósł się do środowiska sieciowego. Nawet dziś wielu fizyków umieszcza w nim preprinty swoich prac przed wysłaniem ich do wydawcy⁹. W 1997 r. powstało archiwum publikacji o nazwie CogPrints¹⁰, z takich dziedzin jak psychologia, lingwistyka, neurologia i informatyka, udostępniające ponad 2000 obiektów cyfrowych¹¹. W ostatnich latach liczba repozytoriów, czasopism OA oraz publikacji dostępnych w ramach wolnego dostępu stale i dynamicznie wzrasta.

⁶ Bednarek-Michalska B.: *Wolny dostęp do informacji i wiedzy czy wykluczenie edukacyjne? Trendy światowe a Polska*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2 (63) luty [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/michalska.php>>.

⁷ Źródło: DOAJ – *Directory of Open Access Journals*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.doaj.org/>>

⁸ Adres projektu: <<http://arxiv.org/>>

⁹ *Open Access: Profile of Eberhard Hilf*. [w:] *Open and shut? Blog of Richard Poynder*. [online]. [dostęp: 10.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://poynder.blogspot.com>>.

¹⁰ Adres projektu: <<http://cogprints.org/>>

¹¹ Niedźwiedzka B., op. cit.

W Polsce OA nie rozwija się zbyt dynamicznie, ale w otwartym dostępie możemy dziś znaleźć wiele czasopism naukowych i wydawnictw uczelnianych. Z doświadczenia Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (DBC) oraz innych bibliotek cyfrowych w pozyskiwaniu licencji od autorów wciąż widać ograniczone zaufanie do publikowania w ramach otwartych repozytoriów. W Polsce brak jeszcze dużych repozytoriów OA na wzór amerykańskiego eScholarship¹² czy szkockiego ERA Edinburgh Reseach Archive¹³, jednak funkcje takie pełnią właśnie biblioteki cyfrowe, których już ponad 50 funkcjonuje w ogólnopolskiej sieci PIONIER¹⁴. Funkcją taką mają pełnić również projekt DIR – Domena Internetowych Repozytoriów Wiedzy¹⁵, tworzony przez Interdyscyplinarne Centrum Modelowania Matematycznego Uniwersytetu Warszawskiego (ICM), który jest kontynuacją Biblioteki Wirtualnej Nauki oraz projekty instytucjonalne. W marcu 2010 r. Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu (UAM) uruchomił otwarte repozytorium instytucjonalne AMUR¹⁶ (Adam Mickiewicz University Repository). Wśród prezentowanych w nim zasobów znalazły się czasopisma, prace naukowe i badawcze, materiały konferencyjne i dydaktyczne, a także rozprawy doktorskie, które przekazywane są do repozytorium na podstawie zarządzenia rektora UAM. Zarządzenie¹⁷ z 20 listopada 2009 r. jest pierwszym w Polsce aktem nakazującym deponowanie doktoratów w repozytorium instytucjonalnym. Do tej pory podobne zarządzenia zwykle pozostawiały autorom decyzję w zakresie udzielenia uczelni odpowiedniej licencji. W lutym 2010 r. w rejestrze mandatów Open Access – Registry of Open Access Repository Material Archiving Policies (RO-ARMAP)¹⁸ zarejestrowany został pierwszy wpis pochodzący z Polski. Jest to rozporządzenie obowiązujące w Instytucie Biochemii i Biofizyki PAN w Warszawie, dotyczące obowiązku archiwizowania w repozytorium instytucjonalnym IBB PAN wszystkich opublikowanych prac naukowych¹⁹.

Chociaż z przeprowadzonych w wielu ośrodkach badań wynika, że powszechny dostęp do spuścizny naukowej nie tylko sprawia, że nazwisko autora jest powszechniej znane, lepiej indeksowane przez internetowe wyszukiwarki,

¹² Adres projektu: <<http://repositories.cdlib.org/escholarship>>.

¹³ Adres projektu: <<http://www.era.lib.ed.ac.uk/index.jsp>>.

¹⁴ Sieć PIONIER obejmuje ponad 51 instytucjonalnych i regionalnych bibliotek cyfrowych. Dostęp do ich zasobów ułatwiony jest za pomocą multiwyszukiwarki zasobów cyfrowych Federacja Bibliotek Cyfrowych.

¹⁵ Adres projektu: <<http://dir.icm.edu.pl>>.

¹⁶ Adres projektu: <<https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/>>.

¹⁷ Zarządzenie nr 110/2009/2010 rektora Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu z dnia 20 listopada 2009 r. w sprawie gromadzenia i udostępniania przez Bibliotekę Uniwersytecką w repozytorium AMUR rozpraw doktorskich broniących na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu [online], [dostęp: 16.05.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://pracownicy.amu.edu.pl/tresci/dokumenty-uam/data/zarzdzenia-rektora-uam/zarzdzenia-z-roku-2009/zarzdzenie-nr-11020092010-rektora-uam-z-dnia-20-listopada-2009-roku-w-sprawie-gromadzenia-i-udostepniania-przez-bibliotek-uniweryteck-w-repozytorium-amur-rozpraw-doktorskich-bronionych-na-uniwerytecie-im.-adama-mickiewicza-w-poznaniu>>.

¹⁸ Adres projektu: <<http://www.eprints.org/openaccess/policysignup/>>.

¹⁹ OA Self-Archiving Policy: Institute of Biochemistry and Biophysics Polish Academy of Sciences [online], [dostęp: 16.05.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.eprints.org/openaccess/policysignup/fullinfo.php?inst=Institute%20of%20Biochemistry%20and%20Biophysics%20Polish%20Academy%20of%20Sciences>>.

ale również wpływa na zwiększenie cytowalności zarówno określonego dzieła, jak i całej twórczości autora, wciąż niewielu autorów decyduje się na udostępnianie własnej twórczości w wolnym dostępie. Na przykład, publikacje naukowe wydawane przez Oficynę Wydawniczą Politechniki Wrocławskiej ukazują się w stosunkowo niskich nakładach, ale dzięki upowszechnieniu w DBC trafiają do większego grona odbiorców, a równocześnie nakład jest w całości sprzedawany. Poza niektórymi publikacjami naukowymi, wydawanymi przez Oficynę Wydawniczą PWr i wydawnictwa innych uczelni należących do Konsorcjum DBC, do zbiorów Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, na podstawie umów z wydawcą trafiają również bieżące czasopisma naukowe takie jak: „Wiadomości Chemiczne”, „Materials Science : an International Journal of Physics, Chemistry and Technology of Materials”, „Advances in Clinical and Experimental Medicine”, „Dental and Medical Problems”, „Polimery w Medycynie”, „Argumenta Oeconomica”, a także rozprawy doktorskie i habilitacyjne pracowników dolnośląskich uczelni. Wciąż jednak jest to zbyt mało w porównaniu z repozytoriami zagranicznymi, gdzie idea OA jest lepiej rozumiana i szerzej wspierana zarówno przez państwo, jak i środowiska naukowe. Ruch OA wymaga społecznych działań nie tylko w sferze samego publikowania i aktywności autorów. Aby móc konkurować z tradycyjnymi kanałami przepływu informacji naukowej, niezbędna jest również działalność recenzentów, a także społecznie tworzone repozytoria, serwisy i oprogramowanie.

Programy i deklaracje OA

W 1994 r. Stevan Harnad w internetowym apelu wezwał autorów publikacji naukowych nieprzeznaczonych do celów komercyjnych o archiwizowanie ich w internetowych archiwach. Apel ten, znany również jako „Subversive Proposal”, stał się początkiem burzliwej dyskusji w środowiskach naukowców, bibliotekarzy i wydawców. Efektem było powstanie w 1997 r. otwartego repozytorium CogPrints oraz stworzenie oprogramowania GNU Eprints służącego do obsługi otwartych repozytoriów. Jedną z najaktywniejszych grup poszukujących alternatywy dla komercyjnego systemu wydawniczego byli bibliotekarze, dzięki którym w 1997 r. stowarzyszenie Association of Research Libraries (ARL) powołało do życia Scholarly Publishing and Academic Resource Coalition (SPARC) – stowarzyszenie bibliotek i organizacji mających za zadanie opracowanie alternatywnych modeli dystrybucji tekstów naukowych. W 2000 r. rozpoczęło działalność wydawnictwo BioMed Central, które jako pierwsze zaczęło wydawać literaturę OA, będąc jednocześnie komercyjną firmą wydawniczą nastawioną na zysk²⁰.

Krokiem milowym w rozwoju inicjatywy był wystosowany w 2001 r. przez naukowców *List Otwarty do Wydawców Naukowych (Open Letter to Scientific Publishers)*²¹, nawołujący do utworzenia publicznej biblioteki internetowej, w której znalazłyby się publikacje z zakresu medycyny i nauk ścisłych. Sygnatariuszami listu było 34 tys. naukowców z całego świata, którzy jednocześnie zo-

²⁰ *Krótką historią. Otwarta Nauka*. [online]. [dostęp: 13.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://otwartanauka.pl/historia/>>.

²¹ *Public Library of Science: Read the Open Letter*. [online]. [dostęp: 23.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.plos.org/about/letter.html>>.

bowiązali się, iż nie będą publikować ani recenzować artykułów dla czasopism odrzucających model OA. W ten sposób doszło do utworzenia Public Library of Science (PLoS), która była początkowo organizacją promującą i wspierającą ideę OA, a następnie przekształciła się w jednego z największych wydawców literatury naukowej, mogącego obecnie rywalizować z największymi wydawcami komercyjnymi.

Ruch OA ewoluował wraz z rozwojem Internetu. Inicjatywy podejmowane przez środowiska naukowe i bibliotekarskie z czasem trafiały również do świadomości organizacji międzynarodowych, rządów państw i Komisji Europejskiej. Efektem tego są liczne deklaracje i postanowienia popierające i wspierające inicjatywę OA.

W 2000 r. w Tempe (USA, Arizona) odbyło się spotkanie dwóch stowarzyszeń: Association of American Universities (Stowarzyszenie Uniwersytetów Amerykańskich) i Association of Research Libraries (Stowarzyszenie Bibliotek Naukowych). Owocem ich pracy było opublikowanie tzw. *Tempe Principles. Principles for Emerging Systems of Scholarly Publishing*²², czyli „zasad dla nowopowstających systemów publikowania w nauce”. Dwa lata później w Budapeszcie przyjęto *Budapest Open Access Initiative*²³ (Budapesztańska Inicjatywa Wolnego Dostępu), która była pierwszą ważną międzynarodową deklaracją zawierającą zbiór zasad i popierającą ruch OA. Powstała ona jako podsumowanie spotkania zorganizowanego przez Open Society Institute (OSI) i zawiera pierwszą definicję Open Access, a także przedstawia strategię i cele dostępu do komunikacji naukowej.

W Budapeszcie zarekomendowano dwie drogi służące uwolnieniu artykułów naukowych. Pierwszą z nich było wydawanie czasopism OA, a drugą autoarchiwizowanie prac naukowych w otwartych repozytoriach. W 2003 r. Howard Hughes Medical Institute (HHMI) oraz Max Planck Society zorganizowały spotkania na temat OA widzianego z perspektywy instytucji finansujących badania naukowe. Wynikiem spotkania zorganizowanego przez HHMI był dokument *Bethesda Statement on Open Access Publishing*²⁴, natomiast podczas konferencji zorganizowanej przez Max Planck Society uchwalono *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*²⁵. Obydwie deklaracje zawierają określenia Open Access z naciskiem na rolę instytucji finansujących badania naukowe, wymieniają również warunki publikowania w modelu OA oraz przedstawiają Internet jako narzędzie służące dystrybucji wiedzy. W *Bethesda Statement on Open Access Publishing* zapisano, że publikowanie prac naukowych jest zasadniczym elementem badań, zaś wyniki badań powinny być powszechnie dostępne i użyteczne w takim stopniu, jak to tylko jest możliwe, tak

²² *Tempe Principles. Principles for Emerging Systems of Scholarly Publishing*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.lib.utk.edu/colldev/tempeprinciples.pdf>>.

²³ *Budapest Open Access Initiative*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>>.

²⁴ *Bethesda Statement on Open Access Publishing*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>>.

²⁵ *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*. [online]. [dostęp: 11.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf>.

aby korzyści płynące z maksymalnego dostępu do informacji mogli czerpać naukowcy, badacze i społeczeństwo.

Brytyjska instytucja Wellcome Trust była pierwszą, która wprowadziła model OA do finansowanych przez siebie badań naukowych. Brytyjskie władze i ustawodawcy również postanowili zwiększyć dostęp do badań naukowych finansowanych ze środków publicznych. W 2004 r. House of Commons Science and Technology Committee zalecił, aby wszystkie szkoły wyższe i grupy badawcze (Research Councils), brytyjskie agencje rządowe do spraw finansowania rozwoju badań naukowych utworzyły darmowe repozytoria instytucjonalne dostępne online, a jednocześnie wezwał do wsparcia idei czasopism OA. Zalecenie to miało wpływ na wprowadzenie OA przez pięć z ośmiu agencji ds. finansowania rozwoju badań naukowych działających w Wielkiej Brytanii.

W 2006 r. Komisja Europejska zaleciła, aby publikacje naukowe sfinansowane z pieniędzy unijnych były dostępne w archiwach OA. Zaś w sierpniu 2008 r. uruchomiła pilotażowy program OA w ramach 7 Programu Ramowego (7PR). Beneficjenci otrzymujący dofinansowanie w siedmiu obszarach (m.in. energia, zdrowie, nauki humanistyczne i społeczne) zobowiązani zostali do publikowania wyników badań finansowanych z 7PR w otwartych repozytoriach, najpóźniej po upływie 6 lub 12 miesięcy od daty opublikowania, w zależności od reprezentowanej dziedziny²⁶. W dokumencie *Open Access Pilot in 7FP* Komisja Europejska zaznacza ponadto, że publikowanie wyników badań w wolnym dostępie nie tylko zwiększa widoczność prac naukowych, co prowadzi wprost do wzrostu cytawalności publikacji i ich oddziaływania na naukę, ale również zmniejsza prawdopodobieństwo marnowania czasu i pieniędzy publicznych na dublowanie badań.

W grudniu 2007 r. European Research Council przyjęła *ERC Scientific Council Guidelines for Open Access*²⁷. Wśród wytycznych znajduje się zapis, że wszystkie recenzowane publikacje finansowane przez ERC mają być deponowane w otwartych repozytoriach, takich jak ArXiv czy PubMed Central nie później niż po upływie pół roku od momentu opublikowania.

W Stanach Zjednoczonych przedstawiono projekt ustawy *Federal Research Public Access Act*²⁸, której celem jest wprowadzenie OA do badań finansowanych przez 11 największych instytucji (m.in. National Institutes of Health, Department of Energy, National Science Foundation)²⁹. Projekt został przedstawiony przez senatorów Josepha Liebermana i Johna Coryna w czerwcu 2009 r. (pierwszy raz poddany dyskusji w 2006 r.). Również on daje naukowcom, których badania finansowane są przez rząd, 6 miesięcy na opublikowanie postprintów w repozytorium OA.

²⁶ *Open Access Pilot in 7FP*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/open-access-pilot_en.pdf>.

²⁷ *ERC Scientific Council Guidelines for Open Access*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://erc.europa.eu/pdf/ScC_Guidelines_Open_Access_revised_Dec07_FINAL.pdf>.

²⁸ *Federal Research Public Access Act*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.arl.org/sparc/advocacy/frpaa/>>.

²⁹ *Open Access w komunikacji naukowej*. [w:] *eIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy*. [dostęp: 10.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/handbook-p>.

Amerykański Senat zapowiedział głosowanie nad ustawą wprowadzającą finansowanie dla projektów otwartych podręczników. Projekt ustawy został przedstawiony 24 września 2009 r. przez Dicka Durбина, senatora ze stanu Illinois. Według informacji na oficjalnej stronie senatora³⁰ celem nowej ustawy, występującej pod nazwą *Open College Textbook Act* (Akt Otwartych Podręczników Akademickich), jest przygotowanie konkurencyjnego grantu na finansowanie prac nad otwartymi podręcznikami, które mogą być udostępnione online i na warunkach publicznego dostępu, zapewniają możliwość dostosowania treści do potrzeb odbiorców oraz łatwą dystrybucję. Grant jest skierowany do instytucji kształcących, profesorów i organizacji, które chcą włączyć się w inicjatywę wolnych podręczników. Zdaniem Durбина, od 10 lat wydawcy podręczników sztucznie podnoszą ich ceny poprzez uzupełnienia publikowane w wersji online i dodatki na CD-ROM-ach. Według senatora „nadszedł odpowiedni czas, aby wykorzystać potencjał technologii w celu poprawy dostępu do edukacji i wiedzy dla wszystkich studentów”. Durbin ma nadzieję, że przyjęcie projektu ustawy ułatwi osiągnięcie tych celów. Według Richa Williamsa, członka stowarzyszenia US PIRG Higher Education, przyjęcie propozycji ustawy to zdecydowany krok w kierunku tańszych podręczników o wysokiej jakości i tym samym łatwiejszego dostępu do edukacji. Otwarte podręczniki to również korzyści dla profesorów, którzy, mając ułatwiony dostęp do sprawdzonych treści, mogą podnieść poziom nauczania. Wśród głównych wytycznych wymienianych w Akcie znalazło się zapewnienie, że podręczniki tworzone dzięki federalnym dotacjom będą udostępniane w oparciu o otwarte licencje³¹. Pierwszym stanem, który wprowadził odpowiednie przepisy prawne wspierające otwarty dostęp do materiałów naukowych i edukacyjnych, była Kalifornia. W październiku 2009 r. gubernator Arnold Schwarzenegger podpisał pakiet legislacyjny, który ma wspierać tworzenie cyfrowych podręczników i innych materiałów dla studentów w stanie Kalifornia. Zmiany prawne mają zwiększyć liczbę wolnych podręczników i dostępność do materiałów edukacyjnych³².

Kraje rozwijające się i przechodzące transformację ustrojową również zapoczątkowały inicjatywy propagujące Open Access. Idea OA powoli staje się popularna również w Polsce, choć u nas jest wciąż w początkowej fazie rozwoju. Inicjatywa Open Society Institute (OSI), finansowana ze środków Electronic Information for Libraries³³, zaowocowała serią warsztatów, które odbyły się w Chinach, Polsce, Serbii, RPA, na Litwie, Ukrainie, w Gruzji oraz Etiopii. W ich wyniku powstały grupy robocze zajmujące się OA, uzyskano również zapewnienie wsparcia tej inicjatywy przez krajowe fundacje zajmujące się badaniami

³⁰ *Durbin Introduces Legislation to Make College Textbooks more Affordable, Thursday, September 24, 2009.* [online]. [dostęp: 13.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://durbin.senate.gov/showRelease.cfm?releaseId=318279>>.

³¹ *USA: Projekt senackiej ustawy o otwartych podręcznikach.* [w:] *Koalicja Otwartej Edukacji.* [online]. [dostęp: 18.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://koed.org.pl/2009/10/illinois-projekt-ustawy-w-kierunku-otwartych-podrecznikow/>>.

³² *Governor Schwarzenegger Signs Legislation Furthering Digital Textbook Initiative.* [w:] *Office of the Governor Arnold Schwarzenegger. The People's Governor.* [online]. [dostęp: 18.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://gov.ca.gov/press-release/13561>>.

³³ Adres projektu: <<http://eIFL.net>>.

naukowymi, przygotowano krajowe zalecenia, a także utworzono otwarte repozytoria³⁴.

Inicjatywa Open Access jest szczególnie ważna dla rozwoju nauki, zwłaszcza w krajach rozwijających się. Pozwala nie tylko uzyskać dostęp do publikacji, ale również daje możliwość zaistnienia w świecie nauki badaczom z tych krajów.

W 2006 r. południowoafrykańska Akademia Nauk przeprowadziła badania, z których wynikało, że przez ostatnie 14 lat artykuły z jednej trzeciej czasopism naukowych wydawanych w tym kraju nie były ani razu cytowane przez odpowiadające im czasopisma międzynarodowe. Mimo że RPA jest największym na kontynencie wydawcą publikacji naukowych, mniej niż jedno na dziesięć z 255 akredytowanych czasopism południowoafrykańskich było cytowane w najważniejszych międzynarodowych bazach danych. Świadomość istnienia badań naukowych prowadzonych w RPA czy krajach rozwijających się musi znacząco wzrosnąć, zwłaszcza, że rozwijają się w nich dziedziny, takie jak medycyna czy klimatologia, które wnoszą bardzo wiele do globalnego zasobu wiedzy. Badania te powinny stać się częścią światowej nauki, a może się to stać właśnie za sprawą OA. Udowodniono, że artykuły udostępniane w tym modelu drogą elektroniczną były średnio o 50% częściej cytowane niż artykuły z tego samego czasopisma dostępne w tradycyjnej postaci.

W *Salvador Declaration on Open Access: the Developing World Perspective*, przyjętej w 2005 r. na międzynarodowym seminarium w Brazylii, stwierdzono, że w świecie, w którym nauka jest powszechna, nie można akceptować wyłączenia z dostępu do informacji naukowej. OA zapewni naukowcom z krajów rozwijających się dostęp do globalnej nauki i umożliwi oddziaływanie na nią, zwiększając znaczenie badań mających bezpośredni wpływ na ich kraje. Konieczność włączenia informacji o badaniach naukowych z krajów rozwijających się do światowej wiedzy znalazła się w zbiorze zasad *National Open Access Policy for Developing Countries*, uzgodnionym w listopadzie 2006 r. podczas warsztatów zorganizowanych przez Indian Institute of Science, Indian Academy of Sciences oraz the MS Swaminathan Research Foundation. Zwrócono w nim uwagę, że jedyne w swoim rodzaju badania naukowe prowadzone w krajach reprezentujących 80% światowej populacji pozostają niewidoczne dla światowej nauki³⁵.

Dyskusje wokół OA

Konsekwencje, jakie ponoszą sami naukowcy w związku z monopolistycznymi praktykami wydawców czasopism, pozostają często nieświadomione. Dostęp do źródeł, zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych, jest z punktu widzenia użytkowników bibliotek naukowych bezpłatny i nieograniczony. Najnowsze czasopisma, książki, bazy danych bibliograficzne i pełnotekstowe udostępniane są im w bibliotece lub przez sieć instytucjonalną. Ale użytkownicy nie zdają so-

³⁴ *Open Access w komunikacji naukowej*. [w:] *eIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/handbook-p>.

³⁵ *Open Access w komunikacji naukowej*. [w:] *eIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/pol_oa-pdf/downloadFile/file/file?nocache=1180334614.97>.

bie sprawy z obciążenia, jakie dla budżetu biblioteki stanowi prenumerata i wciąż rosnące koszty dostępu do źródeł prezentujących wyniki badań naukowych. Konsekwencją tego jest ograniczanie prenumeraty, konieczność dokonywania wyboru pomiędzy zakupem kilku równie wartościowych baz danych, czasem rezygnacja z dostępu do źródeł sieciowych³⁶. Wciąż jednak ci sami naukowcy, którzy chętnie korzystają z dorobku innych i chętnie publikują w komercyjnych bazach danych, nie wyrażają woli udostępniania własnej twórczości w ramach otwartych czasopism lub repozytoriów.

Jednym z przytoczonych już wcześniej argumentów, który powinien przekonać naukowców do włączenia własnej twórczości do repozytorium OA, jest niemalże natychmiastowe publikowanie prac naukowych oraz szersze pole oddziaływania. Publikacja dostępna w wolnym dostępie jest częściej przytaczana również w cytowaniach. Zwiększenie cytowalności pracy w zależności od dziedziny wynosi od 36% do 172%³⁷, a nawet 250% dla artykułów z fizyki³⁸.

Istotnym problemem może się jednak okazać kwestia zaliczenia publikacji udostępnianych w wolnym dostępie do dorobku naukowego. Najlepszym obecnie rozwiązaniem wydaje się być publikowanie w ramach OA dzieł wcześniej wydanych w formie tradycyjnej oraz archiwizowanie w repozytoriach recenzowanych postprintów, gdyż do dorobku naukowego wliczane są głównie te prace, które wydane zostały w czasopismach recenzowanych, ujętych na listach czasopism punktowanych. Z czasem być może otwarte repozytoria i czasopisma OA staną się w większym stopniu postrzegane jako równie wartościowe w oczach decydentów. Aby tak się stało, muszą być nadal rozwijane mechanizmy oceny i weryfikacji jakości prac. Obiecującym w tej materii jest fakt, że „BMC Medical Genomics”, jedno z czasopism wydawanych przez BioMed Central, od czerwca 2010 roku otrzyma swój pierwszy Impact Factor³⁹.

Rozważając problem uwolnienia publikacji naukowych komercyjnych wydawców, należy wziąć pod uwagę dwa pojawiające się zasadnicze problemy: finansowanie i gwarancję jakości udostępnianych opracowań.

Rozwój i jakość otwartych repozytoriów zależy nie tylko od społecznej inicjatywy autorów i twórców repozytoriów, ale w dużej mierze również od źródeł finansowania. Zależnie od typu repozytorium może być finansowane przez pojedynczą instytucję, przez konsorcjum, państwo lub przy wykorzystaniu funduszy unijnych⁴⁰. Różne opinie na temat tego, kto powinien finansować publikowanie

³⁶ Niedźwiedzka B., op. cit.

³⁷ Hajjem CH.: *Ten-Year Cross-Disciplinary Comparison of the Growth of Open Access and How it Increases Research Citation Impact*. „IEEE Data Engineering Bulletin” 2005, nr 28(4), s. 39-47. [online]. [dostęp: 14.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/12906/>>.

³⁸ Brody T. D.: *Evaluating research impact through Open Access to scholarly communication*. PhD thesis University of Southampton 2006. [online]. [dostęp: 14.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/13313/1/brody.pdf>>.

³⁹ *BMC Medical Genomics to receive its first Impact factor in June 2010*. [w:] *BioMed Central Blog*. [online]. [dostęp: 13.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://blogs.openaccesscentral.com/blogs/bmcblog/entry/bmc_medical_genomics_to_receive>.

⁴⁰ Bednarek-Michalska B.: *Fundusze na budowanie zasobów elektronicznych w Polsce*. [w:] *III Konferencja – Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt*. [online]. [dostęp: 13.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?b>>.

dziel w otwartym dostępie, mają również sami zwolennicy inicjatywy OA. Jeden z projektów mówi, że to autor (lub jego macierzysta instytucja) powinien sfinansować publikowanie własnego dzieła, na przykład ze środków przekazanych mu na badania w ramach grantu, inne obarczają odpowiedzialnością za proces wydawniczy biblioteki i instytucje naukowe. Ogólnym przesłaniem jest wyłączenie z tego procesu komercyjnych wydawców. O ile jeszcze biblioteki i instytucje mogłyby w ramach swojej działalności uruchomić proces wydawniczy, o tyle mało prawdopodobna, zwłaszcza w warunkach polskich, wydaje się akceptacja naukowców dla pomysłu, aby to oni finansowali wydawanie własnych publikacji. Proces wydawniczy jest dość rozbudowany i wymagałby wysokiego poziomu dyscypliny zarówno samych autorów, jak i recenzentów. Mimo to w wielu krajach z powodzeniem funkcjonuje model tzw. autoarchiwizacji (ang. *self-archiving*), polegający na tym, że to sami autorzy, jako zalogowani użytkownicy, przesyłają prace na serwer repozytorium. Cały proces recenzowania i następnie upowszechniania również odbywa się online⁴¹, co znacznie przyspiesza tempo umieszczania prac w repozytorium, recenzowania i publikowania.

Drugi problem dotyczy jakości publikacji prezentowanych w wolnym dostępie. Autorzy prac naukowych nie mogą się obejść bez niezależnych recenzji, gwarancji jakości i wskaźników wpływu, dlatego jedną z propozycji jest współpraca z tradycyjnymi redakcjami czasopism, których rola ograniczałaby się do pośredniczenia w uzyskiwaniu wysokiej klasy recenzji, za którą to usługę oraz za udostępnienie własnego szyldu (tytułu czasopisma) pobierałyby opłaty. Mówi się, że i tu środowisko naukowe mogłoby się odpowiednio zorganizować, zapewniając sobie recenzje i gwarantując jakość publikowanych źródeł nazwą instytucji, towarzystwa naukowego lub uczelni. Czy jest to wykonalne, okaże się w przyszłości⁴².

Chociaż OA ma tak wiele zalet i korzyści, autorzy sceptycznie odnoszą się do publikowania swojej twórczości w Internecie. Najwięcej obaw budzi kwestia respektowania praw autorskich przez użytkowników otwartych repozytoriów⁴³. W świetle *Ustawy o Prawie Autorskim i Prawach Pokrewnych* twórca przysługuje pełne prawo do zachowania własności i jej ochrony. Wszelkie naruszenia ujętych w niej zapisów są traktowane jako niezgodne z prawem i podlegają odpowiednim restrykcjom. Często wśród sceptyków panuje opinia, jakoby udostępnienie swojego dzieła w wolnym dostępie ułatwiało kradzież intelektualną, plagiat i niewłaściwe wykorzystanie dzieła. Jednakże patrząc na tę kwestię, łatwo zauważyć, że, paradoksalnie, utwory powszechnie dostępne trudniej jest splagiatować w sposób niezauważony.

Przepisy prawa autorskiego mogą być przeszkodą w publikowaniu utworów w wolnym dostępie. Prawa autorskie do artykułów w czasopismach naukowych,

⁴¹ Eriksson J.: *Tworzenie archiwum instytucji – kwestie techniczne i organizacyjne* (*Setting up an institutional archive: some technical and organisational considerations*). [w:] *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB – Internet w bibliotekach. Open Access*. [online]. [dostęp: 12.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/eriksson.php>>.

⁴² Niedźwiedzka B., op. cit.

⁴³ Stanisławska-Kloc S.: *Prawa autorskie a biblioteka cyfrowa – opinia prawna sporządzona w ramach projektu KPBC finansowanego z Funduszy Strukturalnych UE*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 9 (70). [online]. [dostęp: 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/70/stanislawska-kloc.php>>.

książek oraz ich fragmentów, w ramach umowy wydawniczej z autorem, przechodzą często na wydawców, co pozbawia autora możliwości dysponowania dziełem, w tym również udostępniania go w sieci bez zgody wydawcy. Z umowy autorskiej mogą wynikać również inne ograniczenia, na przykład dotyczące rozpowszechniania preprintów i postprintów⁴⁴.

Prawo autorskie jest zasadniczym problemem dla osób tworzących cyfrowe repozytoria. W odpowiedzi na ograniczenia i kłopoty z prawem autorskim powstała wspomniana już inicjatywa Creative Commons (CC). Creative Commons oferuje twórcom licencje, które pozwalają im zachować własne prawa i jednocześnie dzielić się swoją twórczością z innymi. Licencje CC działają na zasadzie „pewne prawa zastrzeżone” – granice dozwolonego użytku są szersze i wyraźniejsze niż te wytyczone na zasadzie „wszelkie prawa zastrzeżone”. Głównym przesłaniem jest poszanowanie prawa twórców do dokonywania wyboru stopnia, w jakim chcą się dzielić swoją twórczością z innymi. Wszystkie licencje i narzędzia CC są dostępne za darmo. Do zadań CC należy też edukacja prawnicza – zwiększenie świadomości wpływu systemu własności intelektualnej na kulturę i społeczeństwo oraz zwiększenie zrozumienia i poszanowania dla prawa i cudzej twórczości⁴⁵.

W Polsce, podobnie jak i na świecie, mamy do czynienia z dwiema postawami wobec tworzenia dostępu do wiedzy: postawą otwartą, zakładającą, zgodnie z *Powszechną Deklaracją Praw Człowieka*, że każdy ma prawo do nieograniczonego dostępu do informacji i wiedzy, oraz z postawą zamkniętą, gdzie pojawia się twierdzenie, iż tworzenie zasobów wiedzy jest kosztowne, zatem za dostęp do wyników działalności naukowej należy płacić. Jednak największe światowe organizacje bibliotekarskie, takie jak IFLA czy ALA, zalecają postawę otwartą, zwłaszcza w bibliotekach⁴⁶. W *Deklaracji w sprawie Bibliotek, Ośrodków Informacji i Wolności Intelektualnej* sporządzonej w Glasgow w 2002 r., a także w *Stanowisku IFLA w sprawie Open Access* z 2003 r. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarzy potwierdza, że wszechstronny, otwarty dostęp do literatury naukowej i dokumentacji badań naukowych jest niezbędny dla zmniejszenia nierówności w dostępie do informacji i jest gwarancją dla nie naruszalności komunikacji naukowej⁴⁷.

Warto przytoczyć podstawowe zarzuty i argumenty przywoływane przeciwko inicjatywie OA. Pierwszy z nich wiąże się z finansami – ponieważ wiele czasopism naukowych wydają uczelnie oraz towarzystwa naukowe, dochody z ich sprzedaży służą upowszechnianiu nauki, a rezygnacja z dochodów z czasopism pozba-

⁴⁴ Kaczmarek E., Rychlik M., op. cit.

⁴⁵ Więcej na stronie internetowej Creative Commons Polska: <<http://creativecommons.pl>>. Zob. też: J. Hofmokl, A. Tarkowski: *Creative Commons, innowacje w systemie prawa autorskiego i rozwój wolnej kultury*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 3 (64). [online]. [dostęp: 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/64/hofmokl_tarkowski.php>.

⁴⁶ Bednarek-Michalska B.: *Wolny dostęp do informacji i wiedzy czy wykluczenie edukacyjne? Trendy światowe a Polska*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2 (63). [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/michalska.php>>.

⁴⁷ *Deklaracja w sprawie Bibliotek, Ośrodków Informacji i Wolności Intelektualnej sporządzona w Glasgow*. [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/glasgow.php>; *Stanowisko IFLA w sprawie Open Access*. [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/ifla.php>>.

wia je środków na inne sfery działalności. Istnieją również obawy, że zmiany mogą niebezpiecznie zaburzyć porządek towarzyszący upowszechnianiu wiedzy, a ustabilizowana przez wieki renoma i ranking czasopism mogą zostać zniszczone. Rozchwianiu mogą ulec również wskaźniki wiarygodności oraz jakości recenzji. Pojawia się również pytanie, czy w wyniku zlikwidowania barier w publikowaniu nie obniży się jakość samych publikacji naukowych. Przeciwnicy OA twierdzą także, że obarczanie autorów opłatami za publikowanie własnych dzieł może spowodować jeszcze większe niż dotąd nierówności, ponieważ uprzywilejowani będą pracownicy większych instytucji, dysponujących większymi środkami oraz właściciele większych grantów. Jeśli z grantów będą opłacane koszty publikowania, naukowcy będą mieli mniej pieniędzy na same badania, a opłaty za recenzje mogą być wysokie, a nawet specjalnie zawyżane przez czasopisma o wysokiej renomie. Sceptycy zadają również pytanie, czy w ogóle w interesie środowiska naukowego leży bezpłatne udostępnianie wyników badań przemysłowi i komercji. Wszystkie te pytania nie są bezzasadne, ale wydaje się, że nie powinny negować samej inicjatywy OA, a raczej spowodować dokładniejsze, ostrożniejsze i bardziej przemyślane planowanie działań, precyzyjną kalkulację kosztów i przemyślaną organizację nowego modelu komunikacji naukowej tak, by była korzystna zarówno dla nauki i naukowców, jak i odbiorców informacji naukowej takich jak użytkownicy bibliotek⁴⁸.

Argumentów za postawą otwartą jest wiele, ale koronnym argumentem jest walka z wykluczeniem informacyjnym oraz fakt, że koszty wytworzenia zasobów wiedzy ponoszą wszyscy podatnicy. Skoro przy powszechnej globalizacji informacja jest traktowana jako najważniejszy element rozwoju cywilizacyjnego, to ograniczenia w dostępie do niej tworzą sferę wykluczonych, których nie stać na jej zakup.

Popularyzacja OA

W ostatnich latach tematyka OA cieszy się coraz większą popularnością i chociaż brak jeszcze w Polsce całościowego jej opracowania, to poszczególne aspekty OA doczekały się omówienia. Wśród polskich autorów poruszających kwestie idei OA jako nowego modelu komunikacji naukowej należy wymienić Marka Niezgódkę, Andrzeja Górskiego, Bożenę Bednarek-Michalską czy Lidie Derfert-Wolf. O Open Acces pisali również m.in.: Aneta Januszko Szakiel, Maciej Banach, Małgorzata Kowalska, Agnieszka Łozowska, Bogusława Macheta, Paweł Najserek, Jolanta Stępniaak, Emilia Kaczmarek, Małgorzata Rychlik, o czasopismach udostępnianych w otwartym dostępie napisali Łucja Maciejewska, Krzysztof Moskwa i Barbara Urbańczyk, natomiast o publikowaniu i bazach OA z dziedziny medycyny Barbara Niedźwiedzka i Jolanta Przyłuska. Kwestie prawne dotyczące udostępniania twórczości w wolnym dostępie porusza Barbara Szczepańska, o licencjach CC piszą obszernie Alek Tarkowski oraz Joanna Hofmokl. W celu bardziej szczegółowego zgłębienia tej tematyki należy jednak sięgnąć do literatury zagranicznej. O miejscu modelu OA w komunikacji nauko-

⁴⁸ Niedźwiedzka B.: *Open Access cz.II. Upowszechnianie wyników badań naukowych w sieci*. „Forum Akademickie” 2005, nr 5, s. 38-40.

wej w Wielkiej Brytanii pisze w artykułach i wystąpieniach konferencyjnych Frederick Friend, zaś o wpływie otwartego modelu na poziom cytowań oraz oddziaływanie w nauce Stevan Harnad, Chawki Hajjem, Kayvan Kousha oraz Mahshid Abdoli (w Polsce Marek Nahotko). Prekursorami ruchu propagującego otwarty dostęp do wyników badań naukowych i zarazem najlepiej opisującymi tę tematykę są: Charles Oppenheim, Peter Suber czy Jean-Claude Guédon. Wśród zagranicznych są również tacy autorzy, którzy specjalizują się w określonej części zagadnień dotyczących OA, a więc w zagadnieniach technicznych, prawnych, źródłach finansowania, pokonywaniu barier świadomościowych i legislacyjnych, opisywaniu doświadczeń na polu wdrażania inicjatywy w poszczególnych krajach. Możemy znaleźć również sprawozdania różnych organizacji zajmujących się promowaniem i wdrażaniem otwartego modelu, takich jak Max Planck Society, opisy projektów, takich jak E-LIS, DOAJ, czy RoMEO. Pomocne w badaniach nad rozwojem OA w Polsce i na świecie są również przepisy prawne, deklaracje oraz informacje publikowane przez wyższe uczelnie, instytucje i organizacje, które wprowadzają model OA do swojej działalności. Wśród nich możemy wyróżnić Europejską Organizację Badań Jądrowych (CERN), Uniwersytet Harvarda, Uniwersytet Kalifornijski, konsorcjum uniwersytetów włoskich – Consorzio Interuniversitario Lombardo per l'Elaborazione Automatica (CILEA) czy austriacki fundusz na rzecz wspierania badań naukowych – Fonds zur Förderung der wissenschaftlichen Forschung (FWF).

W nurcie OA powstają również różnego typu inicjatywy: blogi, portale społecznościowe oraz inne witryny internetowe, które swoją działalnością propagują OA na gruncie polskim, (blog *Otwarta Nauka*, strona Koalicji Otwartej Edukacji, Creative Commons Polska czy też blog i forum *Biblioteka 2.0*). Odbývają się też liczne konferencje i warsztaty mające upowszechnić wiedzę na temat OA, na przykład kursy *Laboratorium Indeksu 73*, Creative Commons Polska, konferencje EBIB z cyklu *Open Access* czy też konferencje i warsztaty *Polskiej Akademii Nauk*, działającej na gruncie międzynarodowym.

Międzynarodowe organizacje *Scholarly Publishing and Academic Resources Coalition (SPARC)*, *Students for FreeCulture*, and the *Public Library of Science* ustanowiły 14 października 2008 r. *Dniem Open Access*⁴⁹, a w dniach 19-23 października 2009 r. odbył się, ogłoszony po raz pierwszy, międzynarodowy *Tydzień Open Access*⁵⁰. W ramach tej inicjatywy odbyły się warsztaty i konferencje oraz przeprowadzona została międzynarodowa kampania propagująca ideę wolnego dostępu.

O wadze i aktualności tej tematyki świadczy również fakt, że kongres IFLA w 2010 r. będzie poświęcony właśnie *Open Access*.

Najważniejszym zadaniem entuzjastów OA jest szerokie propagowanie tej idei wśród naukowców i wydawców oraz działalność edukacyjna mająca na celu przedstawienie korzyści płynących z nowego modelu komunikacji naukowej zarówno dla środowiska naukowego, jak i całego społeczeństwa.

⁴⁹ *Open Access Day*. [w:] *Otwarta Nauka*. [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://otwartanauka.pl/blog/2008/10/open-access-day/>>.

⁵⁰ *Open Access Week – October 19-23, 2009. To broaden awareness and understanding of Open Access*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.openaccessweek.org/>>.

Bibliografia

1. Bednarek-Michalska Bożena: *Fundusze na budowanie zasobów elektronicznych w Polsce*. [W:] *III Konferencja – Internet w bibliotekach. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt*. [online]. [dostęp: 13.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/iwb3/artukul.php?b>>.
2. Bednarek-Michalska Bożena: *Wolny dostęp do informacji i wiedzy czy wykluczenie edukacyjne? Trendy światowe a Polska*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 2 (63). [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/michalska.php>>.
3. *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlin_declaration.pdf>.
4. *Bethesda Statement on Open Access Publishing*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>>.
5. *BMC Medical Genomics to receive its first Impact factor in June 2010*. [w:] *BioMed Central Blog*. [online]. [dostęp: 13.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://blogs.openaccesscentral.com/blogs/bmcblog/entry/bmc_medical_genomics_to_receive>.
6. Brody Timothy David: *Evaluating research impact through Open Access to scholarly communication*, PhD thesis University of Southampton 2006. [online]. [dostęp: 14.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/13313/1/brody.pdf>>.
7. *Budapest Open Access Initiative*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.soros.org/openaccess/read.shtml>>.
8. *Deklaracja w sprawie Bibliotek, Ośrodków Informacji i Wolności Intelektualnej sporządzona w Glasgow*. [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/glasgow.php>>.
9. *DOAJ – Directory of Open Access Journals*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.doaj.org/>>.
10. *Durbin Introduces Legislation to Make College Textbooks more Affordable, Thursday, September 24, 2009*. [online]. [dostęp: 13.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://durbin.senate.gov/showRelease.cfm?releaseId=318279>>.
11. *eIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/handbook-p>.
12. *ERC Scientific Council Guidelines for Open Access*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://erc.europa.eu/pdf/ScC_Guidelines_Open_Access_revised_Dec07_FINAL.pdf>.
13. Eriksson Jörgen: *Tworzenie archiwum instytucji – kwestie techniczne i organizacyjne (Setting up an institutional archive: some technical and organisational considerations)*. [W:] *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB – Internet w bibliotekach. Open Access*. [online]. [dostęp: 12.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/eriksson.php>>.
14. *Federal Research Public Access Act*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.arl.org/sparc/advocacy/frpaa/>>.
15. *Governor Schwarzenegger Signs Legislation Furthering Digital Textbook Initiative*. [W:] *Office of the Governor Arnold Schwarzenegger. The People's Governor*. [online]. [dostęp: 18.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://gov.ca.gov/press-release/13561>>.
16. Hajjem Chawki: *Ten-Year Cross-Disciplinary Comparison of the Growth of Open Access and How it Increases Research Citation Impact*. „IEEE Data Engineering Bulletin” 2005, nr 28 (4), s. 39-47. [online]. [dostęp: 14.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://eprints.ecs.soton.ac.uk/12906/>>.
17. Hofmokl Joanna, Tarkowski Alek: *Creative Commons, innowacje w systemie prawa autorskiego i rozwój wolnej kultury*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 3 (64). [online]. [dostęp: 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/64/hofmokl_tarkowski.php>.

18. Kaczmarek Emilia, Rychlik Małgorzata: *Czy repozytoria będą wspierać naukę w Polsce?*, *Logistyka* 2007, nr 4, s. 93-97.
19. *Krótką historia*. *Otwarta Nauka*. [online]. [dostęp: 13.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://otwartanauka.pl/historia/>>.
20. Lessing Lawrence: *Wolna kultura*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.futrega.org/wk/>>.
21. Nahotko Marek: *Wpływ Open Access na poziom cytowań publikacji*. [W:] *IV Ogólnopolska Konferencja EBIB Internet w bibliotekach. Open Access*. [online]. [dostęp 11.04.2008]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/nahotko.php>>.
22. Niedźwiedzka Barbara: *Open Access cz. 1*. „Forum Akademickie” 2005, nr 4. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://forumakad.pl/archiwum/2005/04/17-za-open_access_cz_1.htm>.
23. Niedźwiedzka Barbara: *Open Access, cz. 2. Upowszechnianie wyników badań naukowych w sieci*. „Forum Akademickie” 2005, nr 5, s. 38-40.
24. *Open Access Day*. [W:] *Otwarta Nauka*. [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://otwartanauka.pl/blog/2008/10/open-access-day/>>.
25. *Open Access Pilot in 7FP* [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/ftp7/docs/open-access-pilot_en.pdf>.
26. *Open Access Week – October 19-23, 2009. To broaden awareness and understanding of Open Access*. [online]. [dostęp: 22.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.openaccessweek.org/>>.
27. *Open Access w komunikacji naukowej*. [W:] *eIFL-IP Podręcznik prawa autorskiego dla bibliotekarzy*. [online]. [dostęp: 10.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.eifl.net/cps/sections/services/eifl-ip/issues/handbook_p/handbook-p>.
28. *Open Access: Profile of Eberhard Hilf*. [W:] *Open and shut? Blog of Richard Poynder*. [online]. [dostęp: 10.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://poynder.blogspot.com/>>.
29. *Public Library of Science: Read the Open Letter*. [online]. [dostęp: 23.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.plos.org/about/letter.html>>.
30. Stanisławska-Kloc Sybilla: *Prawa autorskie a biblioteka cyfrowa – opinia prawna sporządzona w ramach projektu KPBC finansowanego z Funduszy Strukturalnych UE*. „Biuletyn EBIB” 2005, nr 9 (70). [online]. [dostęp: 15.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/70/stanislawaska-kloc.php>>.
31. *Stanowisko IFLA w sprawie Open Access*. [online]. [dostęp: 08.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/ifla.php>>.
32. *Tempe Principles. Principles for Emerging Systems of Scholarly Publishing*. [online]. [dostęp: 10.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.lib.utk.edu/colldev/tempeprinciples.pdf>>.
33. *USA: Projekt senackiej ustawy o otwartych podręcznikach*. [W:] *Koalicja Otwartej Edukacji*. [online]. [dostęp: 18.10.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://koed.org.pl/2009/10/illinois-projekt-ustawy-w-kierunku-otwartych-podrecznikow/>>.

Summary

The article presents history and modern solutions of the new model of accessing research evidence – i.e. the open access (OA). Selected foreign and Polish activities being realized so far has been compared. Programs, declarations, as well as financial problems, quality of published materials, and OA popularization are discussed.

TERMINY METADANYCH DCMI – NOWE ZALECENIE DLA METADANYCH DUBLIN CORE

Agnieszka Brachfogel
Biblioteka Narodowa

Metadane, Dublin Core, DCMI

Metadane Dublin Core, od momentu ich opracowania i opublikowania przez *Dublin Core Metadata Initiative*¹ w 1995 r. jako *Dublin Core Metadata Element Set v.1.1*², stały się jednym z najpopularniejszych zestawów elementów wykorzystywanych w Internecie do opisu dokumentów udostępnianych w repozytoriach cyfrowych³. Podstawowy zestaw zawiera piętnaście elementów, który można było uszczegóławiać za pomocą tzw. kwalifikatorów (*qualifiers*)⁴, co zestawiono w tabeli (str. 58).

Od 1998 r., gdy zestaw piętnastu elementów Dublin Core zyskał postać międzynarodowego standardu, pojęcia sieci semantycznej (*Semantic Web*)⁵ uległy rozszerzeniu o zakresy (*ranges*) i dziedziny (*domains*), za pomocą których jednoznacznie umiejscawia się poszczególne elementy w porządku schematu danych RDF (*Resource Description Framework*)⁶. Zalecenia Konsorcjum WWW (W3C) skutkowały tym, że w 2008 r. zaimplementowano je w strukturze metadanych Dublin Core, na nowo porządkując cały zestaw oraz uzupełniając o nowe potrzebne składniki. W efekcie powstało kolejne zalecenie DCMI, opublikowane jako *Terminy metadanych DCMI*⁷. Funkcjonuje ono równolegle do *DCMES*

¹ Dublin Core Metadata Initiative to organizacja odpowiedzialna za utrzymywanie i upowszechnianie metadanych Dublin Core – więcej patrz <http://dublincore.org/about-us/>.

² *Dublin Core Metadata Element Set (DCMES v.1.1)*, praktycznie zastąpiony przez *Terminy metadanych DCMI*, nadal obowiązuje jako zalecenie DCMI.

³ 15-elementowy zestaw metadanych Dublin Core (*DCMES v.1.1*) wydano także w formie standardów IETF RFC 5013, ANSI/NISO Z39.85-2007 oraz ISO 15836-21003 (polskie tłumaczenie tej normy to PN-ISO 15836:2006).

⁴ Dokument *Dublin Core Qualifiers* (<http://dublincore.org/documents/2000/07/11/dcm-es-qualifiers/>) został zastąpiony w 2008 r. przez *Terminy metadanych DCMI*. Zawierał trzy dodatkowe elementy: Odbiorcy – *Audience*, Pochodzenie – *Provenance*, Właściciel praw – *Rights Holder*, oraz dwadzieścia cztery uszczegółowienia (tzw. *refinements*, także zaliczane do kwalifikatorów) elementów podstawowego zestawu Dublin Core (patrz tabela str. 58).

⁵ Podstawowe informacje o sieci semantycznej patrz Wikipedia, hasło *Semantic Web* (http://pl.wikipedia.org/wiki/Semantic_Web).

⁶ *Resource Description Framework* (<http://www.w3.org/TR/rdf-primer/>).

⁷ *Terminy metadanych DCMI* (<http://www.bn.org.pl/download/document/1253606451.pdf>). Oryg.: DCMI Metadata Terms (<http://dublincore.org/documents/2008/01/14/dcmi-terms/>). Warto zwrócić uwagę na dość istotną zmianę w oficjalnym nazewnictwie: już nie operuje się określeniem „element”, ale „termin”. W pewnym stopniu, to co w *DCMES v. 1.1* określano jako „element”, w *Terminach metadanych DCMI* odpowiada *własnościom* (*properties*), o których mowa w dalszej części artykułu.

Elementy DCMES	Uszczegółowienia <i>Dublin Core Qualifiers</i>
Tytuł (<i>Title</i>)	Wariant tytułu (<i>Alternative</i>)
Twórca (<i>Creator</i>)	–
Temat (<i>Subject</i>)	–
Opis (<i>Description</i>)	Spis treści (<i>Table of contents</i>) Abstrakt (<i>Abstract</i>)
Wydawca (<i>Publisher</i>)	–
Współtwórca (<i>Contributor</i>)	–
Data (<i>Date</i>)	Utworzenia (<i>Created</i>) Ważności (<i>Valid</i>) Dostępu (<i>Available</i>) Wydania (<i>Issued</i>) Modyfikacji (<i>Modified</i>)
Rodzaj (<i>Type</i>)	–
Format (<i>Format</i>)	Rozmiar (<i>Extent</i>) Nośnik (<i>Medium</i>)
Identyfikator (<i>Identifier</i>)	–
Źródło (<i>Source</i>)	–
Język (<i>Language</i>)	–
Relacja (<i>Relation</i>)	Jest wersją (<i>Is version of</i>) Ma wersję (<i>Has version</i>) Zastąpiony przez (<i>Is replaced by</i>) Zastępuje (<i>Replaces</i>) Jest wymagany przez (<i>Is required by</i>) Wymaga (<i>Requires</i>) Jest częścią (<i>Is part of</i>) Składa się z (<i>Has part</i>) Jest cytowany przez (<i>Is referenced by</i>) Cytuje (<i>References</i>) Jest formatem (<i>Is format of</i>) Jest w formacie (<i>Has format</i>)
Zasięg (<i>Coverage</i>)	Przestrzenny (<i>Spacial</i>) Czasowy (<i>Temporal</i>)
Prawa (<i>Rights</i>)	–
	Elementy Dublin Core Qualifiers
	Odbiorcy (<i>Audience</i>)
	Pochodzenie (<i>Provenance</i>)
	Właściciel praw (<i>Rights holder</i>)

v. 1.1, ale autorzy podkreślają we wstępie, żeby osoby zajmujące się implementacją Dublin Core korzystały już z nowych zaleceń.

Struktura Terminów metadanych DCMI

Terminy metadanych DCMI stanowią najnowszy wykaz wszystkich elementów metadanych utrzymywanych przez *Dublin Core Metadata Initiative (DCMI)*. Lista uporządkowana jest według następujących kategorii danych:

- 1) własności (*properties*),
- 2) słownikowe schematy kodowania (*vocabulary encoding schemes*),
- 3) syntaktyczne schematy kodowania (*syntax encoding schemes*),
- 4) klasy (*classes*).

Dodatkowo, w dwóch osobnych rozdziałach, przedstawiono terminy *Słownika typów DCMI*, którymi można wskazać formę opisywanego dokumentu, oraz dwa terminy związane abstrakcyjnym modelem danych DCMI⁸.

Każdy termin (element) prezentowany jest za pomocą podstawowego zestawu atrybutów (il. str. 60):

- **Nazwa:** jednoznaczne oznaczenie terminu, niepowtarzalne wśród terminów DCMI występujących w przestrzeni nazw⁹,
- **Etykieta:** zrozumiała dla człowieka etykieta terminu,
- **URI:** *Uniform Resource Identifier* stosowany dla jednoznacznej identyfikacji terminu,
- **Definicja:** objaśnienie terminu, jego znaczenie i cechy,
- **Rodzaj terminu:** rodzaj terminu zgodnie z definicją określoną w abstrakcyjnym modelu DCMI (*DCMI Abstract Model*).

Większość terminów uzupełniono o dodatkowe atrybuty:

- **Komentarz:** dodatkowe informacje o terminie lub jego użyciu,
- **Zob.:** skierowanie do dokumentów źródłowych powiązanych z terminem,
- **Odniesienie:** źródło wskazane w *Komentarzu* lub *Definicji*,
- **Uszczegóławia:** własność, względem której opisywany termin jest "podwłasnością",
- **Szerszy niż:** klasa, względem której opisywany termin jest "nadklasą",
- **Węższy niż:** klasa, względem której opisywany termin jest "podklasą",
- **Należy do dziedziny:** klasa, której przypadek stanowi źródło opisywane danym terminem,
- **Należy do zakresu:** klasa, której przypadek stanowi wartość opisana danym terminem,
- **Składnik:** wykaz źródeł (słownikowy schemat kodowania danych), którego elementem jest opisywany termin,
- **Przypadek:** klasa, której przypadkiem jest opisywany termin,
- **Wersja:** szczegóły dotyczące historii powstania terminu.

⁸ Abstrakcyjny model danych DCMI (*DCMI Abstract Model* <http://dublincore.org/documents/2007/06/04/abstract-model/>) jest opracowaniem, w którym przedstawiono w postaci diagramów i według założeń schematu RDF zależności między elementami metadanych Dublin Core.

⁹ Przestrzeń nazw (ang. *namespace*) identyfikowane są przez referencje IRI lub URI i pozwalają na stosowanie wielu języków opartych na XML-u w jednym pliku XML. Zostały stworzone przez W3C, aby zapobiec problemom spowodowanym przez powtarzanie się tych samych elementów w różnych językach. Przykład: element <title/> jest używany i w XHTML-u i w Atomie, ale dzięki temu że XHTML ma przestrzeń nazw <http://www.w3.org/1999/xhtml>, a Atom – <http://www.w3.org/2005/Atom>, programy interpretujące XML mogą je rozróżniać (źródło: Wikipedia. [online]. [dostęp: 10.12.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Przestrze%C5%84_nazw>).

Nazwa terminu: abstract	
URI:	http://purl.org/dc/terms/abstract
Etykieta:	Abstrakt
Definicja:	Streszczenie zasobu.
Rodzaj terminu:	<u>Property</u>
Uszczegóławia:	http://purl.org/dc/elements/1.1/description
Uszczegóławia:	http://purl.org/dc/terms/description
Wersja:	http://dublincore.org/usage/terms/history/#abstract-003

Przykład prezentacji terminu w *Terminach metadanych DCMi*

Dzięki tym informacjom można rozeznaczyć się w strukturze terminów oraz w zakresie ich stosowania, a także w zachodzących pomiędzy nimi ewentualnych zależnościach.

Własności (*properties*)

Na początku wykazu wymienione są własności¹⁰. Są to kluczowe metadane Dublin Core, bo to za ich pomocą opisuje się dany zasób. Rozdzielono je na dwie kategorie:

- 1) własności w przestrzeni nazw (*terms*),
- 2) własności w dawnej przestrzeni nazw (*elements/1.1*).

We wstępie do *Terminów metadanych DCMi* znajdujemy następujące wytłumaczenie, dlaczego dokonano tego podziału:

„Dla zachowania zgodności pomiędzy istniejącymi implementacjami „prostego Dublin Core” w RDF nie precyzowano dziedzin i zakresów dla piętnastu własności *dc: namespace* (<http://purl.org/dc/elements/1.1/>). Tych piętnaście elementów zostało utworzonych w *dcterms: namespace* (<http://purl.org/dc/terms/>) jako nowe własności o nazwach identycznych jak te wymienione w DCMES w wersji 1.1 (Dublin Core Metadata Element Set). Zostały one zdefiniowane jako „podwłasności” odpowiednich własności DCMES wersji 1.1 z odpowiednio przypisanymi dziedzinami i zakresami [...].

Osoby zajmujące się implementacją Dublin Core mogą swobodnie wybierać pomiędzy stosowaniem piętnastu elementów z wcześniejszej wersji *dc:* (np. <http://purl.org/dc/elements/1.1/creator>) a *dcterms:* (np. <http://purl.org/dc/terms/creator>), stosownie do wymagań aplikacji. W schematach RDF dla przestrzeni

¹⁰ Patrz uwaga w przypisie 5.

nazw DCMI opisano relację „podwłasności”, zachodzącą pomiędzy elementami dcterms: creator a dc:creator, co można wykorzystać w semantycznych aplikacjach w sieci Web. Z czasem jednak będzie się zachęcać do korzystania z bardziej jednoznacznych własności dcterms, jako że pełniej nadszają za wyłaniającymi się podstawami dobrych praktyk w dziedzinie automatycznego przetwarzania metadanych [...]”¹¹.

Własności w dawnej przestrzeni nazw (*elements/1.1*) to w zasadzie wykaz piętnastu elementów Dublin Core, którymi dotychczas operowano, zaś własności w nowej przestrzeni nazw (*terms*) to zaktualizowany i uzupełniony wykaz metadanych Dublin Core, dostosowany do aktualnych wymagań informatycznych.

Własności w przestrzeni nazw (*terms*)

Na własności w nowej przestrzeni nazw (*terms*) składa się pięćdziesiąt pięć terminów¹², które można wykorzystać do opisu dokumentu. Wśród nich znajdują się wszystkie elementy znane z podstawowego zestawu Dublin Core (m.in. Twórca – *Creator*, Tytuł – *Title*, Opis – *Description*, Temat – *Subject*, Zasięg – *Coverage*) oraz dawniejsze kwalifikatory (m.in. Właściciel praw – *Rights Holder*, Pochodzenie – *Provenance*, Odbiorcy – *Audience*, Wariant tytułu – *Alternative Title*, Data modyfikacji – *Date Modified*, Zasięg przestrzenny – *Spatial Coverage*). Poza tym dodano trzynaście zupełnie nowych terminów, za pomocą których opisać można różne aspekty dokumentu, zarówno należące do strefy opisu formalnego, jak i rzeczowego. Są to:

1. Prawa dostępu – *Access Rights*,
2. Licencja – *License*,
3. Metoda uzupełnienia zbioru – *Accrual Method*,
4. Częstotliwość uzupełniania zbioru – *Accrual Periodicity*,
5. Reguły uzupełniania zbioru – *Accrual Policy*,
6. Cytata bibliograficzna – *Bibliographic Citation*,
7. Zgodny z – *Conforms to*,
8. Data przyjęcia – *Date Accepted*,
9. Data copyright – *Date Copyrighted*,
10. Data złożenia – *Date Submitted*,
11. Poziom edukacyjny odbiorcy – *Education Level*,
12. Metoda szkolenia – *Instructional Method*,
13. Pośrednik – *Mediator*.

Zwiększenie ilości elementów Dublin Core może służyć tworzeniu precyzyjniejszych opisów obiektów udostępnianych w repozytoriach. W istniejących bazach już korzysta się z tej możliwości, zastępując ogólne terminy (np. *Zasięg*) elementami o węższej definicji (np. *Zasięg przestrzenny*, *Zasięg czasowy*).

¹¹ *Terminy metadanych DCMI*. [online]. [dostęp: 10.12.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.bn.org.pl/download/document/1253606451.pdf>>.

¹² Liczba wszystkich elementów należących do kategorii *własność* wynosi w sumie siedemdziesiąt jeden, z czego pięćdziesiąt pięć występuje w przestrzeni nazw (*terms*), piętnaście – w dawnej przestrzeni nazw (*elements/1.1*), a jedno – w przestrzeni nazw (*dcam*) (chodzi o własność *Składnik [Member of]*).

Słownikowe schematy kodowania (*vocabulary encoding schemes*)

Ta część opracowania DCMI to wykaz dziewięciu słowników oraz list wykorzystywanych w opisie rzeczowym dokumentów. Są to słowniki haseł i terminów przedmiotowych (MeSH, LSCH), klasyfikacje (UKD, DDC, LCC, NLM) oraz inne przydatne zestawienia (IMT, Słownik typów DCMI, TGN). Każdy z nich ma przypisane URI w przestrzeni nazwowej (*terms*), co jednoznacznie pozwala zidentyfikować źródło, z którego zaczerpnięte zostało hasło określające treść lub formę obiektu.

Syntaktyczne schematy kodowania (*syntax encoding schemes*)

Wśród terminów metadanych DCMI wymieniono jedenaście standardów (m.in. ISO, RFC), które są zestawieniami kodów (np. kody nazw języków, kody nazw krajów, schematy podawania dat czy współrzędnych miejsca), i – podobnie jak w przypadku słownikowych schematów kodowania – służą przede wszystkim do jednoznacznej identyfikacji źródła kodu podanego w opisie danego obiektu.

Klasy (*classes*)

Klasy są to kategorie danych, za pomocą których porządkuje się schematy metadanych w sieci semantycznej, tzn. poprzez klasy definiuje się poszczególne elementy, m.in. własności (np. własność *Twórca* należy do klasy *Agent*, stąd wiemy że chodzi o - zgodnie z definicją tej klasy – „jednostkę, która działa lub może działać”, czyli „osobę, instytucję lub agenta software'u”). Innymi słowy, klasy określają, czym są elementy (metadane), z których buduje się bazę danych. Nie można przypisać im bezpośrednio jakiejś wartości, jak to ma miejsce w przypadku własności (np. hasło *Adam Mickiewicz* może być, zależnie od sytuacji, wartością własności *Twórca* albo *Współtwórca*). To własności dopiero należą do określonej klasy (własność *Twórca* i *Współtwórca* należą do klasy *Agent*). Klasa nie jest zatem elementem opisu jakiegoś obiektu ale, leżąc w strukturze opisu, pozwala na grupowanie informacji na poziomie abstrakcyjnym (kwestia odpowiedniego przygotowania i ustawienia systemu).

Dzięki temu możliwe jest sprawowanie kontroli nad poprawnością wpisywanych wartości, przypisaniem wybranej wartości do danej własności (np. hasło *Adam Mickiewicz* w elemencie *Twórca*). Taka kontrola jest jednak możliwa tylko wówczas, gdy wartości czerpiemy ze słowników kontrolowanych. Dodatkową zaletą zastosowania klas jest to, że można się nimi posłużyć przy kształtowaniu procesu wyszukiwania, dostosowując go do indywidualnych potrzeb (np. znalezienia wszystkich danych powiązanych bezpośrednio i pośrednio z klasą *Agent*).

W przestrzeni nazw (*terms*) wymieniono dwadzieścia dwie klasy¹³. Wszystkich klas utrzymywanych przez DCMI jest więcej, bo aż trzydzieści pięć: oprócz wspomnianych dwudziestu dwóch, kolejnych dwanaście należy do przestrzeni nazw (*dcmitype*) (to są terminy wchodzące w skład *Słownika typów DCMI*¹⁴),

¹³ Patrz: Terminy metadanych DCMI, rozdział 6: Klasy.

¹⁴ Patrz: Terminy metadanych DCMI, rozdział 7: Słownik typów DCMI.

a jedna – do przestrzeni nazw (*dcam*) (chodzi o klasę *Słownikowy schemat kodowania – VocabularyEncodingScheme*¹⁵).

* * *

Upowszechnienie formatu Dublin Core oraz jego osadzenie w dynamicznie rozwijającym się Internecie wymusiło przeprowadzenie weryfikacji i, w efekcie, wprowadzenie przez DCMI odpowiednich zmian w strukturze standardu Dublin Core. Przede wszystkim uporządkowano metadane według kategorii danych: własności, klas, schematów kodowania danych, dostosowując terminologię do tej używanej w kontekście sieci semantycznej i schematu RDF. Poszczególnym terminom utrzymywanym przez DCMI nadano nowe identyfikatory URI w sposób ujednolicony i zgodny z międzynarodowymi zaleceniami. Sam wykaz uzupełniono o dodatkowe elementy, które mogą być użyteczne dla danego repozytorium.

Mimo że wykaz opublikowany jako *DCMES v1.1* nie został wycofany, to we wstępie do *Terminów metadanych DCMI* czytamy, że osoby zajmujące się implementacją metadanych Dublin Core powinny korzystać z elementów ustanowionych w nowej przestrzeni nazw (*terms*). Ze wstępnych badań wynika jednak, że w repozytoriach tworzy się struktury mieszane, budując je z różnych elementów (np. *dc: elements/1.1/* obok *dc: terms*, a także własnych, stworzonych dla potrzeb konkretnej bazy, analogicznie do pól lokalnych formatu MARC).

Pomimo rozbudowy struktura metadanych Dublin Core jest stosunkowo czytelna, choć z początku wymaga przyswojenia nowych pojęć i zrozumienia schematu, według którego funkcjonuje¹⁶. Zachowano dużą dowolność w interpretacji elementów, co można różnie oceniać: wyraźne odejście od sztywnych zasad katalogowania jest z jednej strony zaletą – daje bowiem możliwość dość swobodnego wypełniania danymi, z uwzględnieniem charakteru repozytorium i celów, którym ma służyć, ale z drugiej strony może wprowadzać użytkowników w konsternację, że te same metadane zawierają różne informacje, i odwrotnie – identyczne dane umieszczane są w różnych miejscach opisu (możemy ten fakt obserwować w istniejących repozytoriach). Ustanowienie klasy danych w pew-

¹⁵ Patrz: Terminy metadanych DCMI, rozdział 8: Terminy związane z abstrakcyjnym modelem DCMI (*DCMI Abstract Model*).

¹⁶ Patrz: *DCMI Abstract Model* <http://dublincore.org/documents/2007/06/04/abstract-model/> oraz *Resource Description Framework (RDF)* <http://www.w3.org/TR/rdf-primer/>. Praktyczną pomocą służyć może również *The Dublin Core Metadata Registry* <http://dcmi.kc.tsukuba.ac.jp/dcregistry/navigateServlet> – rejestr wszystkich obowiązujących elementów Dublin Core.

nym stopniu zaradziło temu problemowi, bo za ich pomocą zawęża się zakres użycia wybranych elementów.

Trudno określić, ile repozytoriów wprowadziło do swoich struktur elementy z nowej przestrzeni nazw, wiadomo jednak, że już się one pojawiły i zapewne będą się upowszechniać.

Summary

The author presents changes made by DCMI within the Dublin Core standard structure, resulting from its fast dissemination within the Internet.

THE COCHRANE LIBRARY JAKO PRZYKŁAD BAZY TYPU EVIDENCE BASED MEDICINE¹

Agnieszka Łukomska-Kryger
Biblioteka Medyczna
Uniwersytetu Jagiellońskiego
Collegium Medicum

The Cochrane Library, Evidence Based Medicine, źródła informacji medycznej

Źródła informacji medycznej w Internecie można podzielić na kilka kategorii, są to m.in.: strony WWW organizacji medycznych, bazy danych, portale medyczne przeznaczone dla lekarzy oraz dla wszystkich internautów, strony WWW bibliotek medycznych, książki i czasopisma medyczne online. My zajmiemy się bazą Cochrane Library.

Początki bazy sięgają 1979 r., kiedy to epidemiolog Archie Cochrane zaproponował rozpatrywanie skuteczności procedur stosowanych w medycynie perinatalnej. Procedury te poddano randomizacji, potwierdzając skuteczność mniej niż połowy z nich. W 1993 r. powołano Cochrane Collaboration², która miała na celu weryfikację stosowanych procedur, a wyniki obserwacji publikuje do dziś w The Cochrane Library.

The Cochrane Library³ to baza typu Evidence Based Medicine⁴, zbiór udokumentowanych prac, protokołów, metod, oraz analiz będących rezultatem pracy The Cochrane Collaboration. Zawiera systematyczne przeglądy, jest niezwykle ważnym narzędziem informacyjnym pozwalającym dotrzeć między innymi do tzw. szarej literatury (zaliczymy do niej ekspertyzy, prace doktorskie, materiały ze zjazdów i konferencji itp.). Jest wydawana i uaktualniana cztery razy w roku przez Cochrane Collaboration. Rejestruje ok. pół miliona badań z grupą kontrolną, łącznie z badaniami opublikowanymi w książkach konferencyjnych lub innych źródłach nieindeksowanych w bazach danych. Zawiera ponad 4,5 tys. protokołów i przeglądów systematycznych, oceniających skuteczność różnorodnych interwencji zdrowotnych, wraz z systemem komentarzy i opinii krytycznych umożliwiającym współpracę użytkowników w poprawie jakości przeglądów, prawie 6 tys. abstraktów innych przeglądów systematycznych oraz blisko 20 tys. abstraktów analiz ekonomicznych, poddanych krytycznej ocenie recenzentów

¹ Stan na 5 listopada 2009 r.

² The Cochrane Collaboration – niezależna organizacja non profit lekarzy z różnych stron świata współpracujących ze sobą przy opracowywaniu tematów, które wchodzi w skład tejże biblioteki medycznej.

³ The Cochrane Library. [online]. [dostęp: 5.11.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/mrwhome/106568753/HOME>>.

⁴ Evidence Based Medicine (EBM) – medycyna oparta na faktach.

z brytyjskiego Centrum Przeglądów i Rozpowszechniania (NHS Centre for Reviews and Dissemination)⁵. Zawiera również ponad 6 tys. raportów oceny technologii medycznych, opracowanych przez członków Międzynarodowej Sieci Agencji Oceny Technologii Medycznych (The International Network of Agencies for Health Technology Assessment – *INAHTA*)⁶.

Dostęp do bazy danych jest płatny, choć w niektórych krajach władze państwowe zapewniają bezpłatny dostęp dla swoich obywateli na zasadzie National Prevention, tj. bezpłatnego, nieograniczonego dostępu dla lekarzy, naukowców, pacjentów, jak np. w Wielkiej Brytanii, Australii, czy też Nowej Zelandii. Od 1 stycznia 2007 r. również obywatele polscy mogą bezpłatnie korzystać z bazy danych za pośrednictwem *INAHTA*⁷. W lipcu 2009 r. Agencja Oceny Technologii Medycznych wystosowała komunikat, iż: „z dniem 31 lipca wygasa Narodowy Dostęp do Biblioteki Cochrane’a na 2009 r. Krok ten podyktowany jest ograniczeniem środków finansowych przekazanych na ten cel, jak również statystykami wykorzystania bazy w ramach Narodowego Dostępu (w okresie od 1 stycznia do 30 kwietnia br. system zarejestrował 3552 sesji użytkowników). W związku z powyższym kontynuacja dostępu na dotychczasowych zasadach jest nieuzasadniona”.

Na Bibliotekę Cochrane składają się bazy:

- The Cochrane Database of Systematic Reviews - protokoły i przeglądy systematyczne oceniające skuteczność różnorodnych interwencji zdrowotnych,
- The Database of Abstracts of Reviews of Effectiveness - abstrakty przeglądów systematycznych, wzbogacone o ich krytyczną ocenę recenzentów z brytyjskiego Centre for Reviews and Dissemination,
- The Cochrane Central Register of Controlled Trials - informacje o odbywających się na całym świecie badaniach z grupą kontrolną,
- Cochrane Methodology Register - bibliografia publikacji dotyczących metodologii badań zastosowanych podczas badań z grupą kontrolną,
- Health Technology Assessment Database - informacje o zakończonych i prowadzonych w ramach *INAHTA* projektach oceny technologii medycznych w aspekcie medycznym, społecznym, etycznym i ekonomicznym,
- NHS Economic Evaluation Database - baza tworzona przez brytyjski Centre for Reviews and Dissemination; zawiera analizy ekonomiczne z całego świata oceniające relacje pomiędzy poniesionymi nakładami a efektywnością interwencji zdrowotnych⁸.

Informację na interesujące nas tematy można wyszukiwać według tematów lub za pomocą zaawansowanej wyszukiwarki. Znajduje się tu także dział Pomoc, zamieszczający porady dotyczące wyszukiwania i poruszania się po serwisie, multimedialne prezentacje strategii wyszukiwawczych i informacje o serwisie.

⁵ Centrum Przeglądów i Rozpowszechniania. [online]. [dostęp: 13.06. 2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.crd.york.ac.uk/crdweb/>>.

⁶ The International Network of Agencies for Health Technology Assessment – *INAHTA*. [online]. Agnie [dostęp: 13.06.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.inahta.org/>>.

⁷ Ibidem.

⁸ *The Cochrane Library*. [w:] *Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku*. [online]. [dostęp: 14.06.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.gumed.edu.pl/index.php?strona=195#co>>.

W menu znajdują się również działy dla pracowników medycznych, badaczy, naukowców i pacjentów.

Aby móc korzystać z bazy bezpłatnie, należy zarejestrować się; instrukcję można znaleźć na stronie Agencji Oceny Technologii Medycznych: <http://www.aotm.gov.pl/>.

Serwis można przeglądać z okna BROWSE poprzez opcje:

- Topic – wg tematyki,
- New Reviews – wg ostatnio wprowadzonych przeglądów baz,
- Updated Reviews – wg zaktualizowanych przeglądów baz,
- A-Z – wg przeglądów szeregowanych alfabetycznie,
- Review Groups – wg uszeregowanych nazw grup tematycznych dokonujących przeglądu.

Po wybraniu opcji, ukaże się lista przeglądów, gdzie każdy przegląd jest oznaczony danym symbolem określającym jego status zawierający:

- przegląd – rezultaty i dyskusje, meta-analiza i dane statystyczne, komentarze czytających oraz odpowiedź autorów,
- zarys przeglądu – wprowadzenie, cele i metodologia,
- przegląd opublikowany po raz pierwszy w najnowszym numerze *The Cochrane Library*,
- przegląd uaktualniony w najnowszym numerze *The Cochrane Library*,
- przegląd lub protokół wycofany – przyczyny wycofania podawane są indywidualnie dla każdego protokołu bądź przeglądu.

[Advanced Search](#) | [MeSH Search](#) | [Search History](#) | [Saved Searches](#)

Enter a term below and click Search to continue.

Search For:	In:
To search using field labels (e.g. heart:ti) use the Search History page.	
<input type="text" value="Enter search term 1"/>	<input type="text" value="Search All Text"/>
<input type="text" value="AND"/> <input type="text" value="Enter search term 2"/>	<input type="text" value="Record Title"/>
<input type="text" value="AND"/> <input type="text" value="Enter search term 3"/>	<input type="text" value="Author"/>
<input type="text" value="AND"/> <input type="text" value="Enter search term 4"/>	<input type="text" value="Abstract"/>
<input type="text" value="AND"/> <input type="text" value="Enter search term 5"/>	<input type="text" value="Keywords"/>
<input type="button" value="Search"/>	☐ Go directly to Search History

Restrict Search by Product

- All of The Cochrane Library
- Cochrane Database of Systematic Reviews (Cochrane Reviews)
- Database of Abstracts of Reviews of Effects (Other Reviews)

Jak większość serwisów internetowych The Cochrane Library posiada zarówno wyszukiwanie proste, jak i zaawansowane. By szukać bazy, która nas

interesuje należy wybrać opcję SEARCH (Wyszukaj) lub skorzystać z opcji ADVANCED SEARCH (wyszukiwanie zaawansowane). Wyszukiwanie proste domyślnie szuka po tytule, słowach kluczowych, czy też streszczeniach – ale można również skorzystać z rozwijanego menu i wybrać termin nas interesujący. Chcąc zawęzić wyniki wyszukiwania, możemy skorzystać z menu ADVANCED SEARCH.

Mamy możliwość skorzystania z rozwijanego menu, możemy stosować standardowe operatory wyszukiwawcze (AND, OR, NOT), zastąpić końcówkę gwiazdką. Tak jak w pozostałych serwisach tego typu, możemy zawęzić wyszukiwanie do konkretnej bazy The Cochrane Library, czy do wybranego typu rekordu oraz roku publikacji. Istnieje również opcja SAVE SEARCH (Zachowaj Wyszukiwanie).

Można również wybrać opcję wyszukiwania przy wykorzystaniu MeSH SEARCH: należy podać deskryptor MeSH⁹, można skorzystać z trzech opcji: skorzystać z THESAURUS (słownik tezaursus – służący do sprawdzenia terminu), bądź też sprawdzić definicję terminu (DEFINITION). Jest również dostępna opcja Go To MeSH Trees, która pokazuje usytuowanie terminu w słowniku MeSH.

[Advanced Search](#) | [MeSH Search](#) | [Search History](#) | [Saved Searches](#)
[Search by qualifier alone](#)

Search for a MeSH descriptor

Enter MeSH term: [Go To MeSH Trees](#)

[Thesaurus](#) [Definition](#)

W panelu mamy również SEARCH HISTORY oraz SAVED SEARCHES¹⁰. Wyniki wyszukiwania są prezentowane w postaci listy:

Search Results

Show Results in:
[Cochrane Reviews \(690\)](#) | [Other Reviews \(403\)](#) | [Clinical Trials \(14758\)](#) | [Methods Studies \(114\)](#) | [Technology Assessments \(260\)](#) | [Economic Evaluations \(640\)](#) |

There are 690 results out of 5933 records for: "tumor in Cochrane Database of Systematic Reviews"

View: 1-25 | [26-50](#) | [51-75](#) | [76-100](#) | [101-125](#) | [Next >](#)

[Export All Results](#)

Record Information	Restrict to: Reviews Protocols	Sort by: Record Title ?
☐ Erythropoietin or Darbepoetin for patients with cancer Julia Bohlius, Jayne Wilson, Jerome Seidenfeld, Margret Piper, Guido Schwarzer, Josie Sandercock, Sven Trelle, Olaf Weingart, Susan Bayliss, Susan Brunskill, Djulbegovic, Charles Bennett, Simon Langensiepen, Chris Hyde, Andreas Engert Year: 2006 Record		
☐ Erythropoietin or Darbepoetin for patients with cancer - meta-analysis based on individual patient data Julia Bohlius, Kurt Schmidlin, Corinne Brillant, Guido Schwarzer, Sven Trelle, Jerome Seidenfeld, Marcel Zwahlen, Mike J Clarke, Olaf Weingart, Sabine Klug, Piper, Maryann Napoli, Dirk Rades, David Steensma, Benjamin Djulbegovic, Martin F Fey, Isabelle Ray-Coquard, Volker Moebus, Gillian Thomas, Michael Untch, Schumacher, Matthias Egger, Andreas Engert Year: 2009 Record		

⁹ MeSH (Medical Subject Headings) – język hasel przedmiotowych z zakresu medycyny i nauk pokrewnych.

¹⁰ Seiffert J.: *Cochrane Library Dostęp Narodowy: jak korzystać z bazy*. [online]. [dostęp: 26.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sum.edu.pl/e107_files/public/cochrane.doc>.

Przeglądanie rekordu: W nagłówku rekordu znajdują się najważniejsze informacje, tj.: status rekordu, tytuł przeglądu, nazwiska autorów przeglądu, Digital Object Identifier (DOI), czyli Identyfikator Obiektu Cyfrowego – numer identyfikacyjny danych, a także data aktualizacji i właściwy sposób cytowania.

[Intervention Review]
Liver resection versus other treatments for neuroendocrine tumours in patients with resectable liver metastases

PDF

- Summary (62 K)
- Standard (179 K)
- Full (207 K)

- Abstract
- Plain language summary

The review

- Background
- Objectives

[Intervention Review]
Liver resection versus other treatments for neuroendocrine tumour resectable liver metastases

Kurinchi Selvan Gurusamy¹, Rajarajan Ramamoorthy¹, Dinesh Sharma¹, Brian R Davidson¹

¹University Department of Surgery, Royal Free Hospital and University College School of Medicine, London, UK

Contact address: Kurinchi Selvan Gurusamy, University Department of Surgery, Royal Free Hospital and University College School of Medicine, Pond Street, London, NW3 2QG, UK. kurinchi2k@hotmail.com (Editorial group: Cochrane Hepato-Bili)

Cochrane Database of Systematic Reviews, Issue 4, 2009 (Status in this issue: *Unchanged*)

Copyright © 2009 The Cochrane Collaboration. Published by John Wiley & Sons, Ltd.

DOI: 10.1002/14651858.CD007060.pub2

This version first published online: 15 April 2009 in Issue 2, 2009. Last assessed as up-to-date: 17 July 2008. (Help on

This record should be cited as: Gurusamy KS, Ramamoorthy R, Sharma D, Davidson BR. Liver resection versus other treatments for resectable liver metastases. *Cochrane Database of Systematic Reviews* 2009, Issue 2. Art. No.: CD007060

Uwagi końcowe

The Cochrane Library ma już 16 lat. Powstanie jak i rozwój bazy był ważnym przedsięwzięciem dla środowiska medycznego. Przeszukiwanie bazy nie jest zajęciem czasochłonnym, po kilkudziesięciu sekundach mamy informację, czy dany temat był poruszany, czy też nie, co oszczędza czas korzystającym z bazy.

Rzetelna i pełna informacja w postaci przeglądów nie tylko ułatwia wytypowanie badań wiarygodnych, ale bywa również narzędziem do podjęcia konkretnej decyzji o finansowaniu jednostek zdrowia publicznego.

Bibliografia

1. Higgins JPT., Green S.: *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions* 4.2.6 [updated September 2006]. [w:] *The Cochrane Library. Issue 4*. Chichester: John Wiley & Sons, 2006.
2. Rosenbaum S. E., Glenton C., Cracknell J.: *User experiences of evidence-based online resources for health professionals: User testing of The Cochrane Library*. *BMC Medical Informatics and Decision Making* 2008, nr 8, s. 34. [online]. [dostęp: 26.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?tool=pmcentrez&artid=2529276>>.
3. Seiffert J.: *Cochrane Library Dostęp Narodowy: jak korzystać z bazy*. [online]. [dostęp: 26.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.sum.edu.pl/e107_files/public/cochrane.doc>.
4. Starr M., Chalmers I.: *The evolution of The Cochrane Library, 1988-2003*. [online]. [dostęp: 26.09.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.update-software.com/history/clibhist.html>>.
5. *The Cochrane Library*. [online]. [dostęp: 5.11.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/mrwhome/106568753/HOME>>.
6. *The Cochrane Library*. [w:] *Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku*. [online]. [dostęp: 14.06.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://biblioteka.gumed.edu.pl/index.php?strona=195#co>>.

7. *The International Network of Agencies for Health Technology Assessment – INAHTA*. [online]. [dostęp: 13.06.2009]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.inahta.org/>>.
8. Wojczyńska M., Szloser M.: *Źródła informacji medycznej w Internecie*. „Biuletyn EBIB” 2008, nr 7. [online]. [dostęp: 15.07.2009]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ebib.info/2008/98/a.php?wojczyńska_szloser>.

Summary

The article describes one of the medical information sources – i.e. the Cochrane Library, a bibliographic and factual database concerning evidence-based medicine. It comprises of a short historical introduction, background, and general rules of using this resource.

INTERNETOWA PRZESTRZEŃ INFORMACYJNA WOKÓŁ POLSKIEJ EDYCJI NIEZNANYCH PRZYGÓD MIKOŁAJKA

Michał Rogoż
Instytut Informacji Naukowej
i Bibliotekoznawstwa
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

*Internet, reklama, marketing, przestrzeń informacyjna,
Nieznane przygody Mikołajka, blogi, recenzje, wydawnictwo „Znak”*

Internet jest obecnie jednym z podstawowych kanałów informacyjnych wykorzystywanych w promocji książki. Odwoływanie się do olbrzymiego potencjału tego elektronicznego medium należy uznać za swoisty znak czasów, zwłaszcza w przypadku książek adresowanych do młodych odbiorców¹, dla których globalna sieć komputerowa stanowi naturalne miejsce pozyskiwania informacji². Warto zauważyć, że badania nad interaktywnymi mediami często operują szeregiem metafor odzwierciedlających relacje czasoprzestrzenne, służące do strukturalnego opisu wirtualnej rzeczywistości³. Przestrzeń informacyjna książki może być zatem rozumiana dwojako, po pierwsze – jako zakres jej potencjalnego oddziaływania na czytelnika w sieci komputerowej, po drugie – jako relacje wirtualnego odbiorcy z książkowym obiektem⁴. Ten dualizm stwarza istotny problem badawczy, ponieważ popularne wyszukiwarki internetowe nie rozróżniają tak rozumianej przestrzeni informacji o książce oraz przestrzeni informacji książki⁵. Innymi słowy, wpisana w wyszukiwarkę internetową fraza nie jest w tym sensie dystynktywna i zwraca zarówno informacje stricte bibliologiczne, jak i te związane z daną pozycją na zasadzie odwołań o przypadkowym charakterze.

¹ Por. Zając M.: *Promocja książki dla dzieci w Internecie. Wybrane zjawiska*. [w:] *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci – perspektywy badawcze – problemy animacji*. Red. G. Leszczyński, D. Świerszczyńska-Jelonek, M. Zając, Warszawa 2009, s. 350.

² Por. Morbirtzer J.: *O potrzebie edukacji medialnej*. „Wychowawca” 2009, nr 9, s. 5.

³ Autorzy są zdania, że takie określenia stosować można zarówno w aspekcie historycznym, technicznym jak i epistemologicznym, por. Dytman-Stasieńko A., Stasieńko J.: *WWW – Sieć metafor, metafory Sieci i studia nad Siecią*. [w:] *WWW – w sieci metafor. Strona internetowa jako przedmiot badań naukowych*. Red. A. Dytman-Stasieńko, J. Stasieńko, Wrocław 2008, s. 12-20.

⁴ Por. Krawczyk A.: *Przestrzeń jako kategoria poznawcza przy wyjaśnianiu funkcjonowania książki*. [w:] *Przestrzeń informacyjna książki*. Red. J. Konieczna, S. Kurek-Kokocińska, H. Tadeusiewicz, Łódź 2009, s. 15.

⁵ Por. Kurek-Kokocińska S.: *Przestrzeń informacyjna książki, założenia ogólne*. [w:] *Przestrzeń informacyjna książki*, op. cit., s. 27-30.

W niniejszym artykule przedstawiono przestrzeń informacyjną Internetu dotyczącą wydanej w 2009 r., nakładem krakowskiej oficyny „Znak”, książki autorstwa duetu René Goscinny i Jean Jacques Sempé *Nieznane przygody Mikołajka*⁶. Stanowi ona kolejną i chyba już ostatnią część cyklu opowiadań o niesfornym francuskim chłopcu oraz jego szkolnych przyjaciółach. Składa się z dziesięciu niepublikowanych wcześniej historyjek, odnalezionych przez córkę zmarłego pisarza Anne Goscinny, zilustrowanych na nowo przez Jeana Jacques'a Sempégo. Oryginalna wersja tej książki ukazała się w 2009 r. pod tytułem *Le Petit Nicolas. Le ballon et autres histoires inédites* w paryskim wydawnictwie IMAV Editions. Rok publikacji nie przypadkowo zbiegł się z 50. rocznicą narodzin literackiej postaci, co oczywiście wielokrotnie podkreślano w starannie zaplanowanej akcji promocyjnej⁷. Na polskim rynku wydawniczym książki duetu francuskich autorów goszczą już od ponad 40 lat⁸ i cieszą się ogromną popularnością, czego przejawem były liczne wznowienia, reedycje oraz literackie i edytorskie próby naśladownictwa⁹. Po 1989 r. ten rozpoznawany przez rzeszę czytelników tytuł stał się szczególnie atrakcyjnym towarem księgarskim, podlegającym różnym zabiegom marketingowym. Nowoczesna promocja zmierzała ku stworzeniu z postaci Mikołajka tzw. produktu totalnego, cechującego się m.in. wysokim stopniem standaryzacji oraz intermedialnością, czego jednym ze skutków stało się wykorzystywanie Internetu jako kanału reklamowego i dystrybucyjnego¹⁰. Warto zauważyć, że dwa tomy *Nowych przygód Mikołajka*¹¹ oraz *Nieznane przygody Mikołajka* zostały wydane ponownie w ujednocionej szacie edytorskiej z charakterystyczną kolorystyką okładek (czerwony, biały, niebieski), wyraźnie nawiązującą do barw na francuskiej fladze. Fakt ten wydaje się potwierdzać strategią sprzedaży wydawnictwa, które po ukazaniu się trzeciej części tak rozumianego cyklu rozpoczęło dystrybucję limitowanego „Mikołajkowego” pakietu, w skład którego wchodziły trzy kolejne tomy oraz książeczka-rozkładanka, dostarczane w specjalnej stylistycznie dopasowanej teczce¹². Podobnie jak w przypadku poprzednich edycji wydanych przez „Znak”, także pojawieniu się ostatniej książki o Mikołajku towarzyszyła dość spektakularna akcja promocyjna, znajdująca odzwierciedlenie zarówno w mediach drukowanych, jak i elektronicznych.

Liczba stron WWW zawierających w swej treści frazę „Nieznane przygody Mikołajka” jest w różny sposób szacowana przez poszczególne wyszukiwarki¹³. Niemniej jednak w każdym przypadku liczba odpowiedzi przekracza kilkaset tysięcy. Trzeba jednak pamiętać, że narzędzia służące do przeszukiwania sieci

⁶ Goscinny R., Sempé J. J.: *Nieznane przygody Mikołajka*. Tłum. B. Grzegorzewska, Kraków 2009.

⁷ Pierwsze opowiadanie *Jajo wielkanocne* ukazało się 29 marca 1959 r. na łamach magazynu „Sud-Ouest Dimanche”. Co ciekawe, właśnie ta historyjka oraz 9 innych zostało wydanych w wersji książkowej dopiero w 2009 r.

⁸ Pierwsze polskie wydanie *Rekreacji Mikołajka* ukazało się w 1964 r.

⁹ Por. Rogoż M.: *Nadwiślańskie ścieżki Mikołajka. Opowiadania René Gosciniego na polskim rynku wydawniczym*. „Annales Universitatis Pedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2009, z. 7, s. 231-243.

¹⁰ Por. Zając M.: *Promocja książki dziecięcej*. Warszawa 2000, s. 163-166.

¹¹ Goscinny R., Sempé J. J.: *Nowe przygody Mikołajka*. Kraków 2005; Goscinny R., Sempé J. J.: *Nowe przygody Mikołajka*. T. 2, Kraków 2007.

¹² *Mikołajek – pakiet w teczce*. Kraków 2009.

¹³ Wykorzystano: Google, AltaVista, Yahoo.

wykorzystują rozmaite sposoby indeksowania jej zawartości, w różny sposób korzystając z takich elementów struktury strony jak tytuły, adresy URL, tagi, linki, style zapisu czy powtarzanie się poszczególnych słów kluczowych w tekście, rzadziej natomiast odwołują się do elementów graficznych¹⁴. Wspomniane różnice techniczne wpływają nie tylko na liczbę odnalezionych dokumentów, ale także na ich pozycjonowanie na liście wynikowej. W tabeli 1 uwzględniono pierwszą dwudziestkę stron WWW wyłonionych przy wykorzystaniu trzech wyszukiwarek internetowych.

Tabela 1

Ranking stron WWW dotyczących *Nieznanych przygód Mikołajka* na podstawie trzech popularnych wyszukiwarek internetowych (dostęp: 21.02.2010)

Lp.	Wyszukiwarka		
	Google	AltaVista	Yahoo
1.	merlin.pl	ceneo.pl	ceneo.pl
2.	znak.com.pl	gandalf.com.pl	kapitanpolek.eu
3.	empik.com	ksiazki.stereo.pl	gandalf.com.pl
4.	kdc.pl	kapitanpolek.eu	ksiazki.stereo.pl
5.	amazonka.pl	kdc.pl	kdc.pl
6.	ksiazki.wp.pl	wyborcza.pl	wyborcza.pl
7.	ceneo.pl	merlin.pl	merlin.pl
8.	stara-szafa-blogspot.com	agile.com.pl	agile.com.pl
9.	gandalf.com.pl	znak.com.pl	znak.com.pl
10.	wyborcza.pl	amazonka.pl	amazonka.pl
11.	tvp.pl	czytam.pl	goodreads.com
12.	esensja.pl	tvp.pl	ksiegarniapowszechna.pl
13.	kultura.wp.pl	radar.pl	tvp.pl
14.	bonito.pl	natkaszczabatka.pl	radar.pl
15.	biblionetka.pl	petlaczasu.pl	czytam.pl
16.	newsweek.pl	zw.com.pl	natkaszczabatka.pl
17.	lideria.pl	swiatksiazki.pl	petlaczasu.pl
18.	kapitalka.pl	mdm.com	chce.to
19.	sklep.kultura.dziennik.pl	ksiazki.wp.pl	dobreksiazki.pl
20.	bookador.pl	bonito.pl	zw.com.pl

¹⁴ Por. Wimmer R. D., Dominick J. R.: *Mass media. Metody badań*. Kraków 2008, s. 240-241.

Należy stwierdzić, że sieciowa sfera informacyjna *Nieznanych przygód Mikołajka* została zdominowana przez wirtualne sklepy, ale mimo to wykazuje stosunkowo dużą różnorodność treści. Warto podkreślić, że w dwóch zestawieniach najwyższą pozycję rankingową uzyskała internetowa porównywarka cen (ceneo.pl), co świadczy z jednej strony o komercyjnym charakterze analizowanego produktu, z drugiej zaś o wiodących funkcjach sieciowej prezentacji wykorzystywanej do sprzedaży określonego artykułu. Z tego też względu największy odsetek stron opisujących *Nieznane przygody Mikołajka* stanowią witryny popularnych księgarń internetowych, takich jak Merlin, Amazonka, KDC czy Gandalf. Domeny te zajmują zazwyczaj wysoką pozycję rankingową w wyszukiwarkach, co jest wynikiem właściwej strategii marketingowej zmierzającej do zapewnienia serwisowi odpowiedniego poziomu oglądalności¹⁵. Kolejność ta jednak tylko do pewnego stopnia odzwierciedla pozycję rynkową określonych sprzedawców¹⁶. Pomimo wybitnie komercyjnego charakteru związanego z promocją określonego towaru (w tym przypadku tytułu książkowego) strony takie przynoszą szereg informacji bibliograficznych, a także literackich, zawartych w krótkich recenzjach czy rekomendacjach przesyłanych przez odwiedzających witrynę internautów. Dla kontrastu, zaskakująco nisko, bo dopiero w trzeciej dziesiątce, umieszczone zostało w rankingu hasło informacyjne z Wikipedii¹⁷, chociaż w przypadku innych haseł związanych z osobami Jeana Jacquesa Sempégo czy René Goscinnego, a nawet ze starszymi tytułami opowieści o niesfornym uczniaku, popularna encyklopedia internetowa zajmuje zazwyczaj jedno z pierwszych miejsc.

Elementem decydującym o rozkładzie przestrzeni informacyjnej jest tutaj określona struktura hasła i jego związek z aktualną wartością marketingową. Algorytm logiczny podporządkowany jest w wyszukiwarkach internetowych klasycznym prawom ekonomii. Warto zresztą zauważyć, że strategia marketingowa zastosowana do promocji produktu jest w tym przypadku całkowicie racjonalna i wpisuje się w tendencję do akcentowania takich form działania jak pozycjonowanie sklepów w wyszukiwarkach czy obecność w porównywarkach cen¹⁸. Ważną domeną związaną z przestrzenią informacyjną *Nieznanych przygód Mikołajka* jest, oczywiście, strona macierzystego wydawnictwa „Znak”, pełniąca rolę zarówno komercyjno-reklamową, jak i informacyjną. Spośród innych domen wzmiankujących o nowym wydaniu *Mikołajka* warto wymienić witryny tradycyjnych dzienników i czasopism (np. „Gazety Wyborczej”, „Życia Warszawy”, „Newsweeka”), rozgłośni radiowych (np. Radio Zet), telewizji (TVP), a także popularne portale (Wirtualna Polska, Interia). Ich wieloaspektowy charakter informacyjny powoduje, że obecne są w większości wyszukiwarek i dysponują olbrzymią liczbą pojedynczych odwołań. Wiele z nich podzielonych zostało na mniejsze działy, wyróżniające się odrębną nazwą domeny (np. www.kultu-

¹⁵ Por. Frąckiewicz E.: *Marketing internetowy*. Warszawa 2006, s. 51.

¹⁶ Por. Frołow K.: *Rządzimy w rankingach*. „Raport E-commerce 2009” cz. 3. „Biblioteka Analiz” 2009, nr 24, s. 16.

¹⁷ Por. *Nieznane przygody Mikołajka*. [w:] *Wikipedia*. [online]. [dostęp: 22.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Nieznane_przygody_Mikołajka>.

¹⁸ Frołow K.: *Pozycjonuj i nagłaśniaj*. Raport „E-commerce 2009” cz. 2. „Biblioteka Analiz” 2009, nr 23, s. 16-17.

ra.wp.pl.) Najnowsza książka o Mikołajku została także zauważona przez mniej rozbudowane wortale poświęcone kulturze¹⁹, ruchowi wydawniczemu²⁰ czy też książce dla dzieci i młodzieży²¹. Warto zauważyć, że patronem medialnym akcji promocyjnej *Nieznanych przygód Mikołajka* było kilka znaczących podmiotów medialnych, wśród których można wymienić: telewizję (TVP1), radio (Trójka), czasopisma („Kumpel”, „Junior”) oraz portale i wortale internetowe (Wirtualna Polska, Czas Dzieci, Qiturka). Popularność przygód francuskiego ucznia sprawia, że nowa inicjatywa wydawnicza stała się przedmiotem opisu i dyskusji na blogach o tematyce kulturalnej i literackiej, tworzonych zazwyczaj przez miłośników literatury. Niewątpliwie ma to związek z interaktywnym wymiarem Internetu oraz jego egalitarnym charakterem, pozwalającym na wypowiedź każdemu czytelnikowi posiadającemu dostęp do sieci²².

Istotnym obszarem obecności *Nieznanych przygód Mikołajka* są także portale społecznościowe typu Facebook²³ czy Twitter, pozwalające na stworzenie w ramach prywatnego profilu linków do stron traktujących o Mikołajku, a nawet na wykorzystanie elektronicznych gadżetów związanych z literackim bohaterem. Ciekawą mutacją takiej e-społeczności jest witryna chce.to. opisująca potencjalne zapotrzebowanie użytkowników sieci na określone artykuły²⁴. Sporadyczne wzmianki o nowym zbiorze opowiadań znajdują się także na innego typu portalach, reprezentujących określone placówki oświatowe, biblioteki²⁵ oraz towarzystwa społeczne propagujące kulturę frankofońską w Polsce. Tego typu odwołania mają niekiedy charakter przypadkowy, na przykład nowa książka duetu J. J. Sempé i R. Gosciny stanowi nagrodę w konkursie, który jest ogłaszany przy udziale witryny internetowej organizatora lub sponsora określonej akcji²⁶. Warto też nadmienić, że istnieją elektroniczne wersje książki *Nieznane*

¹⁹ Np. Kobieta.pl. [online]. [dostęp: 23.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.kobieta.pl/styl-zycia/kultura/zobacz/artukul/nieznane-przygody-mikolajka/>>; Mega recenzje. [online]. [dostęp: 23.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.megarecenzje.pl/ksiazki-nieznane_przygody_mikolajka_-_jjsemp>; „Esensja. Magazyn Kultury Popularnej”. [online]. [dostęp: 25.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.esensja.pl/ksiazka/ksiazki/obiekt.html?rodzaj_obiektu=2&idobiektu=6050>.

²⁰ BiblioNETka.pl. [online]. [dostęp: 24.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.biblionetka.pl/book.aspx?id=122887>>; papierowe myśli [online]. [dostęp: 01.03.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.papierowemyśli.pl/news/newsReadFull/1373>>.

²¹ Np. czasdzieci.pl [online]. [dostęp: 27.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://czasdzieci.pl/ro_recenzje/id,763b83.html>.

²² Por. McGovern G.: *Zabójczo skuteczne treści internetowe. Jak przykuć uwagę internauty?* Gliwice 2006, s. 130-140.

²³ Por. facebook. [online]. [dostęp: 23.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.facebook.com/posted.php?id=163439611397>>.

²⁴ Por. chce.to. [online]. [dostęp: 02.03.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://chce.to/p62652/nieznane-przygody-mikolajka>>.

²⁵ Uwagę zwraca witryna Biblioteki Publicznej Gminy Nieporęt realizowana w postaci blogu. [online]. [dostęp: 13.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://bibliotekanieporret.bloog.pl/>>.

²⁶ Por. Moje Miasto Kraków. [online]. [dostęp: 26.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.mmkrakow.pl/7502/2009/11/27/mmkowy-konkurs-z-mikolajkiem?category=interwencje>>.

przygody Mikołajka, póki co funkcjonujące poza oficjalnym obiegiem, ale możliwe do pozyskania dzięki popularnym akceleratorom wymiany plików.

Przestrzeń reklamową opisywanej książki cechuje spore zróżnicowanie formalne, związane z różnorodnymi sposobami prowadzenia interaktywnego marketingu²⁷. Najbardziej reprezentatywną witryną o charakterze promocyjnym jest strona macierzystego wydawnictwa „Znak”²⁸. Przygotowano tu kilka oddzielnych podstron (wyposażonych w funkcję permalink), przy czym najważniejsza z nich ma charakter rozbudowanej wizytówki produktu²⁹. Adres ten jest także dostępny bezpośrednio ze strony głównej, gdzie *Nieznane przygody Mikołajka* widnieją na interaktywnej liście bestsellerów. Strategia marketingowa jest wielopoziomowa i nie ogranicza się tylko do prostego opisu książki pod kątem potencjalnego klienta. Przekaz ma charakter multimedialny. Dla przykładu, można zaznajomić się z urywkiem jednego z opowiadań dzięki aplikacji odczytującej format PDF w efektownej konwencji graficznej imitującej książkę (Page Flip), istnieje także opcja odsłuchu fragmentu książki w interpretacji Jerzego i Macieja Stuhrów. Podstawowe informacje handlowe i bibliograficzne o prezentowanym produkcie (wydanie, numer ISBN, format, liczba stron, rodzaj oprawy, jak również promocyjna cena), uzupełnione o tradycyjną recenzję wydawniczą, stanowią zatem tylko niewielki fragment treści podstrony związanej z omawianą pozycją. Dodatkowo wykorzystano szereg elementów mających za zadanie budowanie głębszej więzi między sprzedającym a klientem. Poza opcją zwykłego zakupu online istnieje także możliwość wykorzystania zaprezentowanych informacji w osobistym profilu Facebooka, Twittera, Blipa czy Myspace. Utożsamieniu się z bohaterem służy zarówno dołączona do tekstu lista elektronicznych gadżetów („Mikołajkowe” tapety na pulpit oraz specjalne jubileuszowe wydanie e-pisemka „Balon”), jak i elektroniczny quiz pod tytułem „Czy Mikołajek to Ty?”. „Balon” w przystępnej formie zapoznaje potencjalnego czytelnika ze światem Mikołajka. Przedstawia głównych bohaterów opowiadań, podaje szereg informacji związanych z historią książkowej postaci, publikuje kilka recenzji prasowych oraz krótkich wypowiedzi znanych osób (głównie aktorów), dotyczących ich „przygody” z cyklem opowiadań duetu René Goscinny i Jean Jacques Sempé; łączy promocję książki z pojawieniem się w kinach filmu o „Mikołajku”, wreszcie przynosi nieco rozrywki związanej z fabułą opowieści – wszystko pod hasłem: „dorosłym wstęp wzbroniony!” Chociaż adresatem promocji jest odbiorca nastoletni, to jednak wydaje się, że przygody Mikołajka ze względu na swój literacki staż cieszą zarówno młodsze, jak i starsze pokolenia. Przekonuje nas o tym kilka autoryzowanych recenzji napisanych przez domniemanych czytelników i gości strony. Wydawnictwo zrezygnowało z zamieszczenia spontanicznego forum internetowego na rzecz kilku wybranych opisów, mogących podlegać swoistej selekcji i moderacji. Prezentowane recenzje mają specyficzny charakter, ponieważ odwołują się głównie do emocji czytelnika, wykorzystując przy tym siłę dawno ugruntowanej na polskim rynku marki:

²⁷ Por. rodzaje promocji w sieci: Frąckiewicz E.: *Marketing internetowy*. Warszawa 2006, s. 47-62.

²⁸ [online]. [dostęp: 22.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.znak.com.pl>>.

²⁹ Por. *Nieznane przygody Mikołajka*. [online]. [dostęp: 27.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.znak.com.pl/kartoteka,ksiazka,2498,Nieznane_przygody_Mikołajka>.

„[...] Na szczęście Nieznane przygody Mikołajka przywracają nam bohatera takim, jakim go znamy od lat. Książka zawiera 10 opowiadań, w tym jedno, które było swego rodzaju narodzinami bohatera. Kolejne to niepublikowane nigdy historie odnalezione w archiwum przez córkę Goscinnego. Wszystkie stanowią wyborną lekturę, pełną śmiechu i dobrej zabawy. Niezawodny lek na zły dzień, kiepski nastrój, czy zwyczajne umilenie wieczoru. Bo czy powrót do czasów beztroski i zabawy nie jest przyjemny? [...] Jestem oczarowana tym nicponiem, polecam i wam udział w tej fantastycznej zabawie. No bo co w końcu, kurczę blade!”³⁰

Dostępne na stronie wydawnictwa trzy filmy pochodzące z zasobów serwisu YouTube również wydają się ilustrować wspomnianą równoległość fascynacji³¹. Nad wyraz dojrzałym recenzjom dzieci z kółka teatralnego przy Dworku Biało-prądnickim towarzyszą wypowiedzi kilku polskich aktorów (Macieja Orłosia, Wojciecha Malajkata, Marii Seweryn, Jerzego i Macieja Stuhrów, Jolanty Fraszyńskiej, Rafała Królikowskiego) ukazujące „dorosłe” fascynacje książką. W trzecim reportażu przedstawiono spotkanie z Anne Goscinny, które odbyło się w ramach promocji książki w Ambasadzie Francuskiej w Warszawie 4 października 2009 r. W nawiązaniu do tej uroczystości trzeba stwierdzić, że na stronie „Znaku” w dziale „Wydarzenia” znajduje się sprawozdanie z wizyty, a także kilka innych komentarzy i wywiadów związanych z ukazaniem się nowej pozycji francuskiego duetu autorskiego. Tym oddzielnym podstronom towarzyszą fragmenty filmowe utrzymane w podobnej jak poprzednio konwencji. Wydawca zastosował także szereg chwytów marketingowych – tzw. advertainment oraz zwiastuny książkowe (tzw. book trailers)³².

Opiniotwórczy charakter mają także strony kilku wymienionych wcześniej sklepów internetowych. Pomimo komercyjnego charakteru takich witryn, zamieszczone w ich obrębie recenzje wydają się być znacznie bardziej obiektywne, e-sklepy oferują bowiem szerszy asortyment i, w odróżnieniu od macierzystego wydawnictwa, nie są bezpośrednio zaangażowane w promocję określonego tytułu³³. Interaktywność medium wyraźnie rzutuje na formę i treść wypowiedzi, która ma charakter potoczny, stroni od fachowego żargonu i eksponuje opinie³⁴. Oprócz dłuższych cenzurek stosowane są także sformalizowane metody oceny jakości sprzedawanego produktu, wyrażane poprzez przyznawanie

³⁰ Tomczyk K.: *Mikołajek 50 lat później*. [online]. [dostęp: 24.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.znak.com.pl/kartoteka,ksiazka,2498,Nieznane_przygody_Mikołajka>.

³¹ Tego typu podcasting stanowi jedno z ogniw reklamy produktu, niejednokrotnie filmy wyświetlane za pośrednictwem YouTube mają postać płatnych spotów reklamowych.

³² Por. Zając M.: *Promocja książki dla dzieci w Internecie*. Wybrane zjawiska: op. cit., s. 349-359.

³³ Należy tutaj poczynić pewne zastrzeżenie, zdarza się bowiem, że wirtualne sklepy stanowią własność konkretnych wydawnictw, np. KDC (Klub Dla Ciebie) jest w posiadaniu koncernu wydawniczego Bauera, por. Frołow K.: *Rządzimy w rankingach*: op. cit., s. 17. Warto również zauważyć, że najpopularniejsze książki są sprzedawane po niższych cenach, aniżeli te mniej znane, ponieważ ich dystrybucją rządzi przede wszystkim popyt, a nie podaż, Frank R. H.: *Dlaczego piloci kamikadze zakładali hełmy, czyli ekonomia bez tajemnic*. Warszawa 2009, s. 76-79.

³⁴ Por. Jagodzińska J.: *Recenzje w Internecie (na przykładzie księgarni Merlin.pl)*. [w:] *Komunikowanie (się) w mediach elektronicznych. Język, edukacja, semiotyka*. Red. M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa 2009, s. 113-125.

określonej liczby punktów lub „gwiazdek”. Publikowane opinie w przeważającej większości pochodzą od samych konsumentów, sklepy internetowe starają się przy tym wyróżniać treści najbardziej przydatne z punktu widzenia praktyki zakupów, wprowadzając także prosty system oceny samych recenzji (przydatne – nieprzydatne). Taki zabieg może służyć ograniczeniu wpływu ewentualnych tekstów stronicznych, pisanych na przykład na zamówienie konkretnego wydawnictwa, jakkolwiek trudno oczywiście całkowicie wykluczyć możliwość tworzenia takiego specyficznego marketingu „szeptanego”. Recenzje opisywanej pozycji mają zróżnicowany wydźwięk, od zachwytów po dość silną krytykę:

„Ktoś się zestarzał: albo Mikołajek albo ja. Dawne Mikołajki pożerałem robiąc krótkie przerwy na turlanie się po podłodze ze śmiechu. Teraz było inaczej. Zabrakło tej lekkości i polotu. Czy to ja się zestarzałem, a może to Mikołajek powoli staje się Mikołajem... Nie wiem, ale pocieszam się myślą, że obaj jesteśmy młodzi i zabawni, a brak fascynacji wynika tylko z tego, że są to wczesne próbki pisane przed ultra śmiesznymi Mikołajkami z mojej młodości i wydane żeby wyrwać kasę od fanów przed świętami”³⁵.

Klienci wytknęli książce między innymi takie wady, jak chaotyczny układ, przewagę formy nad treścią (wiele niezadrukowanych kartek) oraz przesadnie dużą gramaturę papieru, która przy zastosowanym formacie utrudnia przewracanie kartek. Spis treści znajduje się dopiero na 23 stronie, po tytułach, dedykacjach, rysunkach oraz niezbyt zrozumiałym dla polskiego czytelnika wstępie Anne Gosciny. Końcowe strony mają dodatki o charakterze biograficzno-bibliograficznym, o tyle jednak zdaniem niektórych czytelników zbędne, że takie same znajdowały się w poprzednich tomach opowiadań wydanych pod auspicjami „Znaku”³⁶. Uznano, że wszystkie powyższe zabiegi służyły sztucznemu „wydłużeniu” książki, z czym wiązała się dążność do osiągnięcia odpowiednio wysokiego pułapu cenowego³⁷. Pomimo stosunkowo dość licznych wypowiedzi krytycznych *Nieznane przygody Mikołajka* uzyskały wiele entuzjastycznych ocen zamieszczonych w fachowych czasopismach i portalach internetowych oraz osiągnęły bardzo wysoki poziom sprzedaży³⁸. Niewątpliwie na sukces komercyjny istotny wpływ miała dobrze już ugruntowana marka tego produktu. Warto zwrócić uwagę, że w przestrzeni wirtualnej często wiązano go z innymi pozycjami na zasadzie funkcji „klienci, którzy kupili dany produkt sięgali również po...”. Wydawnictwo zsynchronizowało ukazanie się tytułu z otwarciem XIII Krakowskich Targów Książki. Ważnym w kontekście reklamy faktem jest uznanie *Nie-*

³⁵ Łabenda M.: *Ktoś się zestarzał*. [online]. [dostęp: 27.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://merlin.pl/Nieznane-przygody-Mikolajka_Rene-Gosciny-Jean-Jacques-Sempe/browse/product/1,686434.html>.

³⁶ Skowrońska M.: *Porażka edytorska*. [online]. [dostęp: 27.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://merlin.pl/Nieznane-przygody-Mikolajka_Rene-Gosciny-Jean-Jacques-Sempe/browse/product/1,686434.html>.

³⁷ Por. recenzja internauty o nicku „gusiak”. [online]. [dostęp: 23.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.kdc.pl/nieznane-przygody-mikolajka_p10269074.html>.

³⁸ Np. w elektronicznej wersji czasopisma „Rynek Książki” znajdujemy informację o sprzedaży ok. 200 tys. egzemplarzy w okresie od 4 listopada do połowy grudnia 2009 r. [online]. [dostęp: 28.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.rynek-ksiazki.pl/szukaj/200-tys—egz—nowego—mikolajka_21626.html>.

znanych przygód *Mikołajka* za książkę roku 2009 w kategorii literatury dziecięcej przez Wirtualną Polskę. Wspomniany plebiscyt odbył się po raz szósty. Redakcyjne propozycje³⁹ serwisu ksiazki.wp.pl (w ubiegłym roku ok. 100 tytułów) podlegały głosowaniu internautów, którzy zdecydowali o przyznaniu nagród. Istotnym wydaje się jednak przytoczenie liczby głosujących, dające wyobrażenie o potencjalnej sile tego konkursu. *Nieznane przygody Mikołajka* wygrały bezspornie, uzyskując 468 głosów, podczas gdy na drugą w tej kategorii pozycję oddano 83 głosy, niemniej jednak ta cenna marketingowo nagroda, świadcząca o potencjalnym zainteresowaniu czytelników jest efektem akcji o dość marginalnym zasięgu, zwłaszcza w porównaniu z poziomem sprzedaży samej książki⁴⁰. Siła promocji wynika zatem nie tyle z zainteresowania głosowaniem, ile z jego wyniku, który został ogłoszony w kilkunastu miejscach wirtualnej przestrzeni, już bez tak szczegółowego komentarza. W obrębie domeny ksiazki.wp.pl *Nieznane przygody Mikołajka* posiadają swoją oryginalną wizytówkę w postaci: wizerunków okładek mających charakter interaktywnego baneru, opisu i podstawowych informacji bibliograficznych, recenzji i komentarzy internautów, interaktywnego systemu oceny produktu (w skali 1-10) oraz linka do porównywarki cen⁴¹. Przestrzeń opisująca książkę jest w tym przypadku wybitnie sformalizowana i przypomina dość wyraźnie analogiczne opisy związane ze stroną wydawnictwa, a zwłaszcza ofertami e-sklepów. Nieco szersze omówienie pozycji zawiera strona kultura.wp.pl na której znajdują się wypowiedzi tłumaczki Barbary Grzegorzewskiej:

„Staralam się nieco uwspółcześniać język książki” – przyznaje Barbara Grzegorzewska, tłumaczka opowieści o Mikołajku na polski. „Wprowadziłam na przykład słowo «super» nie stosowane w takim znaczeniu w latach 50., kiedy Mikołajek powstawał. Dzięki temu książka jest bardziej uniwersalna” – uważa Grzegorzewska⁴².

Portale prasowe zazwyczaj koncentrują swoją uwagę wokół pewnego wydania, relacjonując je za pomocą krótkich, treściwych notatek lub nieco dłuższych tekstów typu feature. Wykorzystują oczywiście możliwości hipertekstowe Internetu, na przykład poprzez umieszczanie łączy do artykułów pokrewnych lub też do komentarzy czytelników. Trzeba przy tym zauważyć, że wydanie *Nieznanych przygód Mikołajka* nie stanowi wiadomości o dużym potencjale istotności. Stąd ograniczony zasięg wzmianek w obrębie witryn należących do popularnych polskich mediów (por. tabela 2). Najczęściej o nowej książce pisały dzienniki ogólnopolskie „Gazeta Wyborcza” i „Rzeczpospolita”, *Nieznane przygody...* nie znalazły jednak swego miejsca w obrębie serwisów internetowych popularnych tabloidów. Względnie dużym zainteresowaniem cieszyła się praca francu-

³⁹ Jest to dość szerokie grono kilkudziesięciu recenzentów współpracujących z portalem.

⁴⁰ Por. [Książki 2009 r. \[online\]. \[dostęp: 26.02.2010\]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ksiazki.wp.pl/konkursy/id,235,konkurs.html>>.](http://ksiazki.wp.pl/konkursy/id,235,konkurs.html)

⁴¹ [online]. [dostęp: 28.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://ksiazki.wp.pl/katalog/ksiazki/ksiazka.html?kw=48424>>.

⁴² [online]. [dostęp: 27.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://kultura.wp.pl/kat,1011111,title,Nieznane-przygody-Mikolajka-ktory-ma-juz-50-lat,wid,11611729,wiadomosc.html>>.

skiego duetu autorów w internetowej wersji polskiego „Newsweeka”, ale spośród tygodników opinii temat ten „Polityka” jedynie zasygnalizowała, a w serwisie „Wprost” w ogóle się nie pojawił. Warto zauważyć, że w przypadku najpopularniejszych portali internetowych najwięcej pojedynczych wzmianek zamieściła Wirtualna Polska. Pojawienie się na rynku wydawniczym nowej książki na ogół nie stanowi istotnego newsa dziennikarstwa telewizyjnego, stąd jedynie TVP zamieściła na swojej stronie krótką wzmiankę o wydarzeniu (zapewne zdecydowała o tym misyjna rola państwowego nadawcy, a także patronat medialny nad edycją). Informacji nie przekazano natomiast w internetowych witrynach najważniejszych nadawców komercyjnych: Polsatu i TVN-u.

Tabela 2

Liczba wzmianek o książce w wybranych portalach medialnych

Reprezentant medialny	Domena	Liczba wzmianek
Rzeczpospolita	rp.pl	7
Gazeta Wyborcza	wyborcza.pl	5
Dziennik/Gazeta Prawna	dziennik.pl	3
Życie Warszawy	zw.com.pl	4
Newsweek	newsweek.pl	7
Polityka	polityka.pl	1
Radio Zet	radiozet.pl	2
Trójka	polskieradio.pl/trojka	2
TVP	tvp.pl	1
Interia	interia.pl	1
Onet*	onet.pl	3
Wirtualna Polska	wp.pl	4

* Nie licząc ponad 80 odnośników do blogów zakładanych na platformie Onetu oraz około setki wzmianek na forum.

Większość wzmianek prasowych bazuje na depeszach PAP, stąd duża grupa tekstów jest do siebie bardzo podobna, jednak, oprócz klasycznych wizytówek utworu, pojawiają się także fragmenty wspomnień, krótkie wywiady, a nawet konkursy. Przekaz często ma charakter multimedialny, do tekstu dołączane są obrazy oraz pliki dźwiękowe⁴³. Bardziej fachowe komentarze znaleźć można w obrębie tematycznych wortalii związanych z kulturą i literaturą, przede wszyst-

⁴³ Np. zapis wywiadu J. Sosnowskiego z A. Gosciny. [online]. [dostęp: 25.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://www.polskieradio.pl/trojka/klub/default.aspx?id=124675>>.

kim dziecięcą i młodzieżową. Zawierają one często rozbudowane opisy, cytaty z opowiadań oraz dłuższe opinie krytyków. Żywiół recenzji obecny jest również w licznych blogach, które opisują najnowszą książkę z „Mikołajkowego” cyklu. Blogi te realizują sieciową koncepcję public-relations, stąd ich autorzy lub współautorzy często są cytowani także na stronach mających charakter agregujący⁴⁴. Zakres tej kategorii stron WWW dotyczących interesującego nas tematu (mierzony liczbą blogów wymieniających *Nieznane przygody Mikołajka*) jest niebagatelny. Można oszacować, że skupione na kilku platformach, takich jak blogspot.com, blox.pl, blog.onet.pl, mylog.pl, itp., obejmują co najmniej 1000 oddzielnych jednostek⁴⁵. Wiele z tych stron uzyskało bardzo wysokie miejsca rankingowe w wyszukiwarkach (patrz tabela 1), co oczywiście decyduje o ich opiniotwórczej roli. Warto też wspomnieć o sporym zasięgu medialnym takich realizacji, na przykład stronę kasiek-mysli.blogspot.com obejrżeli internauci z 39 krajów⁴⁶. Tworzenie takich wirtualnych pamiętników, które ze względu na swoją bezpośredniość, pozorną niezależność i nieformalność informacji (mających charakter ciekawostki lub plotki) mogą przysłużyć się strategii sprzedaży konkretnej firmy, jest nowym internetowym trendem⁴⁷. Osobisty ton wielu wpisów wzmaga poczucie autentyczności przekazu, potęgując jego emocjonalne oddziaływanie:

„Nie wiem jak Wy, ale ja się na tych historyjkach wychowałam... Mikołajek, mimo że zbiór opowieści o chłopakach był tym, który towarzyszył mi przez całe dzieciństwo... książeczki do których często wracam... które były pierwszymi książkami nie-bajkami, które czytałam sama...”⁴⁸.

Większość przeanalizowanych blogów miało jednak charakter indywidualny, a jeśli nawet zbiorowy, to niekomercyjny⁴⁹. Przeważały realizacje hobbystyczne, *służące integracji środowiska czytelników, nierzadko miłośników określonych lektur*. Wiele z nich zorganizowanych jest na kształt wirtualnej biblioteczki, zawierającej recenzje książek przeczytanych przez autora wraz z komentarzami odwiedzających⁵⁰. Nie można oczywiście wykluczyć wspierania książki przez osoby związane z wydawnictwem⁵¹, jednak w kontekście prowadzonych na blogach

⁴⁴ Mega recenzje. [online]. [dostęp: 28.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.megarecenzje.pl/ksiazki-nieznane_przygody_mikolajka_-_jjsemp>.

⁴⁵ Nie wszystkie platformy posiadają własne wyszukiwarki, np. na platformie blog.onet.pl znaleziono 88 oddzielnych stron przy użyciu hasła *Nieznane przygody Mikołajka* [dostęp: 26.02.2010].

⁴⁶ Informacje uzyskano dzięki zamieszczeniu w witrynie narzędzia flagcounter [dostęp: 02.03.2010].

⁴⁷ Por. Mazurek G.: *Blogi i wirtualne społeczności – wykorzystanie w marketingu*. Kraków 2008, s. 20.

⁴⁸ *Z pasją...* [online]. [dostęp: 27.02.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://kasiek-mysli.blogspot.com/2009/11/nieznane-przygody-mikolajka-goscinnny.html>>.

⁴⁹ Np. *Stara Szafa. O książkach dziecięcych i młodzieżowych*. [online]. [dostęp: 02.03.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://stara-szafa.blogspot.com/2009/08/nieznane-przygody-mikolajka-zapowiedz.html>>.

⁵⁰ *Pólecza z książkami*. [online]. [dostęp: 03.03.2010]. Dostępny w World Wide Web: <<http://poleczkazksiazkamibeel2.blox.pl/2009/12/Nieznane-przygody-Mikolajka-Goscinnny-Sempe.html>>.

⁵¹ Por. Mazurek G., op. cit., s. 93-94.

burzliwych dyskusji na temat *Nieznanych przygód Mikołajka*⁵² wydaje się, że takie narzędzie komunikacji umożliwi względnie obiektywny osąd i pełni funkcję opiniotwórczą.

Opublikowane ostatnio opowiadania Jeana Jacques'a Sempégo i René Gosciniego cieszą się w Polsce dużą popularnością. Odpowiednio do tego zainteresowania kształtują się także internetowe komentarze. Większość z analizowanych witryn wykorzystuje interakcyjność Internetu charakterystyczną dla generacji Web 2.0. Obecność *Nieznanych przygód Mikołajka* w sieci zdecydowanie wiąże się z działalnością witryn komercyjnych, mniejsze znaczenie mają publikowane wiadomości prasowe oraz indywidualne opinie wystawiane przez twórczących blogi internautów. Warto zauważyć, że „Mikołajkowa” tematyka może występować w wielu miejscach sieci nieindeksowanych przez wyszukiwarki, na przykład w obrębie takich wirtualnych społeczności jak niektóre zamknięte grupy dyskusyjne, fora czy e-mailowe listy dyskusyjne. Trudno też określić zasięg reklamy związanej z prezentacjami graficznymi oraz mailingiem⁵³.

Należy przypuszczać, że z biegiem czasu struktura internetowej przestrzeni informacyjnej wokół *Nieznanych przygód Mikołajka* będzie ulegała przebudowie w kierunku ograniczenia aktualnej strefy komercyjnej na rzecz refleksji literackiej. Tematyka recenzji jest dość zróżnicowana, oprócz samego tekstu i licznych odwołań kulturowych pojawiają się także kolorowe ilustracje J. J. Sempégo, jak również edytorska strona realizacji tego przedsięwzięcia. Większość analizowanych witryn przeznaczona jest raczej dla dorosłego odbiorcy. Nawet internetowe blogi, sądząc po stylu wypowiedzi, tworzone są głównie przez ludzi dojrzałych. Reklama tej książki bardzo często odwołuje się do faktu, że aktualne wydanie zawiera najstarsze opowieści o niesfornych chłopakach (opowiadanie *Jajo Wielkanocne* jest pierwszym publikowanym tekstem o Mikołajku). Taki wymiar historyczny pokazuje, że opowieści te są ogniwem łączącym świat dorosłych i dzieci, a dla wielu dzisiejszych rodziców mają charakter nostalgiczny, przypominający im ich dzieciństwo.

Popularność nowych opowieści o francuskim chłopcu w polskiej przestrzeni Internetu zawdzięczamy niewątpliwie także swoistemu pokoleniowemu odbiorowi⁵⁴. Przygody Mikołajka jako obraz powojennego, budzącego się do życia kontynentu, w pewnym sensie parafrazują przesłanie obrazu Maxa Ernsta – *Europa po deszczu*. Jest to świat dopiero co rodzącej się konsumpcji – optymistyczny, bo pozbawiony świadomości zagrożeń płynących z nowego ukształtowania społecznego. Taki mit nowości i świeżości dobrze wpisuje się w egalitarne przesłanie stojące u podstaw rozwoju globalnej sieci komputerowej.

⁵² Por. *Stara Szafa. O książkach...*, op. cit.

⁵³ Por. Witczak O.: *Internet a promocja*. [w:] *Internet w marketingu*. Pod red. A. Bajdaka, Warszawa 2003, s. 111-114.

⁵⁴ Wielu spośród dzisiejszych rodziców fascynowało się w swoim dzieciństwie wydanymi wcześniej opowiadaniem o niesfornym uczniu Mikołajku i jego kolegach.

Summary

The article comprises of quantitative and qualitative analysis of the Internet contents regarding the Polish edition of the „Histoires Inédites du Petit Nicolas” by J.J. Sempé and R. Gościny, published in 2009. This is the closing tome of the cultic stories’ collections which have been published in Poland for more than 40 years. The analysis concerned either ranking of pages searched with popular browsers (searched phrase: „Histoires Inédites du Petit Nicolas” – in Polish „Nieznane przygody Mikołajka”) or their contents and relations to the book itself. The highest positions belonged to the websites of the book sellers. The „Znak” Publishing House has used a number of different forms of advertising – either advertainment or relation-building social media. Audiobook fragments, text fragments, drawings, and short advertising films, with famous Polish actors have been presented. An important part of the Internet information space belongs to the reviews published on commercial websites and independent services. „Histoires Inédites du Petit Nicolas” have been present on the websites of the most important media entities, like digital editions of popular newspapers and journals, radio and TV websites, information portals. It should be assumed, that a purely commercial part of this space will decrease on the benefit of a reading reflection.

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

ANGIELSKO-POLSKI SŁOWNIK INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOWSTWA JACEK TOMASZCZYK. KATOWICE: STUDIO NOA; UNIwersytet Śląski, 2009

Angielska terminologia upowszechnia się coraz bardziej w różnych dziedzinach wiedzy, w tym również w bibliotekoznawstwie, informacji naukowej, zwłaszcza w części dotyczącej technologii informatycznych. Przyjęty się akronimy typu IFLA, ISO, ALA, MARC, UNIMARC, ISSN, ISBN, ISBD, CIP, RFP, CD-ROM, HTTP, FTP, OCR, których nawet już nikt nie próbuje objaśniać, uznając je za powszechnie znane. Zaakceptowano w języku polskim terminy w wersji angielskiej, czasami ze spolszczoną pisownią i odmianą fleksyjną lub fonetyką, typu: 'enter', 'rekord', 'login', 'lider', 'hipertekst', 'słaz', 'klikać', 'windows', 'link', 'interfejs', 'e-mail', 'draft', 'serfowanie', 'tagowanie', 'ruter', 'baner', 'haker' itp., nie mówiąc już o terminologii rozpoczynającej się od litery „e” oznaczającej różne terminy, w których skład wchodzi słowo 'elektroniczny', a więc: 'e-book', 'e-document', 'e-library', 'e-learning', 'e-education', 'e-collection', 'e-mail', 'e-content', 'e-business', 'e-marketing', 'e-publishing' itp. Zaakceptowano też terminy będące kalkami z języka angielskiego, jak np. 'digitalizacja' (choć pojawia się czasem jeszcze polski odpowiednik 'cyfryzacja'), 'katalogowanie kooperatywne' (cooperative cataloguing), 'studium przypadku' (case study), 'baza pełnotekstowa' (full-text database), użytkownik (user), 'użytkownik końcowy' (end-user), 'książka mówiona' (talking book), 'domena publiczna' (public domain), 'mysz' (mouse). Upowszechniają się takie wyrażenia (rażące mnie), jak np. kataloger (zamiast: katalogujący) czy tagi (zamiast: etykiety).

Terminologia wchodząca w zakres bibliotekoznawstwa i informacji naukowej poszerza się, co jest skutkiem zmieniających się granic tych dyscyplin. Wystarczy powiedzieć, że najbardziej popularny *Słownik terminologiczny informacji naukowej* pod red. Marii Dembowskiej (1979) zawierał 1660 haseł głównych i 540 odsyłaczy, a więc można uznać, że wzięto w nim pod uwagę ok. 2000 terminów. Warto podkreślić, że zawiera on odpowiedniki angielskie, francuskie, niemieckie i rosyjskie. Około 2500 terminów zawiera *Podręczny słownik bibliotekarza* autorstwa Heleny Więckowskiej i Hanny Pliszczyńskiej (1955). Ten słownik również zawiera odpowiedniki w języku angielskim, francuskim, niemieckim i rosyjskim. Przyznam, że czasami zaglądam do niego, cenię go za zwięzłe, a jednocześnie jasne definicje, choć od jego opracowania minęło ponad pół wieku. Oczywiście, nie trzeba nikogo przekonywać, że w ciągu tych lat, które minęły od publikacji obu słowników, terminologia znacznie się zmieniła. Nowszy stan terminologii zawiera *Słownik encyklopedyczny informacji, języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych* opracowany przez Bożennę Bojar (2002, wyd.

pierwsze z 1993 r. pt. *Słownik encyklopedyczny terminologii języków i systemów informacyjno-wyszukiwawczych*). Są w nim definicje około 1800 terminów, w tym ok. 1200 terminów zdefiniowanych bezpośrednio. Słownik ten nie podaje odpowiedników obcojęzycznych.

Dobrze więc, że ukazał się angielsko-polski słownik rejestrujący ok. 6 tys. wyrażań, które spotkać możemy w piśmiennictwie. Źródłem były teksty artykułów z 12 czasopism angielskojęzycznych („Canadian Journal of Information and Library Science”, „Information & Management”, „Information Research – An International Electronic Journal”, „International Journal of Information Management”, „Journal of Academic Librarianship”, „Journal of Documentation”, „Journal of the American Society for Information Science and Technology”, „Library and Information Science Research”, „Library Collections Acquisitions & Technical Services”, „Library Quarterly”, „Library Trends”, „Scientometrics”). Autor wykorzystał też normy z zakresu bibliotekarstwa, bibliografii i informacji naukowej oraz słowniki ogólne i terminologiczne specjalistyczne, w tym m.in. dostępny w Internecie *Online Dictionary for Library and Information Science* (ODLIS) Joan M. Reitz, liczący nieco ponad 4 tys. terminów. Autor zebrał w ten sposób najbardziej aktualną terminologię, która, jak wiadomo, najpierw pojawia się w czasopiśmiennictwie, zanim trafi do słowników terminologicznych, a zwłaszcza ogólnych. Zebrana terminologia wykracza poza zakres informacji naukowej i bibliotekoznawstwa i zawiera też wyrażenia należące raczej do słownictwa ogólnego lub specjalistycznego, ale z dosyć odległych od bibliotekarstwa dziedzin, które w tym słowniku wydają się zbędne, jak np. ‘agriculture’ (rolnictwo), ‘cathedral’ (katedra), ‘catastrophe’ (katastrofa), ‘catalysis’ (kataliza), ‘clergy’ (duchowieństwo), ‘deficit’ (deficyt), ‘hepatology’ (hepatologia), ‘histology’ (histologia), ‘hymnal’ (zbiór hymnów), ‘martyrology’ (martyrologium[?]), ‘midwifery’ (położnictwo), ‘monk’ (zakonnik), ‘oxymoron’ (oksymoron), ‘pace’ (tempo), ‘paradox’ (paradoks), ‘sonnet’ (sonet), ‘syndrome’ (syndrom), ‘synecdoche’ (synekdocha), ‘urology’ (urologia).

Opracowany słownik ma charakter słownika przekładowego w układzie alfabetycznym hasałów głównych z jednoczesnym układem alfabetycznym wewnątrz hasałów. Niektóre artykuły słownikowe zawierają hasła podrzędne zakresowo lub pokrewne, np. przy hasle ‘catalogue’ znajdziemy całą grupę (gniazdo) hasałów typu: ‘alphabetical catalogue’, ‘bookseller’s catalogue’, ‘card catalogue’, ‘catalogue index’, ‘dictionary catalogue’, ‘online catalogue’ itd. Taki gniazdowy układ jest bardzo przydatny, bo pozwala od razu zorientować się w zakresie danego hasła. Oczywiście, każde z podanych w takim gnieździe hasałów znaleźć można w odpowiednim miejscu ciągu alfabetycznego słownika.

Jak każdy słownik przekładowy, również ten wymaga znajomości znaczeń poszczególnych terminów i tu trzeba odwołać się albo do słowników encyklopedycznych specjalistycznych, m.in. wymienionych wyżej lub z zakresu informatyki czy bibliotekarstwa, albo do odpowiedniej literatury. Czasami jednak autor zamieszcza definicje opisowe, objaśniające, np.: „**on-demand publishing** druk na żądanie (publikacja drukowana na zamówienie klienta w przypadku wyczerpania nakładu)” lub „**headnote** krótkie streszczenie lub objaśnienie, umieszczone pod rozdziałem, opowiadaniem, wierszem” lub „**harvesting** zbieranie informacji o stronach WWW w celu umieszczenia ich w indeksie wyszuki-

warki”. Nie zdarza się to jednak zbyt często, raczej tylko w sytuacjach, gdy nie ma odpowiedniego krótkiego terminu polskiego lub byłby on niewystarczający ze względu na specyfikę przedmiotu. Spotyka się też w słowniku terminy chyba rzadko używane, np. ‘pundit’ (ekspert), ‘minutes’ (protokół), ‘cellular phone’ (telefon komórkowy), ‘joint catalogue’ (katalog centralny). Nie znalazłam natomiast w słowniku paru terminów, których bym się spodziewała, np.: ‘original cataloguing’ (katalogowanie pierwotne, z autopsji) czy ‘serials control’ lub ‘serials control module’ (gromadzenie wydawnictw ciągłych w systemach zintegrowanych). Są też w słowniku podstawowe wyrażenia łacińskie, choć mogłoby ich być nieco więcej, np. jest ‘opere citato’, ale brak ‘opus citatum’. Niemniej jednak słownik ten stanowi istotną pomoc dla zainteresowanych bibliotekarstwem, informacją i zagadnieniami pokrewnymi. Myślę tu przede wszystkim o studentach i prowadzonych na studiach zajęciach związanych z poznawaniem terminologii polskiej i angielskiej. Ale słownik ten na pewno będzie także przydatny dla autorów, redaktorów, bibliografów przygotowujących abstrakty czy analizy artykułów. Może też przyda się cudzoziemcom studiującym w Polsce.

Trzeba przyznać, że autor wykonał wielką pracę, wybierając z dwudziestomilionowego korpusu słownictwa 6 tysięcy wyrażeń z zakresu bibliotekarstwa, informacji, informatyki, drukarstwa, konserwacji. Wymagało to niewątpliwie dużego rozeznania i merytorycznego, i językowego. Warto podkreślić, że *rozróżnione są terminy angielskie i amerykańskie – za podstawę przyjęto terminy angielskie, natomiast od amerykańskich są odsyłacze.*

Jak pisze autor we wstępie, słownik ma charakter otwarty, będzie poprawiany i uzupełniany. Miejmy nadzieję, że tak się stanie, byłoby bowiem szkoda, aby ta inicjatywa zakończyła się na jednym wydaniu. Może warto też za jakiś czas udostępnić w Internecie wersję elektroniczną słownika w pliku PDF.

Jadwiga Sadowska

PRAGMATYKA JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ I UNIWERSALNEJ KLASYFIKACJI DZIESIĘTNEJ NA PRZYKŁADZIE STOSOWANIA TYCH JĘZYKÓW W PRZEWODNIKU BIBLIOGRAFICZNYM¹

Pragmatyka języków informacyjno-wyszukiwawczych jest działem semiotyki tych języków. Chociaż jest bardzo ważna dla systemów wyszukiwania informacji, to pod względem badawczym i publikacyjnym bardzo zaniedbana. Wiele jest tego powodów. Jolanta Hys swoją książką stara się wypełnić tę lukę. Książka powstała na podstawie obronionej rozprawy doktorskiej² i badań przeprowadzonych na potrzeby rozprawy. Wybranim szczegółowym zagadnieniom pragmatyki języków informacyjno-wyszukiwawczych³ autorka poświęciła już dwa artykuły opublikowane w „Przeglądzie Bibliotecznym”.

Przedmiotem rozważań Jolanty Hys są aktualne problemy użycia języków informacyjno-wyszukiwawczych (jiw) w opracowaniu rzeczowym piśmiennictwa rejestrowanego w polskiej bieżącej bibliografii narodowej, a mianowicie w *Przewodniku Bibliograficznym* (PB). Dotyczy to dwóch języków stosowanych w PB: Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej (JHP BN) i Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej (UKD). Tematyka ta jest aktualna i ważna nie tylko ze względów teoretycznych, gdyż w obszarze zainteresowań teorii jiw znajduje się – zgodnie z podziałem semiotyki wprowadzonym przez Charlesa Morrisa – oprócz semantyki i syntaktyki również pragmatyka jiw, ale też i ze względów praktycznych, przede wszystkim z uwagi na potrzebę poddania analizie dotychczasowej praktyki posługiwania się tymi jiw w PB, zwłaszcza że liczne odstępstwa i wyjątki od przyjętych reguł pragmatycznych zaczynają stanowić poważny problem praktyczny, co trafnie dostrzegła autorka pracy.

Do tej pory pragmatyka jiw rzadko była przedmiotem teoretycznych analiz, a nawet jeżeli takie analizy pojawiały się, to przeważnie miały charakter fragmentaryczny i przyczynkowy (w rozprawie wymieniono takie nazwiska jak Adam Łysakowski, Jadwiga Ćwiekowa, Jadwiga Czarnecka, Jadwiga Sadowska, czy Ewa Chmielewska-Gorczyca).

Pragmatyka JHP BN i UKD została trafnie ulokowana w szerokim kontekście rozważań semiotycznych, zwłaszcza w kontekście pragmatyki jiw, a ta z kolei

¹ Hys J.: *Pragmatyka Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej i Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej w „Przewodniku Bibliograficznym”*. Warszawa: Biblioteka Narodowa 2009, 248s. (Prace Instytutu Bibliograficznego; nr 48).

² Prezentowana publikacja jest w niewielkim stopniu zmienioną wersją tekstu rozprawy doktorskiej napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Barbary Sosińskiej-Kalaty w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych na Uniwersytecie Warszawskim.

³ Hys J.: *Pojęcie pragmatyki w teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych*. „Przegląd Biblioteczny” 2009 z. 1, s. 41-53 oraz *Reguły pragmatyczne Języka Haseł Przedmiotowych Biblioteki Narodowej i Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej na przykładzie stosowania tych języków w „Przewodniku Bibliograficznym”*. „Przegląd Biblioteczny” 2009 z. 2, s. 190-200.

w kontekście pragmatyki języka naturalnego, stąd uzasadnione są odwołania do prac takich autorów jak Herbert Paul Grice czy Geoffrey N. Leech. Z pewnością listę tę można by jeszcze rozszerzyć. W praktyce problematyka omawianych jiw była i jest przedmiotem zainteresowania specjalistów i praktyków w ramach różnych form profesjonalnego organizowania się i szkolenia osób zajmujących się opracowaniem rzeczowym w bibliotekach (warsztaty, konferencje naukowe) zajmujących się konkretnymi jiw. Mam tu na myśli przede wszystkim działalność w tym zakresie Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Autorka skupiła się wyłącznie na pragmatyce JHP BN i UKD w ich funkcji pod/języków indeksowania, tj. języków służących do opisu dokumentów, pomijając drugą – równie ważną funkcję tych języków – a mianowicie funkcję wyszukiwawczą, polegającą na stosowaniu tych języków w procesach wyszukiwania informacji do opisu potrzeb informacyjnych użytkowników systemu informacyjno-wyszukiwawczego. Chociaż użytkownicy rzadko sami tworzą hasła przedmiotowe, raczej wybierają je z gotowego indeksu przedmiotowego, to ten aspekt pragmatyki jiw jest równie ważny, gdyż odbiorca, aby zrozumieć komunikat, musi znać reguły pragmatyczne danego rodzaju komunikatów. Odbieranie komunikatów nie stanowi też prostej odwrotności procesu nadawania komunikatów, gdyż ilość odebranej informacji zawsze jest mniejsza od ilości nadawanej informacji. Zależy to m.in. od tego, czy komunikat nie uległ deformacji, od kompetencji językowej odbiorcy oraz od przeznaczenia komunikatu. Ten dotychczas mało rozpoznany aspekt pragmatyki analizowanych języków pozostał jednak poza zakresem badań autorki. Jego uwzględnienie wymagałoby znacznego rozszerzenia rozważań. To świadome ograniczenie zakresu badań umożliwiło autorce uchwycenie kontekstu procesów indeksowania, kształtowanego przez tzw. decyzje stosowania w postaci zestawu schematów postępowania służącego maksymalnej redukcji subiektywizmu w opracowaniu rzeczowym.

W sprawnie funkcjonującym systemie opracowania rzeczowego zbiorów pragmatyka posługiwania się konkretnymi jiw stanowi istotny element w pracy indeksatorów. Stąd słusznie problematyka jiw stosowanych w PB posłużyła autorce również jako doskonałe poletko badawcze, na którym mogła pokazać problemy, jakie napotyka indeksator w klasycznych biblioteczo-bibliograficznych systemach organizacji i wyszukiwania informacji.

Materiał badań stanowiły wybrane charakterystyki wyszukiwawcze (teksty jiw) dokumentów zwartych (książek), przekazywanych do Zakładu Przewodnika Bibliograficznego w ramach tzw. egzemplarza obowiązkowego, zamieszczane w tygodniku „Przewodnik Bibliograficzny” przed 2007 r.⁴ Cennym materiałem były też opublikowane tzw. noty stosowania, umieszczane w słowniku JHP oraz zalecenia stosowania symboli, umieszczane w tablicach UKD. Jednak najcenniejszy materiał badawczy stanowiły tzw. kartoteki decyzji JHP BN i UKD, dostępne wyłącznie w postaci rękopiśmiennej.

W rozprawie Hys poddała analizie dotychczas stosowane zasady posługiwania się JHP BN oraz UKD, zidentyfikowała i opisała reguły pragmatyczne tych jiw. Wynikają one z praktyki indeksowania, wpływają na strukturę i funkcje bada-

⁴ W przypisach autorka podaje dane zaktualizowane.

nych jiw, lecz przede wszystkim kształtują zasoby leksykalne tych języków. W analizie słownictwa autorka szczególną uwagę zwróciła na opis reguł semantycznych tych języków, czyli paradygmatykę języka.

W badaniach wykorzystwała kilka metod i technik, a mianowicie metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, metodę badań systemowych oraz technikę obserwacji bezpośredniej – wybór tych metod i technik badawczych trzeba uznać za trafny i uzasadniony.

Praca składa się z Wprowadzenia, Wykazu skrótów i akronimów nazw instytucji, sześciu rozdziałów, Zakończenia i Bibliografii [załącznikowej]. Pierwsze dwa rozdziały prezentują podstawę terminologiczną badań empirycznych, rozdziały trzeci i czwarty podstawę teoretyczną badanych jiw. W rozdziałach piątym i szóstym autorka omawia wyniki własnych badań nad pragmatyką JHP BN i UKD, których celem było przedstawienie w usystematyzowany sposób pragmatycznych reguł składniowych badanych jiw. Wnioski z badań znajdujemy w zakończeniu.

Rozprawę trzeba uznać za wnikliwe studium problematyki pragmatyki jiw, chociaż w niewielkim stopniu uwzględnia piśmiennictwo zagraniczne z tego zakresu. Bibliografia załącznikowa zawiera wprawdzie 101 opisów bibliograficznych, ale tylko cztery z nich dotyczą opracowań w języku obcym (angielskim). Selektywny odbiór pracy ułatwia jej aparat pomocniczy, który stanowią indeks rzeczowy, stwarzający dodatkowe możliwości dostępu do informacji i wiedzy w skali mikro, oraz indeks osobowy, będący alfabetycznym wykazem nazwisk autorów, z wyłączeniem nazw osobowych występujących w przykładach. Liczne przykłady zamieszczone w książce dobrze dokumentują i ilustrują badany problem.

Recenzowana książka jest jedną z niewielu pozycji w polskiej literaturze dotyczącej języków informacyjno-wyszukiwawczych, która zawiera krytyczną analizę pragmatyki konkretnych jiw. Wychodzi ona naprzeciw od dawna zgłaszanych w gronie specjalistów jiw postulatów zajęcia się zagadnieniami pragmatyki jiw. Autorce udało się dokonać trafnej analizy oraz precyzyjnie opisać reguły pragmatyczne badanych jiw, a także dostrzec wagę problemów, które muszą zostać rozwiązane poza systemem języka, aby jiw były efektywne w komunikowaniu naukowym. Nowum pracy stanowi udana próba wyodrębnienia czynników wpływających na kształtowanie się i ewolucję reguł pragmatycznych w badanych językach, a także identyfikacja systemowych i pozasystemowych uwarunkowań stosowania tych reguł w badanych jiw.

Publikacja nie ma charakteru poradnika, dlatego trzeba korzystać z materiałów dostępnych na bieżąco na stronie Biblioteki Narodowej. Opublikowana rozprawa doktorska stanowi cenny, a zarazem inspirujący wkład do teorii języków informacyjno-wyszukiwawczych, zwłaszcza JHP BN i UKD.

Wiesław Babik

III. KRONIKA

II WROCLAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH

W dniach 18-19 czerwca 2009 r. odbyła się we Wrocławiu druga już edycja organizowanych przez Bibliotekę Główną i OINT PWr. Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych.

Pierwszy dzień obrad skupiał się wokół problematyki biblioteka w uczelni i w regionie, czemu poświęcono cztery panele tematyczne.

Po przywitaniu gości przez dyrektora Biblioteki Głównej i OINT PWr., dr inż. Henryka Szarskiego, głos zabrał J. M. rektor Politechniki Wrocławskiej prof. Tadeusz Więckowski. W wykładzie nakreślił wizję nowej biblioteki, mówił o projektowanych, nowych dla niej zadaniach jako biblioteki środowiskowej. Wskazując na rolę księżnicy w nauczaniu i badaniach naukowych, mówił o bibliotece, która – po pierwsze – służyć będzie przede wszystkim uczelniom wrocławskim, po drugie zaś – będzie działać z myślą o użytkownikach w całym regionie.

Panel pierwszy prowadzony był przez Dyrektora Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej prof. Eugeniusza Rusińskiego. Pierwszy wykład, zatytułowany *Oferta Politechniki Wrocławskiej dla studentów zagranicznych*, zaprezentował Prorektor ds. Rozwoju Politechniki Wrocławskiej prof. Cezary Madryas. Przedstawił w nim dane statystyczne dotyczące kształcenia studentów oraz kadry naukowej uczelni w kontekście wdrażania systemu bolońskiego. Zaprezentował rankingi wyższych szkół technicznych lokujące w ostatnich latach Politechnikę Wrocławską w pierwszej trójce polskich uczelni o profilu ścisłym. Jednak liczba studentów zagranicznych studiujących na Politechnice Wrocławskiej (431) jest niesatysfakcjonująca, a celem jest doprowadzenie do przyjęcia 3-4 tys. studentów zagranicznych.

Kolejnym prelegentem był prof. Jan Miodek (Uniwersytet Wrocławski), który w wykładzie zatytułowanym *Cywilizacyjne znaki czasu we współczesnej polszczyźnie* pokazał metaforę współczesnej frazeologii polskiej, wskazał na frazeologię kalendarza liturgicznego oraz na naturalny rytm przyrodniczy człowieka. Metaforyka nawiązująca do przyrody wypierana jest przez cztery sfery frazeologiczne: kosmosu, cywilizacyjno-techniczną, motoryzacyjną oraz sferę rzeczywistości elektronicznej. Ta ostatnia to swoiste *signum temporis* czasów, w których żyjemy. Częstka „e” stanowi dzisiaj prefixoid występujący przy ogromnej liczbie rzeczowników, np.: (e)Wrocław, (e)Biblioteka).

John Michalski (Biblioteka Kongresu w Waszyngtonie) wygłosił referat *Biblioteka Kongresu w odpowiedzi na wyzwania XXI w.* Przedstawił historię tej najstarszej (1815) instytucji książki w Stanach Zjednoczonych. Zaprezentowane zmiany w organizacji Biblioteki Kongresu polegają przede wszystkim na zmniejszeniu kosztów opracowywania zbiorów. Obecne wydatki związane z ka-

talogowaniem wynoszą 40 mln.\$ rocznie. Opracowanie jednego druku zwartego to koszt ok. 75\$-150\$. Nawiasem mówiąc, samo szkolenie w zakresie opracowywania druków w BK trwa około dwóch lat. Inne natomiast zmiany organizacyjne polegają na scalaniu struktur poszczególnych Departamentów. Obecnie w BK następuje proces łączenia funkcji Działów Gromadzenia i Opracowania. Konieczne jest tworzenie nowych stanowisk, które mogłyby maksymalizować wydajność Książnicy poprzez usprawnienie realizacji procesów bibliotecznych. Stąd potrzeba pogłębiania specjalizacji tematycznej pracowników.

Juergen Warmbrunn (Instytut im. Herdera, Marburg) przedstawił wykład *Studia polskoznawcze w niemieckich bibliotekach wirtualnych na przykładzie ViFaOst*. Warmbrunn mówił o Instytucie im. Herdera oraz o strukturze bibliotekarstwa niemieckiego. Scharakteryzował system gromadzenia zbiorów ViFaOst (*Virtuelle Fachbibliothek Osteuropa*), finansowanego przez Deutsche Forschungsgemeinschaft oraz Wirtualną Bibliotekę Europy Wschodniej (Virtual Library Eastern Europe) pod kątem zbiorów polskich, a także bazę danych prasy polskiej po 1989 r. Wskazał również na istnienie baz danych gromadzących dokumenty źródłowe do badań nad historią Rosji, ZSRR oraz Polski, omówił repozytorium OstDok jako część Wirtualnej Biblioteki Europy Wschodniej. Przedstawił również inne wirtualne biblioteki z zakresu studiów nad Europą Wschodnią, takie jak Centralny Portal Internetowy Vascoda, będący swego rodzaju katalogiem centralnym integrującym zbiory wszystkich wirtualnych bibliotek Niemiec.

Kolejnym prelegentem był Maciej Dziubecki, przedstawiciel firmy Aleph Polska, będącej sponsorem imprezy. Referat *Jak najefektywniej korzystać ze źródeł elektronicznych w bibliotece. MetaLib i SFX firmy Ex Libris* prezentował wymienione w tytule produkty, a prócz nich dwa systemy: PRIMO (wykorzystywany przez Bibliotekę Uniwersytetu w Oxfordzie, który zawęża wyszukiwanie wyłącznie do pełnych tekstów online) oraz system o nazwie bx, który, bazując na statystykach bibliotek, wyszukuje wyłącznie artykuły rekomendowane.

Sesja II prowadzona była przez prof. Wiesława Babika z Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Rozpoczęła ją Małgorzata Maczkowska (NU Universitetska Biblioteka „Sv. Kliment Ohridski” w Bitoli, Macedonia). Referat *Projekty biblioteczne i ich realizacja w Bibliotece Uniwersyteckiej w Bitoli* przedstawiał historię bibliotekarstwa dwumilionowej Macedonii, i historię samej książnicy, stan informatyzacji biblioteki oraz system informacyjno-biblioteczny COBISS. Referentka mówiła również o projektach digitalizacji zbiorów cerkiewnych i monasterskich, przedstawiając projekt badań nad rękopisami bitolskimi. Zaprezentowała główne założenia projektu PULMANN odnoszącego się do bibliotek publicznych oraz scharakteryzowała współpracę międzynarodową biblioteki.

Elżbieta Skubała (Biblioteka Politechniki Łódzkiej) przedstawiła referat *Analiza zasobu polskich bibliotek cyfrowych w kontekście ich wykorzystania w dydaktyce*. Autorka zaprezentowała początki, a następnie rozwój bibliotek cyfrowych w Polsce (pierwsza w 1999 r.; AGH Kraków). Na podstawie ankiety autorka przeprowadziła analizę zasobu bibliotek cyfrowych oraz podjęła próbę wyłonienia tych elementów, które mogą mieć znaczenie dla procesów dydaktycznych. W bibliotekach cyfrowych dostępnych jest obecnie 260 tys. obiektów o różnym

typie, profilu i proweniencji. Ważna jest tutaj efektywność, a przede wszystkim szybkość w dostarczaniu podręczników i skryptów. W dydaktyce akademickiej dla studenta liczą się przede wszystkim skrypty oraz podręczniki nowe, te zaś objęte są ochroną prawną, należy więc uzyskać prawo do prezentacji tych materiałów w sieci na mocy umów lub licencji. Oszacowano, że 201 kolekcji w 37 rodzimych bibliotekach cyfrowych jest włączone do obsługi dydaktyki, 16 bibliotek cyfrowych nie posiada kolekcji dydaktycznych, natomiast 21 wyodrębniło specjalny dział, w którym zamieszcza cyfrowe wersje materiałów dydaktycznych. Z ankiety dotyczącej pozyskiwania najnowszych publikacji przez biblioteki cyfrowe wynika, iż format dokumentu cyfrowego może mieć znaczenie dla użytkownika oraz że Katalog Federacji Bibliotek Cyfrowych nie jest dostatecznie wykorzystywany.

Kolejny przedstawiciel gospodarzy konferencji, Anna Komperda (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) wystąpiła z referatem *Kompleksowa platforma oceny dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej – projekt integracji bazy DONA-ALEPH z SCI, Listą Filadelfijską i innymi źródłami danych naukometrycznych*. Autorka wymieniła wskaźniki oceniające piśmienniczy dorobek naukowy (IF, H-Index, Master Journal List, inne), wskazała na zadania, jakie pełnią bazy dorobku naukowego, a następnie scharakteryzowała system dokumentacji dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej DONA oraz problemy, jakie napotykają tworzący tego typu narzędzia. Następnie zaprezentowany został formularz interfejsu bazy DONA, proces wyszukiwania oraz mechanizm przekierowania do pełnych tekstów publikacji naukowych (LinkSolver, Urząd Patentowy). Autorka przedstawiła też schemat oraz główne założenia projektu kompleksowej platformy dorobku naukowego Politechniki Wrocławskiej (m.in. plany co do kartoteki haseł, rekordu bibliograficznego, raportów, statystyk, etc.)

Kolejnym prelegentem była Magdalena Iwańska (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej). W referacie *Dorobek naukowy pracowników wybranych uczelni wrocławskich wg bibliograficznych baz tworzonych przez biblioteki. Próba oceny* omówiła sposoby gromadzenia, typy rejestrowanych materiałów oraz możliwości wykorzystania zbiorów danych o dorobku naukowym. Autorka scharakteryzowała i oceniła bazy danych publikacji naukowych siedmiu wrocławskich uczelni (UWr, PWr, UE, UP, AM, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych oraz AWF) i zaprezentowała ich formularze wyszukiwawcze.

Ostatnim prelegentem sesji II była Alicja Mielcarek, przedstawicielka sponsora konferencji, z wystąpieniem *ARFIDO: najnowocześniejsza technologia w Polsce*.

Sesja III prowadzona była przez prof. Marię Pidtypczak-Majerowicz. Bogusław Seredyński (Wydawnictwa Naukowo-Techniczne) w wystąpieniu zatytułowanym *Kij czy marchewka... – problemy dystrybucji publikacji naukowo-technicznych w wersji elektronicznej i ochrony praw ich twórców* wskazał na trzy cechy książki tradycyjnej, które w przyszłości mają spowodować jej zanik: jest nieaktualna (zbyt wolny proces wydawniczy), jest jednokierunkowa w przekazie, jej przekaz jest jednowymiarowy. Książka elektroniczna, kosztuje obecnie ok. 3,7 raza mniej niż drukowana. Autor postuluje „uwolnienie” wszystkich dzieł i wypuszczenie ich na rynek.

Piotr Pinkawa (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) wystąpił z prelekcją *Użytkownik biblioteki wśród wirtualnych regałów – zasoby Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej: tematyka, dostęp, funkcjonalność*. Przedstawiona została historia powstania i rozwoju DBC oraz skład jej Konsorcjum. Omówione zostało oprogramowanie dLibra. W sposób ogólny scharakteryzowano zbiory pod kątem chronologicznym.

Emilia Starak-Czerniejewska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu) w wystąpieniu *Cele i zadania Korporacji Bibliotekarzy Wrocławskich* przedstawiła samą instytucję, omówiła jej ewolucję oraz zaprezentowała Zarząd i organ publikacyjny w postaci czasopisma recenzowanego.

Magdalena Szkuta, kurator kolekcji polskich w Bibliotece Brytyjskiej, wystąpiła z referatem *Starodruki polskie w zbiorach British Library – opracowanie katalogu we współpracy z Biblioteką Narodową*. Autorka przedstawiła definicję pojęcia polonika, omówiła procedurę tworzenia zintegrowanego katalogu online polskich starych druków we współpracy z Biblioteką Narodową, wskazując na problemy pojawiające się przy jego tworzeniu.

Aleksandra Wołoszczuk (Wydawnictwo Naukowe PWN) przedstawiła referat *Czytelnia online ibuk.pl- dotychczasowe doświadczenia i perspektywy rozwoju*. Niewątpliwą korzyścią były proponowane przez autorkę kody promocyjne umożliwiające dostęp do serwisu.

Ostatnia sesja pierwszego dnia obrad prowadzona była przez Grażynę Piotrowicz, Dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu.

Pierwszym prelegentem była Łucja (Lucyna) Abrams (Uniwersytet Zachodniego Ontario, Kanada), która w referacie *Archiwum Uniwersytetu Western Ontario* powiedziała o historii Archiwum, zaprezentowała jego strukturę oraz świadczone usługi.

Beata Molendowska (Forum Polonia, Irlandia) przedstawiła referat *Zadania i wyzwania bibliotekarzy w społeczeństwie wielokulturowym*. Scharakteryzowała populację Irlandii, a następnie tamtejszą Polonię w oparciu o dane GUS-owskie. Wymieniła bariery w poprawie standardów usług bibliotecznych i informacyjnych w stosunku do grup etnicznych. Scharakteryzowała kilka językowych projektów bibliotek irlandzkich utrzymujących więzi kulturowe oraz przedstawiła korzyści i wady funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym.

Z kolei Maja Wojciechowska (Biblioteka Ateneum – Szkoły Wyższej, Gdańsk) wygłosiła referat zatytułowany *Jakość obsługi użytkownika biblioteki jako element koncepcji marketingowej*. Autorka scharakteryzowała najczęściej popełniane przez bibliotekarzy błędy, przedstawiła również wyniki badań ankietowych, według których aż 20% użytkowników bibliotek jest niezadowolonych z poziomu obsługi.

Joanna Radzicka oraz Marta Stąporek (Biblioteka Politechniki Krakowskiej) w referacie *Nauczanie na odległość – alternatywny sposób kształcenia i podnoszenia kwalifikacji bibliotekarzy i ich użytkowników* scharakteryzowały problematykę szkoleń online oraz projekt szkoleń internetowych BibWeb. Zwróciły uwagę na filmy prezentujące metody wyszukiwawcze w katalogach online, oraz przewodniki po księżnicach, które następnie umieszczane są na stronach tworzących je bibliotek.

Witold Król (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) referatem *Google Book Search i Google Scholar, jako narzędzia bibliotekarza* zainicjował dyskusję nad przydatnością nowych narzędzi tworzonych przez Google w warsztacie bibliotekarza oraz specjalisty informacji. Zdaniem autora nowe produkty Google: *Google Scholar* oraz *Google Book Search* stają się narzędziami elektronicznymi odgrywającymi coraz większą rolę w nowoczesnym warsztacie bibliotekarskim.

Ostatnim prelegentem pierwszego dnia obrad był przedstawiciel sponsora Konferencji, Tomasz Zaród (Kraina Książek, Wrocław) z referatem *Wykorzystanie Internetu w relacjach księgarń – bibliotekarz*.

Wykłady, dyskusje i rozmowy drugiego dnia II Wrocławskich Spotkań Bibliotekarzy Polonijnych koncentrowały się wokół problematyki określonej formułą *Źródła elektroniczne w bibliotece i na rynku*. W jej ramach przeprowadzono dwie sesje. Pierwszą, prowadzoną przez Stefana Kubowa, Dyrektora Biblioteki Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu, otworzyła Danuta Szewczyk-Kłós (Biblioteka Główna Uniwersytetu Opolskiego) z referatem *Pierwsza polska platforma książek elektronicznych w wersji dla bibliotek – opis i ocena po roku funkcjonowania*. Autorka zaprezentowała platformy do czytania książek elektronicznych, omówiła katalog dziedzin wiedzy ibuk.pl oraz program Czytelnia online. Zaprezentowała też wyniki badań ankietowych dotyczących korzystania z serwisów książek elektronicznych zarówno komercyjnych, jak i darmowych.

Dorota Buzdygan (Biblioteka Politechniki Krakowskiej) wystąpiła z wykładem *Książki elektroniczne w ofercie biblioteki akademickiej uczelni technicznej*. Przedstawiła komercyjne oferty e-wydawnictw, omówiła bezpłatne formy e-publikacji w Internecie, scharakteryzowała zasoby bibliotek cyfrowych, zauważając, że zasoby elektroniczne w bibliotekach naukowych uczelni technicznych powiększają się, przedstawiła też badania statystyczne i sondażowe dotyczące promocji biblioteki poprzez usługi. Autorka powiedziała o planach Politechniki Krakowskiej w zakresie nauczania na odległość, wskazała na konieczność popularyzacji przez biblioteki zarówno kupowanych, jak i bezpłatnych publikacji elektronicznych, zaproponowała wzmocnienie promocji publikowania Open Access. Autorka nakreśliła też obraz systemu wymiany wiedzy i publikacji naukowych w e-środoisku.

Urszula Anna Wojtasik (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) w referacie *Oczekiwania użytkowników książek elektronicznych* przedstawiła wyniki badań ankietowych na temat komercyjnych zagranicznych serwisów książek elektronicznych. Badania pokazały m.in., że studenci preferują korzystanie z literatury naukowej w formie tradycyjnej, papierowej (51%). Pytania ankiety dotyczyły też stopnia wykorzystywania książek elektronicznych, organizacji do nich dostępu oraz negatywnych i pozytywnych cech książki elektronicznej.

Tomasz Jacek Tancygier ze Słowackiej Biblioteki Narodowej w Martin, redaktor naczelny cenionego w środowiskach księgoznawczych branżowego periodyku *Knižnica*, wygłosił referat *Rozterki redaktora hybrydowego czasopisma bibliotekarskiego*. Przedstawił w nim problemy, jakie napotyka redaktor podczas organizacji poszczególnych numerów, korekty tekstów autorów, czy dostosowywania ich do wymogów edytorskich i typograficznych pisma.

Mirosława Adamska, przedstawicielka sponsora Konferencji firmy International Publishing Service Polska, zaprezentowała wykład *Kursy w językach obcych na polskich uczelniach a oferta IPS w zakresie dostarczania podręczników w wersji drukowanej i elektronicznej*.

Sesja II prowadzona była przez Błażeja Fereta Dyrektora Biblioteki Politechniki Łódzkiej.

Jako pierwsza wystąpiła Alicja Potocka (Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej), która w referacie *Podręczniki akademickie w zbiorach wyższej uczelni – nowe wyzwania* przedstawiła coraz bogatszą ofertę wydawców (suplementy dla wykładowców, suplementy dla studentów, druki zwarte, inne). Na bazie tych materiałów, które wydawca posiada, konstruuje się tzw. Custom Publishing. Autorka przedstawiła metody monitorowania literatury zalecanej studentom przez wykładowców.

Joanna Grześkowiak (Zakład Narodowy im. Ossolińskich) przedstawiła referat *Badanie wykorzystania e-booków na brytyjskich uczelniach – opis projektu realizowanego przez JISC*. Autorka omówiła wykorzystywanie podręczników wewnątrz poszczególnych uczelni. Następnie przedstawiła historię kolekcji JISC, firmy, która łączy wydawców z uczelniami, negocjuje umowy (manager: Karren Milloy). Przedstawione zostały ciekawe wyniki badań przeprowadzonych w styczniu 2007 r. przez CIBER (*Centre for Information Behaviour and the Evaluation of Research*). Wybrano podręczniki reprezentujące różne dyscypliny i dziedziny wiedzy (136 podręczników), wykupiono licencje, udostępniono je na platformach MyiLibrary i Volters Kluwer, stworzono katalog NEOCar, aby biblioteki mogły z nich w sposób łatwy korzystać. Następnie przeanalizowano logi użytkowników oraz oceniono ich opinie. W styczniu 2009 r. ukazały się wyniki badań logów z platformy MyiLibrary. Okazało się, że najczęściej wykorzystywany tytuł otwierany był 18 796 razy. Średnio jeden tytuł ogląda się 13 minut (około 8 stron), natomiast 85% użytkowników przegląda tylko jedną stronę, co oznacza, że przeznaczają na to mniej niż minutę. Wykorzystanie e-booków zależy od rytmu roku akademickiego: największą liczbę ładowań rejestruje się w listopadzie, najmniej w okresie sierpień-grudzień. Najczęściej wykorzystywana jest literatura z zakresu zarządzania i biznesu. Wyniki badań porównawczych oraz fokusowych mówią, że e-booki są raczej przeglądane niż czytane.

Barbara Lison (*Stadtbibliothek Bremen*) przedstawiła referat *Lobbying and Marketing for Libraries*. Autorka omówiła pojęcia lobbying i marketing, wyróżniła marketing komercyjny oraz socjalny. Naświetliła nowe trendy w marketingu bibliotek (penetracja rynku, koncentracja na użytkownikach, wyczulenie i wyczucie ich potrzeb). Plan marketingowy jest dzisiaj niezbędnym elementem zarządzania procesami bibliotecznymi, wykorzystuje się go często w wyborze platformy e-książek. Lison wymieniła też organizacje lobbujące na rzecz bibliotek w Unii Europejskiej.

Barbara Starosta (Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej) w referacie *E-książki w katalogach bibliotek* podała definicję książki elektronicznej (za M. Góralską i Wikipedią), zaprezentowała badania zasobów e-książek w katalogach online 38 bibliotek. Wymieniła sposoby umieszczania informacji o książkach elektronicznych na stronach bibliotek (często stosowane są tu linki do wersji online macierzystych bibliotek cyfrowych). Badania dotyczyły rów-

niez obecności informacji o książkach elektronicznych w NUKAT. Za główne problemy uznano brak systemowej kontroli linków, zmienną zawartość platform e-książek, obciążenie personelu.

Na koniec przedstawicielka sponsora konferencji, Teresa Górecka, zaprezentowała firmę EBSCO.

Na podkreślenie zasługuje znakomita organizacja konferencji. Autor dziękuje niniejszym Komitetowi Organizacyjnemu oraz wszystkim osobom współuczestniczącym w przygotowywaniu Spotkań za bardzo inspirującą i pouczającą imprezę.

Witold Król

„CYFROWOŚĆ BIBLIOTEK I ARCHIWÓW”

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI

WARSZAWA, 26-27 LISTOPADA 2009 R.

W dobie digitalizacji i automatyzacji procesów bibliotecznych zwiększa się dostępność dokumentów. Wraz z rozwojem technologii i społeczeństwa informacyjnego rośnie również zainteresowanie kolekcjami cyfrowymi. Coraz częściej znajdujemy w Sieci WWW cyfrowe wersje (zdjęcia, skany, pliki komputerowe) różnych dokumentów i obiektów, a dostęp do nich ma coraz większa liczba użytkowników.

Opis dokumentów od lat jest tematem wielu analiz i wystąpień. Zwłaszcza opracowanie rzeczowe określane jest jako trudne i czasochłonne i to niezależnie od tego, czy opisywane obiekty znajdują się w zbiorach biblioteki, muzeum lub innej instytucji, czy są umieszczone w Internecie w wersji cyfrowej. Zarówno opis formalny (bibliograficzny, katalogowy, inwentarzowy), jak i rzeczowy (treściowy) stawiają przed opracowującym duże wymagania.

Coraz częstsze jest podejmowanie przez różne gremia tematu digitalizacji, jej aspektów prawnych czy technicznych, głównie w środowisku bibliotekarskim. Niektóre spotkania mają charakter cykliczny i stanowią stały i istotny punkt na mapie polskiego bibliotekarstwa. Jednak dotychczas nie odbyło się spotkanie, które obejmowałoby szerokie spektrum zagadnień związanych z kolekcjami cyfrowymi, w tym tematykę opracowania rzeczowego zdigitalizowanych zbiorów i wykorzystywania w nich języków informacyjno-wyszukiwawczych.

W dniach 26-27 listopada 2009 r. w Bibliotece Narodowej zorganizowano konferencję pod tytułem „Cyfrowość bibliotek i archiwów”, zorganizowaną przez Bibliotekę Narodową i Komisję Opracowania Rzeczowego Zbiorów przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, przy wsparciu merytorycznym Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Zaproponowano poruszenie następujących zagadnień:

- narzędzia opracowania rzeczowego w bibliotekach i archiwach cyfrowych: słowa kluczowe, języki informacyjno-wyszukiwawcze, folksonomie, taksonomie,
- wyszukiwanie informacji o treści dokumentów w bibliotekach i archiwach cyfrowych, efektywność wyszukiwania,
- badania użytkowników zasobów cyfrowych: ich potrzeb i zachowań informacyjnych, strategii wyszukiwawczych,
- potrzeby bibliotekarzy i użytkowników a możliwości i ograniczenia oprogramowania bibliotek i archiwów cyfrowych,
- opis obiektu cyfrowego, standardy metadanych.

Podczas konferencji wystąpiło 20 prelegentów. Referaty wygłosili specjaliści z: Biblioteki Narodowej, Biblioteki Śląskiej, Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Wola m.st. Warszawy, Biblioteki Jagiellońskiej, Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie, Uniwersytetu Warszawskiego, Politechniki Warszawskiej, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uni-

wersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Ośrodka KARTA, Narodowego Archiwum Cyfrowego oraz Muzeum Narodowego w Warszawie. Dwa referaty wygłosili goście zagraniczni: Marie Balikova z Biblioteki Narodowej w Czechach i dr Yaacov Lozowick z firmy LeverEdge (Izrael).

Szeroki zakres zagadnień oraz nieporuszana wcześniej problematyka opracowania rzeczowego zbiorów cyfrowych sprawiły, że zainteresowanie konferencją było bardzo duże. Wzięło w niej udział ponad 190 osób zajmujących się różnymi aspektami digitalizacji oraz opracowywaniem zbiorów cyfrowych. Podjęte tematy dotyczyły zarówno teorii, jak i praktyki opracowania rzeczowego, przedstawiono doświadczenia polskich instytucji związanych z digitalizacją i opracowaniem zbiorów, omówiono możliwości, jakie daje Internet w zakresie opracowania kolekcji cyfrowych oraz korzyści płynące z udostępniania materiałów bibliotecznych i innych dóbr kultury w wirtualnym świecie, wreszcie zaprezentowano wyniki badań użytkowników zasobów cyfrowych.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonał w imieniu Biblioteki Narodowej dyrektor dr Tomasz Makowski, w imieniu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich przewodnicząca Stowarzyszenia Elżbieta Stefańczyk, a w imieniu Instytutu Informatyki Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego prof. Jadwiga Woźniak-Kasperek, która również wygłosiła referat wprowadzający pod tytułem *Języki informacyjne – między starymi a nowymi czasami*. Autorka przedstawiła w nim najważniejsze kwestie wiążące się z obecną sytuacją języków informacyjno-wyszukiwawczych. Podkreśliła, że teza jej wystąpienia jest antytezą wystąpień prof. Bożenny Bojar, która wielokrotnie w ostatnich latach przepowiadała zmierzch i upadek tradycyjnych języków informacyjno-wyszukiwawczych. Zdaniem prof. Woźniak-Kasperek należy brać pod uwagę nie tylko system języka, ale otoczenie w jakim on funkcjonuje. Zasygnalizowano obecność trzech czynników, które mają niewątpliwą wpływ na to, jak wyglądają języki informacyjne, co się z nimi dzieje, jak są oceniane i co należałoby w nich zmienić. Pierwszym z nich jest ilość informacji i nowe obiekty informacyjne, drugim tempo zmian w otaczającej nas rzeczywistości informacyjnej, trzecim – dominacja sieci.

Daje się zaobserwować wzrost informacji w postaci cyfrowej, ale też analogowej, pojawiają się dokumenty dynamiczne lub złożone (dominujące w sieci), następuje przesunięcie leksykalne z dokumentu na obiekt informacyjny, którego identyfikacja staje się problemem dla bibliografii. W związku z tym zwrócono uwagę na potencjalną rewizję pojęcia jednostki opisu bibliograficznego czy rzeczowego. Opisując czynnik, jakim jest dominacja sieci, prof. Woźniak-Kasperek położyła nacisk na istnienie tzw. paradygmatu sieciowego. Podkreśliła, że podstawą efektywnego funkcjonowania bibliotek jest integracja zasobów, zarówno w skali mikro (sieć wewnętrzna), jak i integracja bibliotek z siecią WWW. Ważnym jest również integracja dwóch typów wyszukiwania: metadanowego, które jest do tej pory domeną bibliotek (opisy bibliograficzne, rzeczowe), oraz wyszukiwania pełnotekstowego. Na uwagę zasługuje również fakt, że informacja w sieci to głównie obraz, nie tekst. Informacja najczęściej zapisana jest w kodzie wizualnym, a nie piśmienniczym, a środowisko bibliotekarskie nie jest dobrze przygotowane do opracowania rzeczowego dokumentów ikonograficznych.

Prof. Woźniak-Kasperek przypomniała również o sztuczności JIW jako ich podstawowej cesze, co często bywa traktowane jako zarzut. Podkreśliła historyczność ról nadawcy (bibliotekarza) i odbiorcy (czytelnika przychodzącego do biblioteki), które były istotne i wyraźnie rozdzielone w momencie powstania JIW. Obecnie granice między rolami rozmyły się, czemu sprzyja m. in. zjawisko Web 2.0. Na koniec prof. Woźniak-Kasperek przedstawiła postulaty optymalizacji JIW, które pozwoliłyby na „uprzyżądzenie” JIW, uczynienie ich efektywniejszymi, sprawniejszymi: opracowanie strategii maksymalnego upraszczania systemów gramatycznych różnych języków informacyjnych przy zachowaniu kontroli słownictwa, zwrócenie uwagi na sposób prezentacji języka, wizualizacje, dopuszczenie użytkowników do pewnych procesów bibliotecznych, tagowanie, zwiększenie znaczenia pełnotekstowości – praktyki dołączania do opisów bibliograficznych i treściowych bogatych informacyjnie abstraktów, z wplataniem w tekst naturalny terminów ze słowników JIW.

Kolejny referat *Subject access in Czechia* wygłosiła Marie Balikova (Národní knihovna České Republiky), która zaprezentowała narzędzia wykorzystywane w opracowaniu rzeczowym i ułatwiające dostęp do treści dokumentów w Czechach. Na początku podkreśliła, że zastosowanie konwencjonalnych Systemów Organizacji Wiedzy (KOS – Knowledge Organization Systems) w nowym środowisku elektronicznych bibliotek to ogromne wyzwanie. Opisała zalety ontologii oraz sieci semantycznej.

Następnie zaprezentowała narzędzia wykorzystywane w opracowaniu rzeczowym i ułatwiające dostęp do treści dokumentów w Czechach. Są to Czeska Kartoteka Wzorcowa (CZENAS) i tzw. Schemat Kategoryzacji Konspektowej (Conspectus Categorization Scheme – CCS).

CZENAS jest systemem opartym na kontrolowanym słownictwie, uwzględniającym relacje pokrewieństwa semantycznego (hierarchiczne, skojarzeniowe) pomiędzy terminami pochodzącymi z języka naturalnego. Kartoteka jest zaprojektowana zarówno dla systemów prekoordynowanych, jak i postkoordynowanych. Struktura słownictwa kontrolowanego jest połączona ze schematem UKD oraz z odpowiednikami angielskimi, pochodzącymi najczęściej z LCSH. Opisana została również struktura rekordu wzorcowego oraz sposoby wyszukiwania w kartotece.

Z kolei metoda konspektowa (*conspectus method*) jest standardem, którego głównym celem jest budowa zbiorów bibliotecznych i dostępu do nich poprzez **charakterystykę zawartości**. Metoda konspektowa była pierwotnie rozwijana w bibliotekach stosujących Klasyfikację Biblioteki Kongresu oraz Klasyfikację Dziesiątą Deweya (KDD). W związku z tym konieczne było dostosowanie konspektu do lokalnych warunków poprzez przełożenie KDD na UKD i ustalenie zgodnej terminologii w języku angielskim i czeskim.

Najważniejsza cecha CCS – dostęp do zasobów informacyjnych poprzez **charakterystykę zawartości** – została użyta do stworzenia i rozwijania uniwersalnej bramy sieciowej (Uniform Information Gateway – UIG), przedmiotowych bram sieciowych (*subject gateways*: KIV, MUS, TECH, ART) i mapy tematycznej zbiorów Narodowej Biblioteki Republiki Czeskiej (Topic Map of the Czech National Library Collection). UIG jest narodowym portalem łączącym dostęp do bibliotecznych usług online czeskich bibliotek.

Ostatni w tej sesji referat pod tytułem *Knowledge Maps: A Novel Way of Presenting Library Collections* wygłosił dr Yaacov Lozowick z Izraela, założyciel i prezydent firmy LeverEdge zajmującej się projektowaniem systemów zarządzania wiedzą w organizacjach. Na przykładzie historii Ruchu Praw Obywatelskich w Stanach Zjednoczonych (African-American Civil Rights Movement) przedstawiony został projekt tzw. mapy wiedzy (*knowledge map*), który mógłby być wykorzystany jako nowy model prezentacji kolekcji bibliotecznej. Jest to model czerpiący nie tylko z zasobów wiedzy danej instytucji, ale też wiedzy jednostkowej, np. bibliotekarza czy specjalisty w danej dziedzinie.

Mapa składa się z trzech części. Na początku znalazły się hasła, jednostki wiedzy, nie tylko tematy, ale też osoby, instytucje, wydarzenia, miejsca, między którymi zachodzą relacje (czasowe, przestrzenne), drugą część stanowi coś w rodzaju encyklopedii, rozwiniętych opisów lub wyjaśnień, dlaczego dany element się tu znalazł. Ostatnia część zawiera listę wyników, czyli to, co posiadają biblioteki (informacje pochodzące z katalogu biblioteki, różnych baz danych lub innych źródeł informacji).

Ideą map wiedzy nie jest rezygnacja z katalogów, lecz dodanie do nich treści oraz wykorzystanie zaawansowanych rozwiązań graficznych, dzięki czemu będzie można tę wiedzę zobrazować. Poza standardową zawartością katalogu mapy wiedzy zawierać będą sformatowaną informację dotyczącą kwestii przedmiotowych: tematów, wątków, autorów, wydawców, wydarzeń, zjawisk itd.

Mapa wiedzy koncentruje się na tematach, łatwo zatem można pokazać na niej różnego rodzaju obiekty: książki, artykuły, filmy, eksponaty, grafikę, nagrania itd. Najważniejszy jest przedmiot wraz z relacjami, a nie jednostka bibliograficzna, jak w katalogu bibliotecznym.

Wszystko to ma służyć pomocą użytkownikowi, wychodząc od wiedzy zgromadzonej w bibliotece, a nie od listy wyników stworzonej w odpowiedzi na zapytanie użytkownika.

Najważniejsze przy tworzeniu mapy wiedzy jest ustalenie priorytetów wyszukiwania informacji, rozpoczęcie pracy od tematów centralnych, zaproszenie specjalistów, którzy podzieliliby się swoją wiedzą oraz skłonienie użytkowników, by również przyłączyli się do projektu.

W drugiej sesji skupiono się na problematyce związanej ze standardami metadanych, wykorzystywanymi w opisie dokumentów dostępnych w środowisku sieciowym. Joanna Potęga z Biblioteki Narodowej w referacie *Metadane w polskich bibliotekach cyfrowych* przedstawiła stan wykorzystania elementów Dublin Core w polskich bibliotekach cyfrowych (analiza przeprowadzona została we współpracy z Agnieszką Wróbel z Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie). Potencjał rozszerzonego zestawu elementów Dublin Core (DCMI Metadata Terms), zreferowała Agnieszka Brachfogel w wystąpieniu zatytułowanym: *Terminy metadanych DCMI i możliwości ich wykorzystania w opisie rzeczowym*, zaś Paweł Rygiel (Biblioteka Narodowa) dokonał przeglądu narzędzi opisu rzeczowego oraz punktów dostępu przedmiotowego w zasobach polskich bibliotek cyfrowych. Ważnym podkreślenia problemem jest brak jednolitego systemu opisu rzeczowego oraz nieczytelne zasady działania systemu odpowiedzi w przypadku braku wyników zapytania. Za korzystne rozwiązanie można uznać możliwość dodawania tagów przez użytkowników biblioteki cyfrowej.

Ostatni referat w tej sesji zatytułowany *Narzędzia wyszukiwania w repozytoriach cyfrowych*, został wygłoszony przez Piotra Gawrysiaka z Politechniki Warszawskiej. Autor zwrócił uwagę na „eksplozję informacyjną”, ogromny przyrost informacji dostępnej w Internecie, który nazwał specyficznym repozytorium wiedzy. Określił, czym powinno charakteryzować się repozytorium cyfrowe i przedstawił rozwój technologii odpowiedzialnych za wyszukiwanie informacji w sieci WWW. Podkreślił zalety automatycznej pełnotekstowej analizy zawartości dokumentów, rankingu stron i innych rozwiązań mających na celu usprawnienie wyszukiwania i wychodzących naprzeciw potrzebom informacyjnym użytkowników. Odniósł się również do specyficznych repozytoriów, jakimi są biblioteki cyfrowe: zauważył, że narzędzia wyszukiwawcze w nich zastosowane są trudne w użyciu i nie działają w nich algorytmy wykorzystywane w wyszukiwarkach internetowych (brak hiperlinków, z różnych powodów problemy z dostępem pełnotekstowym).

W ostatniej sesji pierwszego dnia konferencji znalazły się wystąpienia dotyczące doświadczeń instytucji w digitalizowaniu zbiorów i umieszczaniu ich w przestrzeni sieciowej oraz udziału użytkowników w opracowaniu zbiorów. Filip Kwiatek z Narodowego Archiwum Cyfrowego przedstawił doświadczenia NAC w archiwalnym opisie fotografii. Omówił stan obecny kolekcji fotografii, metody ich opisu oraz obecność w przestrzeni wirtualnej. Przybliżył również działania NAC w kierunku usprawnienia dostępu do kolekcji i podkreślił konieczność dalszych prac nad indeksowaniem przedmiotowym oraz współpracą z użytkownikami w zakresie poprawności opisów i weryfikacji informacji zawartych w opisach. Marcin Wilkowski z Ośrodka KARTA zaprezentował nowe projekty Ośrodka KARTA i projekty międzynarodowe, których celem miałyby być m.in. aktywizacja użytkowników zasobów cyfrowych. Zwrócił uwagę na wykorzystanie zjawiska „crowdsourcingu” (czerpanie wiedzy, pomysłów i inspiracji „z tłumu”) przez instytucje posiadające w swoich zbiorach obiekty niezidentyfikowane lub opisane w sposób niewystarczający czy błędny. Poprzez Internet instytucje różnego typu (muzea, galerie, archiwa, biblioteki), które miały problem z takimi obiektami, zwracają się do użytkowników z prośbą o pomoc w weryfikacji danych lub w identyfikacji przedmiotów znajdujących się na fotografiach.

Tematem partycypacji użytkowników w tworzeniu opisów obiektów cyfrowych oraz tworzeniu kolekcji zajęła się również Agnieszka Koszowska z Biblioteki Śląskiej w Katowicach. Przedstawiła ona możliwości niezwykle ciekawego projektu Flickr: The Commons. Różne instytucje umieszczają w tym portalu wybrane kolekcje cyfrowe ze swoich zbiorów. Dzięki komentarzom i nadanym tagom możliwe jest zidentyfikowanie wielu dotąd nierozpoznanych osób, wydarzeń, miejsc. Jest to świetny przykład na to, że instytucje mogą dużo zyskać na udostępnianiu społecznościom internetowym swoich zbiorów i włączeniu użytkowników w proces opracowania, poprzez możliwość dzielenia się wiedzą. Również Kacper Trzaska z Biblioteki Publicznej w Dzielnicy Wola m.st. Warszawy zwrócił uwagę na korzyści, ale też zagrożenia społecznościowego kategoryzowania w bibliotekach. Szansy dla systemów społecznego kategoryzowania treści autor upatruje w stosunkowo prostej konstrukcji i większej elastyczności niż w przypadku tradycyjnych systemów klasyfikacji, obniżeniu kosztów organizacji informacji, wglądzie w potrzeby i zachowania informacyjne czytelników i powstaniu

wielu ścieżek dostępu do informacji. Za zagrożenia uznaje polisemię, homografię, brak relacji ekwiwalencji i kojarzeniowych, brak norm i podręczników oraz wypracowanych praktyk działania.

W drugim dniu konferencji odbyły się dwie sesje, z których pierwsza skupiła referaty dotyczące standardów i narzędzi stosowanych w opisie obiektów dziedzictwa kulturowego. Wanda Klenczon z Biblioteki Narodowej dokonała przeglądu międzynarodowych standardów opisu: norm, schematów metadanych, zaleceń, formatów, słowników. Omówiła ich podstawowe cechy i przykłady zastosowania. Podkreśliła znaczenie CIDOC Conceptual Reference Model (CIDOC CRM), w 2006 r. ustanowionego jako norma ISO obiektowego modelu danych dokumentacyjnych, opracowanego przez ICOM-CIDOC (International Committee for Documentation of the International Council of Museums). Jest to formalna ontologia (zapis zbioru pojęć i relacji między nimi), umożliwiająca integrację i wymianę danych z różnych zasobów informacji o obiektach dziedzictwa kulturowego. Autorka zaznaczyła również problem niedostrzegania międzynarodowych standardów opisu obiektów przez polskie środowisko muzealne.

W referacie *Standaryzacja metadanych w muzealnictwie. Problemy i doświadczenia* Piotr P. Czyż i Marcin Romeyko-Hurko (Muzeum Narodowe w Warszawie) na przykładzie własnych doświadczeń przedstawili kłopoty, z jakimi borykają się muzea zamierzające digitalizować swoje kolekcje, zwrócili też uwagę na ogromne zróżnicowanie obiektów kolekcjonowanych w muzeach i trudności z wprowadzeniem jednolitego systemu organizacji wiedzy. Scharakteryzowali problemy środowiska muzealnego w zakresie opracowania i udostępniania zbiorów cyfrowych: atomizację, rozproszenie przedsięwzięć lokalnych, ryzyko dublowania prac standaryzacyjnych, bariery w zarządzaniu informacją o zbiorach muzealnych (współpraca naukowa), utrudnienie integracji zasobów i tworzenia repozytoriów, heterogeniczność źródeł terminów oraz niekompatybilność JIW.

Z kolei Agnieszka Seidel-Grzesińska oraz Ksenia Stanicka-Brzezicka z Uniwersytetu Wrocławskiego opisały prace nad *Tezaurusem dziedzictwa kulturowego*, które prowadzone są w Instytucie Historii Sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego. W ostatnim referacie w tej sesji Marcin Roszkowski zaprezentował ideę Simple Knowledge Organization Systems (SKOS), przybliżył założenia SKOS jako formalnego języka prezentacji struktury języków informacyjnych oraz przedstawił praktyczne przykłady jego zastosowania.

Trzy referaty w sesji ostatniej miały na celu zaprezentowanie wyników badań zachowań informacyjnych użytkowników zasobów bibliotek cyfrowych. Wojciech Kowalewski (Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Krakowie) wygłosił referat pod tytułem: *Analiza statystyk wyszukiwawczych na przykładzie Małopolskiej Biblioteki Cyfrowej*, w którym opisał profil biblioteki cyfrowej i dokonał analizy formy zapytań oraz strategii wyszukiwawczych użytkowników biblioteki. Na ich podstawie spróbował wydzielić kilka grup użytkowników: czytelnicy spoza regionu, skupieni wokół zbiorów cyfrowych dotyczących ogólnie rozumianej dziedziny nauk humanistycznych (tematyka literacko-naukowa, kulturalna, społeczna, polityczna, filozoficzna i inne), „przypadkowi” internauci, poszukujący informacji doraźnej (np.: lekarz, praca, auto-serwis), czytelnicy wykorzystujący MBC jako lokalny serwis informacyjno-ogłoszeniowy oferujący branżowe wyszukiwanie firm, in-

stytucji, zakładów pracy, a jednocześnie agregujący opinie „użytkowników”. Konstrukcja niektórych fraz wskazuje, iż wśród przeglądających zasoby MBC są również dzieci i młodzież ucząca się.

Karolina Żernicka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) zaprezentowała cele i metody badań zachowań i potrzeb informacyjnych użytkowników Biblioteki Europejskiej TEL (The European Library) przeprowadzonych w latach 2007-2009 w ramach projektu TELplus. Badania te polegały na analizie informacji zawartych w formularzach rejestracyjnych i ankietach online użytkowników (*user studies*), aktywności użytkowników na stronie TEL (*log analysis*) oraz statystyki ruchu na stronie TEL.

Stanisław Skórka (Akademia Pedagogiczna w Krakowie) przedstawił problem projektowania architektury informacji katalogu biblioteki, opierając się na wynikach własnych badań zachowań użytkowników. Celem badania było poznanie, w jaki sposób użytkownicy posługują się stroną internetową oraz katalogiem elektronicznym i odpowiedź na pytanie, czy za pomocą witryny biblioteki są w stanie odszukać informacje na temat książek, czasopism lub usług bibliotecznych, a co za tym idzie, czy strona internetowa ułatwia im dostęp do zasobów biblioteki.

Z pozostałych dwóch referatów wystąpienie Danuty Patkaniowskiej (Biblioteka Jagiellońska) dotyczyło opracowania rzeczowego dokumentów w projektowanej Jagiellońskiej Bibliotece Cyfrowej, a w prelekcji Doroty Grabowskiej i Małgorzaty Kisilowskiej (Uniwersytet Warszawski) omówione zostały zagadnienia udostępniania cyfrowych zasobów kultury młodym i najmłodszym użytkownikom. Dokonano przeglądu i oceny portali kulturalnych dla dzieci w różnych krajach.

Tematyka referatów i duże zainteresowanie środowiska, nie tylko bibliotecznego, mogą świadczyć o potrzebie mówienia o tego typu zagadnieniach, wymiany doświadczeń różnych instytucji oraz podejmowania prób opracowywania wspólnych rozwiązań dla muzeów, archiwów i bibliotek.

Paweł Rygiel

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2008/2009

Sprawy organizacyjne i personalne

1. Stan zatrudnienia na dzień 30.09.2009 r. wyniósł 52 osoby. W tym: profesorowie tytułarni zwyczajni – 5; profesorowie tytułarni nadzwyczajni – 1; profesorowie uniwersyteccy – 7; adiunkci (z habilitacją) – 2; adiunkci – 18; wykładowcy – 7; asystenci – 1; pracownicy biblioteki – 3; pracownicy administracyjni i naukowo-techniczni oraz obsługi – 8.

2. Dyrektor Instytutu – dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina; z-ca ds. ogólnych – dr Michał Zając; z-ca ds. dydaktycznych – dr hab. Anna Kamler; kierownik studiów zaocznych – dr Dorota Grabowska; kierownicy Zakładów: Zakład Bibliotekoznawstwa – prof. dr hab. Elżbieta Barbara Zybert; Zakład Systemów Informacyjnych – dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata; Zakład Historii, Teorii i Metodyki Bibliografii – dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek; Zakład Wiedzy o Dawnej Książce – dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina; Pracownia Informacji Europejskiej – dr hab., prof. UW Marta Grabowska.

Współpraca Instytutu z zagranicą

Instytut, podobnie jak w latach minionych, współpracował z Polskim Ośrodkiem Społeczno-Kulturalnym i Biblioteką Polską w Londynie. W ramach wcześniej zawartych umów międzyuczelnianych i międzyinstytutowych, kontynuowano dotychczasowe kontakty z placówkami zagranicznymi. IINSB współpracuje ze szkołami wyższymi i z pokrewnymi instytutami w USA, Holandii, Niemczech, Wielkiej Brytanii, Bułgarii, Czechach, Izraelu, Szwecji i na Litwie, Słowacji i we Francji. Istnieją również stałe naukowe kontakty z instytutami i bibliotekami Francji.

Współpraca zagraniczna oprócz badań naukowych obejmowała także dydaktykę, skupioną wokół organizacji praktyk, kursów i wykładów prowadzonych przez zagranicznych wykładowców na seminariach i szkołach letnich, umożliwiających kontakt naszych studentów ze studentami z uczelni partnerskich.

Indywidualne zagraniczne staże naukowe i badawcze pracowników IINSB

dr Seweryn Dobrzelewski

Praktyki studenckie w bibliotece Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Londynie, VI 2009.

prof. dr hab. Mieczysław Muraszkievicz

Visting profesor, Universite de Nantes, Francja, 15 VI-15 VII 2009.

dr Mikołaj Ochmański

Polsko-niemiecki objazd studyjny po instytucjach informacji Niemiec i Polski zorganizowany we współpracy z Fachhochschule Hannover. 1-17 V 2009. (organizacja).

dr hab. Jacek Puchalski

Kwerenda w Toronto, Kanada, X 2008 nt.: *Zbiory polonijne w Toronto i prowincji Ontario*.

Kwerenda w Hoover Institution Archives, Stanford, USA, VIII 2009 nt.: *Instytut Naukowego Badania Komunizmu w Warszawie 1930-1939*; badania nt.: *Zbiory polskie i polonijne w regionie San Francisco*.

dr Iwona Pugacewicz

Stypendium im. Dr Marii Zdziarskiej-Zaleskiej w Bibliotece Polskiej w Paryżu, 30 V – 30 VI 2009. Kwerenda naukowa nt.: *Szkoła Narodowa Polska na Batignolles oraz pozostałe szkoły i zakłady opiekuńczo-naukowe we Francji XIX i pierwszej połowy XX w. Działalność edukacyjno-wychowawcza emigracji polskiej, kształtowanie postaw patriotycznych na obczyźnie*.

dr Michał Zając

Wyjazd Erasmus do Saxion Universities, Deventer, Holandia, 03.2009.

Udział w konferencjach międzynarodowych

mgr Robert Brzóška

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 13-26 VII 2009.

dr Ewa Chuchro

Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Uniuersum piśmiennictwa wobec komunikacji społecznej*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Wrocławski; Wrocław 2-4 XII 2008. Referat nt.: *Powieść hipertekstowa – eksperyment w Sieci czy nowy gatunek literacki*.

dr Seweryn Dobrzelewski

Polish German Students' and Professors' Meeting and Workshop. University of Applied Sciences and Arts Faculty Media, Information and Design. Department Information and Communication. Fachhochschule Hannover. 4-9 V 2009.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Seminarium nt.: *Co po postindustrializmie?* Org. Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytet w Padwie (Włochy). Warszawa 25-26.11.2008.

Konferencja nt.: *Dni mózgu*. (funkcjonowanie mózgu a procesy informacyjne i komunikacyjne, neuronauki) Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski z udziałem prelegentów ze Szwajcarii i Am. Północnej, 15-21 III 2009 r. [głos w dyskusji].

dr Małgorzata Kisilowska

Konferencja międzynarodowa nt.: *Globalization and the information management*. Uniwersytet St. Kliment Ohridski, Sofia, 12-14 XI 2008. Referat nt.: *Cultural information literacy in libraries – know-how transmission in the network society*. [wspólnie z dr M. Przastek-Samokową].

BOBCATSSS 2009. International Symposium of Library and Information Science. *Challenges for the new information professional*. Org. European Association Library and Information Education and Research (EUCLID). 28-30 I 2009, Porto, Portugalia. Referat nt.: *A personal information advisor. A new librarian's role in the network society*.

XV Jubileuszowa Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Biblioteki i ich klienci. Między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, Kraków, 1-2 VI 2009. Referat nt.: *Konteksty cyfrowego przekazu kultury*.

X Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej nt.: *Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja. Perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*. Org. Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Zakopane, 22-25 IX 2009.

Konferencja Międzynarodowa nt.: *Międzynarodowa Klasyfikacja Praktyki Pielęgniarskiej jako narzędzie profesjonalnej opieki*. Org. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie. Warszawa, 29-30 IX 2009. Referat nt.: *ICNP® jako narzędzie zarządzania procesami informacyjnymi w opiece pielęgniarskiej*. [Członek Komitetu Organizacyjnego konferencji].

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 13-26 VII 2009.

Polska Misja Katolicka. Maison de Polotne, 6-7 VI 2009, Francja w Hénin-Beaumont: *Ch'ti polonais, d'où viens-tu, où va-tu?* Referat nt.: *Ministère Polonais de la Culture et du Patrimoine National, étude sur l'étranger*.

Konferencja międzynarodowa nt.: *Kraków – Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX w.* Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie. Uniwersytet Lwowski, Lwów, 20-22 X 2009 Referat nt.: *Biblioteka OO. Dominikanów w Krakowie*.

dr Mariusz Luterek

XV Jubileuszowa Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Biblioteki i ich klienci: między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci*. Org. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków 1-2 VI 2009. Referat nt.: *Płatna i bezpłatna informacja publiczna w bibliotekach publicznych*.

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 13-26 VII 2009. Wykłady nt.: *Lecture defining and outlining basic issues of Public information/e-government beyond the EU: USA, Canada, Singapur etc.; Lectures on issues of Public information and e-government development in Poland; Presentation of Public information education within the curriculum of University of Warsaw (including general description of information profession development in PL);*

prof. dr hab. Mieczysław Muraszekiewicz

Konferencja międzynarodowa nt.: *mLife. Exploring the influence of mobile technologies on life*, Barcelona, 2-4 IX 2009. (www.m4life.org); Org. by Mobile Government Consortium International. Referat nt. [współaut.: B. Jacobfeuerborn]: *M.: Can Mobile Networks Threaten Society and Culture?*

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Międzynarodowa konferencja naukowa nt.: *Tauta ir kalba: siuolaikinija sociolingvistinio ugdymo aspektami*. Panevezys 9-10 X 2008. Org. Kaunas Technologijos Universiteto. Referat nt.: *Mobilemania reczevoj komunikacii v mel-timedijnoj sfere*.

VIII Międzynarodowa konferencja nt.: *Jazyk i socium*. Mińsk 5-6 XII 2008. Org. Białoruski Uniwersytet Państwowy w Mińsku. Referat nt.: *Jazykovaja politika i Internet*.

Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Piękno Słowackiego*. Org. Uniwersytet w Białymstoku. Białystok 6-9 V 2009. Referat nt.: *Juliusz Słowacki w pracach magisterskich i licencjackich IINSB UW*.

Seminarium Polskiej Grupy Konsorcjum Europejskich Bibliotek Naukowych. Org. Biblioteka Uniwersytecka i Biblioteka Narodowa. Warszawa 14-15 I 2009. Komunikat nt.: *Informacja o polonikach w Uniwersytecie w Szawlach*.

Międzynarodowe Sympozjum Naukowe nt.: *Slavianskie jazyki i kul'tury v sovremennom mire*. Org. Moskiewski Uniwersytet Państwowy im. M. Łomonosowa. Moskwa 24-26 III 2009. Referat nt.: *A może to już jest „europolszczyzna”?*

Międzynarodowe Sympozjum Naukowe nt.: *Slavianskie jazyki i kul'tury v sovremennom mire*. Org. Moskiewski Uniwersytet Państwowy im. M. Łomonosowa. Moskwa 24-26 III 2009. Referat nt.: *Jazykovaja politika i Internet*. (współaut. L. Burzenina).

II Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *W dialogu języków i kultur*. Org. Lingwistyczna Szkoła Wyższa w Warszawie. Warszawa 16-17 VI 2009. Referat nt.: *Ergonimia wyższych uczelni w Polsce*.

dr Mikołaj Ochmański

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 13-26 VII 2009.

98. Deutsche Bibliothekartag: BID Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheks – und Informationsverbände, 2-5 VI 2009.

Zajęcia w Saxion University of Applied Sciences nt.: *Library Marketing in Ethnically Diversified Society* prowadzone wraz z dr. M. Zającem, 31 I – 5 II 2009.

dr Małgorzata Pietrzak

XV Międzynarodowa Środowiskowa Konferencja Naukowa nt.: *Biblioteki i ich klienci: Między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci*. Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2009. Referat nt.: *Rola środków perswazji w relacjach bibliotekarz – klient*.

prof. dr hab. Wojciech Jerzy Podgórski

Konferencja nt.: *Juliusz Słowacki w paryskiej Bibliotece Polskiej*. Przemysł, Rzeszów, 2-4 IV 2009. Referat wygłoszony w „Roku Słowackiego nt.: Kartka z dziejów książki polskiej I połowy XIX w.

dr Maria Przastek-Samokowa

Konferencja międzynarodowa nt.: *Globalization and the information management*. Uniwersytet St. Kliment Ohridski, Sofia, 12-14 XI 2008. Referat nt.: *Cultural information literacy in libraries – know-how transmission in the network society* [wspólnie z dr M. Kisilowską].

dr Iwona Pugacewicz

Konferencja międzynarodowa nt.: *Potrzeby informacyjne współczesnej Polonii/ Les besoins en information de la Polonia aujourd'hui*. Org. przez Maison de la Polonia, Kongres Polonii Francuskiej, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Francja Lille-Hénin-Beaumont, 14-16 X 2008. Referat nt.: *Jaka polska szkoła? Stan edukacji polonijnej na przykładzie polskich szkół podległych Ministerstwu Edukacji Narodowej*.

dr hab. Jacek Puchalski

Konferencja nt.: *Potrzeby informacyjne współczesnej Polonii*. Lille, Francja, 14-16 X 2008. Referat nt.: *Przemiany bibliotek polskich działających na Zachodzie w latach 1989-2008*.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

XV Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt.: *Biblioteki i ich klienci: między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych*. Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytet Jagielloński, Kraków, 1-2 VI 2009.

Międzynarodowa Konferencja International nt.: *Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja – perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*. Society for Knowledge Organization – X Krajowe Forum INT; ISKO, PTIN, Zakopane 22-25 IX 2009. [udział w Radzie Programowej, prowadzenie sesji „Zarządzanie informacją”] Referat nt.: *Nowe narzędzia organizacji wiedzy a jakość usług informacyjnych*.

mgr Elżbieta Szklarska-Maruszak

Konferencja nt.: *Potrzeby informacyjne współczesnej Polonii*, 14-16 X 2008, Lille – Hénin – Beaumont; Maison de la Polonia de France, Kongres Polonii Francuskiej, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Referat nt.: *Portale informacyjne dla Polonii a program „Refestracja zbiorów polskich za granicą”*.

Konferencja nt.: *Stan badań nad wielokulturowym dziedzictwem dawnej Rzeczypospolitej*. Białystok, 1-3.10.2009, Org. Ośrodek Badań Europy Środkowo-Wschodniej, Katedra Historii Europy Środkowo-Wschodniej Uniwersytetu w Białymstoku, Zakład Historii Nowożytnej Uniwersytetu w Białymstoku. Referat

nt.: *Informacja na temat realizacji programu „Rejestracja zbiorów polskich za granicą”. Prezentacja tomu „Polskie i polonijne księgozbiory instytucji”.*

dr Teresa Świękowska

Konferencja nt.: *Globalization and the Management of Information Resources*. Sofia, 12-14 XI 2008. Org. The School of Library & Information Management, Emporia State University, Kansas, USA; the Department of Library and information Sciences, „St. Kliment Ohridski” University of Sofia, Sofia, Bulgaria. Referat nt.: *Access to information in times of „informatics of domination”. Ethics entangled in a network of hierarchies and power relations.*

Konferencja nt.: *Philosophy and intellectual property, Institute of philosophy*. University of London 29-30 V 2009.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Międzynarodowa konferencja z okazji jubileuszu 400-lecia Biblioteki Naukowej Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu we Lwowie. Lwów, 15-18 X 2008. Referat nt.: *Bibliography 2.0: A Short-Lived Trend or an Established Model?*

Konferencja nt. *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*. Wrocław, 3-5 XII 2008, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. Referat nt.: *Funkcjonalność i dostępność bibliotek cyfrowych*.

Jubileuszowe X Krajowe FORUM Informacji Naukowej i Technicznej nt.: *Bezpieczna, Innowacyjna i dostępna informacja perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*. Zakopane, 22-25 IX 2009, PTIN i ISKO.

dr Michał Zając

XVI Międzynarodowa Studencka Szkoła Letnia w Jarocinie (Polska) 13-26 VII 2009. (50 uczestników; studentów i wykładowców z Polski, Niemiec, Holandii, Bułgarii i Litwy).

Konferencja nt.: *Polskie Biblioteki Publiczne 2009: Nowe Otwarcie*. Uniwersytet Warszawski, 17.06.2009. Referat nt.: *Powiatowa Biblioteka 2.0?* (org. konf.).

Konferencja Naukowa nt.: *Sztuka Dla Dziecka Jako Forma Komunikacji Społecznej*. Centrum Sztuki Dziecka w Poznaniu, 2.06.2009. Referat nt.: *Książka czasu przemian*.

Międzynarodowa Konferencja nt.: *Europejska Sztuka Ilustracji*. Warszawa, Akademia Sztuk Pięknych, Urząd ds. Kultury m.st. Warszawy, 21-22.05.2009. (moderator panelu dyskusyjnego).

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Wykład nt.: *Corporate culture and its role in libraries in achieving their goals*. Bar Ilan University, Ramat Gan, Izrael, 8-13 VI 2009.

Wykład nt.: *Educating librarians and information science workers in the Institute of Information and Book Studies*. University of Warsaw.

Przynależność do naukowych organizacji zagranicznych oraz udział w międzynarodowych programach badawczych i przedsięwzięciach

dr Ewa Chuchro

Członek International Society for Knowledge Organization (ISKO).
Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Członek Chartered Institute of Library of Information Professionals (Londyn).
Członek School Library Association (Michigan, USA).

dr Wiesław Gliński

Członek International Society for Knowledge Organization (ISKO).

dr Mariusz Luterek

Członek International Society for Knowledge Organization (ISKO).
Członek The International Federation for Information Processing, Working Group 8.5 on Information Systems in Public Administration.

dr hab. Katarzyna Materska

Członek International Society For Knowledge Organization (ISKO) – skarbnik sekcji polskiej oraz koordynator lokalny warszawskiego ośrodka.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek zwyczajny International Research Society for Children's Literature.
Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kacperek

Członek International Society for Knowledge Organization.

dr Michał Zając

Członek Polskiej Sekcji International Board on Books Young People.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

IFLA (sekcje: *Libraries Serving Disadvantaged Persons*; *Libraries Serving Multicultural Population*).

Działalność naukowa Instytutu na rzecz środowisk krajowych

Kadra Instytutu uczestniczy w licznych pracach badawczych, konferencjach i innych inicjatywach podejmowanych przez krajowe środowiska naukowe.

W minionym roku akademickim pracownicy IINSB wzięli udział w wielu konferencjach, na których wystąpili z referatami, prowadzili kilkadziesiąt indywidualnych programów badawczych i uczestniczyli w badaniach zespołowych, brali udział w pracach kilkudziesięciu różnych organizacji naukowych, instytutów i uczelni oraz komitetów redakcyjnych i rad wydawniczych.

Udział w konferencjach krajowych

dr Ewa Chuchro

X Forum Informacji Naukowej i Technicznej nt.: *Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja. Perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*. Org. Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Międzynarodowe Towarzystwo Organizacji Wiedzy (International Society for Knowledge Organization – ISKO); Zakopane 22-25 IX 2009. Referat nt.: *Otwarte zasoby edukacyjne: idea i praktyka*.

Konferencja Koalicji Otwartej Edukacji nt.: *Otwarte zasoby edukacyjne*. Org. Koalicja Otwartej Edukacji. Warszawa 23 IV 2009.

Seminarium naukowe nt.: *Otwartość w nauce – Open Access i inne modele*. Org. Polska Akademia Nauk, ICM (Uniwersytet Warszawski). Warszawa 15 X 2009.

XXXVII Seminarium Akademia Prawa Komputerowego nt.: *Aspekty prawne działalności wydawniczej w warunkach dominacji rynku sieciowego*. Org. Centrum Promocji Informatyki w Warszawie. Warszawa 28 X 2009.

dr Włodzimierz Daszewski

Wykłady nt.: *Filozofia digitalizacji oraz Ochrona i Konserwacja Zbiorów*. Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Środkowej i Wschodniej.

dr Seweryn Dobrzelewski

Konferencja nt.: *Efekty kształcenia – szanse i wyzwania dla szkolnictwa wyższego w Polsce*. Warszawa, 29 X 2008.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Konferencja nt.: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci. Perspektywy badawcze. Problemy Animacji*. Org. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa 8-10 XII 2008. Referat nt.: *Udział bibliotek publicznych w rozwoju społecznym*.

Konferencja nt.: *Zarządzanie placówkami kultury*. Org. Związek Bibliotek Polskich, Cedynia k.Kielc, IX 2009. Referat nt.: *Biblioteki dla dzieci i młodzieży w życiu środowiska*.

Konferencja dot. bibliotek pedagogicznych. Biała Podlaska, IX 2009. Referat nt.: *Udział bibliotek szkolnych i pedagogicznych w życiu środowiska lokalnego*.

Konferencja nt.: *Cyfrowe dziedzictwo świata*. Org. Sejm RP, VI 2009.

Org. konwersatorium bibliotekoznawczego dla ogólnopolskiego środowiska zawodowego. Spotkania kwartalne, Biblioteka Narodowa w Warszawie.

dr Wiesław Gliński

II Kolokwium Bibliologiczne Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego". Warszawa, 19 XI 2008. Referat nt.: *Ontologie jako systemy reprezentacji wiedzy*.

mgr Jan Gosiewski

Konferencja nt.: *Zarządzanie placówkami kultury*. Org. Związek Bibliotek Polskich, Cedynia k. Kielc, IX 2009.

Konferencja dot. bibliotek pedagogicznych. Biała Podlaska, IX 2009. Referat nt.: *Prawo a biblioteki*.

dr Dorota Grabowska

Konferencja nt.: *Biblioteki dziecięce XXI w.* Org. Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce. Ostrołęka 12 V 2009. Referat nt.: *Nowe tendencje w rozwoju bibliotek dziecięcych w wybranych krajach*.

Konferencja nt.: *Polskie Biblioteki Publiczne 2009: Nowe Otwarcie*. Org. Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Współorg. Instytutu Książki, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Warszawa, 17 VI 2009. Referat nt.: *Koncept „Dobrej praktyki” w działalności bibliotek*.

Wykład nt.: *Metody aktywne w bibliotece*. Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce.

Wykład nt.: *Metody aktywizujące*. Biblioteka Pedagogiczna w Olsztynie.

Wykład nt.: *Biblioteki szkolne w Polsce po 1989 r.* Seminarium prof. M. Drzewieckiego Org. Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w Warszawie.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

VI Ogólnokrajowa Narada Bibliografów nt.: *Bibliografia w erze cyfrowej*. Biblioteka Narodowa, Warszawa 23-24 X 2008. Referat nt.: *Bibliografia a informatyka. Rozważania metodologiczno-terminologiczne*. Konferencja poprzedzona również: „*Sesją jubileuszową w 100 rocznicę Karola Estreichera*” – Warszawa, 22.10.2008 r. Org. Biblioteka Narodowa i Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. [Członek Komitetu Organizacyjnego całej konferencji i „Sesji jubileuszowej”].

„Dni informacyjne Krajowego Punktu Kontaktowego Programów Badawczych Unii Europejskiej „*Możliwości finansowania badań przez Komisję Europejską w programie „Współpraca” 7 Programu Ramowego UE*, Warszawa, 8-11. 09.2009. Krajowy Punkt Kontaktowy Badań UE przy Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN.

Udział w seminariach „Komitetu Prognoz nt.: *Polska 2000 Plus* przy Prezydium PAN.

Udział w seminariach organizowanych przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej.

dr Dariusz Grygowski

Cztery ogólnopolskie dwudniowe szkolenia w Zakładzie Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej Biblioteki Narodowej z zakresu opracowania rzeczowego dokumentów. Biblioteka Narodowa w Warszawie, 1) 16-17.03.2009; 2) 25-26.03.2009; 3) 15-16.04.2009; 4) 22-23.06.2009.

Konferencja nt.: *Nowoczesna biblioteka kluczem do sukcesu użytkowników i edukacji społeczeństwa*. Konstancin 29-30 V 2009. Referat nt.: *Funkcje nowoczesnej biblioteki w społeczeństwie wiedzy*.

Konferencja nt.: *Polskie Biblioteki Publiczne 2009: Nowe Otwarcie*. Warszawa 17 VI 2009. Referat nt.: *Fundraising – zdobywanie środków na działalność biblioteki, czyli jak to robią w USA i w Polsce*.

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Konferencja nt.: *Między zacofaniem a modernizacją. Społeczno-gospodarcze problemy ziem polskich na przestrzeni wieków*. Org. Instytut Historyczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Instytut Śląski w Opolu i Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Łągow Lubuski 22-24 V 2009. Referat nt.: *Polaków drogi do mieszkania w latach 1918-1989 – zarys problemu*.

XVIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich nt.: *Problem modernizacji w badaniach nad PRL*. Org. Polskie Towarzystwo Historyczne. Olsztyn 16-19 IX 2009. Referat nt.: *Polaków drogi do mieszkania 1918-1989. Panel PRL – forma państwowości polskiej czy okupacji? (udział w charakterze panelisty)*.

dr Jerzy Kaliszuk

Konferencja nt.: *Historia społeczna późnego średniowiecza. Stan obecny – wyzwania – perspektywy*. Warszawa, 5-6 XII 2008. Referat nt.: *Przemiany społecznych funkcji pisma w późnym średniowieczu: programy badawcze i ich rezultaty*.

dr Bożena Karzewska

I Konferencja nt.: *Arteterapia – droga wyjścia z izolacji niepełnosprawnych*. Akademia Pedagogiki Specjalnej, 24 X 2008.

dr Małgorzata Kisilowska

Seminarium naukowe nt.: *Bezbronność człowieka wobec systemu*. Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Lublin, 17 X 2008. Referat nt.: *Słowo w systemie. Konieczność i bariera przekazu informacji w opiece zdrowotnej*.

Konferencja krajowa nt.: *Problemy hierarchizacji i kategoryzacji informacji o kulturze regionu*. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. J. Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku, 20-21 XI 2008. Referat nt.: *Tezaurus czy folksonomia? Narzędzia lingwistyczne a potrzeby użytkowników i organizatorów „Systemu informacji o kulturze regionu”*.

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

Konferencja nt.: *Nowoczesna biblioteka kluczem do sukcesu użytkowników i edukacji społeczeństwa*. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Konstancin 29-30 V 2009. Referat nt.: *Kształcenie w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Polsce – nowe kierunki*.

Konferencja nt.: *Polskie Biblioteki Publiczne 2009. Nowe Otwarcie*. Org. Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa 17 VI 2009. Referat nt.: *Kierunki kształcenia akade-*

mickiego dla bibliotekarzy. Wykłady nt.: *Pamiętamy 1939 rok*. Wygłoszone w trzech gimnazjach warszawskich.

dr Mariusz Luterek

Konferencja nt.: *Polskie Biblioteki Publiczne 2009. Nowe Otwarcie*. Org. Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa 17 VI 2009: Referat nt.: *Biblioteki jako bramy dostępu do informacji publicznej/e-government* oraz panel dyskusyjny.

dr hab. Katarzyna Materska

II Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt.: *Zarządzanie informacją w nauce*. (Patronat naukowy: Komitet Naukoznawstwa Polskiej Akademii Nauk). Katowice 19-20 I 2008. Referat nt.: *Rozwój koncepcji zarządzania informacją*.

VIII Ogólnopolska Konferencja nt.: *Automatyzacja bibliotek publicznych*. Warszawa, 26-28 XI 2008. Org. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego, Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz Biblioteka Narodowa. (udział w radzie programowej)

Konferencja nt.: *Od digitalizacji zaawansowanej do dojrzałej*. Warszawa (CPI) 13 I 2009.

Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt.: *Jakość usług bibliotecznych w społeczeństwie informacyjnym*. Katowice 26-27 II 2009. Org. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach; Biblioteka Śląska oraz Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.

Konferencja nt.: *Informacja w świecie cyfrowym: Informacja a innowacja*. Biblioteka Główna Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej. Dąbrowa Górnicza 16 III 2009. Referat nt.: *Zarządzanie informacją indywidualną w środowisku organizacyjnej informacji cyfrowej*.

Konferencja nt.: *Kreatywność i Innowacje. Europejski Rok 2009*. Warszawa 31 III 2009.

Konferencja nt.: *Zarządzanie wiedzą w organizacjach publicznych. Teoria i praktyka*. Org. Wydział Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej. Warszawa 6 V 2009. Referat nt.: *Prolegomena do audytu informacji i wiedzy*. (udział w radzie programowej)

III Międzynarodowa Bałtycka Konferencja nt.: *„Zarządzanie i Organizacja Bibliotek” pod hasłem: Standardy funkcjonowania bibliotek europejskich*. Org. Ateneum – Szkoła Wyższa w Gdańsku, Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego, Polski Związek Bibliotek oraz Zakład Nauki o Książce Uniwersytetu Gdańskiego. Gdańsk 28-29 V 2009.

Konferencja nt.: *Informacja w społeczeństwie XXI w.* Org. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. Łańsk 22-23 VI 2009. Referat nt.: *Użytkownicy informacji początku XXI w.*

II Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. *Technologie informacyjne w gospodarce opartej na wiedzy*. Org. Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu Wydział Zamiejscowy w Chorzowie. Chorzów 22 IX 2009. Referat nt.: *Społeczeństwo i gospodarka wiedzy – kierunki i konteksty* (udział w radzie programowej).

X Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej pod hasłem: *Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*. Org. Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej przy współpracy International Society for Knowledge Organization. Zakopane 22-25 IX 2009. Referat nt.: *Aktywni odbiorcy usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

XVII Konferencja Naukowa nt.: *Środowiska kulturotwórcze i kontakty kulturalne Wielkiego Księstwa Litewskiego od XV do XIX w.* Warszawa 23-24 IX 2008. Org. Komisja Lituanistyczna przy Komitecie Nauk Historycznych Polskiej Akademii Nauk.

Konferencja nt.: *Efekty kształcenia – szanse i wyzwania dla szkolnictwa wyższego w Polsce*. Warszawa 29 X 2008. Org. Uniwersytet Warszawski.

Konferencja UOTT dla pracowników naukowych Uniwersytetu Warszawskiego nt.: *Od pomysłu do patentu*. Warszawa 15 XII 2008. Org. Uniwersytet Warszawski.

Seminarium nt.: *Efekty kształcenia jako podstawa budowy i oceny programów studiów*. Org. Uniwersytet Warszawski. Warszawa 5 III 2009.

Konferencja nt.: *Inwestycja w naukę, inwestycją w przyszłość*. Org. Uniwersytet Warszawski. Warszawa 22 VI 2009.

dr Mikołaj Ochmański

Konferencja nt.: *Polskie Biblioteki Publiczne 2009: Nowe Otwarcie*. Org. Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Współorg. Instytutu Książki, Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. Warszawa, 17 VI 2009. (org. i prowadzenie części obrad).

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Konferencja nt.: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci. Perspektywy badawcze. Problemy Animacji*. Org. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa 8-10 XII 2008. Referat nt.: *Nauki ekonomiczne w powieściach Janusza Korczaka* (współaut. Janusz Beksiak).

Wykład nt.: *Nowa generacja twórców literatury dziecięcej*. Lublin, Miejska Biblioteka Publiczna, XII 2008.

Wykład nt.: *Transformacja – czarne wizje literackie*. Seminarium Towarzystwa Ekonomistów Polskich dla nauczycieli. Mądralin, IX 2008.

Wykład nt.: *Promocja książki dziecięcej w świecie mediów*. Na 60-lecie Biblioteki Publicznej w Wyszkowie, VI 2009.

dr Małgorzata Pietrzak

Konferencja nt.: *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej*. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2008. Referat nt.: *Tekst artystyczny a komunikacja elektroniczna*.

II Seminarium nt.: *Biblioteki w systemie edukacji i kultury*. Biblioteka Narodowa, Warszawa 2009. Wykład nt.: *Kultura języka wyznacznikiem kultury czytelnicy i bibliotecznej*.

Forum Nauczycieli Bibliotekarzy Szkolnych nt.: *Rola teatru w edukacyjnej pracy nauczyciela bibliotekarza*. Warmińsko-Mazurska Biblioteka Pedagogiczna im. T. Kotarbińskiego, Olsztyn 2009. Referat nt.: *Teatr i tradycja teatralna w pracy bibliotecznej*.

prof. dr hab. Wojciech Jerzy Podgórski

Polska – tradycje i symbole. Spotkanie z prof. W.J. Podgórskim i projekcja DVD *Jeszcze Polska nie zginęła* Muzeum Niepodległości, Warszawa, 8 VI 2009.

dr Maria Przystek-Samokowa

Konferencja nt.: *Problemy hierarchizacji i kategoryzacji informacji o kulturze regionu*. Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. J. Conrada Korzeniowskiego w Gdańsku, Gdańsk 20-21 XI 2008. Referat nt.: *Narzędzia lingwistyczne – pomoc czy przeszkoda w organizowaniu i wyszukiwaniu informacji?*

dr hab. Jacek Puchalski

„Sesja Varsavianistyczna nt.: *Biblioteki warszawskie w czasie II wojny światowej*. Org. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego. Warszawa, 21.10.2008. Referat nt.: *Dział Społeczny Biblioteki m.st. Warszawy*.

dr Iwona Pugacewicz

Konferencja nt.: *Efekty kształcenia – szanse i wyzwania dla szkolnictwa wyższego w Polsce*. Org. przez Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 29 X 2008.

dr hab. Jacek Soszyński

Konferencja nt.: *Polacy w nauce, cywilizacji i gospodarce świata*. Pułtusk 19-21 XI 2008. Referat nt.: *Z najnowszych badań nad Marcinem Polakiem i jego twórczością*.

XVIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich, Olsztyn 18 IX 2009, udział w dyskusji panelowej nt.: *Średniowieczne korzenie nauki i środowisk uniwersyteckich w Europie środkowej i środkowowschodniej*.

Spotkanie Edytorów, Instytut Historii Kultury w Średniowieczu Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 3 X 2009, informacja nt. prowadzonych prac edytorskich (Kronika Marcina Polaka; *Mirabilia urbis Romae*).

dr Teresa Świąćkowska

II Krajowe Seminarium Problemowe Etyka w zawodzie. Polskie Towarzystwo Archiwalne i Archiwum Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 11 V 2009. Referat nt.: *Kodeks etyczny bibliotekarzy*.

Wykład nt.: *Kobiety w świecie technologii cyfrowych*. Pracownia Pytań Granicznych, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu. Poznań 28 I 2009.

dr Marek Tobera

I Kolokwium Bibliologiczne Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 22 X 2008. Referat nt.: *Transformacja polskiego rynku książki na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego stulecia. Perspektywa uczestnika i badacza.*

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Sesja Jubileuszowa w 100. rocznicę śmierci Karola Estreichera. Biblioteka Narodowa w Warszawie 22 X 2008.

Szosta Ogólnokrajowa Narada Bibliografów nt.: *Bibliografia w erze cyfrowej.* Biblioteka Narodowa w Warszawie 23-24 X 2008. Referat nt.: *Organizacja informacji w bibliografiach. Tradycja i nowe możliwości.*

Konferencja nt.: *Biblioteka i informacja w roku 2008.* Lublin 20-21 XI 2008.

Konferencja nt.: *Uniwersum piśmiennictwa wobec komunikacji elektronicznej.* Wrocław 3-5 XII 2008. Referat nt.: *Funkcjonalność i dostępność bibliotek cyfrowych.*

Seminarium wewnętrzne nt.: *Spółczesność informacyjna – problemy i wyzwania.* CONIW Warszawa, 18 XI 2008. Referat: *Bariery i lęki w społeczeństwie informacyjnym.*

XI Ogólnopolskie Warsztaty Opracowania Rzeczowego Zbiorów nt.: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze – teraźniejszość i przyszłość.* KORZ ZG SBP Warszawa, 3-5 VI 2009. Referat nt.: *Języki informacyjno-wyszukiwawcze – wprowadzenie do problematyki.*

dr Michał Zając

Konferencja nt.: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci. Perspektywy badawcze. Problemy Animacji.* Org. Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa 8-10 XII 2008. Referat nt.: *Promocja książki dziecięcej.*

III Kolokwium Bibliologiczne Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa, 21 I 2009. Referat nt.: *Książka dla dzieci jako przedmiot badań bibliologicznych.*

Wykład nt.: *Tendencje i nowości wydawnicze w literaturze dla dzieci i młodzieży.* Ośrodek Kształcenia Nauczycieli, Sulejówek, 6.07.2009.

Wykład nt.: *Biblioteka 2.0 dla dzieci.* Biblioteka Pedagogiczna w Ostrołęce, 12.05.2009.

Wykład nt.: *Praca z czytelnikiem opornym.* Biblioteka Pedagogiczna Filia w Mińsku Mazowieckim, 27.04.2009.

Wykład nt.: *Książka obrazkowa: próba definicji gatunku. Refleksje stypendysty Internationale Jugendbibliothek w Monachium.* Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Łodzi, 24.03.2009.

Wykład nt.: *Najnowsze zjawiska na polskim rynku książki dla dzieci i młodzieży.* Biblioteka Publiczna w Działdowie, 9.03.2009.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Konferencja nt.: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci. Perspektywy badawcze. Problemy Animacji.* Org. Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, Insty-

tut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Warszawa 8-10 XII 2008.
Referat nt.: *Działalność IFLA na rzecz popularyzacji książki i czytelnictwa.*

Uczestnictwo w pracach krajowych organizacji i instytucji

mgr Robert Brzóska

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego – skarbnik Zarządu obecnej kadencji.

dr Ewa Chuchro

Członek Stowarzyszenia Edukacyjno-Kulturalnego „Vene Artis”.

Sekretarz „Przeglądu Bibliotecznego”.

Udział w pracach konkursu „Papierowy Ekran 2009” organizowanego przez krakowską Fundację Nadwyraz i miesięcznik „Wydawca”.

dr Zdzisław Dobrowolski

Współkierownictwo zespołu Centre for Information Behaviour and the Evaluation of Research University College London.

Członek rady redakcyjnej „Aslib Proceedings”.

Kierownik Podyplomowych Studiów Informacji Naukowej.

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Kierownik Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Członek Rady Naukowej Centralnej Biblioteki Wojskowej w Warszawie.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Bibliotekarz”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Propozycje i materiały”.

Przewodniczący Rady Naukowej Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego i m.st. Warszawy.

Członek Warszawskiego Towarzystwa Naukowego.

dr Dorota Grabowska

Sekretarz „Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza”.

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Członek Rady Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek Rady Naukowej Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego.

Współpraca z Instytutem Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej w Warszawie w zakresie organizacji sesji naukowych.

Członek Rady Naukowej czasopisma „Studia Europejskie” (Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego).

dr Dariusz Grygowski

Biblioteka Narodowa, Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej – wykładowca.

dr inż. Marek Iwanowski

Sekretarz redakcji „Semiosis Lexicographica”.

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Pracownia Dziejów Polski po 1945 r., Instytut Historii PAN – współpraca naukowa.

dr hab. Anna Kamler

Członek Komitetu Redakcyjnego „Społeczeństwa Staropolskiego. Seria Nowa”.

dr Jerzy Kaliszuk

Współpraca z „Gazette du livre médiéval” w zakresie informacji bibliograficznych.

Sekretarz Zespołu ds. Doktoratów „G”.

Sekretarz redakcji „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”

dr Małgorzata Kisilowska

Członek Bibliotecznej Komisji Oceniającej Nauczycieli Akademickich – Bibliotekarzy Dyplomowanych zatrudnionych w jednostkach systemu biblioteczno-informacyjnego Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek Komitetu Redakcyjnego „Biblioteczki Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Zespołu Ekspertów Zewnętrznych ds. Analiz Delphi Narodowego Programu Foresight Polska 2020.

Członek Zespołu Ewaluacyjnego polskiej wersji *International Classification of Nursing Practice* przy Polskim Towarzystwie Pielęgniarskim.

Podyplomowe Studia Marketing Kultury (Instytut Stosunków Międzynarodowych Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW oraz Narodowe Centrum Kultury), konwersatorium *Zarządzanie wiedzą w sektorze kultury*.

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

Dyrektor Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Kierownik Zakładu Wiedzy o Książce.

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie – studia dla doktorantów.

Papieski Instytut Studiów Kościelnych – dydaktyka.

Akademia Sztuk Pięknych – dydaktyka.

Polskie Towarzystwo Bibliologiczne Oddział Warszawski – programy badawcze.

Seminarium Duchowne OO. Dominikanów w Krakowie – wykłady z historii kościoła.

Polska Misja Katolicka we Francji – dydaktyka dla polonii.

Fundacja Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego – programy badawcze.

Kierownik Interdyscyplinarnych Humanistycznych Studiów Doktoranckich.

dr Mariusz Luterek

Ekspert Fundacji Rozwoju Systemów Edukacji.

Ekspert w ramach Narodowego Programu Foresight „Polska 2020” – Panel Pola Badawczego „Rozwój społeczeństwa obywatelskiego” (projekt zakończony 30 X 2008).

Ekspert Fundacji Rektorów Polskich w ramach projektu *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego do 2020 r.*

Recenzent Hawaii International Conference on System Science.

Członek Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

dr hab. Katarzyna Materska

Uzyskanie stopnia doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliologii – 29 X 2008. (Wydział Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego).

Przewodnicząca Komisji Automatyzacji przy Zarządzie Głównym Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Polskie Stowarzyszenie Zarządzania Wiedzą – członek – założyciel.

Biblioteka Publiczna m.st. Warszawy, Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego – wicedyrektor ds. bibliotecznych.

Członek Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Bibliotekarz” – od XII 2008.

Członek Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Toruńskie Studia Bibliologiczne”.

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Członek Komitetu Redakcyjnego „Przegląd Ruscystyczny”.

Członek Komitetu Redakcyjnego *National and language: modern aspects of socio-linguistic development*. Kaunas: Wydaw. Kaunas University of Technology, 2008 s.1-180.

dr Mikołaj Ochmański

Prezes Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Przedstawiciel młodej kadry w Radzie Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Współopieka nad Kołem Naukowym Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego.

Współorganizator studenckich objazdów naukowych wraz z Fachhochschule Hannover, Niemcy.

prof. dr hab. Joanna Papuzińska-Beksiak

Członek Stowarzyszenia Pisarzy Polskich.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy.

Członek Rady Naukowej serii „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

dr Małgorzata Pietrzak

Członek Polskiego Towarzystwa Retorycznego.

Członek Zespołu Redakcyjnego Kwartalnika „Forum Artis Rhetoricae”.

dr Maria Przastek-Samokowa

Zakład Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej Biblioteki Narodowej w Warszawie – nauczyciel kontraktowy.

Współpraca z Instytutem Sławistyki Polskiej Akademii Nauk i Towarzystwem Naukowym Warszawskim przy tworzeniu *Bibliografii językoznawstwa sławistycznego*.

dr hab. Jacek Puchalski

Członek Zarządu Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Departament do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Uzyskany stopień: doktor habilitowany nauk humanistycznych w zakresie bibliologii, specjalność: historia książki i bibliotek. Wydział Filologiczny, Uniwersytet Wrocławski, 04.11.2008.

dr Iwona Pugacewicz

Ministerstwo Edukacji Narodowej – funkcja eksperta odnośnie nowej podstawy programowej dla szkół polskich poza granicami.

Współpraca ze Szkołą Polską w Paryżu – współpraca w zakresie badań własnych.

Współpraca z Kongresem Polonii Francuskiej – współpraca w zakresie praktyk studenckich i organizacji konferencji.

Członek Maison de la Polonia.

Współpraca z Centrum Informacji i Dokumentacji o Polonii Francuskiej, Maison de la Polonia, Espace Lumiere – 39, rue Elie Gruyelle – 62110 Henin-Beaumont w tym pomoc w tworzeniu Biblioteki Polonii Północnej Francji.

Członek Wydziałowego Zespołu Zapewnienia Jakości Kształcenia.

mgr Anna Radziejowska-Hilchen

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego – sekretarz Oddziału Warszawskiego.

Członek Towarzystwa Bibliofilów Polskich w Warszawie.

Akademia Humanistyczna w Pułtusku – Wydział Historyczny – dydaktyka na Studiach Podyplomowych Bibliotekoznawstwa.

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Członek Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej.

Członek Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Redaktor naczelny kwartalnika „Przegląd Biblioteczny”, członek Rady Redakcyjnej.

Członek Rady Programowej kwartalnika „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii wydawniczej „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Rady Programowej Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek Krajowej Rady Bibliotecznej 2009-2014.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Narodowej w kadencji 2005-2010.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu.

Ekspert Państwowej Komisji Akredytacyjnej.

Ekspert Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej oraz członek zespołów oceniających.

Współpraca z Komisją Opracowania Rzeczowego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz członkostwo w Klubie UKD.

Konsultant w Polskim Centrum Informacji i Dokumentacji Terminologicznej przy Ośrodku Przetwarzania Informacji.

Kierownik Zakładu Systemów Informacyjnych.

Kierownik Podyplomowych Studiów Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnych.

Członek Rady Wydziału Historycznego UW.

Przewodnicząca Rady Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Członek Komisji Rady Wydziału Historycznego UW ds. Nagrody Naukowej Clio.

Członek Zespołu Rady Wydziału ds. Doktoratów z zakresu bibliologii.

Przewodnicząca Komisji Rady Wydziału ds. przewodu habilitacyjnego dr Katarzyny Materskiej.

Przewodnicząca Komisji Rady Wydziału ds. przewodu habilitacyjnego dr Piotra Gawrysiaka.

Członek Komisji Rady Wydziału ds. przewodu habilitacyjnego dra Adriana Uljasza.

dr hab. Jacek Soszyński

Członek Rady Naukowo-Programowej Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie.

Członek Rady Naukowej czasopisma „Przegląd Tomistyczny”.

Członek Komitetu Redakcyjnego serii „Studia Copernicana”.

Redaktor naczelny czasopisma „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”.

Członek komisji ds. oceny młodszych pracowników naukowych.

Przewodniczący Zespołu Doktorskiego „G”.

mgr Elżbieta Szklarska-Maruszak

Departament do Spraw Polskiego Dziedzictwa Kulturowego w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego – współpraca dziedzinowa.

Udział w programach badawczych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego nt.: *Znaki własnościowe*.

dr Teresa Święckowska

Członkini redakcji kwartalnika społeczno-kulturalnego „Bez Dogmatu”.

dr Marek Tobera

Kierownik Podyplomowych Studiów Polityki Wydawniczej i Księgarstwa.

Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa – dydaktyka.

Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku – dydaktyka na studiach podyplomowych bibliotekoznawstwa.

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Wiceprzewodnicząca Komisji Opracowania Rzeczowego Zbiorów Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Członek rad redakcyjnych czasopisma „Zagadnienia Informacji Naukowej” i wydawanej przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich serii FOKA (FOrmaty, KArteczki).

Członek Komitetu Redakcyjnego czasopisma „Przegląd informacyjno-dokumentacyjny”.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy – Biblioteki Głównej Województwa Mazowieckiego.

Członek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Przewodnicząca bibliotecznej komisji oceniającej bibliotekarzy będących nauczycielami akademickimi zatrudnionych w systemie informacyjnym Uniwersytetu Warszawskiego.

Współpracuje z Centrum Edukacji Nauczycieli w Białymstoku w zakresie popularyzacji wiedzy o językach haseł i katalogach przedmiotowych.

Członek Rady Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie.

Członek wydziałowego Zespołu do spraw Zapewnienia Jakości Kształcenia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego.

Członek Komitetu Technicznego nr 242 Polskiego Komitetu Normalizacyjnego.

Członek Rady Programowej Sesji Jubileuszowej w 100 rocznicę śmierci Karola Estreichera.

Członek Rady Programowej Szóstej Ogólnopolskiej Narady Bibliografów.

dr Michał Zając

Członek Zarządu, Wiceprezes Oddziału Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego.

Współopiekun Koła Naukowego Studentów Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Członek komitetu redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.

Członek Komitetu Sterującego przy Ministrze Kultury.

Organizacja tygodnia międzynarodowego w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 7-11.04.2009.

Koordynator ds. międzynarodowych (Fachhochschule Hanover, Saxion Universities Deventer, Uniwersytet Sofijski, Uniwersytet Wileński, Uniwersytet im. Komenskigo w Bratysławie, College Bibliotekarski w Sofii, Uniwersytet Karola w Pradze).

Współorganizacja konferencji z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy – Biblioteką Główną Województwa Mazowieckiego.

Instytutowy Koordynator Erasmus LLP.

Realizacja projektu międzynarodowego (Erasmus Intensive Programme, ERA_IP 10_2008/11/2008).

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Członek Zespołu Redakcyjnego „Przeglądu Bibliotecznego”.

Członek Zespołu Redakcyjnego „Zagadnienia Informacji Naukowej”.

Członek Zespołu Redakcyjnego serii „Propozycje i Materiały”.

Przewodnicząca Komitetu Redakcyjnego „Poradnika Bibliotekarza”.

Dziekan Wydziału Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego.

Kierownik Zakładu Bibliotekoznawstwa Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW.

Kierownik Podyplomowych Studiów Bibliotekoznawstwa.

Przewodnicząca jury w konkursie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich na najlepszą pracę magisterską.

Recenzent prac habilitacyjnych i doktorskich w akademickich ośrodkach kształcenia pracowników informacji i bibliotekoznawców.

Recenzent w „Journal of Information, Communication & Ethics in Society”.

Współpraca z Instytutem Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie: recenzowanie prac doktorskich i przygotowywanie recenzji wydawniczych.

Ekspert ds. awansu zawodowego nauczycieli w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu (udział w kilkudziesięciu postępowaniach kwalifikacyjnych).

Członek Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na dyplomowanego bibliotekarza oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Indywidualne tematy badawcze. Uczestnictwo w badaniach zespołowych

dr Ewa Chuchro

Indywidualnie: *kulturowe aspekty Internetu. Literatura w Internecie.*

prof. dr hab. Marcin Drzewiecki

Indywidualnie: *Biblioteki w systemie oświaty i kultury oraz biblioteki w społeczeństwie lokalnym.*

dr hab., prof. UW Marta Grabowska

Indywidualnie: *systemy informacyjne Unii Europejskiej, nauka o informacji a informatyka i neuronauki oraz bibliografia a informatyka.*

prof. dr hab. Dariusz Jarosz

Indywidualnie: projekt badawczy własny NN 108035333 finansowany przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Drogi mieszkaniowe Polaków 1944/45-1989”.

dr Jerzy Kaliszuk

Indywidualnie: *geografia w średniowieczu, komunikacja społeczna w średniowieczu oraz pismo gotyckie w średniowiecznej Polsce.*

dr hab., prof. UW Dariusz Kuźmina

Indywidualnie: *biblioteki kościelne w Polsce.*

dr hab. Katarzyna Materska

Indywidualnie: *zarządzanie środowiskiem informacji i wiedzy oraz działalność informacyjna bibliotek w dobie globalizacji.*

dr hab., prof. UW Jan Franciszek Nosowicz

Indywidualnie: *reprezentacja wiedzy o nazwach własnych regionu Polski północno-wschodniej; elektroniczny warsztat leksykograficzny.*

dr Małgorzata Pietrzak

Indywidualnie: *retoryka w pracy bibliotekarza z czytelnikiem dziecięcym i młodzieżowym.*

dr Maria Przastek-Samokowa

Indywidualnie: *Information literacy kluczem do sukcesów użytkowników.*

dr hab. Jacek Puchalski

Indywidualnie: *Zbiory i działalność: Instytutu Naukowego Badania Komunizmu w Warszawie 1930-1939; Instytutu Naukowego Badania Zagadnień Wschodu 1939-1940; Działu Społecznego Biblioteki m.st. Warszawy, 1941-1945. Grupowo: Rejestracja księgozbiorów polskich za granicą ze specjalnym uwzględnieniem dziedzictwa zagrożonego (program DPD Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego).*

dr hab. Jacek Soszyński

Indywidualnie: *Repertorium najstarszych rękopisów w zbiorach polskich oraz średniowieczne kroniki uniwersalne jako przekazy treści ideowych, politycznych i naukowych.*

dr hab., prof. UW Barbara Sosińska-Kalata

Indywidualnie: *systemy semiotyczne i modele organizacji wiedzy w systemach wyszukiwania informacji; zarządzanie informacją i wiedzą; sieciowe systemy organizacji wiedzy; współczesna nauka o informacji, książki i biblioteki oraz Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta.*

Zespołowo: *Benchmarking szkolnictwa wyższego w Polsce – udział w pracach Komitetu Sterującego projektu kierowanego przez prof. Jerzego Woźniczkiego (Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Fundacja Rektorów Polskich).*

mgr Elżbieta Szklarska-Maruszak

Zespołowo: *Znaki własnościowe*. Departament Dziedzictwa Kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

dr Marek Tobera

Indywidualnie: *Polska prasa branżowa dla wydawców i księgarzy w XX w.*

dr hab., prof. UW Jadwiga Woźniak-Kasperek

Indywidualnie: *biblioteki cyfrowe w aspekcie organizacji i dostępności informacji*.

dr Michał Zając

Indywidualnie: *rynek książki dla dzieci i młodzieży w Polsce; literatura dla dzieci i młodzieży w Polsce; promocja książki dziecięcej w Polsce; marketing w działalności bibliotek publicznych*.

prof. dr hab. Barbara Elżbieta Zybert

Indywidualnie: *pomiar i badania jakości w bibliotekarstwie*.

Wykaz publikacji

1. Brzóska R. [oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2007/2008*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2009 nr 1(93), s. 142-176.
2. Brzóska R.: *Wstęp od 3+. Gry online dla dzieci*. W: *Internet w bibliotece dla dzieci i młodzieży. Od teorii do praktyki. Poradnik*. Red. G. Lewandowicz-Nosal. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 118-127. Seria: „Biblioteczka Poradnika Bibliotekarza” nr 12.
3. Brzóska R. [fot.]: *Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego. Informator na rok akademicki 2008/2009. Broker Informacji. Informacja Naukowa. Polityka Wydawnicza*. Oprac. D. Kuźmina, M. Zając. Warszawa: Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego, 2009, 48 s.
4. Brzóska R. [oprac.]: *Sprawozdanie z działalności Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2008/2009*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2010 nr 1(95).
5. Chuchro E.: *Dzień domeny publicznej w Bibliotece Narodowej*. „Nowe Książki” 2009 nr 2 s. 80-81.
6. Chuchro E.: *Gdzie kończy się książka i literatura, a zaczyna sztuka...* „Nowe Książki” 2009 nr 9 s. 80-81.
7. Chuchro E.: *Papierowy Ekran 2009*. „Nowe Książki” 2009 nr 7, s. 80.
8. Chuchro E.: *50 lat wydawnictwa „Znak”*. „Nowe Książki” 2009 nr 10 s. 83.
9. Chuchro E. [rec.]: *Konteksty piśmiennosci. (Ekrazy piśmiennosci)*. Red. nauk. Andrzej Gwóźdź. Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne, 2008) „Nowe Książki” 2009 nr 3 s. 78.
10. Chuchro E. [spraw.]: *„Otwarte zasoby edukacyjne w Polsce”. Konferencja Koalicji Otwartej Edukacji (Warszawa, 23 kwietnia 2009 r.)*. „Przegląd Biblioteczny” 2009 z. 2 s. 251-254.
11. Daszewski W.: *Analiza treści dokumentu*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny”. 2009 nr 3(306), lipiec-wrzesień, rok XXXIX. (w druku)
12. Dobrowolski Z. [rec.]: *Digital Consumers: Reshaping the Information Professions*. Red. D. Nicholas, I. Rowlands. London 2008. „Przegląd Biblioteczny” 2009 nr 2, s. 264-268.

13. Drzewiecki M.: *Udział bibliotek publicznych w rozwoju społecznym*. W: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci, perspektywy badawcze, problemy animacji*. Red. M. Zajac, D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 279-285.
14. Drzewiecki M.: *Professor dr hab. Maria Dembowska w mojej pamięci*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 4(76) s. 568-569.
15. Drzewiecki M.: *Biblioteki szkolne i publiczne wobec zjawiska wykluczenia edukacyjnego*. „Bibliotekarz” 2008 nr 12, s. 5-7.
16. Drzewiecki M.: *Udział bibliotek publicznych w rozwoju społecznym*. „Bibliotekarz” 2008 nr 10, s. 7-11.
17. Drzewiecki M. [red.]: *Nowoczesna biblioteka. Materiały z ogólnopolskiej, przedjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009. Seria: „Propozycje i Materiały” nr 78.
18. Franke J.: *Requiem dla MAK-a*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 4 (76) s. 669-674.
19. Fiałkowski K. R.: *Education for accelerated technological change*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.125-130. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
20. Gliński W.: *Projektowanie E-R w kontekście ontologii*. W: Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka: Miscalenea Informatologica” (w druku).
21. Gliński W.: *Linguistic Tools for e-bussiness models* (w druku).
22. Gosiewski J. [rec.]: *Marzena Kowalczyk: Biblioteki publiczne na Podlasiu w XVII-XX wieku. Siedlce: Tu i teraz, 2008, s.370, nrb. 2*. „Bibliotekarz” 2009 nr 6 s. 24-25.
23. Grabowska D. [współred. E. B. Zybert]: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008, s. 278[1] Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
24. Grabowska D.: *Projekt jako metoda godna polecenia dla bibliotekarzy*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.242-250. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
25. Grabowska D.: *Rola metod problemowych i programowanych w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego*. W: *Edukacja dla przyszłości*. TV. Red. Jan Franciszek Nosowicz, Jolanta Gorbacz-Pazera. Białystok: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2008 s. 227-235.
26. Grabowska M.: *Bibliografia a informatyka. Rozważania metodologiczno-terminologiczne*. W: *VI Ogólnokrajowa Narada Bibliografów nt.: Bibliografia w erze cyfrowej*. Warszawa 2009 (w druku).
27. Grabowska D.: *Projekt jako metoda aktywizująca*. „Biblioteka w Szkole” 2009 nr 1 s. 5-9.
28. Grabowska D.: *Biblioteki szkolne w międzynarodowych wytycznych i aktach prawnych*. „Poradnik Bibliotekarza” 2009 nr 11 s. 3-8.
29. Grabowska M.: *Metody aktywizujące w pracy nauczyciela bibliotekarza*. [Dokument elektroniczny, dostęp dnia 08.XII.2009]. Tryb dostępu: http://www.wmbp.olsztyn.pl/_strony/dla_biblio/01j.htm Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej im. T. Kotarbińskiego, Olsztyn 2009.
30. Grygowski D.: *Biblioteki – niekomercyjne instytucje w skomercjalizowanym otoczeniu*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s.156-164. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
31. Grygowski D.: *Funkcje nowoczesnej biblioteki w społeczeństwie wiedzy*. W: *Nowoczesna biblioteka. Materiały z ogólnopolskiej, przedjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 9-20. Seria: „Propozycje i Materiały” nr 78.

32. Jarosz D.: *Postulaty badawcze i metodologia*. W: *Spojrzenie w przeszłość. Materiały pokonferencyjne, Konferencja Muzeum Historii Polski*. T. 2: Wiek XIX, XX. Warszawa: Wydaw. Muzeum Historii Polski, 2009 s. 219-227.
33. Jarosz D.: *Władze Polski Ludowej wobec dobroczynności i działalności filantropijnej 1945-1950*. W: *Dobroczynność i pomoc społeczna na ziemiach polskich w XIX, XX i na początku XXI w.* Red. M. Przeniośła. Kielce: Kieleckie Towarzystwo Naukowe 2008 s. 197-219.
34. Jarosz D.: *Polaków drogi do mieszkania 1918-1989 (zarys problemu)*. W: *Między zafaniem a modernizacją. Społeczno-gospodarcze problemy ziem polskich na przełomie wieków*. Red. E. Kościak, T. Słowiński. Wrocław: Wydaw. GAJT, 2009. [1991 s.c.] s. 279-295.
35. Kaliszuk J. [rec.]: *Achim Thomas Hack: Codex Carolinus. Pápstliche Epistolographie im. 8 Jahrhundert. Stuttgart 2006, 2007*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 4(76) s. 701-704.
36. Kamler A.: *Education of noblemen's sons in 16th. century Poland*. „Acta Poloniae Historica” 2009 T. 99 s. 125-136.
37. Kamler A.: *Edukacja w rodzinie szlacheckiej w XVI w.* W: *Rodzina i gospodarstwo domowe na ziemiach polskich w XVI-XX w. Struktury demograficzne, społeczne i gospodarcze*. Red. C. Kuklo. Warszawa 2008 s. 49-58.
38. Kamler A. [rec.]: *Druki Jasnogórskiej Oficyny w latach 1693-1863, Archivum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, 1, dissertationes nr 6*, Wyd. S. Świdziński, Coesfeld 2006. „Studia Claromontana” 2008 T. 26 s. 598-601.
39. Kamler A.: Andrzej Wyczański 13.04.1924-22.03.2008. „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” T.LXVIII (Poznań 2009) za 2008 s. 7-12.
40. Kamler A.: *Dzieje konsulatu polskiego w Lille do 1945 r.* W: *Materiały z konferencji „Potrzeby informacyjne Polonii”, Lille 14-16.10.2008* (w druku).
41. Kisiłowska M.: *Udział bibliotek szkolnych w kształceniu kompetencji zdrowotnych dzieci i młodzieży*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 262-272. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
42. Kisiłowska M.: *Tezaurus czy folksonomia? Narzędzia lingwistyczne a potrzeby użytkowników i organizatorów „Systemu informacji o kulturze regionu”*. W: *Problemy hierarchizacji i kategoryzacji informacji o kulturze regionu*. Gdańsk: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada Korzeniowskiego, 2008. Dok. elektr. Tryb dostępu: http://www.wbpg.org.pl/include/doc/Konferencja_2008/Konferencja_Hierarchizacji/Dzien1/Kisiłowska%202008%20a.pps. Dostęp dn. 10.XII.2009.
43. Kisiłowska M.: *Informational priorities in health information system*. W: *Handbook of Research on IT Management and Clinical Data Administration in Healthcare*. Red. A. Dwivedi, IGI Global.
44. Kisiłowska M.: *A personal information advisor. A new librarian's role in the network society*. W: *Proceedings of BOBCATSSS'09. International Symposium of Library and Information Science*. Porto 2009 [CD-ROM]. Wyd. University of Porto.
45. Kisiłowska M.: *Konteksty cyfrowego przekazu kultury*. W: *Biblioteki i ich klienci. Między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci*. Red. M. Kocójowa. Kraków: IINiB UJ, 2009. Seria III: ePublikacje Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, nr 6. [CD-ROM].
46. Kisiłowska M.: *Modelowanie rozległych systemów informacyjnych*. *Zdrowie i kultura*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009, 316 s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 105.
47. Kisiłowska M. [i in. red. nauk.]: *Międzynarodowa Klasyfikacja Praktyki Pielęgniarskiej ICNP wersja 1.0*. Warszawa-Lublin: Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie 2009, 218 s.
48. Kisiłowska M. [tłum.]: Dinner G. J., Wheeler M. M., *Mentoring i coaching w pielęgniarstwie*. *Przewodnik*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Pielęgniarskiej 2009, 43 s.
49. Kisiłowska M. [tłum.]: Schroeder M., Affara F., *Pielęgniarka rodzinna*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie 2009, 52 s.
50. Kuźmina D.: *Kroniki parafialne źródłem do dziejów Kościoła w Polsce*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. War-

- szawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008, s.67-76. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
51. Kuźmina D. [rec.]: *Andrzej Drożdż, Książka w świecie utopii, Kraków 2006.* „Przegląd Biblioteczny” 2009 nr 77 z. 1 s. 131-132.
 52. Kuźmina D.: *Виленская Академия - творение иезуитов на Востоке Европы. в: Поляки в России: веки истории.* Red. X. Граля, А. Л. Петровский, А. И. Селицкий (отв. редактор). Краснодар, 2008 с.7-19.
 53. Kuźmina D.: *Kształcenie w zakresie informacji naukowej i bibliotekoznawstwa w Polsce – nowe kierunki.* W: *Nowoczesna biblioteka. Materiały z ogólnopolskiej, przedzjazdowej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Konstancin-Jeziorna, 29-30 maja 2009 r.* Red. M. Drzewiecki. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s.133-144. Seria: „Propozycje i Materiały” nr 78.
 54. Kuźmina D.: *Ks. Stanisław Stojałowski – wydawca Nowego Testamentu z roku 1872.* W: *Kraków – Łwów, książki, czasopisma, biblioteki.* T. IX, cz. 1. Kraków 2009 s. 41-47.
 55. Luterek M.: *e-Government. Systemy informacji publicznej.* Warszawa: Wydaw. Akademickie i Profesjonalne, 2009.
 56. Luterek M.: *Modelowanie systemów informacji publicznej.* Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka”: *Miscellanea Informatologica Varsoviensia* (w druku).
 57. Luterek M.: *Płatna i bezpłatna informacja publiczna w bibliotekach publicznych.* W: *Biblioteki i ich klienci: między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci.* Red. M. Kocójowa. Kraków: IINIB UJ, 2009 s. 63-70. Seria online: ePublikacje IINIB UJ nr 6.
 58. Luterek M.: *Polskie biblioteki publiczne 2009: nowe otwarcie. Ogólnopolska Konferencja Naukowa* (Warszawa, 17 czerwca 2009 r.). „Przegląd Biblioteczny” 2009 R. 77 Z. 3 s. 385-387.
 59. Luterek M.: *Kształcenie bibliotekarzy na potrzeby małych placówek bibliotecznych.*
 60. Luterek M. [red.]: *The University as an Institution of Public Domain: the Polish Perspective.* Aut. J. Woźnicki. UNESCO, 2009. Dostępna także w postaci elektr. Tryb dostępu: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001834/183423e.pdf>.
 61. Materska K.: *Audyty informacyjne w obszarze nauki i szkolnictwa wyższego.* W: *Zarządzanie informacją w nauce.* Red. D. Pietruch-Reizes. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, 2008 s. 230-243.
 62. Materska K.: *Obszary badawcze nauki o informacji.* W: *Informacja w społeczeństwie XXI w.* Olsztyn-Warszawa: Katedra Metod Ilościowych Wydz. Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie oraz Katedra Informatyki Gospodarczej Kolegium Analiz Ekonomicznych Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (w druku).
 63. Materska K.: *Zarządzanie informacją indywidualną w środowisku organizacyjnej informacji cyfrowej.* W: *Informacja w świecie cyfrowym: Informacja a innowacja.* Dąbrowa Górnicza 2009 r. (w druku).
 64. Materska K.: *Wymiary zarządzania informacją indywidualną* W: TOM ZSI IINiSB (w druku).
 65. Materska K.: *Mobilność usług informacyjnych.* W: *Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy.* Red. D. Pietruch-Reizes, W. Babik. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, 2008, s. 97-104.
 66. Muraszkwicz M.: *CEM Methodology to Address Assertive Customers.* In: *Customer Experience Management. Informational Approach to Driving User Centricity.* Edytor: B. Jacobfeuerborn. Warszawa: MOST Press, IINSB Uniwersytet Warszawski, 2009, s. 43-46.
 67. Muraszkwicz M. [współaut.: B. Jacobfeuerborn]: *M.: Can Mobile Networks Threaten Society and Culture?* In: *mLife. Exploring the influence of mobile technologies on life.* Barcelona, Mobile Government Consortium International, 2009 (dok. elektr.).
 68. Nosowicz J. F.: *Adekvatnost' znaczenija slova „kultura” v proslzom i segodnia* W: VALODU APGUV: problemas un perspektive. VI 6 zinatnisko rakstu krajums. Veltits Starpkulturu dialogu gadam. Liepaja: Wydaw. Liepajas Universitate, 2008 s. 346-354.

69. Nosowicz J. F.: *Mobilemania recezvoj komunikacii v multimedijnoj sfere* W: *National and language: modern aspects of socio-linguistic development*. Kaunas: Wydaw. Kaunas University of Technology, 2008 s. 163-167.
70. Nosowicz J.F.: *Słownictwo handlowe w nauczaniu języków obcych* W: *Edukacja obcojęzyczna dla przyszłości*. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, 2008 s. 169-196.
71. Nosowicz J. F., Taraskina E.: *Elektronnye slovari i ich primenimost' dlja obuczenija inostrannomu jazyku* W: *Edukacja obcojęzyczna dla przyszłości*. Białystok: Wydaw. Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku, 2008 s. 133-143.
72. Nosowicz J. F. [współred. J. Gorbacz-Pazera]: *Edukacja dla przyszłości*. TV. Białystok: Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2008.
73. Nosowicz J. F.: *Czy to już europolszczyzna?* W: *Edukacja dla przyszłości*. TV. Red. nauk. J. F. Nosowicz, J. Gorbacz-Pazera. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2008, s. 85-95.
74. Nosowicz J. F., Szerszunowicz J.: *On the idioms containing components of unrestricted variance in a contrastive perspective*. W: *Edukacja dla przyszłości*. TV. Red. nauk. J. F. Nosowicz, J. Gorbacz-Pazera. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2008, s. 127-135.
75. Nosowicz J. F., Korsakas J.: *Postojannye i okkazional'nye formy substantivacii so znaczeniem lica*. W: *Edukacja dla przyszłości*. TV. Red. nauk. J. F. Nosowicz, J. Gorbacz-Pazera. Białystok: Wydaw. Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Białymstoku, 2008, s. 71-85.
76. Nosowicz J. F.: *A może to już jest „europolszczyzna”?* W: *Slavianskie jazyki i kul'tury v sovremennom mire. Trudy i materialy*. Moskwa: Wydaw. Uniwersytetu Moskiewskiego, 2009, s. 231-242.
77. Nosowicz J. F., Burenina L.: *Jazyk i process komunikacii v sovremennom obszczestve*. W: *Jazyk i socium*. Mińsk: Wydaw. „Wysszaja szkola”, 2009, s. 10-14.
78. Nosowicz J. F., Burenina L.: *Jazykovaja politika i Internet*. W: *Slavianskie jazyki i kul'tury v sovremennom mire. Trudy i materialy*. Moskwa: Wydaw. Uniwersytetu Moskiewskiego, 2009, s. 305-316.
79. Ochmański M. [współred. J. Woźniak-Kasperek]: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” 106.
80. Papuzińska J.: *Przemiany funkcji edukacyjnych literatury dziecięcej*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 94-102. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
81. Papuzińska-Beksiak J.: *Zatopione królestwo. O polskiej literaturze fantastycznej XX wieku dla dzieci i młodzieży*. Wyd. II rozszerzone. Łódź: Wydaw. Literatura, 2008. s. 304.
82. Papuzińska-Beksiak J. [współaut. J. Beksiak]: *Nauki ekonomiczne w powieściach Janusza Korczaka*. W: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci, perspektywy badawcze, problemy animacji*. Red. M. Zając, D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 41-49.
83. Papuzińska-Beksiak J.: *Powieść, jakiej pragnie czytelnik*. W: *Księga pamiątkowa ku czci prof. Janusza Dunina* (w druku).
84. Papuzińska-Beksiak J. [współred. J. Malicki]: *Nie bój Brzechwy. Studia i szkice Kleksologiczne* (w druku).
85. Papuzińska-Beksiak J. [rec.]: *Życie zakonne. Rec. Książki W. Wiśniewskiego „Psy Pana Boga”*. „Forum Dziennikarzy” 2009 nr 91/92 s. 66-68.
86. Papuzińska-Beksiak J. [rec.]: *Książd Janusz Tarnowski*. W: *Księga pamiątkowa z okazji jubileuszu dla ks. prof. Janusza Tarnowskiego*. Red. H. Boczara. Warszawa: 2009 s. 216-218.
87. Papuzińska-Beksiak J. [współaut.]: *To i owo a już historia. Osiemnaście wydawnictwa „Literatura”*. Red. W. Jędrzejczykowa. Łódź: 2009. s. 160.
88. Papuzińska-Beksiak J. [rec.]: *Świat zaginiony. Rec. książki A.M. Krajewskiej „Trzy legendy”*. „Nowe Książki” 2009 nr 11 (w druku).

89. Pietrzak M.: *Bibliotekarz i czytelnik a relacje mistrz – uczeń*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 230-241. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
90. Pietrzak M.: *Retoryka praktyczna*. Warszawa: IINSB UW, 2008. s.130.
91. Pietrzak M.: *Kultura języka*. Warszawa: IINiSB UW, 2009.
92. Pietrzak M.: *Rola środków perswazji w relacjach bibliotekarz – klient*. W: *Biblioteki i ich klienci: Między płatnym a bezpłatnym komunikowaniem się w erze zasobów cyfrowych i sieci*. – Seria III: Publikacje IINiB UJ, nr 6, Kraków 2009.
93. Pietrzak M.: *Rola i zadania jurora we współczesnych konkursach. Obowiązki, problemy, postawy*. „Wychowanie na co dzień” 2009 nr 6(189) s. 2,5.
94. Pietrzak M.: *Kultura języka wyznacznikiem kultury czytelniczej i bibliotecznej*. Biblioteka Narodowa, Warszawa 2009. [Dokument elektroniczny, dostęp dnia 8 XII 2009] Tryb dostępu: <http://www.bn.org.pl/download/document/1242631332.pdf>.
95. Pietrzak M.: *Teatr i tradycja teatralna w pracy bibliotecznej*. [Dokument elektroniczny, dostęp dnia 8 XII 2009] Tryb dostępu: http://www.wmbp.olsztyn.pl/_strony/dla_biblio/01j.htm Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej im. T. Kotarbińskiego, Olsztyn 2009.
96. Pietrzak M.: *Chłopiec i słowo*. „Wychowanie na co dzień” 2009 nr 4-5 s. 3.
97. Podgórski W. J.: *Biografistyka jest koniecznością. O inicjatywach badawczych wobec diaspory polskiej*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 48-66. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
98. Podgórski W. J.: *Juliusz Słowacki w paryskiej Bibliotece Polskiej*. W: *Kartka z dziejów książki polskiej I połowy XIX w.* (w druku).
99. Podgórski W. J. [komentarz]: DVD „*Jeszcze Polska nie zginęła*”: 14 polskich pieśni patriotycznych. Oprac. graficzne Digitalart.pl Sp. z o.o.; producent: Muzeum Niepodległości w Warszawie.
100. Przystek-Samokowa M.: *Narzędzia lingwistyczne – pomoc czy przeszkoda w organizowaniu i wyszukiwaniu informacji?* W: *Problemy hierarchizacji i kategoryzacji informacji o kulturze regionu*. Gdańsk: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada Korzeniowskiego, 2008. Dok. elektr. Tryb dostępu: http://www.wbpgg.org.pl/include/doc/Konferencja_2008/Konferencja_Hierarchizacji/Dzien1/dr.%20Maria%20Przestek-%20Samokowa%20NARZ%25CADZIA%20LINGWISTYCZNE%20-%20POMOC%20CZY%20PRZESZKODA.pps Dostęp dn. 10.12.2009.
101. Puchalski J. [współoprac. B. Bieñkowska, E. Szklarska-Maruszak]: *Współczesne księgozbiory polskie za granicą. Informator*. T. 1. *Polskie i polonijne księgozbiory instytucji*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2009, 740 s.
102. Puchalski J.: *Interdyscyplinarne znaczenie badań nad bibliotekami powszechnymi działającymi w okresie II Rzeczypospolitej*. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” 2009 (w druku).
103. Puchalski J.: *Przemiany bibliotek polskich działających na Zachodzie w l. 1989-2008*. W: *Materiały z konferencji „Potrzeby informacyjne współczesnej Polonii” 14-16.10, Lille, Francja*. Warszawa: IINiSB UW (w druku).
104. Puchalski J. [rec.]: H. Döhn: *Die Sammlung Autographa der ehemaligen Preussischen Staatsbibliothek zu Berlin. Autographenkatalog (CD-ROM)*. Wiesbaden 2005/2007. „Przegląd Biblioteczny” 2009 nr1 s. 243-245.
105. Pugacewicz I.: *Rozważania o polskiej książce i bibliotece szkolnej na emigracji na przykładzie środowiska uczniów ze szkoły polskiej w Lille*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 273-279. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
106. Pugacewicz I. H.: *Analiza funkcjonowania wybranych sektorów francuskiego bibliotekoznawstwa uniwersyteckiego na przykładzie Biblioteki Centralnej Uniwersytetu Charles-de-Gaulle-Lille III*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 4(76) s. 638-651.

107. Pugacewicz I. H. [spraw.]: „Potrzeby informacyjne współczesnej Polonii”. I Międzynarodowa Konferencja Polonii (Francja, Hénin-Beaumont, 14-16 października 2008 r.). „Przegląd Biblioteczny” 2008 nr 4(76) s. 697-699.
108. Pugacewicz I.: *Polonia wobec wyzwań społeczno-kulturowych i komunikacyjnych XXI w. I Międzynarodowa Konferencja „Potrzeby współczesnej Polonii” w Hénin-Beaumont*. „Wspólnota Polska” 2008 nr 6(151) XI-XII, s. 3-8.
109. Pugacewicz I.: *Przejawy postaw patriotycznych paryskich licealistów pochodzenia polskiego na przykładzie sekcji polskiej w Liceum Montaigne*. W: *Wymiary patriotyzmu i nacjonalizmu. Studia interdyscyplinarne*. Red. J. Miluska. Koszalin: 2009, s. 269-285.
110. Pugacewicz I.: *Историческая обусловленность, состояние и перспективы системы польского школьного образования за границей (на примере Франции)*. W: *Поляки в России: веки истории*. Krasnodar 2008, s.228-246.
111. Sosińska-Kalata B.: *Ewolucje modeli organizacji wiedzy w systemach informacyjnych*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 103-116. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
112. Sosińska-Kalata B.: *The Development of an Integrated Model of Library and Information Science Studies at Warsaw University in the Light of Higher Education Reform in Poland*. „Polish Libraries Today” 2007 vol. 7 pp. 94-104.
113. Sosińska-Kalata B.: *Kształtowanie się nowego paradygmatu organizacji zasobów wiedzy w społeczeństwie sieciowym? W: Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy. IX Forum Informacji Naukowej i Technicznej*. Zakopane 25-28 IX 2007. Repozytorium cyfrowe Polskiego Towarzystwa Informacji Naukowej [online]. (Dostęp dn. 22.01.2009). Tryb dostępu: http://uranos.cto.us.edu.pl/~ptin/konferencje/9forum/repocz/sosinska_kalata.pdf.
114. Sosińska-Kalata B.: *Kształtowanie się nowego paradygmatu organizacji zasobów wiedzy w społeczeństwie sieciowym? W: Wymiana informacji i rozwój profesjonalnych usług informacyjnych w edukacji, nauce i kulturze na rzecz społeczeństwa opartego na wiedzy*. Pod red. Diany Pietruch-Reizes i Wiesława Babika. Red. D. Pietruch-Reizes i W. Babika. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej 2008, s. 17-23.
115. Sosińska-Kalata B.: „Przegląd Biblioteczny” 2005-2008. „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 4 s. 611-628.
116. Sosińska-Kalata B.: *Maria Dembowska 1914-2008*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 z. 4, s. 554-558.
117. Sosińska-Kalata B. [współaut. J. Hys]: *Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiątka*. W: *Vademecum Bibliotekarza*. Red. L. Biliński. Warszawa: Dashofer Verlag 2009, cz. 8. 1, 38 s.
118. Sosińska-Kalata B. [współrec. M. Góralska]: *Książki, nowe media i ich czasoprestrzenie*. „Przegląd Biblioteczny” 2009 z. 4 (7 s., w druku).
119. Sosińska-Kalata B.: *Nowe narzędzia organizacji wiedzy a jakość usług informacyjnych*. W: *Bezpieczna, innowacyjna i dostępna informacja – perspektywy dla sektora usług informacyjnych w społeczeństwie wiedzy*. Katowice: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej (20 s. w druku).
120. Soszyński J.: *Kulisy edycji Dzieł wszystkich Mikołaja Kopernika pod kierunkiem Profesora Pawła Czartoryskiego. Garść wspomnień*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 2008 z. 3-4 s. 43-50.
121. Soszyński J.: *Europejska kariera XIII-wiecznego dominikanina śląskiego* (w druku w IHN PAN).
122. Soszyński J. [rec.]: *Gertruda Mieszkówna i jej manuskrypt*. Red. Artur Andrzejuk, Warszawa 2007. „Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” (w druku).
123. Soszyński J. [red.]: P. Gehin, *Jak czytać rękopis średniowieczny*. Tłum. B. Spieralska. Warszawa 2008.

124. Soszyński J. [tłum.]: Jadwiga Woźniak-Kasperek, *Information Organisation in Subject Gateways* (w druku).
125. Soszyński J. [tłum.]: Jadwiga Woźniak-Kasperek, *Bibliography 2.0: A Short-Lived Trend or an Established Model* (w druku).
126. Soszyński J.: *Wstęp*. W: Marcin Polak: *Kronika papieży i cesarzy*. Tekst łaciński wg wyd. Ludwiga Weiland. Przekład polski i komentarz: Agnieszka Fabiańska i Jacek Soszyński Kęty: 2008 s.11-84. (MGH Scriptorum, T. XII).
127. Soszyński J. [przekład polski i komentarz z Agnieszką Fabiańską]: Marcin Polak, *Kronika papieży i cesarzy*, Tekst łaciński wg wyd. Ludwiga Weiland. Kęty 2008. (MGH Scriptorum, T. XII).
128. Soszyński J.: *Człowiek i nauka w kronikach martyńskich*. W: *Hominem quaerere. Człowiek w źródle historycznym*. Red. S. Rosik, P. Wiszewski. Wrocław: 2008, s. 233-241.
129. Soszyński J.: „*Studia Copernicana*” i promocja nauki polskiej w działalności Profesora Pawła Czartoryskiego. W: *Księga pamiątkowa poświęcona pamięci prof. P. Czartoryskiego* (w druku).
130. Soszyński J. [tłum.]: Jerzy Kochanowski, *Pioneers of the Free Market Economy? Unofficial Commercial Exchange Between People from the Socialist Block Countries (1970s and 1980s)* (w druku).
131. Soszyński J. [tłum.]: Martin Roland, *Sto lat katalogowania rękopisów iluminowanych w Wiedniu*. „Z badań nad książką i księgozbiorami historycznymi” 2009 (w druku).
132. Szklarska-Maruszak E. [współprac. B. Bieńkowska, J. Puchalski]: *Współczesne księgozbiory polskie za granicą. Informator*. T. 1. *Polskie i polonijne księgozbiory instytucji*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2009, 740 s.
133. Szklarska-Maruszak E.: *Wielokulturowość dawnej Rzeczypospolitej*. „Świat Polonii” 2009. Dok. elektr. Tryb dostępu: <http://www.wspolnota-polska.org.pl/index.php?id=ak91004> Dostęp dn. 25.10.2009.
134. Święćkowska T.: *Kobiety i technologie w kontekście społeczeństwa informacyjnego*. W: *Informacja dla społeczeństwa*. Red. B. Sosińska-Kalata i in. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Poskich (w druku).
135. Święćkowska T.: *Access to information in times of „informatics of domination”. Ethics entangled in a network of hierarchies and power relations*. W: „*Globalization and the Management of Information Resources*”. *Sofia 12-14 Listopad 2008* (w druku).
136. Święćkowska T. [rec.]: *Kodeksy etyki bibliotekarskiej na świecie. Antologia narodowych kodeksów etycznych*. Red. Zdzisław Gębołyś, Jacek Tomaszczyk. Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, 2008, 284 s. (*Nauka-Dydaktyka-Praktyka*). „Przegląd Biblioteczny” 2009 nr 1(77) s. 133-135.
137. Tobera M.: *Rynek książki w Polsce po 1989 r. Dawne i nowe tropy badawcze*. W: *Zbiory i zasoby informacyjne bibliotek publicznych*. Red. K. Wolff. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009, s. 35-64. Seria: *Propozycje i Materiały* nr 75.
138. Woźniak-Kasperek J. [współred. M. Ochmański]: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009. Seria: „*Nauka- Dydaktyka-Praktyka*” nr 106.
139. Woźniak-Kasperek J.: *System organizacji wiedzy czy folksonomia? W: Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 117-124. Seria: „*Nauka-Dydaktyka-Praktyka*” nr 104.
140. Woźniak-Kasperek J.: *eContent, czyli o organizacji informacji i wyszukiwaniu w bibliotekach cyfrowych*. „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2008 nr 2 s. 50-58.
141. Woźniak-Kasperek J.: *Poland – libraries, librarianship, information science*. (ok. 40 s. do 3. wyd. *Encyclopedia of Library and Information Science – w druku*, I poł. 2010).
142. Woźniak-Kasperek J.: *Światy za słowami albo o kategoryzacji z perspektywy języków informacyjno-wyszukiwawczych*. W: *Księga pamiątkowa dedykowana prof. Eugeniuszowi Ściborowi*. (15 s. w druku).
143. Woźniak-Kasperek J.: *Bibliography 2.0: A Short-Lived Trend or an Established Model? „Visnyk”* (w druku).

144. Woźniak-Kasperek J.: *Organizacja informacji w bibliografiach : tradycja i nowe możliwości* (22 s. w druku).
145. Woźniak-Kasperek J.: *Funkcjonalność i dostępność bibliotek cyfrowych* (15 s. w druku).
146. Woźniak-Kasperek J.: *Information Organisation in Subject Gateways*. "Visnyk,, (10 s. w druku).
147. Woźniak-Kasperek J.: *Narzędzia wyszukiwania treściowego w spisach bibliograficznych*. W: *Bibliografia – teoria, praktyka, dydaktyka*. Red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 223-232. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 106.
148. Woźniak-Kasperek J.: *Wprowadzenie*. W: *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Red. J. Woźniak-Kasperek, M. Ochmański. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009, s. 9-11. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 106.
149. Woźniak-Kasperek J.: *Problemy nauki i praktyki informacji: wybór subiektywny*. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2009 R. 39 nr 1 s. 7-18.
150. Woźniak-Kasperek J. [rec.]: *Bibliografia – tradycja, nowoczesność, problemy*. *Bibliografia: teoria, praktyka, dydaktyka*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2009. „Przegląd Informacyjno-Dokumentacyjny” 2009 R. 39 nr 2 s. 54-57.
151. Zając M. [współred.: D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński]: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci, perspektywy badawcze, problemy animacji*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009.
152. Zając M.: *Promocja książki dla dzieci i młodzieży w Internecie*. W: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci, perspektywy badawcze, problemy animacji*. Red. M. Zając, D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 349-358.
153. Zając M.: *Czy wampir zostanie Potterem?* „Książki dla dzieci i młodzieży”, dodatek do „Książki Magazyn Literacki” 2009 nr 6 s. 1-5.
154. Zając M.: *Nowoczesne edycje książek dla dzieci, czyli wszystkie pogłoski o śmierci książki są (chyba) przesadzane* (w druku).
155. Zybert E. B. [współred. D. Grabowska]: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 278[1] s. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
156. Zybert E. B.: *Wstęp*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 11-18. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
157. Zybert E. B.: *Biblioteki Republiki Południowej Afryki u progu nowego tysiąclecia, w nowej rzeczywistości polityczno-społecznej*. W: *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*. Red. E. B. Zybert, D. Grabowska. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2008 s. 165-176. Seria: „Nauka-Dydaktyka-Praktyka” nr 104.
158. Zybert E. B.: *„Biblioteki bez granic: nawigowanie w kierunku globalnego zrozumienia”*. *Światowy Kongres Bibliotek i Informacji i 74. Konferencja Generalna IFLA (Quebec 10-14 sierpnia 2008 r.)*. „Przegląd Biblioteczny” 2008 R. 76 nr 4 s. 675-690.
159. Zybert E. B.: *Działalność IFLA na rzecz popularyzacji książki i czytelnictwa*. W: *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci, perspektywy badawcze, problemy animacji*. Red. M. Zając, D. Świerczyńska-Jelonek, G. Leszczyński. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009 s. 361-378.
160. Zybert E. B.: *Wstęp*. W: *Dzieci, Młodzież-Internet-Biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży*. Red. G. Lewandowicz-Nosal, E. B. Zybert. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009, s. 7-11.
161. Zybert E. B. [współred. G. Lewandowicz-Nosal]: *Dzieci, Młodzież – Internet – Biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek dla Dzieci i Młodzieży*. Warszawa: Wydaw. Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2009, 88 ss.

Wydawnictwa Instytutu

Serie wydawnicze

„**Nauka – Dydaktyka – Praktyka**”. Edycję serii rozpoczęto w 1993 r. Jest to wspólne przedsięwzięcie Instytutu Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Uniwersytetu Warszawskiego i Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Przewodniczącym Komitetu Redakcyjnego jest prof. dr hab. Marcin Drzewiecki. W obrębie serii ukazały się ostatnio książki: pod red. Jadwigi Woźniak-Kasprek i Mikołaja Ochmańskiego *Bibliografia. Teoria. Praktyka. Dydaktyka* oraz pod red. Elżbiety Barbary Zybert i Grażyny Lewandowicz-Nosal *Dzieci, młodość – Internet – Biblioteka. Wytyczne IFLA Sekcji Bibliotek Dla Dzieci i Młodzieży*. Do tej pory ukazało się 111 pozycji.

„**Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi**”. Red. nauk. czasopisma jest dr hab. Jacek Soszyński. Głównym założeniem pisma jest publikacja wyników badań księgoznawczych. Ostatnio ukazał się 3 tom.

Czasopisma

„**Zagadnienia Informacji Naukowej**” – czasopismo poświęcone zagadnieniom rozwoju systemów informacyjnych, nowym technologiom informacyjnym oraz użytkownikom zbiorów. Czasopismo wydawane wspólnie ze Stowarzyszeniem Bibliotekarzy Polskich. Przewodniczącym kolegium redakcyjnego jest prof. UW, dr hab. Dariusz Kuźmina. Red. naczelnym jest prof. dr hab. Bożenna Bojar.

Działalność dydaktyczna Instytutu

W roku akademickim 2008/2009 Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW prowadził trzy podstawowe rodzaje studiów: studia licencjackie dzienne i zaoczne (trzyletnie), uzupełniające studia magisterskie dzienne i zaoczne (dwuletnie) oraz studia podyplomowe (2- i 3-semestralne). Na studiach licencjackich zaocznych prowadzona była również nauka w trybie rocznych intensywnych studiów indywidualnych (*ISI*) adresowanych do najlepszych absolwentów pomaturalnych studiów realizowanych w systemie szkół Centrum Edukacji Bibliotekarskiej, Informacyjnej i Dokumentacyjnej oraz w Pomaturalnym Studium Informacji Naukowej, Archiwistyki i Księgarstwa.

Na wszystkich rodzajach studiów w IINSB UW w roku akademickim 2008/2009 kształciło się łącznie 1360 studentów i słuchaczy, z czego 1146 pomyślnie zaliczyło miniony rok akademicki. Natomiast 75 osób z *Roku A ISI* kontynuuje naukę w drugim semestrze. Dyplomy licencjackie uzyskało 99 studentów III roku studiów licencjackich dziennych i zaocznych. Studia licencjackie w trybie *ISI* pomyślnie ukończyło 159 osób. W minionym roku akademickim dyplomy licencjackie uzyskały zatem łącznie 229 osób. Dyplomy magisterskie uzyskało 122 absolwentów uzupełniających studiów magisterskich (17 po studiach dziennych i 105 po studiach zaocznych). Świadectwa ukończenia studiów podyplomowych uzyskało łącznie 155 słuchaczy, a 71 kontynuuje naukę. Załączona tabela prezentuje ilościową charakterystykę studiów realizowanych w IINSB UW w minionym roku akademickim.

Rok i typ studiów	Liczba studentów, którzy rozpoczęli naukę	Liczba studentów, którzy zaliczyli rok
Rok I studia lic. dzienne	96	88
Rok II studia lic. dzienne	84	75
Rok III studia lic. dzienne	80	66 (w tym 61 egz. lic.)
Rok I studia mgr. dzienne	76	55
Rok II studia mgr. dzienne	53	45 (w tym 17 egz. mgr.)
Rok I studia lic. zaoczne	75	51
Rok II studia lic. zaoczne	56	49
Rok III studia lic. zaoczne	69	55 (w tym 38 egz. lic.)
Studia lic. zintensyfikowane (ISI):	159	159 ukończyło, 75 w toku (w tym 130 egz. lic.)
Rok I studia mgr. zaoczne	197	179
Rok II studia mgr. zaoczne	178	169 (w tym 105 egz. mgr.)
Podyplomowe Studia Bibliotekoznawstwa	156	101 (47 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Informatyki	21	20
Podyplomowe Studia Księgarstwa i Polityki Wydawniczej	30	17 (12 kontynuuje)
Podyplomowe Studia Zarządzania Informacją i Technologii Informacyjnej	30	17 (12 kontynuuje)

Sprawozdanie, w części osiągnięć indywidualnych pracowników, zawiera tylko te dane, które zostały przez pracowników dostarczone.

Opracował na podstawie materiałów dostarczonych
przez pracowników IINSB UW
mgr Robert Brzóska – sekretarz naukowy IINSB UW

Spis treści

I. ROZPRAWY, BADANIA, MATERIAŁY

Małgorzata Wilińska SYSTEMY EKSPERTOWE	3
Teresa Szmigielska OD STATYSTYKI DO EWALUACJI BIBLIOTEK	15
Anna Walek OPEN ACCESS – NOWY MODEL DOSTĘPU DO WYNIKÓW BADAŃ NAUKO- WYCH	41
Agnieszka Brachfogel <i>TERMINY METADANYCH DCMI</i> – NOWE ZALECENIE DLA METADANYCH DUBLIN CORE	57
Agnieszka Łukomska-Kryger THE COCHRANE LIBRARY JAKO PRZYKŁAD BAZY TYPU EVIDENCE BASED MEDICINE	65
Michał Rogoż INTERNETOWA PRZESTRZEŃ INFORMACYJNA WOKÓŁ POLSKIEJ EDYCJI <i>NIEZNANYCH PRZYGÓD MIKOŁAJKA</i>	71

II. RECENZJE I OMÓWIENIA

ANGIELSKO-POLSKI SŁOWNIK INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAW- STWA Jadwiga Sadowska	84
PRAGMATYKA JĘZYKA HASEŁ PRZEDMIOTOWYCH BIBLIOTEKI NARODOWEJ I UNIWERSALNEJ KLASYFIKACJI DZIESIĘTNEJ NA PRZYKŁADZIE STOSOWA- NIA TYCH JĘZYKÓW W <i>PRZEWODNIKU BIBLIOGRAFICZNYM</i> Wiesław Babik	87

III. KRONIKA

II WROCŁAWSKIE SPOTKANIA BIBLIOTEKARZY POLONIJNYCH Witold Król	90
„CYFROWOŚĆ BIBLIOTEK I ARCHIWÓW” SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI, WARSZAWA, 26-27 LISTOPADA 2009 R. Paweł Rygiel	97
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI INSTYTUTU INFORMACJI NAUKOWEJ I STUDIÓW BIBLIOLOGICZNYCH UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO W ROKU AKADEMICKIM 2008/2009 Robert Brzóska	104

Contents

I. THESIS, RESEARCH, MATERIALS

Małgorzata Wilińska THE EXPERT SYSTEMS	3
Teresa Szmigielska FROM STATISTICS TO LIBRARY EVALUATION	15
Anna Walek OPEN ACCESS – NEW WAY OF PUBLISHING RESEARCH EVIDENCE	41
Agnieszka Brachfogel METADATA DCMI TERMINOLOGY – NEW GUIDELINES FOR THE DUBLIN CORE METADATA	57
Agnieszka Łukomska-Kryger THE COCHRANE LIBRARY ASAN EXAMPLE OF AN EVIDENCE-BASED MEDICINE DATABASE	65
Michał Rogoż INTERNET INFORMATION SPACE OF THE POLISH EDITION OF <i>HISTORIES INEDITES DU PETIT NICHOLAS</i>	71

II. REVIEWS

THE ENGLISH-POLISH DICTIONARY OF INFORMATION AND LIBRARY SCIENCE Jadwiga Sadowska	84
PRAGMATICS OF THE NATIONAL LIBRARY SUBJECT HEADINGS AND THE UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION, BASED ON THEIR APPLICATION TO THE <i>PRZEWODNIK BIBLIOGRAFICZNY (BIBLIOGRAPHIC GUIDE)</i> Wiesław Babik	87

III. CHRONICLE

2ND WROCLAW MEETINGS OF THE POLONIA LIBRARIANS Witold Król	90
„DIGITAL LIBRARIES AND ARCHIVES”. REPORT OF THE CONFERENCE, WARSAW, 26-27.11.2009 Paweł Rygiel	97
REPORT OF THE INSTITUTE OF INFORMATION AND BOOK STUDIES, UNIVERSITY OF WARSAW FOR THE YEAR 2008/2009 Robert Brzóska	104

Stowarzyszenie
Bibliotekarzy
Polskich

Rok założenia 1917

SBP.PL

Nowy ogólnopolski portal dla wszystkich bibliotekarzy

W lipcu planowane jest uruchomienie nowej platformy cyfrowej Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich pod adresem **www.sbp.pl**.

Misją serwisu jest stworzenie przestrzeni w Internecie, służącej aktywizacji środowiska bibliotekarskiego, w tym członków SBP.

Celem portalu jest również wzmocnienie wizerunku zawodu bibliotekarza i popularyzacja inicjatyw podejmowanych przez różnego typu biblioteki.

Przestrzeń internetowa **www.sbp.pl** ma być środkiem przekazu dla bibliotek, które pragną relacjonować swoje przedsięwzięcia i skutecznie informować o ofertach pracy, staży i praktyk.

W serwisie przewidziane jest uruchomienie różnych modułów przeznaczonych m.in. do obsługi konferencji i warsztatów, promocji wydawnictw. Integralną częścią portalu będzie sklep, umożliwiający dokonywanie zamówień publikacji SBP przez Internet.

Redakcja portalu zachęca do zapoznania się z informacjami na temat serwisu publikowanymi w Internecie na Facebooku (profil Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich) oraz zaprasza bibliotekarzy do współpracy przy współtworzeniu portalu.

Kontakt:

redakcja.portal@sbp.pl

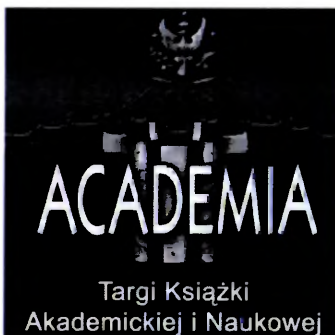
Wioletta Lipińska – redaktor naczelny, wlipinska@sbp.pl, tel. 22 608-28-27

Małgorzata Szmigielska – sekretarz redakcji, mszmigielska@sbp.pl, tel. 22 608-28-25

Konrad Stepanajtys – redaktor webmaster, kstepanajtys@sbp.pl, tel. 22 608-28-25

www.sbp.pl

**Zapraszamy bibliotekarzy
na IV Targi Książki Akademickiej i Naukowej ACADEMIA 2010**

IV edycja Targów Książki Akademickiej i Naukowej ACADEMIA 2010 odbędzie się w dniach **20-22 października w Auli Politechniki Warszawskiej**. Przedsięwzięcie organizują Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego oraz spółka Murator EXPO.

W tym roku podczas Targów dużo uwagi zostanie poświęcone książce elektronicznej oraz nośnikom i czytnikom nowej generacji. Prezentacji książek towarzyszyć będą spotkania promocyjne i autorskie. Wszyscy odwiedzający Targi oprócz możliwości zdobycia książek akademickich będą mogli wziąć udział w ciekawych spotkaniach i warsztatach, poświęconym np. planowaniu kariery czy metodom uczenia się. Bogaty będzie program branżowy – odbędą się m.in. spotkania skierowane do bibliotekarzy i wydawców. Tradycyjnie w trakcie Targów rozstrzygnięty zostanie konkurs na najlepszą książkę akademicką i naukową ACADEMIA 2010, do którego przystąpić mogą wszyscy polscy wydawcy.

NASZ PARTNER STRATEGICZNY

ALEPH Polska Sp. z o.o.
ul. Kossaka 7
01-576 Warszawa
tel./fax: (022) 839 83 18
www.aleph.pl
www.exlibrisgroup.com

Maciej Dziubecki
m.dziubecki@aleph.pl

Aleph Polska
automatyzacja bibliotek

ExLibris

The bridge to knowledge

ALEPH Polska Sp. z o.o. powstała w marcu 2001 roku. Wcześniej (od roku 1992) była Działem Wdrożeń systemu bibliotecznego Aleph® w firmie TCH Systems S.A. Obecnie jest jedynym dystrybutorem systemu Aleph oraz innych produktów firmy Ex Libris™ (MetaLib®, SFX®, DigiTool®, Verde®, Primo®) w Polsce i działa jako biuro serwisowe dla polskich użytkowników tych systemów.

Ex Libris Group jest wiodącym światowym dostawcą wysokiej jakości systemów dla bibliotek, centrów naukowych i muzeów. Zintegrowane systemy biblieczne Aleph® oraz Voyager®, będące sztandarowymi produktami firmy znalazły użytkowników w ponad 3000 instytucji w 62 krajach. Aleph jest wiodącym na rynku oprogramowaniem do automatyzacji bibliotek uniwersyteckich, publicznych, narodowych, naukowych jak również konsorcjów, sieci krajowych i wielkich korporacji.

W ostatnich latach Ex Libris wprowadził na rynek cztery nowe produkty, wyznaczające kierunek rozwoju nowoczesnego oprogramowania dla bibliotek: MetaLib, portal zapewniający dostęp do szeroko rozumianych zasobów informacji naukowej, SFX, system powiązań do źródeł informacji, DigiTool, system zarządzania obiektami cyfrowymi oraz Verde system do skutecznego zarządzania wyborem, oceną, zakupem i obsługą (wznowieniem lub rezygnacją z prenumeraty) elektronicznych baz danych i czasopism.

Najnowszy produkt, Primo, to system skupiający w jednym miejscu dostęp do wielu aplikacji, w sposób niewidoczny dla końcowego użytkownika. Jeden interfejs, rozszerzone możliwości wyszukiwania, jedna lista wyników, dostęp do materiałów z różnych źródeł i systemów w jednym miejscu.

ExLibris Primo

Primo® firmy Ex Libris™ to zaawansowane rozwiązanie do odkrywania i dostarczania informacji. Zapewnia ono czytelnikom nowoczesny i wygodny interfejs do wszelkich lokalnych i zdalnych źródeł informacji. Primo zostało stworzone po to, by biblioteki mogły oferować swoim użytkownikom usługi dopasowane do ich potrzeb i dostarczać relewantne informacje szybko i wydajnie, niezależnie od czasu i miejsca, w których są potrzebne.

Sprawdź jak działa Primo w Bibliotece Królewskiej Danii: <http://search.kb.dk/beta/>

Sprawdź jak działa Primo w The University of Iowa: <http://smartsearch.uiowa.edu/>

